

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 6

БЕОГРАД 1937 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XXXV РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 7 МАРТА 1937 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ :

ПРЕТСЕДНИК
СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ :

ФРАЊО МАРКИЋ, ВОЈКО ЧВРКИЋ и РАДИСАВ ВУЧЕТИЋ

СЕКРЕТАР

НУРИЈА ПОЗДЕРАЦ

Присутни г. г. Министри: Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен; Министар правде и заступник Министра пошта, телеграфа и телефона др. Никола Суботић; Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић; Министар грађевина др. Марко Кожул; Министар финансија Душан Летица; Министар без портфеља Војислав Ђорђевић; Министар физичког васпитања народа и заступник Министра шума и рудника др. Јосип Рогоић

ПОЧЕТАК У 8,30 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXXIV редовног састанка;

2 — Саопштење о подношењу на сагласност Уредбе Министарског савета од 25 фебруара 1937 године о надзору над осигуравајућим предузећима;

3 — Саопштење извештаја Министра саобраћаја, да ће на интерпелацију Јакше Божића и другова, народних посланика, о обустави радова на градњи тунела Бела Река и Сараново, одговорити кад буде стављена на дневни ред;

4 — Саопштење интерпелације Николе Преке, народног посланика, на Министра финансија о одузимању 600 дозвола за сађење дувана сиромашним старосадиоцима из Херцеговине и усвајање првенства;

5 — Молбе и жалбе;

6 — Разна акта.

Говорници: Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић; Мита Димитријевић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић.

Дневни ред: Наставак претреса у појединости ма извештаја Финансијског одбора о предлогу бу-

цета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1937/38 годину:

1 — Претрес и усвајање буџета расхода — XVI раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља.

Говорници: Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић, др. Сумејман Хафизадић (у име групе Југословенског радикалног клуба), Новица Поповић, извештач мањине Иван Мохорич, Војислав Лазич (у име Независног клуба), др. Шиме Кулишић (у име Народног радног клуба), Чедомир Захарић, Љубомир Јовановић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (ради личног објашњења), Мита Димитријевић, Стјепан Новаковић, др. Љутица Димитријевић, Шукрија Куртовић (у име групе ЈНС клуба), Ђорђе Јевтић, Јован Здравковић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (ради личног објашњења), др. Франц Клар (у име групе ЈРЗ клуба), Јосип Цветић (у име групе ЈНС клуба), др. Гавро Санто, Винко Горњак, Никола Зубер, Лука Аврамовић (у име групе Независног клуба), Милан Банић (у име групе Југословенског клуба), Милан Мијић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (тринаест пута), Павао Матица, Славко Николић, Милан Петковић, извештач мањине Никола Кабалин, Војислав Гајиновић, Никон Лазаревић, Александар Станковић, Растко Петковић,

Милош Рашовић, Рудолф Плескович, Милинко Милутиновић, Александар Лазаревић, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић (седам пута), Радивоје Николић, Душан Антонијевић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић, Потпретседник Народне скупштине Војко Чвркић (дванаест пута), извештач већине др. Часлав Никитовић.

2 — Претрес и усвајање буџета расхода — XVII раздео — Министарство физичког васпитања народа.

Говорници: Министар физичког васпитања народа др. Јосип Роговић, Димитрије Мирковић, Албин Коман (у име групе ЈНС клуба), Станко Ленарчић, Богдан Петровић, Стеван Симић, извештач већине др. Јуре Коце, Славко Николић, Потпретседник народне скупштине Војко Чвркић, Потпретседник Народне скупштине Радисав Вучетић (шест пута).

3 — Претрес буџета расхода — XV раздео — Министарство шума и рудника.

Говорници: Министар физичког васпитања народа и заступник Министра шума и рудника др. Јосип Роговић, Александар Дачић, Рудолф Плескович, Ђура Микашиновић, Милан Божић, Живојин Димитријевић, Милан Петковић, Вукашин Спасовић, Велимир Курсулић, Војислав Лазич, Потпретседник Народне скупштине Војко Чвркић (шест пута).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част отворити XXXV редовни састанак Народне скупштине. Молим господина секретара да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар Нурија Поздерац прочита записник XXXIV редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од господе народних посланика да учини какву примедбу на записник? (Нема). Примедаба нема; записник је примљен. Изволите чути једну Уредбу Министарског савета.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Господин Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова доставља Народној скупштини на сагласност Уредбу Министарског савета од 25 фебруара 1937 године о надзору над осигуравајућим предузећима.

Претседник Стеван Ђирић: За проучавање ове Уредбе изабраће се нарочити одбор кад то Народна скупштина одлучи.

Изволите чути извештаје господе Министара.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Г. Министар саобраћаја извештава да ће на интерпелацију г. Божића Јакше и другова, народних посланика, о обустави радова на градњи тунела Бела Река и Сараново — одговорити кад се буде ставила на дневни ред.

Претседник Стеван Ђирић: Прочитани извештај г. Министра саобраћаја узима се на знање. Изволите чути интерпелације за које се тражи првенство.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Г. Никола Прека, народни посланик, упућује интерпелацију на господина Министра финансија о одузимању 600 дозвола за сађење дувана сиромашним старосадиоцима из Херцеговине и тражи да јој се призна првенство. (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Драги-

ша Цветковић да се у име г. Министра финансија изјасни прима ли првенство ове интерпелације.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: У име г. Министра финансија част ми је изјавити да примам првенство ове интерпелације.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина тражено првенство? (Прима). Објављујем да је овој интерпелацији признато првенство. Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Народној скупштини упутили су молбе и жалбе и то: Шарић Милан, Бачак Ева, Јовановић Разуменка, Милин Тома, Јовановић Живојин, Ристић Параскева, Колић Андрија, Печановић Марија, Николић Живојин, Душан Марчић.

Претседник Стеван Ђирић: Све прочитане молбе и жалбе биће упућене Одбору за молбе и жалбе.

Изволите чути разна акта.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Народној скупштини упутили су разна акта и то: Удружење трговаца за Срез мостарски подноси претставку о укидању трошарине на вино; три подружнице Удружења националних железничара и бродара подnose претставку о побољшању њиховог материјалног стања и то: Петровград, Славонски Брод и Скрадин.

Претседник Стеван Ђирић: Прочитана разна акта узимају се на знање.

Пре прелаза на дневни ред има реч народни посланик г. Мита Димитријевић да прочита једну своју изјаву.

Мита Димитријевић: Господо, споразумно са г. Претседником Народне скупштине сматрам за потребно да учиним ову кратку, врло кратку изјаву. После дате речи г. Чвркића част ми је саопштити следећу изјаву:

„Г. Чвркић је рекао:

1) Да није нетачно оно што сам тврдио да је он 18 октобра 1935 године говорио о потреби парламентарне анкете односно пристрасног утроска извесне суме из буџета Народне скупштине.

2) Да је он то говорио више из једног политичког разлога, који је доцније престао, а никако није веровао у неке неправилности у том од стране г. Ђирића.

3) Најзад, после датог објашњења по тој ствари може се сматрати да је сад и пред јавношћу овај спор правилно ликвидирао.

Што се тиче подељеног фонда од 4 милиона динара, ствар стоји, како је и сам г. Претседник Ђирић протумачио: Ради постављења 400 учитеља зашто није било тада буџетске могућности, учињен је био апел од владе г. Петра Живковића да се народни посланици прошле Скупштине сагласе да им се од дневница одузима по 50.— динара сваком, што износи 1500 динара месечно. Од тих обустава створен је фонд чија је сума раздељена посланицима садашње Скупштине. Ја лично нити сам на то настојавао, нити сам знао да је пало такво решење, а још мање сам примио први, као што је то рекао г. Чвркић, већ 214 по реду. Уосталом, сума коју сам примио то је обустава од дневница нас посланика из прошле Скупштине.

Ова изјава потребна је и ради тога да се објасни расподела овога фонда која је остала у јавности недовољно објашњена”.

Изјављујући ово, ја то чиним само ради тога да се један спор како треба ликвидира у корист Претседника Скупштине и бољих односа између г. Чвркића и Претседника Скупштине, и да бих још једном потврдио репутацију: да ја само спајам а никад не раздвајам.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, народни посланик г. Мита Димитријевић почео је своју изјаву речима: „У сагласности са Претседником Народне скупштине”. Та сагласност односи се само на то да сам ја био само сагласан с тиме да народни посланик г. Мита Димитријевић да изјаву како је желео. Морам да нагласим да садржину изјаве г. Мите Димитријевића нисам унапред знао, шта више са извесним деловима његове изјаве не могу се сагласити.

Прелазимо, господо, на дневни ред: Наставак претреса у појединостима извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за 1937/38 годину и то:

Претрес буџета расхода Министарства социјалне политике, Министарства физичког васпитања народа и Министарства шума и рудника, Буџетских резервних кредита и предлога буџета државних прихода.

Прелазимо на XVI раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља.

Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, морам да констатујем одмах, још у почетку свога излагања, да буџет Министарства социјалне политике и народног здравља и ове године није могао да постигне ону висину, па да се све потребе нашега народа, које обухвата ресор Министарства социјалне политике и народног здравља, потпуно испуне.

Наше здравствене прилике и поред тога што су климатски услови у нашој земљи врло повољни, нису ни из далека на оној висини на каквој су те прилике у другим културним земљама.

Смртност је још увек доста велика. Туберкулоза као једна од најопаснијих болести још и данас је јако распрострањена у народу. Заразне болести нису тако ретке. Једном речи опште здравствене прилике нису тако ласкаве.

Почнимо од онога што је основно у једноме народу, од најмлађих генерација, од деце, па ћемо констатовати да баш ту има огромно велики проценат смртности. Могу вам рећи, да у цифрама смртност код деце у првој години живота износи близу 70 хиљада годишње. Код деце од 2—5 година смртност иде на 30 хиљада; од 6—10 година умре годишње око 10 хиљада. Укупно умре од свег узраста код нас преко 280 хиљада душа. Сама ова цифра показује неумољиво да ми морамо наше народно здравље да подигнемо на виши степен и да здравственим приликама морамо обратити специјалну пажњу.

Господо, ништа није боље ни са питањем туберкулозе у нашој земљи. Туберкулоза претставља код нас један велики проблем коме морамо посветити специјалну пажњу. Од 1921 године до 1933 године код нас је помрло око 250 хиљада душа од туберкулозе.

Ето видите, господо, ове чињенице су довољне, да Министарство социјалне политике и народног здравља мора имати један велики буџет, да мора преко једног доброг буџета бити израђена једна планска здравствена политика, јер здравље нашег народа је услов нашег напретка, основни услов наше будућности. (Одобравање).

Господо, за борбу против болести ми имамо два пута у медицини. Један пут то је превентивна медицина, она која има да спречава ширење болести, она која има да ствара боље хигијенске услове, која има да брише нагле појаве епидемија, која треба да организује боље хигијенске услове за живот нашег народа. И друга, куративна или болничка служба, која има да лечи оно што се појављује као болест.

У погледу ове превентивне медицине морам да констатујем да имамо доста добро организовану хигијенску службу, која када се упореди са оном другом, болничком службом, много откаче, јер претставља један систематски израђени план, који се осећа и у теренској политици и у бољим хигијенским народним приликама, које се из године у годину све више побољшавају.

У оној другој служби, т.зв. куративној медицини или болничкој служби, не можемо се много похвалити. Ја као Министар социјалне политике и народног здравља морам да констатујем да је наша болничка служба и по броју кревета и по начину и систему како је организација болница код нас извршена, да по свему томе не одговара ни приликама ни потребама, нити врши ону улогу коју треба да врши.

Код нас водила се, по мом дубоком уверењу, једна погрешна здравствена политика и организација болница водила се на једној сасвим погрешној основи.

У место стварања и концентрације великих и јаким болница, са добрим лекарским снагама, у техничком погледу добро опремљеним, да буду на оној висини на каквој су болнице на Западу, ми смо узели један сасвим други, погрешан систем и у сваком месту отварали болнице са одељењима, у којима није могло бити ни стручних снага ни техничких услова за рад. Уместо да су се у тим малим местима стварале приватне амбуланте па да се болесници одатле шаљу у места где је могуће стварно и систематско лечење, ми смо стварали такве болнице које не служе ничем другом, него да у њима зиму презими неколико болесника. Дозвољите, да се у тим малим болницама не могу да формирају велики стручњаци и капацитети за лечење болесника.

Још горе стоји са потребама, са којима су болнице опремљене и бројем кревета који нашим здравственим приликама има да одговарају.

Државне болнице имају 5.303 кревета; бановинске болнице имају 12.519; болнице осигуравајућих друштава 461 и приватне болнице 2.879 кревета. Укупно ми имамо 21.162 кревета.

Међутим, према садашњем броју становништва у нашој држави за опште болести требало би да има, према здравственим приликама у којима се ми налазимо и према томе како су те потребе у другим земљама задовољене око 70.000 болесничких постеља. То би било тек пет постеља на 1000 становника. Специјалне болнице према броју обољења требале би следећи број кревета; за ду-

шевне болести 10.000, за туберкулозу 25.000, за трахому 5.000, за ендемични сифилис 20.000, за санаторијуме за туберкулозу 25.000.

Ја сам већ прошле године предузео мере да се ово болно питање у нашој земљи поправи и преко једног амандмана у Финансиском закону приступио сам изграђивању нових великих болница. Ми градимемо болнице у Љубљани, у Скопљу, у Сплиту и у Нишу.

На тај начин успећемо да у току ове године број болесничких постеља прилично увећамо.

Исто тако предузео сам потребне кораке да досадањи Закон о болницама саобразим приликама и стварним потребама болничке службе, па је надлежно одељење припремило нов Закон о болницама, који ће бити упућен Народној скупштини на даљи рад.

Пре 6 година (1930) донесен је Закон о болницама, али не само да њиме није унапређена болничка служба, већ се може рећи да је у многим односима уназађена. Искуство је показало да се морају дати потпуно нове основе и организацији и стручном раду и подизању нових болница и болничком снабдевању и спремању стручног, лекарског и помоћног особља, а нарочито материјалном обезбеђењу издржавања болница.

Болнице су врло важан социјално-медицински чинилац у животу нашег народа и његова улога мора се појачати и продужити, да бисмо успешније чували народно здравље.

По досадашњим законским прописима није било могућно ни достићи онај број болесничких постеља за опште болести, који је потребан нашем народу, а још мање основати потребне специјалне болнице (за душевне болести, за туберкулозу, за ендемичан сифилис, за заразне болести, за дечије болести и др.). Према прираштају становништва наша држава би требала сваке године да има 1000 нових болесничких постеља у општим болницама. Међутим и овај недовољан број постеља (око 30.000) трећином није заузет. Томе су узроци: недовољна стручна уређеност болница, највећи број малих болница, које врло много стају, а не могу бити снабдевене свима савременим потребама за лечење и најбољим стручњацима, скупоћа болничког лечења, иако су таксе минималне.

Све те незгоде су у проучавању, па ће новим законом бити отклоњене.

Поред Закона о болницама, који је израђен у Министарству социјалне политике и народног здравља, припремљен је и пројекат Закона о уређењу санитарске службе и чувању народног здравља, као и Закон о обавезној лекарској служби на селу.

Закон о уређењу санитарске службе и чувању народног здравља завршиће организацију наше здравствене службе. Од Уједињења санитарско законодавство се састојало у појединачним законима, којима су се регулисали поједини односи народног здравља или оснивале разне установе за здравствену службу. Ма колико да је то било тада врло потребно, јер је омогућавало стицање искуства, данас то постаје велика тешкоћа. Разни облици здравствене службе нису међусобно повезани, многе установе упоредо раде исте послове, нема довољно јединства у здравственој политици. Постоје разни органи здравствене службе. Овај закон треба из тих органа да створи организам и да све облике здравствене службе међусобно по-

веже, да међу њима створи координацију и сарадњу, да изврши поделу рада и надлежности, да омогући ширу иницијативу према различностима и потребама здравственим у појединим крајевима наше земље. Он ће постати основни закон здравствене службе и дати нове основе здравственој политици не само у Министарству већ и у бановинама.

Закон о обавезној лекарској служби на селу врло је значајан. Још за време дебате у Финансиском одбору чули су се приговори да су наша села без лекара и ако има приличан број лекара у нашој земљи. Тај приговор је оправдан. У нашој земљи има преко 25.000 насеља сеоског типа, а свега 800 лекара служи на селу, и ако њихов број износи преко 5.500. Тражи се непрестано да се спроведе у живот Закон о здравственим општинама. Међутим ни општине које су основане не могу да добију лекаре. Само у две бановине, преко годину дана 10 здравствених општина не могу да добију лекаре. Слично је и са здравственим задругама којих сад има пет без лекара.

Не може опстати замерка, која се чује из лекарских кругова, да лекарима тамо није обезбеђено да могу наћи подесан стан, јер се за седишта здравствених општина бирају баш таква места, где се обезбеђује пристојан живот. У осталом, и кад би било овако ипак, то нас не може спречити да обезбедимо нашем народу здравље, као што му обезбеђујемо школу и цркву. Има и других узрока у овој појави. Ти други узроци су учинили да у Београду има око 800 лекара, од којих многи немају посла, други служе за 5—600 динара, а неће да иду на село где им је обезбеђена три пута већа награда. Да бисмо разбили тај страх од села, овим законом ће се уредити да сваки млад лекар одслужи извесно време на селу, плаћен од државе, бановине или општине или од здравствене задруге и других организација, па тек после тога да се може специјализирати или се посветити хигијенској, болничкој или другој којој нарочитој служби.

Сада да пређем на онај део мога ресора, на део, који регулише социјалне потребе и реформе, које наша земља и у духу садашњег времена и у духу потребе нашег народа мора и треба да изврши.

Једно главно и основно питање јесте: питање нашег радног света, питање заштите радника. Ми имамо једно савршено и одлично социјално законодавство. И заиста, ако наше социјално законодавство упоредимо са законодавством напреднијих држава, ми морамо да констатујемо да је наше социјално законодавство потпуно, и да предвиђа све оно што слична законодавства и у најнапреднијим и најмодернијим државама имају. Али има једна огромна разлика између тога законодавства, између онога што је у тим законима замишљено и оне теренске политике, онога што се осећа у животу нашег радног света.

Господо, ми морамо да пођемо од оног што је главно: да основне линије тога законодавства, које је добро, приведемо правилно у живот. И Краљевска влада пошла је тим путем. Ви знате прво како стоји једно основно питање нашег радног света, а то је питање рада и зарада, питање надница радничких. Ако посматрамо последњих неколико година, ми ћемо констатовати да влада таква диспропорција и дисхармонија између ка-

питала и оних који дају радну снагу да се то ничим не може оправдати. Страшна и бедна зарада, која се даје људима, експлоатација која се до данас вршила, налажу нам да ту потребну хармонију повратимо и доведемо је у равнотежу.

У тим приликама Краљевска влада морала је да преузме мере и ја сам у Финансијском закону тражио овлашћење и овлашћен сам да донесем Уредбу о минималној надници. Та Уредба је публикована и ступа на снагу 13 априла т. г.

У тој Уредби предвидели смо оно што је најпотребније да се тај однос између капитала и радног света регулише на једној пријатељској основи, на бази заједничког сарађивања.

У погледу заштите радника није само у питању минимум зараде, коме треба обратити пажњу, има још вазда проблема који су предвиђени у нашем законодавству и који морају бити извршени.

Господо, питање осигурања радника у случајевима изнемоглости, старости и болести, питање пензија приватних намештеника, то су проблеми који су на дневном реду, то су проблеми који су на путу свога решења. (Пљескање код већине).

Господо, овим проблемима морамо да додамо и незапосленост која такође претставља један проблем са којим се ја као ресорни Министар морам да позабавим. Број индустријских незапослених радника, који и у време најтеже депресије никада није премашио цифру од 50.000 радника, не претставља један специјалан проблем. Али, господо, за то је на наша тржишта, једну огромну радну снагу, неколико стотина хиљада незапослених радника избацило наше село. И са тиме, господо, несумњиво, проблем незапослености јако се компликовао. Број лица, по подацима које ја имам, која нису саевим обезбеђена сеоском привредом, износи око 500.000. И проблем стабилизације овога света, који долази са села, то је проблем коме се мора обратити специјална пажња.

Краљевска влада, као што знате, дала је милијарду динара за јавне радове. Краљевска влада, на тај начин, кренула је са мртве тачке привредну депресију, у којој смо до пре две године били. Али, господо, ми те јавне радове морамо да спроведемо на начин, да се нашем раднику обезбеди минимална зарада а преко тога задовољење најглавнијих потреба живота. Ако ми то све доведемо у склад, а ја верујем да ће се са Уредбом о минималној надници то успети, онда ће јавни радови дати оне резултате, које од њих сви очекујемо у погледу бар привременог решења и овога проблема незапослености нашег радничког света са села.

Господо, заштита радника у погледу услова рада и хигијенских прилика, под којима радници раде, врши се преко Инспекције рада.

Господо, у току 1936 године прегледана су 4.227 предузећа у којима је било запослено 125.797 радника. У прегледаним предузећима констатовано је од стране инспекције рада 4.449 недостатака. Број казни износио је 1.137, од којих 1.124 социјалне заштите, а 13 прекршаја техничке природе.

У погледу дозволе запослења страних радника у нашој земљи имамо следећи преглед: дозволу за неодређено време има 3.500 радника; на основу уговора 1.500 радника; Југословена, страних држављана 5.300; руских избеглица 12.000; радника

и осталих емиграната 200. Укупно на неодређено време 32.000 лица.

Господо, да пређем на једно друго питање, на инвалидско питање. Ви знате да је донет један закон 1929 године који је то питање из основа решио. По томе закону преко 60.000 лица изгубило је инвалиду, и могу вам рећи да смо управо оном Уредбом о измени закона, коју смо прошле године донели до сада збринули преко 23.000 инвалида. (Бурно пљескање код већине.) Вратили смо им на траг инвалиду. Преко 17.000.000 динара исплаћено је ове године застареле инвалиде. Могу да вас уверим да сам код г. Министра финансија у погледу инвалида наишао на пуно разумевање и надам се да ћемо и остале инвалиде које се из године у годину провлаче, ускоро моћи скинути са дневног реда.

Наша исељеничка служба такође претставља један важан проблем, о коме Министарство социјалне политике има да води рачуна. Ви знате да један огроман број наших људи, један огроман број наше радне снаге, живи данас у иностранству, и да велики број наших неупослених радника тражи запослење у страним државама, да би нашао сретстава за егзистенцију своју и својих породица, поглавито у нашим пасивним крајевима.

Наша исељеничка служба има данас 4 главна задатка:

1) Сачувати запослење и осигурати што бољи третман тамо где наши људи раде;

2) У случају неминовног отпуштања наших исељеника од посла, настојати да им се омогуће подвозни трошкови за репатријацију у домовину;

3) Да се за овдашње наше неупослене раднике нађе у иностранству запослење и

4) Да код тих наших људи који су далеко од своје Отаџбине сачувамо пуно националну свест.

Наша исељеничка служба у томе погледу ради и чини крајње напоре и могу вам рећи у погледу цифара, да је се из прошле године иселило из наше државе око 12.000 лица, а вратило их се око 4.000, тако да се може рачунати са одливом од прилике 8.000 лица.

Господо, да на завршетку пређем на једно питање које такође спада у део социјалног старања, на питање исхране наших пасивних крајева с једне стране и питање исхране оних крајева које задеси несрећа од елементарних непогода. Ви знате да смо до данас исхрану вршили на један начин, који ни мало није био рационалан, на један начин који је имао обрнуто дејство од онога чему је требао да служи. Ми смо исхрану вршили у једној форми, која ни мало не одговара поносу нашег народа. Уместо једног планског и систематског рада у збрињавању пасивних крајева, једним путем који неће значити милостињу, ми смо морали прошле године под оним тешким приликама, да извршимо поделу хране, у виду бесплатног давања, без великих обавеза да се за примљену храну изврше јавни радови на општинским или државним путевима и другим потребним објектима.

Краљевска влада прошле године дала је 46.000.000 динара за исхрану пасивних крајева. Ове године, исто тако, дат је већ један део кредита за исхрану пасивних крајева, тако, да ни ове године, као ни прошле године, неће бити тешких случајева гладовања, а Уредбом која је у раду код Одбора Народне скупштине надам се да ћемо једном за свагда скинути са дневног реда ово тешко

питање, које је свакој Влади задавало бриге и труда.

На основу горе изложеног, господо народни посланици, ја вас молим, да гласате за предложени буџет, који у данашњим приликама ипак задовољава основне потребе мога ресора. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пре него што дам реч првом говорнику, допустите да прочитам листу пријављених говорника. Пријавило се 39 говорника. (Чита листу говорника). По том реду требало би господо да говоре, јер то је правилан ред наизменце према групама и наизменце према ставу, који заузимају господо посланици у погледу предлога. Међутим, како смо радили до 7 и по часова јутрос, и како ова листа још није објављена, ја сам вољан учинити изузетак утолико, уколико ћу прозвати господу народне посланике, које видим овде присутне. После тога ићи ћу оним редом, којим сам г. говорнике прочитао, и ако који од господе народних посланика не буде присутан, губиће због тога право говора, јер сам учинио све што је потребно, да се ова листа са редом говорника стави господи посланицима до знања.

Реч има у име групе Југословенског радикалног клуба народни посланик г. др. Сулејман Хафизадић.

Др. Сулејман Хафизадић: Господо народни посланици, ресор о коме данас расправљамо, ако није баш најважнији, он сигурно спада међу оне најважније. Он спада међу најважније ради тога, што он води бригу о нашој социјалној политици, т. ј. о беди и невољи народа и што води бригу о чувању и подизању народног здравља.

Добро вођена социјална и здравствена политика јесте главни темељ, на коме се оснива економски поредак, ствара финансијска снага, те осећање задовољства и среће народа.

Дакле од социјалног и здравственог стања народа овиси снага и будућност државе. Наш народ необично цени здравље. То видимо најбоље ако коме из народа учинимо неко добро, у знак благодарности, ретко ћемо кад чути да нам зажели неки добар положај, или неку лепу своту новца, али ћемо зато врло често чути да нам зажели дуг живот и добро здравље. Он то чини јер зна да је здравље најдрагоценије благо, јер зна да нема користи ни од доброг јунака који лежи у постели ни од трговца, занатлије ни тежака који се бори са разним болестима.

Док ми све то увиђамо и ценимо, на жалост, ресору Министарства социјалне политике не показује се ни из далека она пажња коју би требало показивати и коју он заслужује, а то најбоље видимо ако предистамо буџет Министарства социјалне политике и видимо оне бедне суме које су намењене за ријешавање тих великих проблема.

Народ који је такорећи још јучер изашао из примитивизма има многе потребе једног цивилизованог народа и мора много да ради и да има много материјалних средстава за савлађивање тих потреба. У колико код једног народа има више невоља утолико више и државна национална политика мора да има материјалних средстава на расположењу, како би могла да предузме све потребне мере за ефикасно уклањање и ублажавање тих невоља.

Господо народни посланици, сретстава има. Треба их наћи и она се морају наћи, јер један народ, који троши преко милијарду динара за алкохол, тај народ треба да нађе и мора да нађе сретства за чување свога здравља.

Пре се говорило да се не може ради кризе, али то није одговор, јер где је криза ту су невоље веће и како рекосмо потребна су и већа сретства. Рад и штедња? Штедња је лепа ствар. Треба штедити и у фамилији и у држави. И у фамилији је штедња један главни услов који чини могућим један угодан и миран фамилијарни живот, један живот без трзавица. Исто тако и у државној управи потребна је штедња за нормално функционисање државног апарата. Али и у фамилији највећи штедиша и он по некад од тога принципа одустаје, нарочито ако се ради о образу фамилије. Па зар у овоме ресору нема ствари које се тичу народног образа? Зар инвалидско питање није питање нашег народног образа. Истина, ово је питање и питање националног поноса, али тек онда кад осветламо наш образ. А ми ћемо тај наш народни образ осветлати најбоље на тај начин ако учинимо све што је потребно за наше инвалиде. Морамо признати да се задњом Уредбом учинило доста за наше инвалиде. Али има још хиљаде и хиљаде аката, молби и жалби нерешених. Многи инвалиди имају још своја потраживања и потребно је да се ове молбе и жалбе што пре реше и да се њихова потраживања што хитније ликвидирају. Ја нисам за то да се инвалидско питање уопште скида с дневног реда. Оно треба да буде увек на дневном реду и кад год се економске прилике нашег народа побољшају да се побољшају и прилике наших инвалида и да им пружимо довољно сретстава да могу задње дане свога живота са својим фамилијама угодно да проведу. (Одобравање.)

Господо, кад је реч о социјалним питањима треба на првом месту мислити и о нашим радницима. Имамо, господо, један део радника који се групишу из града. Исто тако имамо један број радника, који услед кризе на селу с једне стране и развитка индустрије с друге стране, долазе у град. Даље, господо, имамо такође једну нарочиту врсту радника у Босни и Херцеговини а то су бивши земљопоседници, који су доведени неправедним решењем аграрне реформе на просјачки штап и који данас лутају из града у град, из фабрике у фабрику, тражећи комад хлеба, како би могли да исхране своју децу. Господо, када говорим о аграрној реформи у Босни, онда не треба пред очима имати неке аге и бегове. Не, овде се ради о најнесретнијим бедницима, који данас немају уопште услова за живот захваљујући, како рекох, неправедном решењу аграра.

Једна депутација тих бедника прошле године дошла је код Претседника Владе др. Милана Стојадиновића да му се пожали. Он их је примио и рекао им је да их разуме и да ће им учинити, он и Краљевска влада што им друга влада није учинила. И мислите ли, господо, да није одржао реч? Јесте, одржао је реч, али на штету тих бедника, јер у истини учинио је што друга влада није учинила. Учинио је то да оно што је бивша влада дала тим бедницима, по 70 динара на дулум шикара и шума, Влада др. Стојадиновића снизила је на 20 динара и за читаву годину дана одузима законом зајамчену камату. Поред

тога, ти бедници и ову милостињу ни до данас нису добили. Вероватно то је учињено само ради тога да се докаже, да је ова Влада учинила нешто, што друга влада није учинила!

Ја држим да је крајње време, да се увиде њихови оправдани захтеви и да се исправи што се је погрешило. Ја се надам да ће се то увидети и да ће доћи, у најскорије време, до исплате њихових потраживања. Ако се то не увиди и не исправи, онда нека зна г. др. Милан Стојадиновић и Краљевска влада да не само бивши поседници, него ни њихови унуци, неће никад заборавити, да су били они ти који су им задње парче хлеба испред њихове деце узели.

Ја, господо, ово не говорим као поседник, него као човек, који жели да у овој нашој земљи влада један правни поредак и да буде сваки равн, без разлике како се он звао.

Господо, онај ко слуша г. Министра социјалне политике кад говори на зборовима о нашим радницима може да каже: збиља имамо једног Министра, који се очински брине за раднике, готово као неки раднички патрон. Али с друге стране опет када се погледа, како поступа са овим истим радницима његов колега др. Коросец, онда не можемо да разумемо ни овај однос, као ни што шта што се у данашњој владиној политици не може да схвати.

Господо, ми смо чули у експозеу да смо имали штајркова. Али да је то лепо, у реду свршено, то је нетачно. Не само да није у реду свршено, него смо ми имали и прогон радника, и хапшење, кажњених и мртвих у самој престоници. А зашто је све то било? Зато, господо народни посланици, што г. др. Коросец види у сваком покрету радничком комунизам. Али то није комунизам. То су људи који траже своја права. То је вапај незадовољника. Међутим, са оваквим поступком није искључено да се баш нешто из тога и испачури, јер са оваквим поступком то би могао испасти један кадар из кога могу да се регрутују комунисти.

Ја не знам како ће г. Министар социјалне политике своју очинску бригу довести у склад са поступком Министра унутрашњих дела. Мислим да је дошло време да се већ једанпут престане са прогоном радника:

Онај који је био међу радницима, особито код шумске индустрије, могао је да види ону велику беду, што ти радници преживљују. Тежак посао, скучени, нехигијенски станови, искоришћавање магационера, све то чини заједно једно велико незадовољство у радништву. Шта ће Уредба о минималним надницама учинити, то не можемо сад рећи, видећемо на делу и терену и тек онда о томе ћемо дати наш суд.

Инопекција рада показала је приличну активност, али држим да је још увек недовољна и држим да би се материјалним средствима морало изаћи у сусрет да би могла у потпуности да врши своју функцију.

Ми имамо осим наших домаћих радника и страних радника. Не велим да нам не требају страни радници, јер и наши радници иду у иностранство, само док се наши радници уписују са минималним надницама, дотле страни радници долазе у нашу земљу као квалификовани са великим надницама. Они у сваком случају треба да

буду привремени а никако се не би смело дозволити да добију још и наше држављанство. Кадгод се пита зашто се упошљавају страни радници, увек се одговара да нема код нас квалификованих радника. С тога би требало наћи пута и начина и обавезати подuzeћа да у одређеном року изабере наше домаће раднике такође за квалификоване раднике, тако да не остане за вечита времена неквалификован радник. Поред тога што морамо да водимо бригу о запослењу наших радника мора да се води брига и у времену кад радник не ради. Могло би у овом погледу да учинимо да се у радничким центрима створе разна забавилишта, игралишта, да се створе локали где би се могло држати предавања тако, да би створили могућност да корисно искористе свој одмор, је ако ми то не учинимо наћиће се неко други који ће то искористити у своје сврхе а то неће бити од користи ни нама ни радницима.

Господо, до 1922 године наши радници су били препуштени сами себи. Тек 1922 године донет је Закон о осигурању радника. Овај закон је у истини савршен, али видите иако је савршен са радом Уреда који закон проводи није нико задовољан. Није задовољан радник, није задовољан послодавац, није задовољан ни сам Министар социјалне политике. Радник није задовољан, јер мисли да му Уред не пружа ни квалитативно ни квантитативно ону помоћ, коју треба да добије; послодавац није задовољан јер мисли да превише плаћа и да га Уред експлоатише, а г. Министар социјалне политике држим има најмање разлога да буде незадовољан, јер је могао много што шта учинити да буде мање тога незадовољства, и код радника и код послодавца, н. пр. да су избори спроведени, да су дошли прави претставници и радника и послодавца у Одборе, држим да би незадовољства било мање. Даље, да је проведено осигурање за случај старости, изнемоглости и смрти, опет би незадовољства било мање.

Овај закон је врло важан не зато што пружа раднику лекара и лекарску помоћ и друге помоћи, него што је то један закон одгоја и социјалног мира. Видите, Бизмарк као да је предосећао шта ће се десити па је још 1881 године донео овај закон.

Збиља, за много што шта што је уређено у Немачкој има се захвалити Закону о осигурању радника, нарочито ово што је урађено после рата. У осталом, господо, познати енглески државник, Чемберлен, кад је упитан, шта је то социјална политика, он је одговорио да је то једна проста премија коју богати људи плаћају да се заштите од многих зала и невоља друштвених. Ја знам, господо, да у том раду има доста недостатака и да радници у извесном погледу имају и право кад се буне против извођења Закона о осигурању радника, али ја, господо, морам да узем у заштиту и уреде. Јер док многи радници грде и нападају Уред, дотле многи, који немају право по духу и слову закона траже да се осигурају. Управо у томе баш и лежи највећа тешкоћа што је Закон обухватио врло мали број осигураника а изоставио је онај много потребнији и већи, а то су земљораднички радници. С обзиром на кризу, како рекох, економску, специјално пољопривредну кризу, сељаци долазе у градове и ту конкуришу индустријским радницима. То су тако звани сезонски радници. Ти сезонски радници уживају све благо-

дати овога Закона, докле год су на послу имају лекара, имају лечење, ренту и т. д. Али чим оду са посла па се случајно разболе, онда код њих одмах настаје беда и невоља, јер им општина не да могућности да се лече, а државне установе ако пруже могућност лекарског прегледа не могу да добију лекове за лечење, зато они фингирају чланство. И они се уписују, дакле, не ради привреде него ради лечења. И док они на једној страни фингирају, дотле они други који су здрави, по договору са послодавцем или и без договора са њим, избегавају да се упишу у чланство јер држе да врло много плаћају за ризик од евентуалних болести или незгода. Осигурање за случај болести без осигурања за случај изнемоглости и случај старости преживљује велике невоље. Уредба о осигурању за случај изнемоглости и за случај старости требала је да се донесе још 1925. године по закључку Министарског савета и велика је штета што то осигурање није још онда створено и ступило на снагу. Да је то још онда учињено многи би радници већ сада стекли право на ренту а били би створени и велики фондови из којих би се данас могле да створе разне социјалне установе за помоћ нашем радништву. Али, кад већ то није до сада учињено, ја мислим да треба похитати да се то што пре учини. При доношењу ове Уредбе не би се смели заборавити и стари радници, те би и њима за ово време од 1925. године па до сада требало признати право. За спровођење овога закона нема никакве запреке. Истина привредници кажу да би привреда тим законом била јакó оптерећена, али то не стоји. Принос за ово осигурање износи само 3% од осигуране наднице, а осигурана надница износи 4 милијарде динара, то би највиши годишњи износ био динара 128.000.000, од чега би пола отпало на послодавца а пола на радника. Дакле, као што видите, нема никаквих препрека да се ово осигурање изведе, и Сузор, Општина и Уред са својим уређајем и организацијом могли би то одмах да спроведу чим Уредба буде донета.

Дакле, кад би се сва лица која се не могу са својим властитим сретствима да лече, увела у обавезно осигурање, онда би се постигло двоје: прво, осигурање би било јефтиније, јер би управни и режијски трошкови били мањи, друго: нестало би оне фингиране уписнице у чланство. Законом о осигурању радника створен је један солидан темељ за свеопште осигурање у нашој земљи. Док то не буде, господо, приговор да је овај Уред за осигурање намештеника и виших чиновника, остаће и даље, јер се управни трошкови тешко могу са оваквом организацијом смањити. Истина незгодна је ствар да су ти управни трошкови куд и камо већи од трошкова лекара и за лекове. И мислим да би требало покушати да би се створила једна комисија од стране Министарства социјалне политике и народног здравља и Средишњег уреда за осигурање радника. Та би стручна комисија требала да потражи начина и могућности, да се администрација поједностави, како би се ти управни и режијски трошкови смањили. Ја бих предложио да би Сузор и Окружни уред спроводио и давање помоћи беспосленим, што чини иначе Берза рада, ради тога што је организација код Средишњице савршенија и што Средишњи уред за осигурање радника и онако даје податке Берзи рада.

Наука о чувању личног и народног здравља није се још тако далеко усавршила да утврди све услове, прилике, чиниоце и средства која могу човечји живот одржати у потпуном телесном и душевном здрављу и очувати га у таквом стању до краја живота. У колико је она до сада све то испитала, физичка и социјална средина у којој живимо, најчешће већини људи онемогућава или знатно смањује могућност да живи по правилима, захтевима и истинама хигијенске науке. А изван број који познаје хигијенска правила и у могућности је да по њима живи, или нема довољно развијеног осећања одговорности, или им мањка јака чврста воља да свој живот и стварно воде и удесе како то хигијена налаже. И кад је све ово тако, онда није ништа чудновато што свакодневно наилазимо на људе и друштвене заједнице, чији је организам далеко од здравог стања и што се код њих појављује сад једно сад друго болесно стање у току живота и што најчешће и највећи број људи умире због неке болести. Природно старање поступно гашење животних радња, т.зв. физиолошко умирање, остаће још за дуго времена и за највећи број људи само лепа жеља и нада да ће неко од наших далеких покољења моћи уживати у благодатима здравог живота до дубоке старости.

У колико је један народ непросвећенији па према томе и мање зна за правила и захтеве хигијенског живота, и уколико му његова физичка и социјална околина у којој живи онемогућава да живи по хигијенским прописима, у толико ће живот појединаца и народа бити краћег века, често прекидан и мучен разним болестима и најчешће смрт ће долазити као последица неког болесног поремећаја.

У таквим приликама се налази данас наш народ па зато много болује и страда — и мора да се лијечи.

Ми имамо превентивну и куративну службу.

Ја нећу овде да износим коју би грану требало више да развијемо, него држим да би смо морали да радимо да се обе гране подједнако развијају јер су обе потребне. Истина успеси превентивне медицине и превентивних мера долазе врло касно. Једино код акутних болести добре превентивне мере могу да се покажу брзе, успешне и корисне. Ради тога питање лечења остаће још дуго времена један најважнији санитарски проблем код нас. Лечење, једно стручно и правилно лечење може да се врши једино у болницама или санаторијумима. А како стоје те установе код нас? Очајно! Јер наше болнице су у таквоме стању да се стварно с тим не можемо ни најмање похвалити. Ко је слушао г. Министра социјалне политике у Финансиском одбору, чуо је да је наишао на једну болницу где је затекао, поред приличног броја персонала, само једног болесника. И докле је на једној страни тако, на другој страни знамо да се по 15—20 болесника враћају из болнице зато што нема места. То, господо, јасно говори да у томе погледу немамо одређеног плана и да су се болнице подизале често пута по вољи и по шефу појединаца, а не по стварној потреби. Ради тога мора се израдити један добар план, односно подврћи ревизији и редукацији данашње стање болница. Систем великих болница, то је несумњиво најздравија здравствена политика, да се стварају велике бол-

нице, а нарочито данас кад имамо погодна саобраћајна сретства да се и најтежи болесници могу лако транспортовати. Ове мале болнице не само да нису корисне него су често пута и штетне, а нарочито за тешке болеснике. Пошљете једнога болесника у једну малу болницу и болница га враћа јер му се каже да нема потребних сретстава за ту врсту болести, а кад тај болесник оде у већу болницу они га такође не могу примити јер му кажу: у вашем месту има болница!

Ове јаке и велике болнице не само да ће пружити могућност за једно правилно лечење него ће дати и могућност да се наши млади лекари избразе. Али у великим болницама мора се предвидети и то да, поред других сретстава потребних за модерну терапију, мора бити и једна добра стручна библиотека.

Ја знам да је ово питање врло тешко јер су потребна велика сретства и за решење овога болничког питања требало би тражити неке друге изворе. Ја признајем велику важност позоришту и уметности, али здравље истичем изнад свега, и кад се могло наћи динар за позориште ја мислим да би се могао наћи и који динар за болнице. Међутим има других ствари које не изискују особита материјална сретства да се ствар поправи.

Ако је то тачно што сам пре неки дан читао у новинама да се у Пастеровом заводу један болесник згражао над нечистоћом, онда је то доказ да мањка надзор. Ове и овакве ствари треба апсолутно онемогућити, јер санитетске установе морају да служе и као пример како треба да се хигијенски живи и одржава.

Ко се данас лечи, господо моја, у болницама? У болницама, нарочито бановинским, лечи се свак осим онај коме је уистини болница намењена. Ту ћете наћи болеснике и из радничких уреда, и из железничког фонда, а других врло мало. Зашто? Једноставно зато што само ови фондови плаћају, док општина и држава не плаћају, и због тога се налазе изговори да се они не приме, а ови други чак се и прековремено задржавају.

Што се тиче наше хигијенске службе ту збиља морамо да признамо да је она прилично на својој висини, али треба и ту много чему приговорити, нарочито што се тиче инвестиција. Ту су се започели разни радови па се остављају на пола пута и претварају се у руине, а после то изискује много веће трошкове да се то доведе у ред. Тако је у Травнику са Домом народног здравља, који је доведен до крова и након дугог мољакања сад видим да је уведено у буџет и ја се надам да ће се наћи кредит и да ће још ове године то бити завршено. Тако и са водоводом у Дубу.

Господо, ми имамо једног страшног непријатеља у земљи, и тај непријатељ није непријатељ само богатих него и богатих и сиромашних, и малих и великих, један интернационални непријатељ, али се код нас добро одомаћио. То је туберкулоза. Ја ћу вам само један мали пасус прочитати, шта пише Југословенска лига против туберкулозе да бисте видели ту страховиту болест која хара по нашој земљи. (Чита): „Од свих невоља које бију наш народ туберкулоза је једна од најтежих и најопаснијих. Та опака болест покоси сваке године око 50.000 наших грађана и то највише у добу од 20 до 30 година живота, онда када

би требали да буду највише од користи својим породицама и своме народу. Број болесника од туберкулозе износи у нашој земљи најмање 500.000. Колико се утроши труда око спасавања тих угрожених живота, колико брига и патњи задају они својој родбини коју поред тога и економски исцрпу и често упропасте. Може се смело тврдити да туберкулоза односи годишње нашем народу најмање 10 милијарди динара. (Пет милијарди износе трошкови око лечења, изгубљене наднице болесника, трошкови око сахране умрлих од туберкулозе и т. д. и пет милијарди вреде изгубљени животи рачунајући економску вредност једног радног људског живота само 100.000 динара).

Страшно је помислити да је од народног ослобођења прошло већ 18 година а да нису предузети никакви озбиљнији кораци против ове немани. За ово време умрло је у нашој земљи око 700.000 лица више но што је требало да умре, а боловало 7 милиона лица више него што би боловало, да смо имали добро организовану борбу против туберкулозе.

Код нас је умирало и још увек умире 30 лица на 10.000 становника, док у Данској сад после проведене борбе против туберкулозе умире око 6 лица на десет хиљада становника, док је раније умирало годишње 38 лица на 10.000 становника.

Ја мислим да је већ крајње време да се све предузме у сузбијању ове страшне болести.

Други наш непријатељ, али који није интернационалан него специјално наш, то је ендемични сифилис. Ми сваког дана виђамо по читавој земљи а нарочито у Босни и Херцеговини много наших људи без носа, са разним ранама и са атрофираним екстремитетима, чисто наказе. То нама не упада у очи, јер су наше очи на то навикле, али кад дође у нашу средину странац то је за њега ужас, то лако испред његових очију не иде, јер то није могао нигде да види. Господо, ендемични сифилис не само да је наша национална срамота него то је срамота и на образу читаве Европе, то је културни скандал XX века. Ми морамо све предузети да сузбијемо ову болест и да се од ње колико толико спасемо. Учињено је прилично доста, али има још много да се ради, треба се још прецизно да испитају терени и да се из ради један план за рационално лечење ове болести, разуме се пружајући довољно средстава да домови народног здравља не буду празни.

Даље, имамо такође једну болест која је исто тако врло тешка а то је маларија. Међутим, сузбијање маларије не би требало препустити само Министарству социјалне политике, овде би требало Министарство социјалне политике да заједнички ради са Министарством пољопривреде и Министарством грађевина, јер само у тако заједничком раду може да се постигне да се и болест сузбије и уједно да се многи пасивни крајеви, који не би смели да буду пасивни, преведу да буду активни и да и себе хране а вишак дају и другим крајевима.

Господо, велики пројекат Панамског канала, који је технички био добро спремљен, омеле су тропске болести, о којима није вођено довољно рачуна. Жута грозница и тропска маларија омели су подизање оног великог техничког објекта и дуго времена није се могло ни помишљати на понован рад. Панамски канал није могао бити израђен све дотле док нису позвати у помоћ медцини-

ска наука нарочито најмлађи део, хигијена и бактериологија, и тек онда остварен је тај велики пројекат, који је свакако триумф техничке и финансијске организације, али свакако и триумф медицинске науке. Исто тако није било могуће експлоатисати холандске колоније на острвима у Азији и тако дуго времена биле су пасивне, само су вегетирале све дотле, док није позвана медицинска наука у помоћ и кад су сузбијене разне тропске болести, и проведена асанација, онда су акционари почели да добијају лепе ренте и створила се велика богатства, и пружио много боље услове за један удобан живот како колонијама тако и Холандији.

А сад, господо, да кажем неколико речи о води. И ту ми имамо велике муке, јер имамо много наших крајева који су без воде. Ми смо свесни тога да од нашега села не можемо створити модерне варошице, али можемо да му дамо бар оно што је човеку најпотребније а то је вода. Ми имамо много села специјално у Босни и Далмацији која су раштркана; по 3—4 куће на једном месту, тако да села нису груписана и онда код оваквих места не би требало правити велике цистерне, него се послужити малим и јевтинијим цистернама тако да би могли обезбедити мало више крајева водом.

Што се тиче наших бања ми врло добро знамо њихову лековиту вредност. Оне могу да се такмиче са страним бањама, али им фали оно што тражи сваки болесник или онај који дође да се одмори, а то је да имају потребне удобности. Ја чујем да се код неких бања у Јужној Србији убирају разне таксе и да се од тих такса користе држава и бановина. Ја држим да наше бање не смеју бити извор прихода за државу и бановине још дуго времена и све оно што се убира треба оставити бањама да могу да израде паркове и многе друге ствари које ће бање учинити што приступачнијим.

Једно врло важно и витално наше питање је заштита деце и матера. Ми смо чули у извештају колико жртава ми треба да допринесемо за нашу одојчад. Ми морамо да допринесемо тих жртава код свих слојева нашега народа а специјално код радништва. Ја бих предложио да оне творнице а специјално дуванске творнице, где нарочито много раднице раде, створе обданишта и то да та обданишта буду по могућности у најближој околини творнице, да би за време одмора мајке могле скочити и погледати своју децу, јер принцип, господо, мора бити тај да дете буде што више уз мајку.

Неколико речи ми дозволите сад да кажем и о нашим лекарима. Одмах морам рећи да се чини велика неправда нашим лекарима. Видите, господо, много се говори о судијама, о сталности њиховој, о потребама њиховим и побољшању њиховог материјалног стања. То је, господо, врло потребно и ја сам за све то, јер они то заслужују, јер њима предајемо нашу част, нашу имовину у руке. Али, иста је ствар и са лекарима, и њима предајемо у руке наш образ, наше тело и наше животе. Али код лекара о каквој сталности нема ни говора. Они се премештају као лопта. Не пита се да ли то изискује потреба, већ обично по ћефу некога партиског човека ти људи морају да иду. И сад не само то него се, ево видите, тражи од лекара да и поред стажа који је тако рећи беспла-

тан, и поред тога што је њихово школовање дуго и скупо, још имају и на селу да проведу извесно време.

Ја не знам зашто, господо моја, зашто се то тражи од лекара, зашто се то не би тражило и од правника и од професора. Па и ови сви други имали би да послуже селу. Село је широко поље рада за све и не би требало да ту мисионарску службу врше само лекари. Ја не бих био зато ради тога што би то била једна неправда према њима. Међутим могло би се да учини то, да оним крајевима, који се као тешки означи, да лекари који тамо буду радили имају првенство поред једнаких квалификација кад буду примани у државну или самоуправну службу.

Приговор да лекари неће да иду на село није на месту. Није на месту због тога што им у истини није осигурана њихова егзистенција, јер било је случајева, господо моја, да је један лекар у Јужној Србији добио један стан и кад је у њему уморан заспао дошли су пацови те му уво нагризли. Не може се захтевати ни од једног лекара да чини толике жртве. Лекарима треба осигурати егзистенцију, треба им дати такве станове и такве могућности да могу да живе и тек онда им чинити тај приговор.

Господо, још неколико речи рекао бих о нашој исхрани. Досадашњи начин исхране ми смо видели да не ваља, да није ваљао. Не ваља јер народ се учи да не ради. Ми смо тако далеко дотерали да наш тежак чим устане пита шта се данас дели и у град долази са опасаном жаком, јер верује да ће се опет нешто делити. Начин исхране није ваљао и ради тога што су чињене многе злоупотребе. Градска општина у Травнику делила је жито али не онима којима је то жито било потребно него онима који су вршили организацију ЈРЗ, који су правили разне зборове првацима те странке и док су многи потребни одбијани, док многи нису могли да добију ни оних 10 динара зараде други су добијали на акорд чишћење Лашве чије су дневнице износиле до 400 динара. Разуме се да овакав рад не може се ни одобрити а не може се ни зажелети и надати се да ће се то будуће онемогућити.

Ви сте, господо народни посланици, чули како су нека господа из Босне говорила о приликама у Босни. Па и у моме крају ствар нажалост не стоји баш најбоље. Изазивања, клеветања, туче су на дневном реду, а ауторитет власти је срозан и то као што се код нас каже дибидус срозан. Ја ћу на овом месту навести само један пример.

Један мој човек, који је полициски кажњен, иде да моли заменика среског начелника да му одгоди плаћање казне. Заменик одговара да не може и да мора одмах да плати казну. Он поново моли, овај одбија, али иза леђа диже се претставник ЈРЗ и каже: „Хајде до првога“. Овај човек прилази претставнику ЈРЗ, поклони се, захваљује и баца један значајан поглед на заменика среског начелника у себи говорећи: „Па и то ми је власт“.

Ја се чудим г. др. Спахи, да већ једанпут не нађе пута и начина и да не заузда те разуздане елементе, јер ово што год се ради, иде на његово конто. И он поред других свакако ће на првом месту да носи одговорност за све оно што се догодило, што се догађа и евентуално што ће се догодити, ако се томе не стане на крај.

А сад, господо, да завршим. Ради чега су ови недостатци у ресору Министарства социјалне политике. Је ли ради тога, што наш г. Министар социјалне политике није био активан? Не, господо, он је био и превише активан, али на жалост није био активан у своме ресору него на једном другом пољу. Био је активан на организовању Радикалне заједнице, био је активан на спровођењу општинских избора и на разним зборовима. До душе имао је једну тешку и незахвалну задаћу, имао је задаћу да узалудно брани пред радикалским масама своје и својих другова дезертерство из радикалне странке, којој је на челу г. Аца Станојевић.

Поред других разлога ево и то је један разлог, због чега ћу гласати против овог буџета. (Одобравање и пљескање на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Новица Поповић.

Новица Поповић: Господо народни посланици, узимајући реч при претресу буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, ја ћу да изнесем извесне чињенице, које осетно утичу на живот нашега народа.

Правилно решавање социјалних питања врло је важно, јер од тога зависи хармонија живота наших грађана. У земљама где ова питања нису решена или су неправилно решена, ту се изазива мрзовоља између грађана, суревњивост и редовни сукоби. А чим сукоби постоје, онда у земљи постоје нереди.

Ми смо чули са ове говорнице једног бившег активног министра, кад је казао једном приликом: држава је организам, који је вечан, све нека пропадне држава мора да остане!

Ја мислим, да је то једна велика заблуда, јер држава по скупу људи, скупу који живи по извесним нормама, дотле је вечна док је живот тих грађана сношљив а чим наступи зло и чим наступи међу грађанима суревњивост, онда наступају сукоби, и развијају се већи размери незадовољства, који доводе често пута и државне темеље до потреса.

Ми смо, господо, чули често пута овде да се говори о нашој држави, да је она више пролетерска него земљорадничка. Међутим тачно је, да је наша земља више земљорадничка, али иде брзим темпом ка пролетерству. Брзим темпом због тога што се наш народ множи, породице се умножавају и земља није еластична да се шири, остаје она онаква, колика је. Према томе ово је врло важан проблем, коме мора да се поклати озбиљна пажња, јер у скорој будућности ми ћемо имати скоро чисто пролетерску земљу.

У земљама где има више пролетера, стање је много несношљивије и у том случају има више незапослених, више гладних, а гладни теже за хлебом, као што жедни теже за водом да угасе своју жеђ.

Ви знате, да је стога питање пасивних крајева један врло важан проблем, а наши пасивни крајеви претстављају један чисто пролетерски радни свет.

Наглашавам, да ми је врло неугодно, да говорим о овоме питању, јер ће можда многи рећи: „Е, ови Црногорци досадише са кукањем!“ Ипак ја ћу да говорим.

Проблем исхране пасивних крајева не решава се редовним експедицијама кукуруза. Признајем да је то с моралне стране нужно зло и да ћемо овим путем да од нашег најпоноснијег горштака, који је пун поноса и честољубља, да створимо обичне просјаке без поноса. Има ли начина да се овај проблем реши једним планским системом? Има. И што није до сада приступљено решењу овог тако важног проблема гријех је оних који су пренебрегли најгорем решењу давање с времена на вријеме кукуруза који се често пута да у једној саркастичној форми. Да се приступило изградњи Јадранске пруге, дошла би експлоатација шума и искоришћавање руда. Са овим приступило би се исушењу подводних земаља, регулацији ријека, а затим развио би се туризам. Са овим дошао би привредни напредак и престала би потреба да се тражи и милостиња и тај фамозни кукуруз. А шта да се ради дотле? Ево, на пример, у овој години у Зетској бановини глад узима широке размере. Суша и град заједнички утамањили су усеве и народ у читавим крајевима формално гладује јаче и теже него икад. Може ли се равнодушно посматрати гладни народ и да ли је смотрено пустити га да гладује. Зар неће иначе многобројни политичари искоришћавати злу вољу грађана у деструктивне сврхе. И онда ко је крив? Ја у име своје и својих другова молим господина Министра да овоме питању поклати пуну пажњу те да у овој години помогне гладном народу живот и то да ово одради на путевима бановинским и општинским. Ви знате, господо, да су се при ослобођењу Црногорци расули по свету и отуда су слали новац својим фамилијама. Данас немају где да зараде. И онима, који су на страни ради зараде мора се слати новац, да се врате у земљу. Нећу, господо, да износим поједине случајеве који су се десили од саме глади, али наглашавам да је стање тешко и несношљиво и неиздржљиво. Ово питање није моје питање, оно је свих нас а посебице питање Краљевске владе и Радикалне заједнице, те зато мора се узети у хитно решавање.

Овом приликом морам да се осврнем и на инвалидско питање. По овом питању говорио сам у Финансиском одбору и у том смислу поднео амандман. Није спорно да је наша нација у току минулих ратова дала нечувене жртве за обезбеђење своје сопствене државе. Многи су дали своју крв и своје кости. Ви, господине Министре, овом питању поклатили сте велику и дужну пажњу и побољшали сте положај инвалида. Тиме сте показали своје велико признање онима, чијим се заслугама ми данас осећамо спокојни и срећни у својој сопственој држави. Али ни новом Уредбом није призната инвалида онима, који су за време окупације од стране окупаторских власти заробљени, убивени или у логоре отпремљени. Смисао је била законодавца у Закону од 1929 године, да онемогући инвалиду оним лицима, која су се непријатељу својевољно предала. И право је, али Црна Гора у односу према окупаторским властима била је у непријатељству до последњег дана. Стога ранијим инвалидским законом призната је била инвалида свима онима, који су за време окупације пострадали. Да се запитамо зашто су толике жртве пале. Јесу ли то ратне и националне жртве? И зар је морално да они, који су вешали, имају пуну пензију а фамилије обешених и убијених гладују.

Ја молим г. Министра, да поднешени амандман по овом питању узме за свој, јер ћемо се тако достојно одужити палим и славним борцима за добро и величину данашње отаџбине.

На крају, да се дотакнем и здравствених прилика у Зетској бановини. Ове нису ни мало похвалне. Тежак живот, стално сиромаштво, погодни су услови за развијање тешких и великих болести. Ове нити се спречавају, још теже се лече. У Зетској бановини постоји једна државна болница на Цетињу. Зграда недовољна да прими онолики број болесника, који се јавља за лекарску помоћ. Ови остају дуже по кафанама и изложени су великим трошковима. Дешава се, да још незалечени од хирушког ножа идући кући и страдају. О бановинским болницама не може се ништа похвално рећи. Њих има доста али баш због тога не дају оне резултате, који се траже. По своме уређењу и чистоћи страшне су. Има изузетака. Једна која чини изузетак јесте бановинска беранска болница. Она личи на болницу и неопходно је потребна, јер задовољава потребе народа читаве Лимске долине. Она треба да има још и хирушко одељење. Ево због чега. Лимска долина одвојена је од државних болница великим планинама. Скоро за 6 месеци, ове су планине непролазне и они болесници, који траже операторску лекарску помоћ, не могу до ове доћи и умиру. Тако, око 100.000 становника немају болнице са хирушким одељењем, а одвојени су од осталих централних места непроходним планинама, а после, и услед сиромаштва не могу да дођу ради лекарске помоћи ни онда, када им је живот у опасности. Стога молим г. Министра, да овај мој молбени захтев као оправдан и потребан прими, јер ћете тиме испунити своју свету дужност према онамошњем патриотском, али врло сиромашном народу.

Да завршим са још једном оправданом молбом: У моме изборном срезу на моје и свих грађана незадовољство, пропуштена су срећнија времена и овај срез остао је без ичега, па и без иједне амбуланте. У својству обласног посланика успио сам био да се у Плаву створи бановинска болница и за ову сврху био је одређен кредит по бановинском буџету из репарација. После оног злосрећног, крвавог догађаја у Скупштини, десно се политички преокрет и Скупштина је распуштена. Тако је и болница у Плаву пропала. И поред овога успио сам да створим здравствену станицу, која је била снабдевена свима лекарским инструментима. И ова је доцније укинута и народ, остављен без лекара, губио је и паре и животе. Наступиле су онда велике епидемије које су косиле наш свет. Народ иначе сиромашан, није могао да зове лекара, чији су се подвозни трошкови пели на хиљаде. Сада вашом увиђавношћу Ви сте ономе сиромашном народу повратили лекара, али још није прорадила здравствена станица. Неопходна је народна потреба, да у станици буде постављен хигијеничар, јер само тако могло би се приступити лечењу иначе врло распрострањене венерије, која онамошњи народ сатира.

Имајући веру у Вашу смишљену и разумну политику, коју са успехом водите, гласаћу за овај буџет. (Одобравање и плескање код већине).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има извештај мањине Финансијског одбора народни посланик г. Иван Мохорић.

Извештај мањине Иван Мохорић: Господо народни посланици, и ја ћу да анализирам мало рад овога ресора, јер то нисам имао prilike у Финансијском одбору. Ја ћу да говорим са једне друге тачке гледишта а то је социјално збринјаванје.

Ми смо једна земља која је увек у свету важила као земља која има више радне снаге, као земља која нема довољно приватне иницијативе нити могућности да организује послове сама својом снагом и иницијативом код куће. Ја не кажем да не би могли сретства створити и да се тој домаћој интелигенцији не даје могућност за стваран рад. Ми смо у прератна времена а и у првим годинама после рата експортирали велики број нашег радништва преко Океана као и у континенталне земље. Од prilike 20 hiljada душа сваке године напуштало је нашу земљу и тражило у иностранству хлеба и зараве. Земља је имала од тога многоструке користи и ви видите у послератним годинама све до 1930 године да је од prilike 2 милијарде динара износио онај шток девиза који су нам наши емигранти слали овоме у отадзбину, који су слали својој породици и у разне новчане завезде као уштедевину за доцније дане, за своју старост. Неким 6 до 7 година после закљученог мира једна земља за другом затварају своје границе и ми се налазимо одједанпут пред ситуацијом да је наша могућност експортiranja радне снаге спала на минимум и почела је у велико репатријацију, почело је флукуирање те радне снаге која је у годинама просперитета била запослена у иностранству, почело је то флукуирање натраг у нашу земљу. Ми доживљујемо у годинама од 1930 до 1935, у оно време кад је наша домаћа привреда доживела слом, доживљујемо још и то не само што не можемо нашу радну снагу да шалјемо више у иностранство, него чак да нам једна држава за другом шалје возовима своје радништво које је изгубило могућност запосленја у иностранству, шалју нам их на наше границе и у нашу земљу. Настаје дакле нов проблем, и ако рачунате да је раније у континенталној емиграцији ван граница Југославије нашло себи зараве до 50.000 душа, а 25.000 у прекоокеанским земљама, укупно 75.000 годишње, а да ми већ сад од пре пет година не можемо тај шток вишка радне снаге да пошлјемо у иностранство, онда видите да се у нашој земљи нагомилало неких 38.000 душа који би под ранијим условима могли наћи себи запосленја у иностранству, а који данас узалуд траже себи запосленја у земљи.

Господо, наша земља као једна здрава аграрна земља има један прираштај становништва од најмање 2%, а то значи 280.000 душа годишње на становништво од 14 милиона. А ако рачунамо да од тога остане на селу 200.000 ипак имамо још 80.000 који не налазе себи рада на селу него који морају да траже рада у вароши, у занатству и у чиновничком слободном животу да тиме створи себи егзистенцију. Ми, господо, видимо данас, да на берзанама рада које постоје у нашој земљи неких 360 hiljada људи траже себи запосленја. Сретства са којима располажу те берзе рада минимална су. Она су далеко од тога да могу тим људима пружити макар и најбитнију помоћ. Све су то само палијативе које су човеку у оцајанју добро дошле, али она никакво не могу значити решење самога проблема. Pronaђено је, господо, да се један део те радне снаге може запослити на жељезничким радovima. То су међутим само пролазна запосленја, транзитне ставке, које трају по годину две па кад се ти радови заврше, онда се радници отпусте и нико се више о њима не брине. Ја налазим, господо, да ту не постоји један систем, један програм Mini-

starstva socijalne politike da se doskoči tome problemu. A taj problem je ne samo socijalan nego u velikom obimu i ekonomski, pitanje našeg ekonomskog napretka u prvom redu i on je u prvom redu eminentno politički. Jer, gospodo, ljudi koji mesecima uzalud kucaju na vrata, traže sebi zaposlenja i rada pa kad ga ne mogu naći oni padaju u očajanje i onda su pristupačni i za krajnje solucije i krajnja rešenja. Nemojte se varati, gospodo, ako agitatori nekih stranih država koje imaju interesa da iskoriste ovo psihološko stanje naših nezbrinutih radenika za subverzivne ciljeve svoje propagande, oni ovde kod nas mogu naći vrlo pogodan teren za takav svoj rad. Gospodo, nemojmo se varati, žandarmima se ne može rešavati komunističko pitanje. Treba zbrinuti ljude, treba stvoriti mogućnost.... (Pljeskanje i odobravanje), treba potpomagati privatnu inicijativu, treba stvarati organizacije štednje domaćim kapitalom i ne stranom dati mogućnost trajnog zaposlenja.

Tako jedino moći ćemo mi da doskočimo tim velikim problemima koji se nalaze pred nama. Mi imamo velikih mogućnosti sistematskog reda na tom polju. Ja pominjem samo pitanje unutrašnje kolonizacije. Mi imamo u državnim šumama velike prostorije koje su danas prepuštene same sebi, koje se agrikulturno ne iskorišćuju. U pasivnim krajevima ima vanrednih mogućnosti, da se sa relativno malim sredstvima može tim ljudima osigurati krajnja egzistencija. Mi vidimo da su zemlje sa mnogo gorim preduslovima rada uspele da zbrinu svoje stanovništvo. Ali kod nas u tom pogledu nedostaje potreban program, nedostaje volja za jedan sistematski rad, a to je i prirodno, jer je g. Ministar socijalne politike i previše zauzet organizacijom partije i drugim političkim poslovima.

Gospodo, ja moram da skrenem pažnju na to jer taj problem lebdi nad nama, on može da izazove političke kataklizme, a to niko ne želi i ne treba da se dogodi da te ljude moramo zbrinjavati docnije kao zločince u kazamatima da im se tamo daje o državnom trošku izdržavanje, nego treba tu primeniti socijalnu preventivnu medicinu umesto kurativne.

Ali dokle ovde opažamo jedno osustvo programskog rada, jer za celo ovo vreme ja nisam mogao primetiti ni jedan veći akt da smo pokušali da se sporazumemo sa zemljama koje dopuštaju emigraciju, koje su nam odredile malu kvotu, da smo pokušali od njih da dobijemo veću kvotu, i da smo pokušali da sezonski dobijemo veći kontingent naše radne snage u inostranstvu. Međutim dokle na toj strani vidimo potpuno osustvo sistematskog rada, mi na drugoj strani vidimo da se operiše sa nekim Uredbama o minimalnoj nadnici, da smo hteli da preduhitrimo i same Severo-Američke države, jer hoćemo tobož da pokažemo kako smo mi jedini uspeli da rešimo taj problem minimalne nadnice.

Gospodo, ja kao pametan ekonomista pristalica sam poboljšanja radničkog stanja i podizanja životnog standarda radnika i ja pozdravljam svaku konstruktivnu meru koja u tome pravcu dolazi, ali tu se mora ići jednim evolucionim putem. Ne može da se donosi jedna uredba koja daje političkim licima, banovinama potpunu slobodu, neku vrstu diktature u pogledu određivanja minimalnih nadnica. Ne samo to nego se kaže: Ban će ceniti da li u jednom preduzeću ima mesta akordnom radu ili da se odredi nadnica na čas i da se tako honorise radništvo. Uredbu o

minimalnim nadnicama niti Makdonald koji je pripadao laburistima i vladao toliko godina, nije smeo da donese za drugu vrstu poslova nego samo za onu kućnu industriju koja se iskorišćuje industrijskom snagom kao što je konfekciona industrija.

A vi ste videli da u Francuskoj sve do dolaska g. Bluma socijalistički režimi nisu mogli jedan za drugim da nađu soluciju za taj problem, nisu mogli sve dok nije došao g. Blum na vlast, koji se tek upustio u te eksperimente.

Gospodo, nama je mnogo potrebna bila jedna Uredba o štrajkovima u tom pravcu da se obezbedi privatna svojina, da se osigura jedan postupak protiv oštećenja privatne svojine i zlostavljanja ljudi koji se ničim nisu ogrešili o radničke pokrete, da se reguliše pravo štrajka i da se onemoguće oni ekcesi kojima smo bili svedoci naročito u Dravskoj i Savskoj banovini. Umesto toga mi smo dobili jednu Uredbu o minimalnim nadnicama, kojom nije rešeno pitanje socijalnog dampinga. Gospodo, socijalan damping u našoj zemlji postojaće sve dok bude nezbrinute radne snage. Gospodo, nije uvek poslodavac onaj koji ucenjuje. Gospodo, danas jedan radnik kad mu poslodavac kaže: nije mi potrebno više da uzimamo radnike, on onda sam počne da licitira i nudi svoju radničku snagu za koru hleba, on prima svaki uslov rada. Nije sam u tom svom očajanju. Gospodo, to nije danas izlečeno, to nije i to će ostati i dalje i tu Uredba o minimalnim nadnicama nije mogla da doskoči.

Mi smo čuli predgovornika koji je govorio u ime Jugoslovenske radikalne zajednice sa ove govornice. Čuli smo njegove interesantne konstatacije. On je konstatovao da se naša zemlja razvila brzim tempom ka proletarizaciji. Ja vrlo žalim što nije bio prisutan g. Ministar finansija da čuje kako predstavnik grupe Jugoslovenske radikalne zajednice misli o tome optimizmu, koji on razvija u pogledu svoje budžetske politike, i kako predstavnik Zetske banovine ovde gleda na stvar. Ja mislim da je naš drug Novica Popović bio u pravu, da iskreno i otvoreno govori, onako kako prilike diktiraju. I zaista, gospodo, situacija je takva. Međutim, kod nas se u socijalnoj politici misli da se mogu graditi kule u vazduhu, umesto da se ono malo može malim sredstvima da postigne i postavi na solidnu osnovu.

Gospodo, mi očekujemo svakoga dana da će g. Ministar socijalne politike navaliti jedan nov teret na privredu, on će to izvršiti potezom pera i laka srca, on će to moći da učini jer je ovlašćen da administrativnim putem to reguliše, to će biti 100 miliona novih davanja za poslodavce ako on proširi onako kako mu se sugeriše osiguranje za slučaj starosti i iznemoglosti. Gospodo, ja apsolutno pozdravljam proširenje socijalnog zakonodavstva ako ono treba da se popravi onako da se taj magarić koji je prilično opterećen malo otereti t.j., da privatna inicijativa, taj poslodavac, da se ne preoptereti, jer mi vidimo da je situacija u ovom pogledu prilično zrela i privredni krugovi su tačno konstatovali da se može to proširenje izvesti i podneli su konkretne sugestije u tom pravcu da se može to proširenje da izvrši bez naročito novih dažbina jednom konkretnom reformom uprave i organizacijom već postojećeg socijalnog zakonodavstva.

I ja apelujem na Gospodina Ministra neka bude oprezan, neka se ovde ne da zavaravati nekim krilaticama, neka prethodno izvrši tu organizaciju, pa

kad vidi tu uštede, neka onda proširuje socijalno osiguranje i na nove grane. A ne što mu sugerira Suzor koji svoje neprestane deficite, čije dimenzije neprestano rastu, — da pokrije na taj način da ima svoje nove grane osiguranja za koje će plaćati lica povremeno i sezonski samo zaposlena, ona lica koja se pojavljuju kao poluseljaci ili poluprofesionalni radnici u prethodnom zaposlenju a koji neće nikad uživati koristi od toga osiguranja.

Gospodo, kako misle poslodavci o radu ovoga Ministarstva ja neću ovdje citirati, ali pre nedelju dana bio je zbor industrijskih korporacija. Tu smo iz usta jednog Srbijanca, koji je sam stvorio ovo što ima, čuli gorke reči o pomanjkanju jednog konstruktivnog problema, jedne linije rada u tome Ministarstvu, pa čak i ličnu kritiku na račun Ministra, naročito u pogledu ponašanja, kad se na svojim inspekcionim putovanjima mnogo puta, čini mi se, ide suviše daleko u zauzimanju stava prema radničkim masama.

Gospodo, to bi bile ove napomene, koje sam ja u ime manjine imao da iznesem. A pošto vidimo da se ne leči zlo pri korenu, da se ne radi sistematski i da se donose stvari, koje našim prilikama ne odgovaraju, manjina će glasati protivu ovoga budžeta. (Burno pljeskanje na leviци.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Војислав Лазић у име групе Независног клуба.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, Министарство социјалне политике има два задатка: први му је задатак да води социјалну политику у нашој земљи, и други му је задатак да води здравствено старање о нашем народу.

Господо, ја ћу прво говорити о социјалним проблемима, да видимо, да ли је ово Министарство својим радом успело да социјална питања у нашој земљи бар у колико реши. И у колико је то решавано, да видимо, да ли је добро решено, па ћу после прећи на онај други задатак, старање о народном здрављу.

Господо, у социјалном старању Министарства социјалне политике на првом месту ја истичем инвалидско питање и хоћу с тим питањем да се позабавим јер сматрам да је то најпрече питање најболније и најрђавије решено у нашој земљи.

Ради чега су људи, који се зову ратним инвалидима, постали то, ради чега су остали неспособни за рад? Ради опште целине нашег народа, ради општих интереса свију нас, ради стварања велике Југославије. Али како се тој целини, заједници, држава одужила према њима? Никако. Оставила их је да цео век проведу у мучној беди, невољи, скапавању и да свој живот окончају под најтежим околностима и да одлазећи са овога света зажале што су чинили оно ради чега су постали инвалиди. Господо, како је њима, неспособним људима за рад тешко гледати како други привређују, а они не могу, јер су неспособни, како је њима гледати како други који нису ни омирисали барут, како се то код нас сељачки каже, који су изабегли војну обавезу на разне начине, кад се је требало борити, и данас стварају велике капитале и живе у величанственом сјају и провођењу, док они иду као сенке, изнурени, исцрпљени, очекујући да заврше бедно. Господо, ја мислим да ни једна држава на свету, која је учествовала у Светском рату, није се рђавије показала према тим

најзаслужнијим синовима своје земље, као што је то учинила наша земља. (Пљескање на левици.)

Господо, можемо ми говорити да смо се ујединили политичким путем, можемо ми говорити и да смо хтели да се ујединимо, и да је то учињено вољом народа, али с друге стране морамо да видимо како смо ми дошли до те воље, да ли је што год претходило тој нашој вољи, да ли је што год претходило политичарима који су хтели да то изврше. Претходило је једно велико и дуготрајно ратовање због кога су ти људи и постали инвалиди, ратујући и пробијајући непријатељске колоне и непријатељске заштићене бедеме.

Господо, узалуд би Југословенски одбор у емиграцији радио на нашем уједињењу, узалуд би наша влада на Крфу радила на стварању нашег уједињења, узалуд би се писала Крфска декларација да су централне силе, које су против нас ратовале, победиле. Господо, ми смо желели да се ујединимо, али је прво требало отерати некога, који је сметао нашем уједињењу, требало је отерати Аустрију, ... (Пљескање на левици) ... и онда тек добити вољу за уједињењем. Ко је извршио то, које отерао црнога орла, који је сметао нашем уједињењу. То су, господо, ратници, то су, господо, инвалиди, који данас скапавају од глади.

Ја мислим, господо, да Министар за социјалну политику није ништа учинио са оним прошлогодишњим решењем, прошлогодишњом Уредбом о побољшању инвалидског питања, а коју је Уредбу донела сама Краљевска влада, не излазећи са том Уредбом пред Народну скупштину да би та Уредба могла бити донета боље, јер народна пословица каже: више људи више виде. И да је то питање било пред Народном скупштином, ја верујем, да би та Уредба била много боља.

Али, на жалост, Влада је сама доносила ову Уредбу и нашим инвалидима дала два зрна више и каже: Ево вам два зрна, ово вам дајемо више, да останете живи! — Тако је она решавала наше инвалидско питање, дала је инвалидима још два зрна, која су апсолутно безначајна. Влада каже: Ми смо подигли порески цензус, који је раније био 150 динара ... (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: 120!) Добро, нека је 120. Као право за стицање инвалиде, од 120 динара подигли смо на 170 динара и тиме смо решили инвалидско питање.

Господо, шта је тиме учињено? Није учињено апсолутно ништа. По томе је врло мали број инвалида добио право на инвалиду. То су два зрна датих, која сам раније истакао.

Још кад се у то 170 динара основне порезе урачунава и очев порез, онда наравно нема ту никаквог побољшања, Да ли је отац дужан, који је иначе сироман човек, који је било сељак, било занатлија, било трговац и сам сироман и сам нема сретстава за живот да храни сакатог сина, неспособног за рад, који нема или једну ногу, или једну руку, или има који други физички недостатак, са којим он не може да привређује, а то је све добио у рату ради стварања данашње наше велике државе. У место да га држава храни и о њему бригу води, јер је ради ње остао неспособан, оставила га сиромашном оцу, који сам за себе није способан да заради.

Господо, сем ових инвалида, ми данас имамо ратника који су већ прави инвалиди, који имају и обе руке и обе ноге и немају физички недоста-

так. Али су инвалиди зато што немају ни рада, нити сретстава за зараду, нити уопште могућности за живот, а због изнемоглости и старости не могу да зарађују.

Господо, ми имамо данас резервних официра на селу, имамо их и у вароши у редовима занатлијским, који су чете водили, који су у моментима батаљоне водили, и данас ти људи са својим породицама скапавају од глади, и држава није нашла за потребно, да ма колико пружи могућност за збрињавање тих људи.

Господо, ја имам један случај у моме срезу, једнога човека, који је пре рата био мали трговац. Отишао је у рат као један обичан подофицир, али се он толико истицао својим радом и самопожртвовањем да је постао резервни официр. Био је пионир и тај је човек за цело време на Солунском фронту сваке ноћи са својим водом копао ровове, правио утврђења под врло тешким околностима и непријатељском ватром. Срећа га је послужила и он се читав вративо кући.

После демобилизације није код куће ништа нашао. Хтео је да ради, али није могао почети никакав посао. После рата па и данас послови су такви, да само онај, који хоће да зеленаши, само онај који има концесије, само онај који се служи недозвољеним сретствима, може да заради.

Тај човек искрен, поштен до краја, није имао сретстава за зараду. Био је једнога дана постављен за надзорника државних путева. Али после годину дана нашло се, да он нема квалификације за то да буде надзорник на путевима, скинут је са тога положаја и наређено је да се од њега наплати све оно што је раније као плату примио.

Господо, он је имао квалификације да утврђује положаје за време борби, он је имао квалификације да прави путеве и комуникације за извлачење топова и доношење убојних сретстава на положаје, а нема квалификације да буде надзорник над државним или окружним путевима. (Милан Божић: Жалосно! — Милан Петковић: Можда има недостатак што није ЈРЗ.) Јесте, овај је човек увек био искрен и поштен и није мењао своје политичко мишљење никада и није био никад у владајућој партији, нити је био раније у радикалној странци, која је давала положаје својим људима и без квалификација и уопште без стручне спреме, није данас присталица ЈРЗ, која се такође истим сретствима служи као и раније радикална странка, и за њега нема места ни за најобичнију државну службу да ради државе привређује и поштеним радом кору хлеба заради.

Господо, радничко питање овде је третирано нашироко и надугачко.

Ја господо сматрам за дужност да ипак проговорим неколико речи о радничком питању. (Јован Здравковић: Пошто нема радничких претставника, ред јел!)

Господо, незапосленост у нашој земљи огромно је велика. Влада није успела да организовањем јавних радова запосли наше радништво. Незапосленост радника није само у вароши него је незапосленост радника и на селу. Ми имамо једну читаву трећину сељачког народа, који тражи посла и зараде.

А, господо, ко су радници? Радници су сви сељаци. Откуда се формира та радничка колона, што се зове радништво, него се регрутује од села и сељака. Сељак који нема довољно земље, остав-

ља село, иде и тражи зараде. И разуме се село је извор радничке снаге у нашој земљи. Нису ови радници који зидају ове палате велике по Београду не за себе већ за другог свршили какву нарочиту школу. То су били најобичнији сељаци, који су у своје време дошли са села овде у Београд да траже посла и зараде, па су данас постали велики мајстори и првокласни радници.

Према томе радничко питање тесно је везано са селом.

Господо, бедна надница наших радника и уопште нашег радничког staleжа како по фабрикама, тако и по другим предузећима таква је, да наш радник нема ни онолико, колико му је потребно за хлебац, а камо ли за опстанак његове породице и за друге његове потребе.

Господо, прошле године било је неколико штрајкова. Шта су ти људи тражили, кад су објавили штрајкове. Тражили су, да им се повећају наднице. Наступили су преговори између радника и послодаваца, али су ти преговори редовно завршавани без икаквог успеха за раднике.

Господин Министар социјалне политике, пошто је у прошлој години неколико пута кундаком и жандармериском палицом и куршумом разјурно радничке зборове, који нису били штрајкашки, него обични зборови за договор шта ће радити, како ће решити своје тешке проблеме, нашао се побуђеним да донесе Уредбу о минималној надници.

Господо, ја не верујем у ту Уредбу. (Приговори на десници). Ја не верујем у ту минималну надницу. (Поновни приговори на десници). Не верујем, а ево зашто. Зато што је ова Влада, Влада обећања, али Влада неизвршења. (Одобравање на левици — Приговори на десници). Није она обећала да реши само један проблем, само једно питање. Све је она обећала, али ништа није извршила! И нека се не радују радници каквој доброј минималној надници код ове Владе. Биће то само мртво слово на хартији. (Жагор и приговори на десници). Наш радник остаће и даље да ради дабе, без хлеба и без средстава за живот.

Господо, исхрана пасивних крајева такођер спада у надлежство Министарства социјалне политике. Ја мислим да се ово питање од ове Владе третира више као политичко средство за добивање присталица за своју странку. Оно се са тога становишта и решавало. Господо, ја нисам из пасивних крајева. Али, на несрећу, због неродице прошле године, и мој крај који је по плодности уписан међу најплодније крајеве наше земље, прошле године био је због дуготрајне суше пасиван. И прошле године требало је народ и у овоме крају исхрањивати, требало је да се држава стара о његовој исхрани.

Али господо, од стране Владе била је пружена само мрвица, а не довољна исхрана. Пружене су само мрвице сељаку, да би се тиме исхранио да остане жив, али и те мрвице, које су пружене, пружене су на један чисто партизански начин. Тамо код нас храна је слата у врло малој количини, у врло скућеном обиму, а и оно што је послато, послато је среском начелнику, а срески начелник је политички човек. Јер, наши срески начелници, данас нису ништа друго него претставници владајуће партије. Ти срески начелници, као претставници владајуће странке, морали су да искористе ту исхрану, да би дошли до присталица за владајућу

странку. И разуме се, када је дошла храна, срески начелници позивали су претставнике општина и направили спискове, у које су ушли партиски људи из ЈРЗ. Наравна ствар да су храну добили само они, који су припадали ЈРЗ. Они су говорили онима који припадају опозицији да је боље да се упишу у ЈРЗ, јер шта им вреди да су у опозицији, кад не могу да добију исхрану. Тако је било код нас. Ја не верујем да је боље било и у Босни, Херцеговини, Црној Гори и Далмацији, него што је било код нас. (Одобравање на левици.)

Ја сам видео како се ради на терену код мене, свакако се не ради боље на другим местима.

Господо, наше село захтева нарочиту бригу социјалног старања. Није више наше село као што некад беше: да има у селу свега и свачега, сваки сељак се снабдева сам и није се морало о селу водити никакво социјално старање. Господо, данас је село дошло у један тежак положај. Због пољопривредне кризе и због ових економских општих прилика у нашој земљи село је дошло у положај да прва брига мора бити посвећена у социјалном погледу селу. Ако се на селу не створи просперитет, ако се на селу не створи могућност да сељак обрађивањем своје земље, заиста добије користи да на селу може опстати, онда се не може решити ни једно друго питање, па не може се решити ни питање радника.

Господо, ако желите да што мање буде незапослених у нашој држави, да што мање људи поседа Берзу рада; ако желите да што мањи број људи оставља село и долази у варош ради зараде, онда ви господо, из Владе решите у првом реду сељачко питање. (Узвици: Тако је!). Ако би сељак имао зараде и просперитета на селу, онда би ту остао, не би одлазио у варош да тамо тражи зараду. Он тога просперитета међутим данас нема, с друге стране прираштај доспева и наш сељак налази се у безизлазном положају. Пуна је кућа способних људи за рад, а од рада на селу нема никакве користи и онда је сељак принуђен да иде у варош, а, нажалост, ни у вароши посла нема. Ми смо сведоци, сви колико нас овде има, сваког дана нас сусрећу сељаци, и моле да им нађемо посла, да им нађемо зараде, па у крајњем случају моле за милостињу да им се да што год да се врате својим кућама, јер немају срестава ни да се кући врате.

Господо, ја морам овом приликом да укажем на то да не може бити решено социјално питање ако се не буде данашњи друштвени поредак мењао у социјалном погледу. А, господо, да се то учини мора се прићи таквом уређењу да се онемогући појединцима нагомилавање великих капитала и не сме се допустити да у овој земљи, једни имају више него што им треба, имају много више и много брзо зарађују, а други да немају ништа. (Један глас: Немају ни коре хлеба!). Па чак ни сретстава да зараде кору хлеба.

Нека ме извину господо народни посланици, који су из школованих кругова или из варошких кругова. Ја хоћу да укажем само на ту неправилност и на ту несоцијалну неправду. Господо, ми имамо у вароши богатих кућа у којима се живи бесно, у којима се разбацује, док имамо сиромашних у којима нема живота, а имамо сељака који ради и дан и ноћ а хоће да скапа од глади. Ја хоћу да упоредим једну госпођу из виших кругова, која нема другог посла него да нацрвени

нокте; да нацрвени уста, да окупа своје штене и да се аутомобилом прошета, са сељанком са села која нема мараме да се повеже, која нема времена честито да се умије, и која нема могућности да купи сапуна, да опере веш сапуном, него пере веш без сапуна, пере га само водом и пепелом. (Одобравање на левици.) И док ми имамо такав систем, док ми имамо такву велику разлику одоздо до горе, нема ту социјалне правде. Док ми имамо пред очима случај Јосипа Стојановића, бившег помоћника Министра финансија, који је био сиромашан човек одмах после рата, који је одмах после рата седео у туђој кући, а сад се открило да он има седам кућа, да има два аутомобила и да има вилу на Дедињу, да његов син чини оно што је учинио са оном девојком и ради његовог беса морали су отићи у гроб и кћерка и отац. Док ми имамо такво богаћење на једној страни, с друге стране имамо толико незапослених људи, који скапавају од глади, ту онда нема социјалне правде. (Одобравање на левици.)

Ја ћу сада да кажем неколико речи о здравственом старању Министарства социјалне политике и народног здравља. (Милаш Лазаревић: Па ти ниси доктор, не знаш Ти то!) Господине, кад би Ви били паметнији, Ви би сте паметније и говорили, а не би сте говорили тако! (Одобравање на левици. — Милаш Лазаревић: Ти ниси никакав човек!)

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас, г. Лазаревићу, да не употребљавате непарламентарне изразе.

Војислав Лазич (наставља): Највећа наша брига треба да буде старање о здравственом стању нашег народа. Здравствено стање нашег народа није добро. То ми морамо сви да признамо; а шта је узрок томе? Наш је народ патио од дугогодишњег ратовања. Он је за време рата претрпео тешке цеволе и велику беду, јер нису били само ратници они који су били на бојним пољима, него и они који су остали код куће и жене и деца, сви су они били ратници.

Све је то поднело тежобе рата и тешку окупацију непријатеља, и, разуме се, тај и такав тежак ратни положај који је наш народ притискивао донео је нашем народу то да је он изгубио здравље које је пре рата имао. Немамо ми данас онаких младих и једрих младића и девојака на селу, као што их је било пре рата. Погледајте наше сељанке; оне су сада бледе и немају онога црвенила на образу што су га пре рата имале. Па, господо, сад после рата дошла је и ова економска криза и економска беда на селу, рђава исхрана и рђави услови за живот уопште, рђави хигијенски услови донели су то, да се данас у нашем селу често појављују болештине, појављују се у великом обиму туберкулоза и друге болести и зато наш народ тражи да има доста лекара. А лекара у селима нема. Лекари су сконцентрисани по варошима, и треба предузети нарочите мере па да лекар оде у село. Ја сматрам, господо, да је наш школован човек дужан да своје школовање и своје знање које је у школи стекао посвети свом народу. Не можемо, господо, сви ми да свршимо школу. Ако би сви ми свршили школу, па ко би радио на селу, ко би био сељак, ко би орао и сејао? Мора неко остати на селу да ради и да привређује, мора неко да буде радник. Један извештај број људи може ићи

на школовање да тамо стекне знања, али то знање после да употреби на добро свога народа. И, господо, лекари који су стекли лекарско знање, дужни су то своје знање дати народу из кога су поникли. А они то своје знање не могу дати народу ако остану само по варошима и градовима а не спусте се и у село да тамо примене то своје знање и ту своју науку коју су стекли на школовању. До сада, господо, није учињено ништа у том погледу што би натерало наше лекаре законским путем да се спусте у село. Предузета је приватна иницијатива од једног уског круга лекара који су фактички осетили колика је неправда од тога што је наше село остало без лекара и без лечења, па су основане по селима здравствене задруге и преко тих здравствених задруга наши су лекари почели долазити у село. Господо, млади лекар др. Гаврило Којић покренуо је ово питање, и његови најбољи сарадници у томе делу јесу: др. Стеван Иванић и др. Карло Шнајдер. Ми сељаци морамо тим школованим синовима нашега народа, тој нашој браћи, одати пуну захвалност за ово покретање здравствених задруга. (Одобравање). Др. Гаврило Којић умро је изненадно као врло млад човек, али његов започети посао, његове идеале продужили су његови другови, те данас има већ доста здравствених задруга и велики број лекара који су постали њихови помоћници, радећи предано у тим здравственим задругама. Ми тим задругама морамо дати полета и воље за рад на селу.

Ја, господо, мислим да је то најбољи начин лечења сељака путем здравственог задругарства. Здравствене општине које се предвиђају а које се никако не оснивају, не би дале оно што би дале и што дају здравствене задруге на селу. Зашто? Задруга учи задругара поред тога како ће се у хигијенском погледу понашати, како ће хигијенски свој живот удесити; учи га и у погледу моралног, културног и просветног напретка његовог. Господо, здравствено задругарство развија задругарску свест, развија солидарност за заједничко лечење свих сељака у једном селу. И зато ја мислим да смо ми дужни да томе задругарству што више изиђемо у сусрет, да га што више помогнемо у његовој раду, и жалим што Министар социјалне политике и народног здравља није у своме буџету предвидео већи кредит за помагање тога задругарства. Ја сам видео у буџету један мали кредит од 500 хиљада динара. Сматрам да је то за нашу земљу врло мало, јер здравствено задругарство треба да се шири да буде у свакоме селу здравствена задруга, и онда можемо казати да смо бар нешто учинили за поправку оронулог здравља нашега народа. (Одобравање на левици).

Господо, ја морам да напоменем овом приликом и да изнесем рад Уреда за осигурање радника. Уред за осигурање радника постао је једна уставна потпуно биракратска. Тамо се предмети решавају врло тешко и уколико се решавају, решавају се тако, да што већи број радника, који су осакаћени и остали неспособни, одбије од права на ренту. Окружни уред у том погледу врло је шкрт па ако нешто мало и даде ренту постоји централа у Загребу која његове одлуке већим делом брише. Али, господо, у прибирању уплата за осигурање радништва ја морам да изнесем један поступак који мислим да није на своме месту. Окружни уред за осигурање радника тражи да имаоци вршаћих машина на селу плаћају удео за осигу-

рање радника на све раднике који на тој вршаћој машини раде. Ја бих још разумео и разумем кад би се тражило да плати сопственик вршаће машине на оне раднике што ложе машину, и што хране машину, на она три радника која су у непосредној вези са машином, али не разумем да сопственик вршаће машине мора платити и на оне раднике који носе снопље, који носе сламу, који носе џакове са житом и који немају никакве везе са машином и који нису његови радници, већ су то радници сопственика жита, које машина врше. Јер код нас вршалица иде од куће до куће по селу и сопственик вршаће машине има само своја три радника а остали радници су сопственици свога жита. То нису чак ни пољски радници, него сопственици свога жита. Скупимо се нас пет кућа, па позајмљујемо један другом наднице, па се данас оврше код једног, сутра код другог и тако редом. Ми сопственици вршемо своје сопствено жито а од сопственика вршаће машине Уред тражи и задужује га са баснословним сумама и каже: једна вршалица има 30 радника, и за све њих има да плати осигурање, међутим од тих 30 радника само су тројица који иду уз машину а радници су сопственика машине, а 27 су сопственици своје пшенице која се врше.

Господо, мој предговорник са овог места г. Мохорич рече да наш Министар социјалне политике није имао времена и нема довољно времена да мисли и да се бави социјалним питањем у нашој земљи; њему је претежније питање, организација партије. Господо, то је претежно питање његово и ја потпуно делим мишљење свога претходника г. Мохорича и господо, да овом приликом изнесем један случај партизанства јер, господо, г. Министар као партиски човек мора гледати своју партију и гледа је и он употребљава сва сретства да придобије што већи број партиских људи. Господо, ја ћу изнети један пример партизанства г. Министра јер сматрам за дужност своју да то изнесем, пошто је наша дужност да укажемо прстом на све оно што није добро. Начелник Среза опленачког г. Станимир Марковић велики је штићеник Министра г. Цветковића. Господо, као штићеник његов и као човек који је повлашћен од партије ЈРЗ и коме је наређено да за партију добије што већи број присталица, он је за време општинских избора лично као начелник среза држао зборове у срезу и на њима говорио. Господо, да ли се то поклапа са идејом демократије, да државни чиновник, начелник среза, отвара зборове и говори на њима? (Граја, упадице и протести на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Молим госпoду народне посланике да не упадају у реч говорнику, а г. говорника да продужи говор, јер му време ускоро истиче.

Војислав Лазић (наставља): Господо, он је на зборовима говорио овако: ово је мој кандидат и ако гласате за овога кандидата, гласате за мене и према томе народ у Срезу опленачком имао је да гласа за среског начелника а не за претседника општине. Тај начелник срески пошто је успешно завршио своју мисију, он је за награду добио постављење за саветника у Министарство социјалне политике и остао је још тамо на Опленцу и добио два месеца осуства или боловање, то је његова ствар или ствар Министра који му је то дао, да уведе његовог заменика у политичку дужност и

науци како треба присталице за ЈРЗ стварати, а свакако кад изврши мисију онда ће отићи у Министарство социјалне политике.

Господо, Министар је у своме експозеу говорио у Финансијском одбору, да је он утврдио да у нас има болница које имају и лекаре и послугу а које немају болесника. Ја верујем да тога има, али морам да укажем да у извесним местима нема болница а има болесника, а негде има болница али са недовољним бројем кревета. Овом приликом хоћу да укажем да су болнице у Београду толико претрипане да се са Опште државне болнице враћају око 40 болесника дневно, то је просечна цифра, јер не могу бити примљени. Околина око Београда, и то цела долази у Београд на лечење. Није бољи случај ни са болницом Ваљевском и тамо нема довољно места, нема ни довољно зграда.

И као што видите на једној страни има болница а нема болесника а на другој страни има болесника али нема довољно болница. Зато ја мислим да наше Министарство социјалне политике и народног здравља мора да се нарочито постара да се болнице оспособе за свој рад, да се оспособе да могу примати болеснике и да се та здравствена политика унапреди тако, да не буде случај као што је сада, да тамо, где има болница нема болесника а где има болесника да нема болница или их има али су мале и немају довољно постеља.

У једну партизанску владу, као што је Влада др. Милана Стојадиновића, не могу да верујем, не могу да верујем да ће она решити ни један проблем у овој земљи, као што није ни решила, не могу да верујем да ће решити социјално питање, не могу да верујем да ће решити здравствено питање, пошто она по своме саставу није за то ни способна, и с тога ћу гласати противу овог буџета. (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. др. Шиме Кулишић у име групе Народног радног клуба.

Ако г. г. посланике занима, ја могу саопштити да је то тристотинити говорник у овој буџетској дебати.

Dr. Šime Kulišić: Gospodo narodni poslanici, u današnjoj modernoj državi teško je povući granicu između političkih, socijalnih i ekonomskih problema. Nemoguće je riješiti jedan politički problem ako se prethodno ne rasvijetli socijalna i ekonomska strana tog problema.

Današnja Vlada nije izvor niti političkih niti ekonomskih snaga zemlje. Ona istina ima većinu u Parlamentu, ali je ta većina bez političke snage, a osim toga u očiglednoj suprotnosti sa ekonomskim snagama zemlje.

A osim toga je u očitaj suprotnosti sa ekonomskom snagom zemlje, jer od 370 narodnih poslanika imamo manji broj privrednika, imamo 58 seljaka a od toga 20 u Skupštini, koji su agilni zaslugom g. Voje Lazića a nemamo ni jednog radnika.

Današnja Vlada ne rešava savremene probleme svestrano već jednostrano, samo politički. Naime ona ne deluje nego samo politički obećava, i ako je naš problem ne samo politički, nego ujedno i jedan socijalan ekonomski kompleks. Usled krize danas je ugrožen cijeli savremeni društveni poredak.

Danas u bijedi živi ogromna većina naroda. Srušena je vera u tradicionalni ekonomski sistem, odbačeno je fatalističko verovanje u vječnu dobrotvor-

nost privrednih zakona. Radi toga u svrhu postignuća socijalnih smerova i ekonomskog poboljšanja širokih narodnih masa, pojedine države su zavele u oblasti privrede bilo totalnu bilo delimičnu intervenciju.

Kod nas se hoće samo da se politički djeluje umjesto da se prede na jednu smišljenu socijalnu politiku. Iznajaju se samo politička pitanja: samouprave, federacije, centralizam, dekoncentracija vlasti, unitarizam, medutim našega seljaka i široke mase interesuju ti problemi samo utoliko u koliko smatra da će rešenje tih problema biti ujedno ekonomsko rešenje njegovih vitalnih potreba. Čim on uoči da ta politička pitanja ne rešavaju njegov ekonomski problem, on će ta politička pitanja kao neefikasna zbaciti. Široki slojevi žive u bojazni od neizvesne budućnosti i mislim da nisu naročito gladni i političkih problema. Država ima da reši primarno ekonomsko socijalne probleme da svaki u ovoj zemlji ima prava na pristojan život, pravo na rad i pravo na hleb.

Vlada mora smišljenim planom da intervenira u oblasti privrede, ona mora današnju anarhističku ekonomsku delatnost pretvoriti u razumni instrument, koji će biti u službi naroda kao celine. Ulaskom iz anarhističke privrede u plansku privredu izašlo bi se iz današnje krize a samim tim bili bi lakše rešeni svi unutrašnji problemi, čisto političkoga karaktera. Samo vlada koja je izraz interesa širokih narodnih masa može primeniti i uvesti u život ovaku ekonomsku plansku politiku i time riješiti sve političke i ekonomske probleme Jugoslavije.

Današnji kapitalistički sistem u cilju da sačuva svoje pokolebane pozicije, gušeći demokratiju, stvara kroz kruti centralizam fašističke pokrete. Samo zaslugom kapitalističkog sistema oborene su nekoje savremene evropske demokratije i stvorene fašističke državne organizacije u cilju da kapital bez kontrole isključi iz dobiti rada i privrede široke narodne slojeve. Dok god se iz naše sredine ne uklone svi tragovi centralizma, dokle god se kapital, bio on domaći ili strani ne stavi pod kontrolu naroda, dotle se ne mogu riješiti naši ni ekonomski, ni socijalni a ni politički problemi, jer i političke probleme održava i raspiruje kapital radi svojih interesa.

Svijet više nije zadovoljan samo formama demokratije, formama parlamentarizma. On ne traži samo forme tih političkih načela, nego, njegovu stvarnost, da u tim političkim formacijama ostvari svoje ekonomske i socijalne interese. On hoće da vidi pozitivne rezultate rada demokratije i parlamentarizma.

Socijalna pitanja snažno su zakucala na vratima ministarskih kabineta i traže bezodvlačno njihovo radikalno rešenje. Rešenje tih socijalnih pitanja izbija u formi komunističkih pokreta, revolucionarno.

I dok je taj pokret bio vidljiv, on se je mogao lako da uguši.

No on danas dolazi nečujno, on je nevidljiv, ali svako osjeća da on postoji, da se konstantno i latentno širi, bez buke i vidnih vanjskih manifestacija.

Tu sad ne pomaže sila, ne pomaže policija, već duhovni socijalni preporod, promjena načela današnje privredne delatnosti, promjena ekonomskih načela i ekonomskog stanja u kojem neće biti izrabljivača ni izrabljivanih, u kojem će biti izdignuto načelo rada, dostojna naplata radne djelatnosti.

Ništa ne pomaže tucati glavu u pijesak i lamentisati da su prilike teške i žalosne.

Vreme leti stalno i bezobzirno i teško nama i budućim generacijama, ako pustimo da nas ono pregazi.

Cijela Evropa nalazi se danas sa cijelim svojim kulturnim životom u previranju. Ova traži lijeka svome socijalnom zlu. To nam najbolje pokazuju Sjedinjene Američke države i današnja Francuska, koja je energično zahvatila da preobrazi svoj socijalni poredak. U Evropi nemamo jedan dovršen socijalni poredak koji bi nam mogao biti škola u riješenju naših socijalnih problema. Isto tako ne možemo tražiti uzore u Rusiji, jer tamo još nije riješeno socijalno pitanje. Rusi su srušili stari socijalni poredak, ali novi još nisu sagradili.

Oni dakle stoje pred riješenjem socijalnog problema, kao i ostali narodi. Rusija će moći dati primjer socijalnog rešenja bilo u pozitivnom bilo u negativnom pravcu tek u budućnosti.

Socijalno pitanje nije nikakav tehnički pojam, pak za njegovo rišenje ne postoje ustaljena načela odnosno pravila.

Socijalno pitanje je pitanje duhovnog života, pak ono ne može biti za uvijek i definitivno riješeno, jer je ljudsko društvo u svom duhovnom djelanju uvek u razvitku i stvaranju. Danas ćemo naći riješenje socijalnog problema, a sutra će se već nametati drugo novo riješenje.

Svaka generacija imaće riješavati socijalno pitanje, jer će stajati uvijek pred novim i novim problemima socijalnog karaktera.

Cilj svake vlade, koja imaće socijalnog osećaja mora da bude da društveni poredak približi idealnoj socijalnoj pravdi.

Mi moramo u socijalno politički život uneti svu svoju savjest, punu duševnost etičkih principa, jer samo sa tako visokim odgojem moći ćemo da se bar donekle približimo idealnom rešenju socijalnog problema.

Ali etički princip, kojemu moramo svi težiti kao celina, to je najvažniji faktor za uređeni socijalno politički život, da društveni poredak postavi na zdravu osnovu, i da ga približi idealima socijalne jednakosti. Socijalna pravda ima se protegnuti na sve staleže, na seljake i radnike, činovnike i intelektualce. Snaga i veličina države leži u rešenju ovih problema.

Gospodo, nije dosta imati demokratski program, već treba taj program sa punom savešću provesti u delo, a na temeljima socijalne pravde i jednakosti. Nije dosta govoriti i nabacivati se demokratijom, već je potrebno i težiti cilju demokratije i u rešenje političko socijalnog problema uneti svu svoju duševnost i svu svoju snagu poštenog i ispravnog morala. To mora biti cilj jugoslovenske demokratije.

Sadanji društveni poredak ne može da nas zadovolji ni kao pojedince, ni kao grupe, ni kao celinu. Kakove mi pojave vidimo u našem današnjem društvu?

U duhovnom životu vidimo opadanje idealnih motiva i pobuda, opadanje nesebičnih ljudi, porast materijalnih pobuda i interesa, veliku neprosvećenost širokih masa. U fizičkom životu: loše higijensko stanje u masama, slabu ishranu, porast tuberkuloze, alkoholizma i veneričnih bolesti, što sve dovodi do degeneracije rase.

U ekonomskom životu: lošu raspodelu dobara, zaostalu produkciju, slabu raspodelu sretstava proizvodnje, nedovoljnu i nesavremenu eksploataciju

dobara i preradivanje sirovina, spekulativnu industriju i trgovinu i neuredene finansije.

Mnogi nalaze uzrok ovim nedaćama u političkom stanju, u režimu i u sistemu centralizma.

Iako je taj uzrok dobro postavljen, postoje i drugi razlozi, a ti su s jedne strane prvo pretežno rasne i istorijske prirode, drugo, anarhija kapitalističke delatnosti u našoj privredi, a s druge strane teško stanje, u koje je naša država zapala posle evropskog rata, iz kog se je stvorilo naše narodno ujedinjene.

Mi smo zemlja oskudnog kapitala i u svrhu razvitka naše privredne delatnosti mi smo ovisni od stranog kapitala.

Kod nas postoje dve struje: jedna za strani kapital, i druga protiv stranog kapitala. (*Jovan Zdravković: Pljačkaju i jedni i drugi!*).

Prijatelji stranog kapitala ovako rezonuju: Naša je privreda zaostala. Treba podići privrednu delatnost, razviti industriju. Tada će nestati krize i naći će se uposlenje za svakoga. Sa razvitkom privrede ojaćaću se naš trgovinski bilans, pojaćaću se poreska snaga naroda, stvoriće se povoljni uslovi za kulturni i prosvetni razvitak zemlje. Država se pokazala kao loš privrednik. Samo privatna inicijativa može da dade poleta privredi. A za privatnu inicijativu traže se kapitali.

Mi privatnog kapitala nemamo, barem ne u dovoljnoj meri.

Treba zato svim sretstvima privući strani kapital u našu zemlju i olakšati mu pod svaku cijenu i bez ikakove rezerve priliv u našu privredu. To su mišljenja onih, koji zagovaraju priliv stranog kapitala.

Protivnici stranog kapitala rezonuju međutim ovako: Strani kapital je anacionalan i nemoralan. Sa njim dolaze u našu zemlju stranci, koji podržavaju tuđi mentalitet i u svojim akcijama vode se samo svojim egoističkim ciljevima. Ti stranci nemaju nacionalnih i humanih obzira, demorališu sredinu u kojoj žive, eksploatišu radnike i potkradaju državu.

Strani kapital u besćenje odvlači naše nacionalno bogatstvo. U zemlji ostaje minimum kapitala za isplatu radnika i druge režijske troškove.

Ove su optužbe protiv stranog kapitala uglavnom tačne, samo u tom pogledu ne postoji razlika između stranog i domaćeg kapitala, jer je osobina jednog i drugog da eksploatišu što više može, jer kapital uopšte nema nacionalnih ni socijalnih osećaja. On traži samo svoj profit i posluje samo prema načelu profita: što veća eksploatacija i što veći interes.

Ošim toga mladi kapitalizam je gladan i halapljiv. Često je gori i bezobzirniji od starog stranog kapitala. Strani kapital vodi često pravu kolonijalnu politiku u zemljama, koje su manje kulturne i nacionalne neosporne.

Osobito su teški ekonomski razlozi, koji se navode protivu nesavesne eksploatacije, koju vrši tuđi kapital.

Što se tiče korupcije, u njoj se domaći kapital dobro snalazi, zapravo i bolje od stranog. Samo u korupciji, koja dolazi odozgo, strani kapital je opasniji od domaćeg.

Kapitalizam uopšte je jedno potrebno društveno i ekonomsko zlo. Treba ga samo stezati podesnim ekonomskim i političkim merama i ublažiti njegovu pogubnu delatnost. Ne može se prema tome voditi

jedna principijelna borba protiv stranog kapitala. Ta borba treba da se preokrene u borbu protivu zloupotrebe stranog kapitala i kapitala uopšte, tim prije što je nama strani kapital još uvek potreban, a od države koja se je pokazala kao loš privrednik ne može se očekivati jače oživljenje privredne delatnosti. U pogledu kako je sprovedena kontrola kapitala i njegova primena u privrednom životu, može da nam posluži, kao uzorna Švedska, koja je smišljenom organizacijom kapitala u periodu od punih 30 godina, podigla socijalni nivo kod stanovništva na zavidnu visinu, osnivajući zadruge na svim poljima privredne delatnosti. Svaki radnik u Švedskoj smatra kuću za letovanje i motorni čamac neophodnom životnom potrebom, a koje se stvari u ostaloj Evropi smatraju luksuz pristupačan samo bogatašima.

Svaka reforma okušana je prvo u praksi. Skandinavске zemlje razvijale su se za poslednjih 100 godina više manje po strani od nacionalnih i političkih strasti kontinentalne Evrope. Za poslednjih 30—40 godina uspele su da organizuju plansku unutrašnju privredu. Svrhom joj nije bila utopistička država, izgrađena u smislu propisa proizvoljnih teorija, već praktičan cilj, da se snize izdaci za pristojno i udobno življenje a koji je najbolje izražen u krljatici Švedske socijal-demokratske stranke: udobnost u kući za sve klase bez razlike. Tako se standard života u Danskoj i Švedskoj popeo na najviši stepen u Evropi.

Gospodo, s obzirom na ove prilike kulturnog i socijalnog razvoja u drugim zemljama, potrebno je pogledati kakav je socijalni standard života naših radnika i kakovi su uslovi životni, uslovi pod kojima se oni nalaze. Kod nas je radničko osiguranje zakonjeno Zakonom o osiguranju radnika od 14 maja 1922 godine, koji predviđa tri grane osiguranja: osiguranje u slučaju bolesti, drugo nesreće i treće osiguranje u iznemoglosti, starosti i smrti.

Penziono osiguranje postoji već za sve javne službenike. Zakon o radnjama predviđa ga i za same zanatlije i trgovce, a sprovedeno je već takođe za advokate, a treba da se sprovede i za lekare, apotekare i novinare. (Aleksandar Lazarević: Za advokate propalo!) Ne, postoji još uvek, samo je reformirano na području advokatske komore u Zagrebu.

Sprovođenje osiguranja za slučaj iznemoglosti, starosti i smrti ne trpi nikakvog odugovlačenja, jer se bez tog osiguranje ne može ozbiljno pristupiti suzbijanju svih onih bolesti i nedaća, koje tište naš radnički stalež.

Za odgodu osiguranja što se tiče bar krupne industrije nema nikakvog opravdanog razloga. Čak bi to odlaganje bila velika nepravda prema domaćem radničkom življu, kojega velika industrija, koja je pretežno stranog porijekla, ostavlja nezbrinutog da pada na teret svojoj siromašnoj rodbini ili javnim humanim institucijama kao prosjak.

Gospodo narodni poslanici, donesena je Uredba o minimalnoj nadnici, koja predviđa minimalnu nadnicu od 2 dinara po radnom satu, to jest za 8 časova dnevnog rada 16 dinara, a može da se kreće maksimalno do 24 dinara dnevno za prostog fizičkog radnika.

Ova Uredba ovakva kakva je donesena ne može da poluči a niti će polučiti svoje socijalne svrhe, jer ne može da zadovolji radnike, jer njima nije tom Uredbom osigurano minimum egzistencije. Ta Uredba o minimalnim nadnicama po svome sadržaju nije soci-

jalna. Tom Uredbom je predviđeno obavezno pomicanje između stranaka, radnika i poslodavaca, pre nego što bi se pribeglo štrajku. Ova ustanova Uredbe daće prilike poslodavcima da otežu ispunjavanje svih opravdanih zahteva svojih radnika stereotipnim razgovorima i pregovorima, a to ne može da zadovolji radnike tim pre kad Uredba ne predviđa oblatno sklapanje kolektivnih ugovora, koji mogu donekle da spreče pojedinačno izravnavanje radnih snaga sa strane poslodavaca.

Gospodo, poljoprivredni radnici i sluge u poljoprivrednom radu, osobe pomorskog ribarstva nisu nikako socijalno zaštićeni. Kod njih nije osiguranje uopšte sprovedeno a niti je obavezno kao kod drugih radnika, pa je u socijalnom interesu da se i za njih izvrši obavezno osiguranje. Međutim, prema tome obaveznom osiguranju naše trgovačke i industrijske komore zauzele su jedan negativan stav iz neopravdanih razloga, jer to osiguranje, naročito osiguranje za slučaj smrti, iznemoglosti ili bolesti ne može da bude jedan veliki teret našoj privredi, jer će ona taj teret koji bude dala za to osiguranje, prebaciti na potrošače, a radnici će i onako morati doprinášati svoj doprinos za izvršenje toga osiguranja.

Nedavno su naši pomorci zatražili osiguranja za slučaj invaliditeta, međutim to njihovo traženje bilo je odbijeno sa motivacijom privrednih komora, da to osiguranje spada u treću vrstu osiguranja, t. j. osiguranja za slučaj bolesti, smrti i iznemoglosti i da tako osiguranje ne bi mogla da izdrži naša privreda. Međutim, mi znamo da je život pomoraca vrlo težak, da je on izvrnut opasnostima života. Pomorci se nalaze daleko od svojih porodica, žive pod vrlo teškim uslovima, kod njih nema radnog vremena, oni moraju da rade svakodnevno, kad god ustreba, a da ih se za to ne plaća. Rad jednog pomorca je najteži.

Ovom prilikom ja bih izneo u pogledu naših pomoraca jedno vrlo teško i krupno pitanje, a to je pitanje povratka njihovih uloga koje su dali u zadrugu „Garibaldi”. Naime, posle propasti Austrougarske monarhije, naši mornari koji su se nalazili zaposleni na trčanskom Loidu u Trstu, bili su osnovali jedno društvo za uzajamno osiguranje odnosno podupiranje pod imenom „Garibaldi”. To društvo je bilo u italijanskim rukama, uopšte ono je bilo italijansko preduzeće i naši mornari od svojih beriva su davali svakomesečno stanovite doprinose, zapravo taj doprinos bio im je sustezan prisilno tako da su uplate sa strane naših mornara u tu zadrugu „Garibaldi” iznosile nekoliko miliona italijanskih lira. Kad je došla fašistička vlada, ona je iz ovog italijanskog društva izbacila sve strane radnike pa je tako izbacila i naše pomorce sa tih brodova.

Međutim njihovi ulogi nisu im vraćeni, nego su i dalje zadržani. To pitanje bilo je nekako rešeno Neptunskim konvencijama na taj način da našim mornarima italijanska vlada jamči za povratak uloga samo do 37%. A to je malo. Kad su naši mornari videli ovo slabo rešenje, oni su nevoljno pristali na to. Na tom pitanju radi se već preko 10 godina i još do danas nisu naši mornari dobili nikakvo rešenje u tom pravcu. To je vrlo bolno i teško pitanje kraj činjenice da se oni nalaze tamo na granici koja nacionalno i loše deluje na psihu našeg naroda, dakle već u interesu prestiža naše države, da i ovo pitanje definitivno skine sa dnevnog reda. Ja sam o toj stvari pisao i gospodinu Predsedniku vlade dr. Stojadinoviću i gospodinu Ministru socijalne politike i narodnog zdravlja jer ja zastupam preko 400 ra-

denika koji imaju milijonske svote, i danas mi je izjavio gospodin Ministar socijalne politike da je to pitanje rešeno u amandmanima ove godine. Ja molim zato gospodina Ministra da se izjasni ovde u Skupštini o toj stvari, da bi mogao onaj siromašni narod tamo to čuti i jednom biti smiren i da se uveri da ova država pokazuje za njega smisla i da vodi računa o njegovim potrebama, interesima i brigama da mu ti ulozi ipak nisu izgubljeni, kao i to da će biti izmireni barem u onom srazmeru kako to predviđaju Neptunske konvencije.

Da je, gospodo narodni poslanici, od potrebe pružiti što veću zaštitu našim radnicima i omogućiti im zdrave uslove života i rada, to proizlazi iz statistike za 1935 godinu, koju je izdao Ured za osiguranje radnika u Zagrebu. Te godine bilo je nesposobno za rad usled bolesti 288,702 osigurana člana. Prema godini 1934 pokazuje se jedan porast nesposobnih za rad usled bolesti za 22.978 osigurana člana. U god. 1935 bilo je upućeno na bolesničko lečenje 44.151 osiguran član prema 40.659 članova u god. 1934. Usled bolesti ili nesreće u god. 1935 bilo je nesposobno za rad 2.924 člana od ukupnog broja svih članova koji je iznosio 543.549 članova. Na hiljadu osiguranih članova dolazi 5,2% umrlih članova.

Velikom broju obolenja i mortaliteta uzrok su slabe nadnice i rdave higijenske prilike u radionicama, tako od 1000 smrtnih slučajeva osiguranih članova otpali su u god. 1935 najviše na sledeće bolesti: na zarazne bolesti 44,5, na tuberkulozu pluća 349, a to je, gospodo, jedan veliki procenat; na bolesti mozga i živaca 56,2, na bolesti disala 64, na bolesti optoka krvi 125, na ozlede 100 i na samoubistva 45,8. Po statistici nesrećnih slučajeva za god. 1935 bilo je ukupno 11.035 rentnih invalida. U god. 1935 prijavljeno je svega 15.369 nesrećnih slučajeva, od kojih najveći procenat otpada na šumsko-pilanske industrije sa 653 nesrećna slučaja.

Slabo i nezaštićeno socijalno stanje našega radništva dovelo je, prirodno, i do štrajkova, koji su sprovedeni u 1936 godini. Mnogi su gospodo, hteli da prikažu te štrajkove kao delo agenata sa strane pa su čak tražili da se ti štrajkovi zabrane. Međutim, gospodo, nisu ti štrajkovi preduzimani iz neke obesti, već jedino zato da radnici poboljšaju svoje ekonomsko i socijalno stanje. A kakvo je to stanje, mogu vam kao primer navesti to da je jedno vreme kod šumske industrije plaćan rad od 75 para na sat, što iznosi svega 5 do 7 dinara dnevno. Sem toga, gospodo, radnici naročito šumski i poljoprivredni, izabljivani su i na taj način, što za svoj rad nisu dobivali naknadu u novcu nego što je tamo uobičajena praksa da im poslodavac u mesto novca da takozvanu pismenu potvrdu, kojom ih šalje u dućan da im se tamo naturi roba koja im i ne treba, a uz to i još i po skuplju cenu. Mnogi su se radnici protivu toga bunili i obraćali su se za zaštitu upravnim vlastima, a poslodavac, čim bi za to doznao, on bi dotičnoga radnika otpustio. Takvo izrabljivanje radne snage sa strane poslodavaca mora se bezuvjetno sprečiti i upravne vlasti moraju nastojati na tome da kontrolišu kako i na koji način se radnici isplaćuju: u gotovom novcu ili u nepotrebnim stvarima, kad i kako se isplaćuju.

Ja ću izneti ovde jednu malu statistiku prema podatcima Središnjeg ureda za osiguranje radnika da se vidi koliko su iznosile njihove nadnice. Iz te statistike se vidi da su 86.346 radnika imali nadnicu do

8 dinara; 97.585 sa nadnicom od 8 do 14 dinara; 137.185 sa nadnicom od 14 do 20 dinara i, istom, 72.900 radnika sa preko 48 dinara. Jedna anketa sarajevske Radničke komore bavila se pitanjem sezonskih građevinskih radnika, pa je utvrdila da 66% radnika ne doručkuje, 10% ne ruča a 15% uopšte ne večerava.

Zagrebačka Industrijska komora, da ispita problem radnika, pravila je jednu anketu, kojom je obuhvatila 270 preduzeća sa 30 do 37 hiljada radnika pa je tom anketom ustanovila: da u našoj industriji više od polovine radnika ne zaraduje ni toliko da može da pokrije i minimalne fiziološke potrebe ni za sebe a kamo li za svoju porodicu. I taj izveštaj ankete glasi: da industrijski problem nije u nezaposlnosti već u niskim cenama i usled toga, u slaboj kupovnoj moći širokih slojeva i njihovom niskom standardu života.

Gospodo narodni poslanici, nadnice su veoma važan faktor kad je u pitanju život radnika. 1930 godine te su nadnice iznosile preko 5 milijardi dinara, dok su se 1935 godine spustile na 3 milijarde.

Gospodo narodni poslanici, nadnica mora biti socijalna, dakle izdašna za izdržavanje jedne porodice, ona mora biti životna da bi obezbedila snažne generacije, trajno mogla da čuva našu rasu od degeneracije. Sve ove socijalne koristi ne može da obezbedi donesena Uredba o minimalnim nadnicama. Minimalne nadnice mogu radnicima biti obezbedene putem kolektivnih ugovora zato treba našim radnicima i nameštenicima obezbijediti najpuniju slobodu njihovog organizovanja u slobodne sindikalne organizacije.

No, gospodo, uz radnički problem postoji kod nas jedan od najaktuelnijih problema, a to je naše inteligencije. Kod nas se postavlja problem inteligencije u hiperprodukciji, međutim taj problem više je u tome što školovana inteligencija u našem socijalnom životu ne zauzima ono mjesto koje bi mogla i trebala da zauzima.

Kad govorimo o inteligenciji moramo voditi računa o tome da se radi prvenstveno o ljudima koji su svršili škole.

Naši privredni krugovi nisu došli do uvidavnosti da bi se naša inteligencija dala u većoj mjeri korisno zaposliti nego što je to slučaj. Gotovo bi se moglo reći da u tim našim krugovima postoji izvjesna averzija prema školovanim ljudima.

Drugi razlog zbog kojega naši intelektualci ne mogu naći posla i hleba jeste loše organizovano tržište rada naših intelektualnih radnika. Kod nas se ne može znati koliki je broj nezaposlenih intelektualaca sa fakultetskom spremom po njihovim strukama, nemamo statistike o njihovim ekonomskim i socijalnim prilikama. Ne samo da su kod nas nezaposleni intelektualci sa fakultetskom spremom većinom prepušteni sami sebi, nego kod nas nema uopće nikakvog planskog rada za buduće stvaraje intelektualnih radnika prema prilikama naše sredine. Zato i ulaze stranci u našu zemlju i pod vidom stručnjaka zauzimaju mesta našim ljudima. Kod nas dakle nema hiperprodukcije inteligencije kako se hoće sa nekih strana da prikaže. Koliko bi, na primer, pravnik moglo zaposliti naše opštine. Narodu su potrebne škole i nastavnici, jer se naš narod nalazi u kulturnom zaostatku a mi imamo hiljade nenamještenih učitelja i profesora. Mi imamo loše zdravstveno stanje u narodu a na selima je potpuna oskudica u lečnicima. Mi imamo Središnji ured za posredovanje rada i u svim većim gra-

dovima postoje njegove podružnice, javne berze rada. One bi se imale takode baviti i pitanjem neuposlensosti intelektualaca uopšte.

Ustanove za posredovanje rada i omladinske organizacije na Uiverzitetima mogle bi primiti na sebe i tu funkciju, da budu ujedno savetodavni organi kod izbora studija i zvanja.

Gospodo, mi imamo još jedan problem a to je problem populacije.

Naša država kao pretežno agrarna zemlja iako relativno slabo naseljena nalazi se baš zbog svoje privredne strukture u relativno stalnoj prenaseljenosti. Kao pretežno agrarna zemlja biti će stalno prisiljena da eksportira radnu snagu. Tako smo prisiljeni da emigracijom gubimo ogroman broj produktivnih snaga u najboljem naponu. Zbog privredne strukture zemlje oseća se kod nas pritisak nezaposlenog i suvišnog seoskog i gradskog stanovništva koji idu u industrijske centre da nađu sebi zaposlenje.

Kod nas je natalitet još uvijek visok i prirodni porast u zemlji ide godišnje od 425.000 do 495.000. Uza sve to što je ljudski materijal kod nas dosta jak u radanju, ipak postoji niski fertilitet, radi sve jačeg i bržeg dizanja mortaliteta.

Uzrok visokog mortaliteta jesu nepovoljne ekonomske i higijenske prilike. Naš narod većim djelom izvrnut je kroničnom gladovanju, koje stvara fizičku i intelektualnu degeneraciju. Dok u Belgiji broj smrtnih slučajeva kod dojenčadi i djece iznosi 19.9%, u Južnoj Srbiji iznosi 51.5%.

Naše selo zagazilo je u pauperitet i u njemu se konstantno nalazi. Ishrana tog našeg »diličnog« sela, daleko je ispod minimuma. Za slučaj bolesti nema sretstava ni za liječnika ni za lijekove koji su za njega u svakom slučaju preskupi. Danas, gospodo, ako seljak poboli njega čeka, ako je bolest teška, neminovno propast, jer nema sretstava niti za liječnika niti za lijekove. Kraj svih sreskih lekara, veterinara, agronoma koji su birokrate u pravom smislu reći, selo živi u svojoj siromaštini i zaostalosti i razvija se sporo, samo, kako to dopušta hod njegove prirodne nadarenosti. Usled centralizacije sretstava proizvodnje nastavlja se stalno seljenje iz sela u gradove. Ali kad ni industrija ne može više da primi i uposli višak seoskog stanovništva, tada iskrsava novi problem, problem emigracije.

Gospodo, skoro jedna četrnaestina našeg naroda živi na američkoj hemisferi i u pretežnom djelu kao radnik. On radi u rudnicima, topionicama i tvornicama. Osim radnika ima dosta našeg svijeta, koji se bavi zemljoradnjom i voćarstvom na svome zemljištu i ribarstvom. Kada se naši ljudi uporede sa drugim strancima u Americi, ne može se reći da su naši ljudi imali uspjeha u Americi. Izvesni pasivni krajevi Jugoslavije upućeni su na iseljavanje, odnosno na privremeni odlazak u evropske zemlje i prekomorske krajeve. Naš narod odlazi u svijet da pribavi sretstva za uzdržavanje sebe i svoje porodice i da se nakon nekog vremena opet vrati svojim kućama. Pored potrebe da dođe do sretstava za izdržavanje, goni naš narod u tudi svijet i drugi faktor, a to je dug, jer je naš narod još uvek dužan i još uvek se zadužuje. Međutim, godine 1924 S. A. D. zatvorile su vrata našoj emigraciji. Nesredene političke prilike u zemlji odvratile su desetine hiljada naših iseljenika od povratka kući i odlučile da tamo stalno ostanu. Usljed zabrane iseljavanja u Sjedinjene države, masa

naših posleratnih iseljenika uputila se prema Južnoj Americi, osobito prema Argentini. Za nekoliko posleratnih godina do po prilici 1928 naš iseljenik mogao se nekako provlačiti. Štedeo je do krajnjih granica da uzdržava obitelj i da otplaćuje dug. U tu svrhu slao je kući znatne svote. Ukupne iseljeničke doznake iz čitavog svijeta kretale su se od svršetka rata do konca 1929 između godišnjih 14—20 miliona dolara, što je iznosilo jednu milijardu dinara godišnje. Međutim, svetska kriza teško je pogodila naše iseljenike u Americi. Radnici koji su ostali bez posla trošili su svoju teško zaradenu uštedu ili su se zaduživali, dok kriza prođe ili krene na bolje.

Međutim, kriza nije prolazila, nego je pritiskivala sve jače i više tako da se danas naša emigracija u Americi nalazi u teškom stanju, u kakvom se nikada do sada nije nalazila. U Severnoj Americi u krahu hanaka naši su ljudi pretrpjeli ogromnih gubitaka. Da je u domovini bilo manje pljačke iseljeničkih pologa, više nadzora, znatan dio tih uloga mogao je biti u domovini spašen i za iseljenike i za našu zemlju.

Gospodo, danas iz Južne Amerike jedan dec naših iseljenika spasava se povratkom pomoću repatricije. I opet se vraćaju sa svim velikim teretima duga sa kojim su u svijet otputovali u nadi da će u svetu svoj socijalni život popraviti. Nigde gotovo u Evropi nema naroda čiji iseljenici bezglavije i nepripremnije u svet putuju kao iseljenici našeg naroda. Ni od koga zaštićen odlazi u svet koji je njemu potpuno nepoznat gde ga čeka neuposljenje, izrabljivanje i prevara. Drugi narodi uz saradnju i potporu države, uz razne zaštitne, dobrotvorne i gospodarske ustanove pružaju pomoć svojim iseljenicima i daju upute u pogledu pravca iseljavanja i vrste zaposlenja. U čitavom Brazilu, gde imade 30—40.000 naših građana, većina je u najsiromašnijem stanju, naša država nema ni počasnog konzula, da tim bednicima bar u nečem bude pri ruci i pomoći.

Svi zapadni i severni narodi kad polaze u svet znaju gde odlaze i na šta dolaze. Naš svet polazi u svet nemajući pojma šta ga tamo čeka, da li postoji potreba njegove radne snage u tom kraju ili ne. Po južnoameričkim zemljama na stotine grupa naših iseljenika stalno pešače nemoguću platiti podvoz od iednog kraja do drugoga, kao izgubljene duše tražeći hleba. Trebalo bi znati koliko je naših ljudi prešlo Ande, tražeći rada uzalud. To je tragika naših iseljenika, a o njima mi moramo i te kako voditi računa. U Ameriku treba dolaziti spreman, da se ta sprema iskoristi na širem i pogodnijem terenu nego li kod kuće.

Gospodo, još treba naglasiti da u Evropi sigurno nema zemlje, koja bi od Jugoslavije slabije poznavala život i prilike svoje emigracije u svetu i manje se za njih interesovala. Teški problem emigracije ne može se rešavati paradama i banketima, već tu treba dubokog proučavanja problema i savesnog primenjivanja potrebnih mera. Tu Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja može da imade široko i zahvalno polje rada, ono treba da vodi računa o našim iseljenicima, o njihovom kulturnom i ekonomskom stanju, da učvrsti vezu naših iseljenika sa domovinom, da ti siromasi osete, da je država tu koja će ih moralno i materijalno pomoći, kad to ustreba u njihovoj nesreći. Treba pojačati našu diplomatsku i konzularnu službu i postaviti na ta mesta savesne činovnike, kojima je problem emigracije dobro poznat, a ne samo figure za reprezentaciju.

Još ću, gospodo, da spomenem jedan problem, koji tišti naš narod. To je zdravlje našeg naroda. Spomenuću problem tuberkuloze, koja se usled svoje raširenosti naziva socijalnom bolešću.

Gospodo, kod nas od tuberkuloze boluju svi staleži. Od nje boluju i umiru djeca, odrasli, bogati, siromašni, činovnici, obrtnici, radnici i seljaci u velikom broju. Socijalni je položaj od velike važnosti za razvijanje bolesti. Siromaštvo pogoduje tuberkulozi i ostalim bolestima kao i loše stanbene prilike. Tuberkuloza je kod nas mnogo raširena i među seoskim pučanstvom i to ne samo među siromašnim nego i među imućnijim. Uzrok tome leži u njihovom nehigijenskom načinu života, u napornom radu i lošoj ishrani. Kod nas je pomor od tuberkuloze na selu toliki, koliki drugde u svijetu po drugim gradovima.

Poboljšanju higijenskog načina života našeg seljaštva valjati će posvetiti naročitu pažnju.

Mi moramo da mobilizujemo protiv te zarazne bolesti sve naše moralne i materijalne snage. Što je do sad u tom pravcu učinjeno, nedostaje za suzbijanje te bolesti. Ponegde je osnovan po koji dispanser, po koja bolnica, po koji sanatorijum ali na trgovačkoj osnovi. Ali to sve nije dosta jer ni tuberkulozu ne liječi jedan čovek, jedna institucija nego cijelo društvo, cio narod. Najširim narodnim prosvijećivanjem treba promicati higijenu i higijenski način života, poboljšati ekonomsko stanje širokih narodnih slojeva.

U borbi protiv tuberkuloze treba više borbenih elemenata a to su: antituberkulozni dispanseri, bolnice i lečilišta za tuberkulozne, gospodarske kolonije za tuberkulozne, ferijalne kolonije, šumske i sunčane škole i druge administrativne mjere. Sve te zdravstvene institucije imaju biti pristupačne svima bolesnicima bez obzira na njihovo imovno stanje. U Velikoj Britaniji tuberkuloza je počela opadati još prije, nego li što je bio poznat uzročnik tuberkuloze. Uzrok tome opadanju leži poglavito u poboljšanju ekonomskog i socijalnog stanja pučanstva. Kod nas je nehigijenski gradeno selo, nehigijenske kuće i nehigijenski se ljudi hrane i žive. Podizanje narodnog zdravlja naša je najpreča zadaća, zdrava i snažna rasa je poduvjet za procvat naše države. Glavne zadaće promišljene sanitetske politike bile bi: 1) higijensko prosvijećivanje naroda, 2) dobro promišljena i sustavno provedena socijalizacija u zdravstvu, t.j. sve zdravstvene ustanove trebalo bi učiniti pristupačnim i najširim slojevima naroda, 3) temeljita reforma naših bolnica i svijuu ustanova za socijalnu skrb, 4) svestrano suzbijanje uzroka akutnih i kroničnih zaraznih bolesti.

Za izvođenje dobro promišljene sanitetske politike potrebni su lečnici sa razvijenim socijalnim shvaćanjem svojih dužnosti. Ali se pored toga mora tražiti veći kontakt i to neposredno sa narodom.

Rad se mora prenjeti na sela, dakle ne vertikalno nego horizontalno.

U održavanju jakog, zdravog, našeg seljačkog soja jeste težište svega onoga što se kod nas može da nazove tako zvanim popravljanjem rase. Mi i nemamo mnogo da popravljamo već da održimo i sačuvamo naš lijepi zdravi i brojni seljački svijet.

Za nas radi toga borbena fraza ne glasi: higijena rase, nego higijena sela i svega onog što je u vezi sa seljakom i njegovim životom.

Gospodo narodni poslanici, imajući u vidu da je Vlada promašila i u pogledu rada Ministarstva za so-

cijalnu politiku, i budući da ono ne može da udovolji socijalnim potrebama našeg naroda, ja ne mogu da glasam za ovaj budžet. (Pljeskanje na levici).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Чедомир Захарић.

Чедомир Захарић: Господо народни посланици, чули смо сви у овоме Дому исцрпно документовани експозе г. Министра социјалне политике и народног здравља, чији је експозе по својој садржини и опсежности за свако поштовање.

Унапред изјављујем да код овога великог ресора важног са разноврсним функцијама нисам рад подврћи критици ма и једну радњу у њему, али сам рад као народни посланик једног пасивног краја, који се налази у географском центру наше Југославије, дати извесне сугестије и указати на прилике тога мога краја колико оне тангирају пословање Министарства социјалне политике.

Колико је опсежно и деликатно пословање у Министарству социјалне политике, доказ је и то да ја као говорник код овога раздела буџета не знам одакле бих прво почео, да ли од народног здравља, социјалног старања, наших инвалида, болница, санаторијума, пијаћих вода итд. итд.

Сматрајући да се стварањем здравог тела у човеку ствара и здрав дух у њему рећи ћу прво као лаик у медицини неколико речи о здравственим приликама у моме крају. Ужички народ је сиротан и оскудан са најнужнијим потребама за живот. То је крај који живи од рада на туђим пословима, од стоке и сточних производа и од воћа и његових производа када оно буде родило и тим је самим уочљиво да је мој завичај у тесној вези са социјалним старањем и бригом за народно здравље.

Социјалним старањем због тога да се народ обезбеди са исхраном и другим невољама, народним здрављем због оскудне и недовољне исхране и неподесних хигијенских прилика. Тај честити крај, кога ја представљам у овоме Дому, највише храни управо одржава висински чист ваздух и добра пијаћа вода. Да није тога, још би био много већи проценат разбољевања и умирања у раној младости и најлепшим средњим годинама. Услед недовољне суве хране и незгодних хигијенских прилика, наш је грађанин подложен свима болестима. Као сваки срез и мој срез има свог санитарског средског референта, но будући срез као један од највећих по површини у некадашњој нашој Краљевини Србији, њему је недовољан један лекар да би могао у 16 општина одазвати се позиву свакога грађанина, коме лекарска помоћ затреба, те би зато молио господина Министра за стварање могућности за још једног лекара, како би се, што рекох, сваком дому у случају болести у сусрет изашло. За ову потребу је доказ, што у моме срезу због таквих околности већ пет година дана тиња епидемија дефтерије и шарлаха, о чему је надлежнима познато, као и то какве су прилике и околности до овога довеле.

Болница бановинска је у Ужицу са околностима као и све остале болнице бановинске и као таква још и удаљена од Среза златиборског па народ од ње мало користи има.

У моме крају нема притиска крви и склерозе услед слабе исхране, и сваки је грађанин кошчат, жилав, лаган, ведар и чио, оштра ума и неустрашива погледа, те није чудо, што је као такав у минулим

ратовима стекао велики проценат личних и породичних инвалида.

Господо народни посланици, грехота би било кад ја, као ратни друг многих изгинулих и осакаћених, не би застао код нашега поноса, код наших светлих цветака из онога венца, окићеног и оплетеног славом кроз многа ратишта од 1912 до 1919 године, код наших инвалида. Палим жртвама и осакаћеним херојима имамо благодарти на првом месту ми из овога велелепнога Дома, који смо се у њему збрали, сакупили жељом народа, који нас је овамо послао, да му са овога места тугу блажимо, наде остварујемо и живот олакшавамо. Јесте, господо народни посланици, ми на првом месту, па редом сваки грађанин ове земље, од најмањег до највећег у овој нашој великој држави, морамо бити захвални ствараоцима њеним, и то на првом месту палим херојима, па онда живим и ратом онеспособљеним ратницима, па тек на трећем свима учесницима кроз минуле ратове.

Мора се, господо народни посланици, признати, да на првом месту породице изгинулих и помрлих, као и наши лични инвалиди, немају никакве користи од голог признања које им се указује, нарочито у овим мучним и тешким привредним приликама, које царују у целој земљи. Позната је ствар, да ти заслужни грађани наше земље нису потпуно задовољени и обезбеђени од свршетка победоноснога рата па до данас. Некако се ово питање обезбеђења и давања видног признања тим најзаслужнијим грађанима недовољно схватило и то баш онда, када је овом државом управљано у време просперитета и већих материјалних могућности, кад је се и ово питање могло лакше решити, него што га ми можемо данас остварити. На тај начин наши инвалиди не би били социјално прогнани и заборављени. Тешки су то грехови, господо народни посланици, а још теже последице за будућна наша поколења. С тога са овога места са дужношћу и правом констатујем, да је данашњи Министар социјалне политике у овогодишњој буџетској години учинио један велики корак унапред и омогућио повраћај инвалиде за преко 23.000 лица. Желети је, да се и у будућој буџетској години у овом погледу коракне још дужим ходом, не би ли се грешке исправиле бар на остатку наших мученика и незаштићених инвалидских породица којих је сваки дан све мање и мање.

Велике наде наш народ полаже у данашњу Краљевску владу, те да ће она и ово крупно питање потпуно и хумано решити.

Господо народни посланици, — поменуо сам у почетку и пијаће воде, са којима мој крај изобилује у самој квалитету, док се у њеној количини много оскудева, ваљда услед кречњачког масива и великих висина. Доказано је, да у Округу ужичком има засеока, који морају ићи на воду по неколико сати, тако да су чељад и стока таквих места у сталном даноноћном походу. Има честитих домаћина, који се жале, да им је тешко у кући оженити младића бољом приликом, јер се зна, да та невеста, као најмлађа (по нашем обичају) има се расплећити идући на воду по неколико часова. Са ово неколико речи рад сам уверити наш Централни хигијенски завод и уваженог Министра социјалне политике, о потреби скретања што веће пажње и на ову околност ужичког краја.

Неправо би било, да не речем неку реч и о рђавом стању са пијаћом водом у нашем бившем

окожном месту у самом Ужицу. Ужице, као и многе вароши и варошице предратне Краљевине Србије зле су судбине биле раније у малој Србији, која је располагала са врло скромним буџетима и могућностима у погледу водовода и канализације, па и сада, у великој Југославији, иста их је судбина снашла. Са урођеном скромношћу, као прави патријархални домаћини жељно смо задржали наше миле и драге Југословене, па смо радије чинили сваком другом делу наше миле и велике Југославије, него себи самима у погледу подизања путева, јавних грађевина, па и самих пијаћих вода. Опијени славом и надчовечанским успесима наше војске, мало смо се освртали на своје опорављање и подизање у оно време, када је у нашој земљи било већих материјалних могућности.

Ужице је стара турска чаршија, положена у котлини реке Ђетине, опкољена брдима са свих страна. Оно је изложено великом ризику и опасности услед нездраве и нехигијенске пијаће воде. Ужице, као што рекох, јесте стара варош и, као таква, заснована на најпримитивнијој здравственој основи. Све чесме су у вароши доведене дрвеним цевима, — како их ми зовемо чушковима. Варош је без канализације, те, као таква, има врло сумњиву воду, јер дрво временом трули и прима у се све наилазеће бакциле, а то све уди здрављу грађанства вароши Ужица и њене околине. У ове околности уверен је и сам г. Министар социјалне политике, те му и са овог места и ову велику потребу ужичког краја стављам на душу, тим пре, што наше Ужице, услед пасивне околине, а живописне висинске природе, упућено је на туризам, те као чувено због Златибора, Рибнице, Кремана, Калуђерски Бара, Дрине и других места изложено великој посети странаца, који у последње време, из године у годину своју посету умножавају, тражећи баш те чисте воде, ваздуха — што наши веле — из прве руке, четинара и других природних благодети.

Изражењем на сусрет овој ужичкој потреби, држава би оспособила овај крај здравствено и створила како граду, тако и његовој пасивној околини бољи и угоднији живот.

У моме Срезу златиборском налазе се горе поменута летовалишта Златибор, Рибница, Кремна и Калуђерске Баре.

Златибор има своје ваздушно лечилиште, Краљеву Воду са врло slabим хигијенским приликама, те би на тај факат требало скренути што већу пажњу како ово посве подесно лечилиште, обдарено свима природним лепотама, не би добило рђав глас и штетан утицај.

Наш чувени мирисни Златибор је висораван просечне надморске висине од 1000 метара. Пун свежине, цветног мириса и шаренила. Преко лета кроз сезону опорављања, одмора и лечења, прође Златибором по неколико хиљада посетилаца. Златибор се подиже више приватном иницијативом, но иницијативом бановине и државе, који су позвати за његово уређење. И преко зиме Златибор са околином пружа нашем младом смучарском полету разне нијансе својих коса, нагиба, повољних терена и скијачких линија.

Златибор је у срећној околности, те као пасиван и оскудан крај, има истрасирани пут преко Златибора и Рибнице, као везу са Санџаком, али није срећан, да се тај пут доврши. На њему се ради од прошле године, од онда када је на Владу до-

шао г. др. М. Стојадиновић са својим кабинетом, но услед оскудних материјалних средстава, са којима наша пасивна Дринска бановина располаже, ти радови напредују споро.

Пошто је и овај пут у вези са летовалиштем Златибор, надам се, да ће г. Министар социјалне политике уложити своје интересовање и за њега.

Кремна је једно висинско место, налазећи се испод Шарган планине, обдарене лепотом изобиља свежине и четинарских комплекса; Кремна се протеже између Златибора и Калуђерских Бара.

Калуђерске Баре су између станице Кремна и варошице Бајине Баште, на једном платоу, обрастлом боровом, смрчевом и јеловом гором, место пуне свежине и природних лепота, али без пута, удаљено од Креманске железничке станице свега 7 и по километара трасираног модерног пута, који је народ из околине његове прокопао својом кучуљачком снагом још у време, када је постојала област ужичка, и од тада, па до данас на том путу, у погледу извођења вештачких радова није урађено ништа.

Молим Господина Министра социјалне политике, да се заинтересује и за ову околност иако није дужан водити рачуна о путевима, али је овај пут у вези са једним великим санаторијумом, који је подигао Централни хигијенски завод, а коме се може прићи само пешке, коњем и назор волујским колима од Креманске станице или Бајине Баште.

Овај санаторијум прима велики број деце преко лета, која од својих кућа дођу врло удобно разним железничким пругама до станице креманске, а одатле морају са највећом муком пети се уз велике висине, док дођу у саму зграду санаторијума.

Од Златибора—Чајетине преко Шљивовице до Креманске станице постоји стари, скоро неупотребљени пут којим би требало повезати летовалишта мога среза: Рибницом, Краљевом Водом, Кремна, Кал. Баре—Б. Башта.

Овај санаторијум кошта са својом организацијом до 2 милиона динара, те сам с тога слободан мога драгог пријатеља Министра г. Цветковића замолити, да се са одговарајућим ресорним Министром и о овој потреби заинтересује.

Не бих могао са овога места сићи, а да не одам пуну хвалу нашем уваженом г. Министру Цветковићу, који је учинио више него и један његов претходник у свима правцима свога ресора.

Нарочиту хвалу одајем му зато, што је омогућио да преко 23.000 инвалида и њихових породица добију истргнуту кору хлеба и да им се држава одужи како треба.

Исто тако захвалан сам г. Министру, што је у погледу радничког питања поклатио већу пажњу, него и једна влада до сада.

Надам се, и у то сам уверен, да ће наша Краљевска влада на челу са нашим уваженим пријатељем и вођом г. др. Миланом Стојадиновићем сва невршена тешка питања решити на потпуно задовољство и срећу ове наше земље, те с тога изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Љубомир Јовановић.

Љубомир Јовановић: Господо народни посланици, буџет овог Министарства није тако велики да би могао да подмири у целини материјалне издатке, да би олакшао стање радништва, а у исто

време није тако довољан, да би могла наша хигијена да буде на достојној висини како у вароши, тако и у селу. Управо, буџет није тако велики, када би се упоредио са грандиозним и галантним обећањима господина Министра социјалне политике ... (Жагор и приговори у центруму. — Милан Лазаревић: Не дирај у кума!). .. обећањима радништву, обећањима за побољшање њиховог материјалног стања. (Поновни приговори у центруму и на десници. — Одобравање на левици). Потребе народа у болницама, у хигијенским установама и клиникама тако су велике, да би се за све то морало дати не десетине и стотине хиљада, не више милиона, него и стотине милиона динара.

Целокупан рад господина Министра социјалне политике своди се на инспекциона путовања с једног краја земље на други, не у циљу да помогне сиромаше и слабе, већ у циљу да учврсти организацију — тројке Јерезе! (Жагор и приговори у центруму и на десници. — Одобравање на левици). Овакви поступци господина Министра социјалне политике нису оправдани, а још мање социјални. (Милан Лазаревић: А када је јурио за тебе, био је добар!)

Својим инспекционим путовањем, господо народни посланици, запоставио је свој рад у своме ресору тако, да су нужне потребе требале чекати на његов потпис недељама, па и месецима. (Жагор и приговори у центруму и на десници. — Одобравање на левици).

Метните руку на срце, па искрено реците, или бар у себи осетите, да оваквог Министра уопште наш народ није имао, оваквог Министра — са његовим инспекционим путовањима. (Гласови на десници: Ми смо задовољни!) Никад таквог није забележио наш Парламенат, али морате рећи и у души признати, да је то страшно шта се са његовим инспекционим путевима дешава. (Приговори на десници и узвици: То је лично!)

У нашем народу већ је ушао у причу ..... (Милан Лазаревић: Ушао је у причу Љуба Јовановић! Жагор) ..... да постоји Министар социјалне политике, као вечити путник са његовим салонским колима, луксузним аутомобилом, масним дневницама и празним обећањима. (Протести и приговори у центруму и на десници). Обећао је више чесама, него што има извора у нашој земљи, обећао је више надница радничких, него што послодавци могу да зараде, а обећао је болница, клиника, хигијенских станица, здравствених домова више него што има села у нашој земљи, тако да ова његова фантастична и грандиозна обећања и сама убеђују, да их не може привести у дело.

Али, господо народни посланици, то му је ушло у навик, у крв. Како би он могао постојати без тога? Какав би био политичар, исто као риба без воде. Такав начин рада то је мамац за просте и наивне људе, да се уопште претстави пред народом као веома популарна личност. Једном речју хтео је да постигне једним ударцем два успеха: у влади да се претстави као врло вредан и активан члан владе ... (Повици из већине: И јесте!) ... а уз то да има народ уза себе ... (Повици из већине: То је тачно!) ... а код народа да се претстави да је велики државник ... (Један глас: И јесте!) ... и омиљени министар (Узвици код већине: Јесте, тако је Љубо, то није ботаника!).

Од овог двога једно је позитивно: да је г. Министар социјалне политике вечити путник са пра-

зним обећањима. Чак и бирач у најзабаченијем крају зна да су његова обећања кратки ногу. Колико г. Министар социјалне политике жели добра народу види се најбоље из тога што политичка обећања уопште до сада нису приведена у дело. Једном речју, све је ово неугодно тако да се код народа изазива револт, јер је много боље, господо народни посланици, рећи искрено једном бирачу: Ја не могу то учинити, него ли га обмањивати. На тај начин он руши сам свој ауторитет. (Повици са деснице: Ти си срушио свој! Није он срушио свој ауторитет! — Један глас: Путуј, игумане, не питај за манастир. Ти си отпутовао из манастира!).

Видећи да му некако иде тешко са организацијом политичке тројке ЈРЗ и да се у народу ствара све више незадовољство, г. Министар прибегава другој методи, наиме приближује се радништву, да тобож под видом те организације националних синдиката дочепа се власти, тј. ако примети да се његово присуство у влади не жели, а још ако народ дође до свога изражаја, да се некако натура томе радништву па да га у згодном моменту прихвати и ако му устреба да му се стави на чело. (Гласови на десници: Он је и раније био заштитник радника!).

Ја не знам чему толико напора код њега. Једновремено он је и са банкарком и са дужником и са кућевласником и са надзорником кућа и са послодавцима и са радницима. Ја не могу да разумем и да схватим његову политику, или је то оно што сам мало пре казао: да жели да им се у згодном моменту стави на чело.

Сетимо се његове интервенције за време штрајка грађевинских радника на Пашином брду. Место побољшања социјалних и материјалних, радници су платили цех крвљу, а г. Министар је почаствовао чланом Главног одбора ЈРЗ. Сам овај догађај довољно илуструје рад господина Министра социјалне политике, који се смеши, јер му годи нарочито кад га на зборовима, које он врло често приређује, радници називају: друже.

А још боља карактеристика г. Министра социјалне политике претставиће нам се кад вам прочита извесне пасусе „Нишких новина“ од 4 августа 1935 године бр. 31 (Милан Лазаревић: А кад је јурио за тебе у Алексинац, био је добар, сад ти не ваља! — Настаје граја). У том броју „Нишких новина“ пише (чита):

„Г. Цветковић је заиста за време нашег изгнанства био у Швајцарској, али није ради школовања, већ да би избегао војну обавезу. И док су његови другови гинули на бојишту, он се у Цириху жени, а узгред уписује на технику, коју никада није завршио, што му ипак није сметало, да се по повратку из Швајцарске претставља и потписује као свршени машински инжињер, ма да није положио испит.“ (Упадице и гласови: То није истина!)

Ја ћу да Вам покажем, ако хоћете, и факсимил тога његовог потписа! (Настају поново упадице и граја услед објашњења између појединих посланика са левице и деснице, у којој се чују и речи: Изјасните се да примате и одговорност пред судом за ово што износите!)

Претседник Стеван Ђирић: Упозоравам Вас, господине посланиче, да говорите о предмету и да се никако не упуштате у претрес личности господина Министра, јер то нема никакве везе са предметом.

Љубомир Јовановић (наставља да чита): „Он је завршио школу тек прошле године, и то права у Суботици, а не у Београду. 1927 односно 1925 године био је у својству претседника општине у Нишу. . . .“

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, одузећу Вам реч, ако наставите цитатима који вређају господина Министра. По чл. 45 Закона о Пословном реду, то је строго забрањено, а по § 102 одређено је да Претседник мора одузети реч ономе који вређа Министра. (Настају упадице и објашњења између појединих посланика са левице и деснице. — Говорник поново узима у руке „Нишке новине“ и показује их према посланицима). Ако наставите тако даље, одузећу вам реч. Ово сматрајте уједно мојом последњом опоменом. (Гласови са левице: Докажите противно! — Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Казаћу и доказаћу само ако г. говорник изјави, да се неће крити иза имунитета и онда ћу га за све тужити суду. За сада немам ништа више да кажем!)

Љубомир Јовановић (наставља показујући „Нишке новине“): Ово су „Нишке новине“ које је цензура пропустила! (Гласови са деснице: Изјави да се нећеш крити иза имунитета! — Гласови на левици: Ето видите како о вама говори. — Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Па не каже он то мени, него каже и цитира како су писале „Нишке новине“.)

Претседник Стеван Ђирић: Молим вас, господине говорниче, да наставите свој говор, а ову ствар да прекинете.

Љубомир Јовановић (наставља): Господин Министар социјалне политике донео је додуше једну Уредбу о минималним зарадама радника и говорио је о неким колективним уговорима и о раду радништва, али ништа није рекао о незапосленим радницима, нити хоће нити жели да реши најхитнија и најболнија питања радника, а то је помоћ незапосленим радницима. (Глас са деснице: То ћеш ти решити!) Господин Министар социјалне политике уопште спроводи оно што нема ефикасних мера код радника. Ово што је урадио, то је још донесено пре 50 година у другим културним и напредним земљама. (Ото Гавриловић: Није тако, г. Љубо, пребацили сте се! Треба новаца и то много новаца!) За доношење Уредбе о помоћи незапосленим радницима потребно је новаца. . . . (Гласови: Много пара!) . . . потребно је доиста много пара, а потребно је и много напора, али наш г. Министар не жели да се труди и да се замара него каже: ја имам и друга сретства на расположењу, — како би се претставио народу и радницима као њихов доброжелатељ.

Ја не знам шта је г. Министар учинио до сада у своме ресору, да ли је подигао неки број болница или хигијенских установа или здравствених станица, да ли је подигао профилактична одељења по болницама. Ништа од свега тога он није учинио, него је само празна обећања давао.

Приликом начелне дебате о буџету, г. Министар је казао како је био у затвору за време збора Ј. Н. С. у Нишу. Ја одмах хоћу да укажем само на неке нетачне чињенице. Године 1933 за време збора, г. Министар није био у Нишу него је био у Светом Роману, а 1932 године био је у затвору зато што је у његовој кући била конференција

удружене опозиције на којој сам и ја био. (Милан Лазаревић: То није говор о буџету!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазаревићу, ја Вас опомињем да не упадате говорнику у реч. Ако се г. говорник огреши о Пословник, моје је право и дужност да га на то опоменем.

Љубомир Јовановић (наставља): За ово што је држана конференција удружене опозиције у његовој кући, он је био кажњен, али ја вам могу искрено рећи да је њему био дат новац да замени затвор, али он намерно није хтео то да учини, како би се представио политичким мучеником.

Господо, на крају морам рећи да и сувише тражим од г. Министра социјалне политике с обзиром на његова многобројна и галантна обећања. Он је, на пример, обећао мојим Алексинчанима како ће им дати клинику, здравствену станицу, разне хигијенске установе као и водовод, а кад му је долазила депутација, он ју је дочекао са једним осмехом, тешећи је да причека на боље дане, па им је свакако дао и већа обећања него ли су она ранија, на пример обећао им је да ће им место Шумске дирекције, која се отселила у Ниш, довести у Алексинац Окружни суд и да је у Финансијски закон већ ушао и амандман о томе, мада о томе ни помена нема.

Ово, господо, што сам вам изложио, изложио сам на основу тога што су ми све те ствари врло добро познате, тим пре што сам и сам доскора сарађивао лично са г. Министром социјалне политике, који се је сада толико заборавио да не види како губи терен у народу, и како га из дана у дан остављају и напуштају његови најбољи досадањи пријатељи и политички сарадници.

Господо, када се упореди цео његов рад са радом овога ресора који му је поверен, онда морате бар у души признати да г. Министар само даје празна, шупља обећања или другим речима туца воду.

Завршујући са овим излагањима, будите за сада тиме задовољни. Да вас не бих даље замарао, морам изјавити, да се никада нећу завести као ви оваквим обманама и зато ћу гласати противу буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Цветковић ради личног објашњења.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, на крају буџетске дебате говорићу по свима начелним питањима која су покренута у току дебате о Министарству социјалне политике и народног здравља. Овога пута јавио сам се за реч изузетно, да одговорим на неколико клевета које су ми овде јавно нанете и за које ћу ја наћи начина да их одбијем оним путем, који је једино и дозвољен у јавном политичком животу, да их одбијем од стране једнога човека, кога сам ја најжалост као носилац листе и као носилац политике у Нишком округу носио вечито на својим леђима.

Господо, лист који цитира господин посланик, то је лист који припада Николи Узуновићу, лист који уређује један адвокат у Нишу, један човек који је и данас Узуновићев човек, који је вечито био Узуновићев човек и у коме се листу најгоре писало не само за мене него и за г. Јовановића.

Господо народни посланици, никакви то нису аргументи који се износе у једном листу. Ја сам тужио уредника за сва ова писања и уредник је био за то осуђен. (Одобравање и плескање код већине).

Ето видите, господо народни посланици, колико има истине у томе и г. народни посланик то зна и баш зато нема моралне квалификације да са овога места о томе говори. (Одобравање и плескање код већине).

Господо народни посланици, износи се ту да сам ја тобож некакзу своју војну обавезу фалсификовао. Па, господо, то је тај лист износио у ономе времену кад ја нисам имао никаквога утицаја ни на којој страни, када је могао слободно све то да докаже. А ви знате, господо, да један човек који изврши фалсификат, ви знате да стоји под ударцем кривичног закона и ви знате како би тај кривични закон према мени био примењен у ономе времену када је Узуновић био на власти. (Гласови из већине: Тако је!)

Видите, господо, то је још онда изнесено, али ја овде имам један докуменат из кога се види мој војни распоред. Дакле, све је у реду. Имам и једно уверење из кога се види шта сам ја за време рата чинио. Али ја морам са овог места, да питам г. народног посланика, нека поштено каже пред господом народним посланицима овде, да ли хоће да понови ово што је казао, а ја се нећу крити, нисам никада бежао од одговорности, ја ћу сам изићи пред суд. Нека он поштено изјави шта је учинио на фронту и шта се с њиме догодило, нека изјави оно што је нама причао и што ће другови народни посланици из нашег округа и својом речју потврдити. Довешћемо сведоке па ће се констатовати једна жалосна чињеница да и у овоме питању он нема моралних квалификација да о другоме говори.

Господо народни посланици, ја схватам једну буџетску дебату да се у њој могу да износе погрешке и да се коригује рад једног политичког човека. Ја, господо, признајем да сваки политички човек има позитивних а има и негативних страна у своме раду. И ја ћу се, господо, осврнути на све оно што сам ја по својој савести и дужности радио, али, господо, једну ствар никада и ником не могу дозволити, а то је да спори да сам увек радио по својој савести и да је било пуно личне исправности у моме раду.

Исто тако, господо народни посланици, ни мало није укусно, кад се зна а и сам г. посланик мора то да зна, да прошлих избора за народне посланике, да није било моје личности, да није било мога угледа у Округу нишком, а потврдиће то, ја то верујем, и тадашњи Министар унутрашњих послова, да није г. народни посланик Јовановић богорадио и молио да дођем у његов срез и да држим зборове, онда када су ме органи власти непријатељски дочекивали и кад је он стално поред мене трчкарао и молио ме да ипак одржим збор, да није било тога, никада он не би био у Народној скупштини. Ја мислим, господо, да његова савест треба да проговори и да он пред својом савешћу мора да призна да то, што је он сада овде у Народној скупштини, има да заблагодари мојој личној популарности и мојим везама баш у његовом срезу.

Господо, ми смо се разишли на једном начелном терену, јер г. Јовановић никада није био присталица Главног одбора. Ја опет апелујем на његову савест да каже отворено и јавно са овог места, а ја ћу му довести десетине и десетине сведока, да је онда, кад сам ја брањо политику г. Аце Станојевића, говорио пред сведоцима, да је г. Аца Станојевић био поткупљен са извесне стране и да је водио ону пасивну резистенцију зато што је то извесној страни годило.

Ето видите, господо, то су ти „начелни“ мотиви са којима се стално руководи г. народни посланик у своме политичком раду и о чему сам ја морао изазван овде да говорим. Ја сам морао да кажем ово неколико речи и ја остављам господи народним посланицима да пресуде и оцене на чијој је страни морал и право. (Одобравање и плескање код већине — *Љубомир Јовановић*: Молим за реч!)

Претседник Стеван Ђирић: Не можете, господине Јовановићу, добити реч ради личног објашњења. Ви сте изазвали г. Министра и тиме губите право. Осим тога г. Министар је дао јасан одговор. Изволите на другом месту, ако имате што да одговорите, а ја не могу допустити да ова говорница буде место са кога се сме вређати.

А господо народне посланике молим да својим упадицама не сметају, јер због тога што упадају у реч кад се води озбиљна полемика догађају се такве ствари, да се не зна шта се сме а шта се не сме одавде говорити. Ја бих молио да на тај начин не отежавају и онако тешку претседничку дужност, него да помогну Претседнику да може правилно применити Закон о пословном реду.

Реч има народни посланик г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо, ја сам наишао једним случајем после једног дуела, који је овде био, између нашег посланичког друга г. Љубе Јовановића и Министра г. Цветковића, и у томе дуелу ја сам био само посматралац као и ви остали, и као посматралац ја нисам у могућности да будем и арбитер. Не могући да будем арбитер, ја остављам овај спор увек отворен и од обојице и с једне и са друге борбене стране, а они су обојица борбени и темпераментни људи, па нека тај дуел и остане отворен у толико пре што је и сам г. Претседник Скупштине сад поменуо да ће бити време да натера г. Јовановића да одређеније говори. А мој партијски друг г. Јовановић не бежи никад с мегдана. Што се мене тиче, ја немам ни могућности да што било овде речем, јер ме мој друг г. Јовановић није по овој ствари ни о чем дубље обавестио. Са њиме се слажем само у томе што ћу и ја, као и он, гласати противу овога буџета. А сама материја је јако компликована и пошто је не знам не могу да уђем у расправу тога.

Ја се трудим у овој Скупштини да уверим другове, да сваки мој говор није ствар импровизације него базира на извесној студији, на извесном проматрању факата, и хоћу да још боље учврстим то мишљење код мојих другова својим говором и о овоме буџету.

Господо, ми морамо кад се говори о социјалној политици да имамо у виду и нашу социјалну идеологију, као и социјални покрет и социјално стање и односе у нашој земљи. Тамо где нема социјалне мисли тамо врло ретко бива и социјалне

политике. Баш са тога гледишта ја морам нарочито истаћи да се у нашој земљи, у нашој малој Србији врло рано јавила напредна социјална мисао и жива социјална идеологија. А социјални покрет уопште имао је своје врло активно доба.

Ми смо, господо, добили напредне социјалне законе. Године 1910 донет је Закон о радњама под министровањем г. Јаше Продановића. А раднички покрет код нас јавио се још од 1901 године. 1903 године било је већ врло много синдиката. Постојала је радничка партија, било је и радничких посланика. Имали смо тада Суд добрих људи за суђење спорова између послодаваца и радника, а тога данас немамо. То је један минус. После тога је настао рат. Наше је законодавство дошло у кризу. Између 1918 и 1919 г. долази обнова наше државе и у том времену одмах после рата наша Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца била је једна од првих држава која је створила Министарство за социјалну политику. То је Министарство створено благодарећи господину Кораћу, првоме министру који је био у томе Министарству. Господин Кораћ, који се високо издигао својом интелигенцијом, био је један физички радник. Он је отац наше аграрне реформе, а исто тако дао је и основе за почетак социјалног законодавства. Доцније су дошла два добра закона: један Закон о заштити радника а други, Закон о осигурању радника. Ти су закони из 1922 године. И дотле, господо, све је у реду. Али после тога настаје социјална реакција, упоредо са политичком реакцијом. За време кад је Министар финансија био баш г. Милан Стојадиновић — морам то рећи — десило се нешто што чини интересантан прелом у току социјалних момената, а то је што су у то баш време, кад се подизала вредност динара, биле оборене цене пољопривредним производима и с тим самим и радничким надницама. Тада је наступио судбоносни прелом. Јер, у ствари, подизање динара није било код нас, него на иностраним берзама. Међутим, куповна је вредност његова у самој земљи пала, те су тако пале и цене производима. Упоредо с тим и радна снага бива јевтинија. Радници су се нудили у све већем броју, а у погледу услова рада погоршале су се прилике не само у питању надница него и у дужини радног времена и у хонорисању тога времена. Радници по градовима нису били у стању да постављају услове, јер је пристизала огромна маса осиромашеног сељака, који су конкурисали радницима. Они су се нудили испод цене и под најбољим условима за послодавце, а најгорим за раднике. Још је био и остао тежи положај пољопривредног радника. На пример, у Војводини се може радник добити за 8 динара дневно и то да буде на својој храни. Ја желим да вам, господо, скренем нарочиту пажњу на тежину положаја пољопривредних радника на селу.

У пољопривреди наступа један парадоксалан обрт. Тамо се наполица претвара сад у рад на трећину, и чак четвртину, тако да се враћамо у феудализам. Али ту су прилике обрнуто наступиле јер је раније ага, који није радио земљу, добивао четвртину, а сад земљорадник, који ради, добија четвртину. (Гласови: Тачно! Тако је!)

Критикујући ово стање, ја чиним апел и сугестију Министру социјалне политике, да се заинтересује живље за ово тешко стање пољопривредних радника на селу. Њих све више има. То је сеоски пролетаријат, чији је прилив у градове све

већи. Ово је једна жива невоља и за села и за градове, а највећа невоља за раднике у опште.

Господо, такво стање на селу аутоматски погоршава стање радништва у вароши. Отуда се јавља озбиљна потреба вођења социјалне политике на селу. Нарочито наглашавам, да смо ми села у том погледу оставили сама себи. Није то мало питање. Пауперизација, осиромашење села озбиљан је проблем наше садашњице. Наш је обичај да често говоримо, да земљорадници, сељаци, чине 80% нашега народа. Па, господо, кад има 80% сељачког, земљорадничког народа, и кад ми те фразе бацамо лево и десно, у свакојаким демагошким наступима онда усредсредимо нашу пажњу на извесно социјално законодавство и социјално побољшање села.

Није довољно штитити радника само у граду, јер услед великог прилива и навале осиромашених, пауперизованих пољопривредних радника са села, повећава се понуда рада на штету градског радништва. То појачава незапосленост, убија, обара наднице.

Хаос све већи бива у односу радништва и њихове заштите. И сами закони, који постоје, изигравају се. (Др. Драган Дамић: Тако јел!)

Инспекције рада не функционишу. То треба да зна Министар. То је моја критика социјалне политике. Инспекција рада апсолутно не функционише како би требало, чак и далеко, далеко испод минимума. Због тога се дешавају несрећни случајеви, исто тако у једном стању стоји наше радничко осигурање.

Радници као и послодавци оптерећени су великим доприносима, а од тога осигурани радници немају никакве користи.

Уреди за осигурање радника само су бирократске касарне, у којима се гомилају армије чиновника. Признајем, да је и тешко извести један систем, али оно што као своју критику дајем овде, то је да те бирократије, или бирократски начин вођења уреда буде што мањи, и да се пренесу на што реалнију основу, јер је и предмет, о коме се ради, далеко од сваке апстракције, то је предмет радничких стварних потреба.

Уреди за осигурање радника морају да се пререформишу. Не треба оставити раднике у таквој несрећној ситуацији, да чекају мрве од прихода са забава за зимску помоћ.

Цео систем радничке заштите и осигурања не функционише као што треба. Ево шта са гледишта разборите и објективне опозиције желим нарочито да нагласим. Предајте се г. Министре више бризи око заштите и осигурања радника, а мање борби с радничким организацијама коју водите из уских партијских разлога.

На ове моје примедбе не може се одговорити ни брзо ни лако. У место таквих површних одговора, предајте се стварном раду, вршите своју дужност према радништву с више добре воље, без прогањања и увек споразумно с радничким организацијама.

Господин Цветковић мисли, да је лек у томе, што гони комораше, што ратује са Радничким коморама. Господо, гоњење комораша — како се навикло то рећи — то је специјалитет овог Министра. Нико пре њега није то чинио. Његов сукоб и рат са Радничким коморама нема никакав карактер социјални, него партијски, а циљ је да се

развију радничке организације у духу њиховом, а да се кроз њих спроводи пропаганда партиске организације Југословенске радикалне заједнице. Тиме се хоће променити дух и карактер радничких комора. Али, што је најгоре, тиме се објављује рат и коморама и радништву.

Докле је то дошло види се и по томе, што данас у Државном савету постоји једна тужба од стране Радничке коморе, тужба упућена Државном савету против Министра г. Цветковића. Таквог примера још нисмо имали.

Господо, далеко сам од тога да браним ма где какву бирократију, али сматрам, да је још опасније предати радничке установе у руке партиским кортешима ма какве странке, а најгоре још кад све то има да служи владајућој странци. Јер онда се губи онај дух и главни систем на чему се заснивају Радничке коморе.

Господо, ми врло добро знамо, да Радничка комора није никада била осумњичивана комунизмом нити је кад била осуђивана као комунистичка. Имали смо прилике неки дај да чујемо од г. Корошца посланицу, упућену народу томе, на први дан ове наступајуће године, да нема комунизма у радничком свету.

Кад то каже Министар унутрашњих послова, може ли друкчије мислити и говорити Министар социјалне политике? Зашто се онда иде у сукобе са радничким организацијама, у којима се радници, по својим професијама осећају најбоље.

Најзад дошла је као један лек Уредба о минималним надницама.

Господо, сва господа посланици из ове Скупштине могу се сетити да сам ја прошле године, мислим у марту месецу, пред саме радничке штрајкове, говорио о потреби доношења Уредбе о минималним надницама. Скупштина, тј. владина већина, није мом говору поклонила довољно пажње, нити показала много разумевања радничких невоља и штрајкови су наступили. Догађаји су ми дали за право да је Уредба о минималним надницама неодложно потребна. И тек после годину дана, 13 фебруара ове године, Влада је дала ту Уредбу. И шта се дешава?

У тој Уредби видимо ово:

Г. Министар социјалне политике десном руком узео је више, него што је дао левом руком. Истом Уредбом читавој серији радника забранио је сваку борбу за поправљање њихових економских односа. Од 800.000 радника чини ми се, да је само једва око 200 хиљада обухваћено повољним одредбама те Уредбе. У ствари никакве гаранције нема, да ће се поштовати прописи Уредбе о минималним надницама, а сигурно је и то, да је погрешка била, да се питање минималних надница стави у компетентност чисто управних власти, тј. бановима и управнику вароши Београда. Због свега тога биће мало позитивних изгледа од те Уредбе.

У том друкчије се радило у другим народима. Господо, ја ћу овде да поменем једно велико политичко име, не из наше прошлости, него из Немачке. Поменућу Бизмарк. Он је био државник који је гонио социјалистички покрет. С једне стране, велим, гонио је социјалистички покрет из политичких разлога али зато на социјалном и економском пољу Бизмарк даје радницима највеће повластице. Одузима слободу социјалистичког покрета али даје хлеб и заштиту радницима.

Наша Влада прогони све социјалне елементе, као дивље звери, и увек под оптужбом комунизма а ништа не даје сиротим радничким класама.

Оваквом социјалном политиком какву данас водите, ви најбоље агитујете за комунизам јер ширите очај и беду, убијате наду у поступно побољшање прилика и у мирно решење друштвених сукоба. Гоните револуционаре, а у ствари отвара те пут револуцији. Ја вам долазим овде као сведок и кажем вам: тако се радило и у Русији.

Сад ћу, господо, овде да говорим о нечему, о чем досада једино ја нисам говорио, а то је о хрватском питању, али са социјалног гледишта.

Ја мислим да ћете ми дати бар једно признање компетентности да и ја могу и треба да говорим о томе.

Хрватско питање не извире само из Загреба већ из многих огњишта за која нисте ништа учинили да их угасите или блажите. Једно је од таквих огњишта пренасељено и претерано сирото Хрватско Загорје, одакле извире хрватско питање и откуд су у прошлости потицали сви покрети од Матије Губца до данас. Као и раније за време Матије Губца, тако и сад хрватском сељаштву није боље! (Др. Драган Дамић: Неће бити тако!) Ти ћеш научити лепе ствари ако ћутиш. (Др. Драган Дамић: Ја сам увек радо слушао!)

Задржимо се на хрватском Загорју, као једном од многих огњишта, најтипичнијем по хрватским сељачким покретима у прошлости.

Како поправити стање? Зато има један лек, и он је на чисто економско-социјалном терену: аграрна реформа, која би хрватским сељацима у Загорју дала земљу, и паметна индустријска социјална политика која би сиромашног сељака запослила. Тиме ја не умањујем вредност и првенствену потребу политичких рефорама за које се данас бори хрватски народ са пуним правом. Слободан хрватски народ и слободна хрватска домовина за сваког је Хрвата изнад свега првостепено питање. У томе је изражена јединствена и несаломљива снага хрватског народа. То је мој одговор и свима овде који нас занимају о полумерама споразума с Хрватима и свима онима који ни то не признају. Ја хоћу, поред овога да нагласим и сву тежину економског положаја хрватског сељаштва баш на примеру хрватског Загорја одакле сви покрети од Матије Губца до данас увек црпе своју снагу. Због тога наводим Загорје и као најживље огњиште из кога извире хрватско питање, да би разбио тврђење да је само Загреб центар, како многи кажу, одакле се разноси активитет овог проблема кроз друге масе. Тачније се може рећи да се из свих крајева у Загреб стичу, као живе реке, све ове живе изворне струје хрватског питања и покрета.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, опомињем Вас да Ваше време истиче и да се према томе држите материјала.

Мита Димитријевић (наставља): Ја сам при крају.

Да је проблем економски и социјални значајан, доказ је и то што је и сам др. Мачек свестан тога. Зато упоредно са својим политичким покретом шири Господарску слогу, не би ли хрватском сељаштву већ данас пружио непосредну материјалну помоћ и заштиту.

Ако желите да решавате хрватско питање, имате два пута: један је, или да цело подручје на

којем живе Хрвати, препустите г. др. Мачеку, или да сходним, али првенствено политичким, затим социјалним и економским мерама сами покушате задовољити праве потребе и захтеве народа хрватског који хоће да је слободан у својој слободној хрватској домовини. Прави државници комбиновали би оба ова начина, јер г. др. Мачек није никада тражио да Хрвати изађу из ове државне заједнице, већ је увек истицао да заједнички послови буду поверени једној заједничкој централној влади (Милан Банић упада у реч).

Господине Милане Банићу, ја сам седео мирно кад сте Ви говорили, и многе Ваше ствари нисам одобравао, али сам ћутао. Ја Вас молим да ме не прекидате. Треба и мени дати право, који сам Вас све слушао, да и ја искажем своје мишљење, макар и последњи, о хрватском питању и на свој начин.

Господо није било тачно оно што се овде говорило, да је сва политичка мисао г. др. Мачека везана само за једну крилатицу: моје паре нека су у моме џепу а моја пушка на моме рамену. — Не! није у једној реченици сва његова политика, нарочито кад се она од противника злоупотребљава. Оно што Хрвати траже то је хрватски Сабор и деконцентрација, али дубља и коренита, аутономна деконцентрација у питању здравља, социјалне политике, просвете, грађевина, трговине и индустрије, шума, а у Министарству финансија имати своје властите финансије, а код војске: службу у својим крајевима.

Могу вас уверити, господо, да г. др. Мачек никад није довео у сумњу и правио питање о Монархији и Династији. Никада! Напротив ја имам с једне непосредне стране обавештење о дубоком поштовању достојанства претставника Круне, како је недавно г. др. Мачек дао могућности да се то обострано осети. Господо, могу вас уверити да се питање о томе не прави и да се исто тако не прави питање о данашњим нашим државним границама нити о заједничкој војсци и одбрани.

Ако хоћемо савесно да говоримо не можемо да тврдимо да Хрвати нису борци на својим границама, или да смо ми већи браниоци него они наше државе на северним праницама, за случај евентуалних напада од стране извесних држава које ја не помињем овде.

Будите сигурни, господо, да је др. Мачек много озбиљнији и много солиднији човек него многи жонглери југословенства и национализма.

Ја сам свршио свој говор и своју дужност извршио. (Одобравање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Стјепан Новаковић.

Stjepan Novaković: Gospodo poslanici, želim, da me izvinite da vas još u ovo vreme ručka zamaram, ali kako perpetualna služba traži, to je bezuslovno nužno da završimo tu debatu koja je danas na pretresu, a to je debata o budžetu najvažnijeg resora Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. Ona je tim važnija što je u tom budžetu trebalo da se vidi najjasnije i najefikasnije pomeranje jednoj preorijentaciji našeg celog privrednog a naročito društvenog života, da nas prenese jednoj potpunoj reformi higijenskih i socijalnih uredaba, po kojima ćemo da staložimo celi naš društveni život i da omogućimo i uredimo blagostanje zemlje.

Ја сам већ у начелној буџетској дебати изнео неке главне моменте и недостатке нарочито по пи-

tanju politike socijalne i zdravstvene u ovoj zemlji, pa i sada to činim, ma da izgleda da Kraljevska vlada naročito nama poslanicima s leveice, ne poklanja puno pažnje a još manje uvažanja. Unotoč toga ja ću nastojati da uverim i da umolim Gospodina Ministra i Kraljevsku vladu, da učine po tom pitanju ono što je najhitnije i najpotrebnije po narodno zdravlje, to najveće narodno blago.

Gospodo, mi smo svi svesni da je stanje najmnogobrojnijeg i najmoćnijeg i najvažnijeg našeg staleža zemljoradnika upravo očajno i teško i to kako u ekonomskom tako i u socijalno zdravstvenom pogledu. Seljak propada sve dalje i dalje, on ide u sve jaču pauperizaciju i postaje sve više seoski proleter. On osiromašen napušta selo i beži u grad, da bude nezgodan takmac gradskom profesionalnom radniku. Loša i nedostatna hrana, nezdrav stan, slaba i nesigurna nadnica baca ga u pravu proletersku bedu a ta je i izvor bolesti, kulturnog i moralnog njegovog slabljenja. A šta radi po tome vlast? — Tomu ste vi sami najbolji svedoci i najbolji kritičari. Vlasti stoje gotovo skrštenih ruku, nadajući se da će to vreme da izleči. Opšte je poznato, a to napose možemo da vidimo iz izveštaja naših vojnih vlasti, da je naš podmladak fizički sve slabiji zbog slabe, primitivne i nedovoljne hrane, zbog iznurenosti i zbog teških nehigijenskih i socijalnih prilika, tako da je to najozbiljnija činjenica, koja treba da nas zabrinuje, jer je to buduća odbrana naše zemlje. Stanovi tih radnika i seljaka su nezdravi, bez zraka, bez svetla, vlažni i većim delom bez čiste zdrave pijaće vode, a na uređenje dvorišta i dubrišta vrlo malo se polaže važnosti. Taj radnik i seljak rada se i živi kao rob svoga neznanja, svog teškog ekonomskog položaja i neprobudenog duhovnog života. Deca su mu slabunjava, nečista, u dronjcima, zapuštena u odgoju obiteljskom i školskom, žrtva su teških postojećih socijalnih i prosvetnih prilika, žrtva su greha svoga društva, vlasti i sviju odgovornih faktora. Pa i naša, gospodo poslanici, tradicionalna moralna jakost i fizička svežina sela i grada sve više pada. Umesto konstruktivnog, čestitog i svežeg radnog podmlatka na selu i u gradu iskaču nemile pojave razularenosti i destruktivnosti. Mladež je naša sklona zločinu i svim porocima. Objesna je u nepoštovanju zakona i vlasti i tako postaje najzgodnije sredstvo za vršenje svakog terora i za stvaranje haosa u selu i gradu po želji i poručbi skrivenih plaćenih narodnih zločinaca, koji su znali i umeli, da iskoriste tu štetnu psihozu mladeži i da je privuku sebi. A sve to vodi najviše onom terenu koji se danas pod raznim imenima uvlači u našu zemlju kao što je komunizam i ostale naše nemile pojave. Ko ga u tome iskorišćuje, to vi znate sami. To su oni koji su pametnije od nas približili mu se i koji su ga privukli i koji ga i sada drže. Do svega toga ne bi trebali doći, da je u svoje vreme bilo pravih socijalnih i ekonomskih reformi. Zdravlje ljudsko, to najdragocenije narodno blago još je u 20 vijeku više predmet trgovačke bilance no zdravog altruizma i rodoljublja u vršenju dužnosti zdravlja svoga naroda jer država ni banovina ne podmiruje ni kroz godine dospjelih troškova i ugrožava sama opstanak samoupravnih bolnica koje bi naprotiv morala podupreti. Bolnice su rijetko posećene a pristupne u glavnom samo za one koji imaju pare a ne za siromahe.

Ambulantno lečenje sirotinje kako u gradu tako i na selu, to je jedan postulat socijalizacije medicine

i to hitan i neodložan, koji treba da ide na teret države, jer nam inače sve više razara narodni život tuberkuloza, sifilis, malarija i sve ostale posledice koje od toga dolaze.

Sialne periodične preglede i lečenje školske dece na selu i gradu, nije Kraljevska vlada još uvidela kao narodnu potrebu, ma da joj je znano da u naprednih naroda postoji državna kartoteka dece i obitelji o kretanju zdravlja i pojavama bolesti, koja se obvezantno vrši. Uz to nema sistema ni pravog stručnog nadzora zdravstvene službe u našoj zemlji, nema ni savremenog jedinstvenog zakona već leksikon raznih kontradiktornih raznovremenih uputstava i naredenja u zbirki od 23 knjige.

Svaka bolnica živi kako zna i može. Kraj istog procenta bolesnika u jednoj su tri a u drugoj 8 stručnjaka, a isto to biva i sa pomoćnim stručnim osobljem i u administraciji. Da li to sve nije na štetu zdravlja narodnog, to vi presudite.

Gospodo, nameće mi se još jedno teško socijalno pitanje: zbrinjavanje našeg mladog liječničkog kadra. Dok je narod bez lekara i lekova, stotine mladih svršenih lekara i apotekara su bez kruha i bez svake državne brige. Ni vlasti, a ni lečničke komore a ni njihova vlastita udruženja ne vode o tome potrebnu brigu. Dok je manji broj tih intelektualnih proletera uhvatio vezu da se progura kao besplatan stažista ili volonter u bilo koju bolnicu ili koju drugu zdravstvenu ustanovu, — postaje tamo većinom bescenjena roba izrabljena od vlastitih starijih drugova. Bez plate, bez hrane, osuđen na dnevno dežurstvo radi po tom danju i noću bez prekida i odmora, vrši praksu ponajviše za sirotinju. Za imućnijeg brinu se većinom stariji. Konačno izmoren izade iz zavoda i ugrabi bilo kakvu javnu službu ili otvara na sreću privatnu praksu. Drugi, postidena obraza a prazna želudca, često bez krova obilaze i dalje ulicom da konačno dohvate sudbinu prednjih svojih drugova. I taj cirkulus viciozus vrti se na sramotu zemlje u kojoj nema lekara ni u svim većim opštinama, a kamo li u većim selima i trajaće sve dotle dok za taj nesocijalni poredak ne bude odgovorno dotično Ministarstvo i dok Kraljevska vlada shodnom uredbom, to stanje ne reši. Na žalost, ima i partizanski zatrovanih i dobro osiguranih starešina zavoda koji odbijaju nameštenja mladih lekara. Čuo sam jednoga starešinu u bolnici koji se javno protivio nameštenju mladoga lekara rečima: „Neću voditi svinče po bolnici“!! A gospodo ni nadzorna vlast ni nadležna liječnička komora nije obnašla po tom predmetu postupiti, jer je taj starešina član povlašćene političke partije i višestruki milijunaš!!!

Gospodo, u pitanju asanacije našega sela i zdravstvene organizacije našega grada, kad je o tome reč, hoću da se poslužim rečima poštovanog Ministra g. dr. Korošca: dete u pelenicama. Napose to ističem za kraj našeg Hrvatskog Zagorja, Podravinu i Medumurje koji su krajevi u pravcu asanacije i socijalno higijenske melioracije gotovo sve vreme od našeg Ujedinjenja zapostavljeni i zaboravljeni, pa nije ni čudo da je to marljivo, otporno i karakterno, u 80% seljačko-žiteljstvo razočarano mnogim nepravdama i nejednakostima, ogorčeno zbog izigravanja i nadmudrivanja partijskih režima silom prilika pribeglo krajnjoj opoziciji u nadi na moguću popravku svog teškog ekonomskog socijalnog stanja dok je apatično prepustilo višu politiku svom vođi i vodama. Gospodo, dok je na prethodne opštinske izbore, kako smo to u ovome Domu čuli, trošeno na stotine

hiljada za asanaciju pojedinih južnih srezova, u mome kraju osim što je po gde gde sagrađen koji silos ili koji bunar, nije ništa urađeno iz javnih troškova. Nije, gospodo, moguće da se socijalna politika tako vodi u jednom najnapuštenijem kraju naše države, i da se zatvaraju redom brojni rudnici, jer je gospodin Ministar saobraćaja skresao, u korist državnih i slovenačkih rudnika, dobavu ugljena na nulu te je time još više povećao nezaposlenost i bedu u tome kraju te ugrozio opstanak gotovo 2000 rudarskih radnika seljaka. Ili je moguća socijalna politika da g. Ministar saobraćaja u taj naš kraj po svome demokratskom uvjerenju i u narodnoj ravnopravnosti sprovodi krajnju funkciju krutog centralizma te i zadnjeg železničkog radnika kontingentira samo iz Jugoslovenske muslimanske stranke ili JRZ a g. Ministar zdravlja i socijalne politike i preko budžetnog predviđanja šalje desetke Nišlija za stražare u Lepoglavskom kazamatu, da na očigled onog brojnog potpunog siromašnog žiteljstva otme i zadnju nadu na kruh tamošnjem seljaku koji živi na pola hektara neplodne zemlje sa brojnom obitelji. Ili će ih moguće ovako oduševiti za ideju ravnopravnosti sviju plemena i ideju narodnog jedinstva?!

Moram naglasiti još i to da u onome kraju podvodnom koji trpi zbog loše pitke vode nije se pomišljalo na jedan radikalni sistem da se kopaju zdeneci nego se pristupilo jednoj kurativnoj metodi, da se stanovništvu uz skupe pare daje jodna sô koja je pogrešnom politikom dobavljena ne u državi već u Nemačkoj, a koja je so skuplja nego obična.

Gospodo narodni poslanici, jednaku je brigu ukazala ova pa i ranije vlade za puteve, cisterne, vodovode, elektrifikaciju, regulaciju reka, isušenje bara i pošumljenje ovoga kraja. Šta više kada se ovim pitanjem pozabavi privatna inicijativa, i ona se rade suzbija raznim izgovorima zaštite zbog prebliske granice, pa i onda kada se želi osnovati po koja nova tvornica, da barem nekako onaj pretičak brojnog radnog žiteljstva privede radu i obezbedi život, kao da Zaječar, Leskovac i Paraćin nisu jednako blizu državne granice kao i Maribor i Varaždin!!

A, gospodo, zar je moguće riješeno invalidsko pitanje kad u toj junačkoj zemlji ratni invalidi uskraćeni u svome ljudskom pravu obilaze pragove da kako tako kao bogalji prežive, a da i ne govorimo o deci pokojnih ratnika koja još ni danas sretnom birokracijom i mahinacijom nisu došla do tužne invalidske penzije.

Ili moguće ne zahvata u socijalnu brigu vlade materijalno stanje javnih činovnika i penzionera raznih kategorija? Zar nije dosta očaja, korupcije, zločina i samoubistava u toj zemlji i stradanja činovničkih porodica zbog odsudnih propusta režima a i sa odgovornosti nas sviju na našu sramotu!?

Gospodo, dozvolite da napomenem još i radničko pitanje, to primerno socijalno pitanje u vezi sa zanatskim pitanjem. Iza najbrojnijeg zemljoradničkog staleža izbijaju odmah potrebe radnog staleža. To su pitanja nacionalno i internacionalno socijalne prirode.

Uvjerenja sam, a mislim jednako i cijeli Dom da je svaki dinar u povećanju nadnica jedna kulturna i materijalna pobjeda radništva a ujedno i socijalna pravda u očima sviju nas. To je pobjeda zdravlja iz opšteg progressa naroda i države, to je put boljem životu — čovječijoj ishrani, rasnoj regeneraciji i stvaranju bolje mogućnosti za duhovno usavršavanje i fizičko jačanje. Na socijalnoj je politici još težak

zadatak raznih reformi, među kojima iskače pitanje osiguranja sviju gradana, sviju stališa za slučaj nemoci i bijede u starosti, te smrti kao što su to napredni narodi uz velike žrtve stvorili. Ne zaslužuje li to najzdraviji sitnoobrtni i trgovački stalež sa 150.000 članova — glava porodice, — stalnih poreznika i primernih vojnika ove zemlje, — besplatnih učitelja privrednog podmlatka — koji su kapitalističkom navalom obrtne i trgovinske industrije ugrozili mu opstanak!!? Država, samouprave i radničke institucije imadu većom agilnošću nastojati ublažiti patnje nezaposlenosti, osobito u krajevima kao mojem, koji je prenapučen žiteljstvom a siromašnom zemljom, dakle najprikladniji za razvoj industrije. Pritom treba javne radove sprovoditi po ključu pravde i faktučne potrebe a ne po ključu bilo koje partiske politike.

Zakonom o radnjama predviđene su socijalno-kulturne institucije (azili-obdaništa za radnike i decu) kuhinje, knjižnice itd., koje bi imale veće tvornice podići. Na izvršenje toga imale bi pripaziti nadzorne vlasti i požuriti ih, a ne prepustiti milosti ili volji upravama velikih tvornica koje većinom reprezentiraju strani kapital.

Treba što prije izdati svrhishodnu uredbu o štrajkovima za pravilno uređenje odnosa poslodavaca i radnika te zaštitite reda i svojine za vreme štrajka, našto nas upućuju pojave izbile za poslednjih štrajkova.

Nedavno izdanu Uredbu o minimalnim nadnicama trebaće da se što prije sprovede u život po banovinama, da se uzmogne oceniti njena praktična važnost i nedostaci.

Treba obavezno odrediti i finansiski osigurati, da barem svaka veća općina mora imati svoga opštinskog lekara-apoteku, ispitanu primalju i sestru nudilju.

Odrediti i organizovati ambulantno liječenje besplatno na državni trošak: zaraznih bolesti, veneričnih bolesti, dječijih bolesti a postepeno i svih drugih bolesti.

Podizati seoska kupatila.

Osnivati obavezne opštinske školske tečajeve za domaćice, jer je ishrana na selu nezdrava i slaba i u kući imućnijeg gospodara.

Povezati aktivnost raznih privatnih akcija socijalno-humanih društava (Crvenog krsta, Društvo za narodno zdravlje itd.) i uplvisati na koordinisan pravac i rad oko opće higijene i socijalnih potreba.

Jednako bi bio poželjan koordiniran rad pojedinih ministarskih resora po tim pitanjima, dok se često vidi divergencija i partiska premoć.

Sve je to, gospodo, hitno potrebno da pomognemo podjednako selu i gradu u našoj zemlji i da postavimo s uspjehom dalje njegovo propadanje, osvježimo privredu i dignemo blagostanje zemlje.

Neka to bude pravi amalgam našem etičkom jedinstvu i punoj spoznaji da smo jedno i da nas budućnost i istorija na to upućuju. Pošto me dosadašnji rad Kraljevske vlade ni rad Gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja nije u tom pravcu zadovoljio, a želim mu da bude ne samo vješt operator JRZ. već što bolji operator higijensko-socijalnih reformi, što će više poslužiti dobru naroda i ugledu zemlje, glasaću protiv ovoga budžeta. (Pljeskanje na levici.).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, реч би имао г. др. Љутица Димитри-

јевић, ако господин посланик жели да говори и ако господа желе да га чују, ја бих био за то. (Одобравање и повици: Чујмо!)

Има реч народни посланик г. др. Љутица Димитријевић.

Др. Љутица Димитријевић: Господо народни посланици, саслушао сам све предходнике и ја сам хтео да изнесем извесне чињенице у погледу здравља нашега народа.

Ви сте, господо народни посланици, саслушали експозе г. Министра социјалне политике и народног здравља са нарочитом пажњом, што значи да је г. Министар социјалне политике и народног здравља дао битне услове за одржавање живота нашега народа. Овогодишњи буџет Министарства од прошлогодишњег у многоме се разликује, јер се у овоме буџету водило рачуна највише о превентивној медицини. И ја као стручњак морам похвалити што се тиче грешке у прошлогодишњем буџету што је сада исправљена. Г. Министар схватио је дубоко смисао социјалног стања нашег народа и дао је максимум материјалних напора које је засад било могуће. Зато што је на ту страну нарочито обратио пажњу на превентивну медицину схватило се је исто тако да је најважнија служба овога ресора спречавање да не дође до оболења у народу, збрињавање невољних и изнемоглих и заштита и осигурање радничког staleжа. Да би се у томе имало успеха ми видимо да је се поставио један организован систем рада, да су дата много већа материјална средства на хигијенско-социјалне установе које се имају борити свима средствима да не дође до оболења у народу да велики проценат нашега народа буде спасен од најопаснијих епидемија.

Ми видимо, господо народни посланици, да се је проценат на хигијенско социјалне установе како у односу према целокупном буџету, тако и у односу према буџету ресора повећао док се је ранијих година увек смањивао. Те хигијенско социјалне установе велике су користи учиниле нашем народу и ја поздрављам са овога места акцију Централног хигијенског завода, који иде на то да у нашем народу што више таквих установа постави. Ми тих централних завода имамо: бактериолошких станица, домова народног здравља, венеричне амбуланте, здравствене амбуланте. Све су те установе дале максимум својих напора, јер су им функције биле наметнуте послератним последицама као неминовна потреба.

Претседник Стеван Ћирић: Господине говорнице, допустите да Вас прекинем. Да ли сте окренули леђа левици зато што на левици никога нема, или на левици никога нема зато, што сте окренули леђа?

Др. Љутица Димитријевић (наставља): Зато што никога нема. (Смех).

Кад сам поменуо са овога места хигијенско-социјалне установе хоћу да пређем на болничку службу ресора Министарства социјалне политике и народног здравља. Исто тако са овога места не могу да кажем и да се похвалим са том болничком службом. Болничка служба није самарићанска установа, али ја исхваћам да она треба да врши ту своју самарићанску и хуману дужност.

Ја поздрављам акцију и концентрацију великих бановинских болница и болница у већим центрима наше државе са стручном болничком спремом и довољним материјалом, али не могу напу-

стити идеју изградње мањих болница за забачене крајеве у нашој држави, који немају саобраћајних сретстава. С тога разлога морам поменути баш и мој крај, који заступам, а који је гранични крај према Румунији и где су људи приморани да потраже за хитну интервенцију хируршку или коју другу од лекара у Румунији, зато што су од најближе бановинске болнице исувише удаљени. Због тога су наши сиромашни људи принуђени да буду остављени на милост и немилост, јер немају довољно материјалних сретстава да плаћају велике хонораре. У Кладову, центру кључа Велкове Крајине и данас постоји једна модерна зграда, која очекује хитно решење за отварање једне такве мање хируршке болнице са инсталацијом која је потребна. Ја молим г. Министра за социјалну политику да скрене пажњу на ову ствар Банској упрви код које сам ја више пута интервенисао да та зграда не стоји празна, јер би била национална срамота наша да та зграда не може да сачека решење да се отвори једна таква болница.

Господо народни посланици, прелазећи са болничке службе на теренску санитарску службу, ја ћу вам у кратким потезима изнети извесне чињенице, каква би та служба требала да буде с обзиром на нашу здравствену политику. Ми имамо државне среске лекаре, имамо бановинске односно лекаре удружених здравствених општина и лекаре здравствених задруга. Ти људи, ти лекари који врше дужност среског санитарског референта код среског начелника, толико су преоптерећени администрацијом и статистиком, који се из дана у дан све више повећавају, да нису у могућности да долазе у контакт са народом.

Али не само то, већ и награде, које ти лекари изискују, отежавају тај контакт са народом, да оболелима укажу на време и у свако доба лекарску услугу.

Не могу се, господо, побољшати здравствене прилике нашега народа, ако се не донесе специјалан закон, да барем државни и бановински лекари врше, хумано као апостоли, бесплатно лечење у народу, јер се на тој основи може само побољшати здравствена политика.

Треба дати државним и бановинским лекарима довољно материјалних сретстава, како то одговара њиховом позиву и на тој основи они могу што чешће без икакве награде залазити у народ и вршити своју дужност.

Ја желим, да се у будућности та здравствена политика проводи у духу, који одговара потпуно нашим здравственим приликама у земљи исто онако као што се данас у целој свету највећа пажња обраћа на превентивну медицину, јер је превентивна медицина живот једне нације. Тако ја мислим, да ће се и ова санитарска теренска служба поставити на такву основу, да ће се омогућити у сваком случају да један оболели сиромаш добије на време и брзо лекарску помоћ.

Ови бановински лекари, или лекари удружених здравствених општина, који су у последње време постављени по нашим срезовима и у селима, која захтевају извесну групацију појединих општина, врше врло добро своју службу, јер су они чак и награђени извесним хонорарима, да у извесно време обилазе бесплатно дотичне општине свога реона. Али та награда толико је мизерна, да су они у немогућности да плате и превозна сретства за тај свој обилазак.

Има још једна опаска, која се мора неминовно поправити, а то је да постављање тих бановинских лекара буде према потреби групације дотичних општина, које су удаљене и забачене од центра, или од места, где се налазе поједини срески лекари или лекари здравствених задруга. И постоји једна аномалија, да ако групација тих села, која је забачена у једном крају дотичног среза, нема више од 5.000 становника — да таква групација не може добити бановинског лекара, односно лекара удружене здравствене општине.

Да не би та аномалија остала, ја молим да се учини та исправка да не би та групација села изолована остала без бановинског лекара зато што нема довољан број становника у дотичном крају.

Завршавајући о социјалном делу овога ресора, ја могу само изразити пуну захвалност г. Министру социјалне политике и народног здравља што је уложио сав свој труд да побољша и да васпостави заштиту и осигурање нашег радничког сталежа онако, како њему доликује. Исто тако му захваљујем и на рвизији инвалидског питања, јер су је диктовали наши национални интереси, који дубоко засецају у наш јуначки народ.

Завршавајући свој говор, ја желим да се ова сад добро организована здравствена политика и у будуће води истим правцем, као што се почела на добро и благостање нашег народа.

Гласају за предложени буџет. (Одобравање на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Сад ћемо прекинути седницу и настављамо рад после подне тачно у 4 сата. Први је говорник г. Шукрија Куртовић.

(Седница је прекинута у 14 часова)

(Наставак седнице у 16,10 часова)

Претседник Стеван Ђирић: Господо, настављамо седницу.

Реч има народни посланик г. Шукрија Куртовић у име Југословенске националне странке. (Пљескање на левици.)

Шукрија Куртовић: Господо народни посланици, пре но што пређем на критику овога ресора, дозволите ми, да се са неколико речи осврнем на завршни говор у генералној дебати, који је одржао господин Драгиша Цветковић, Министар социјалне политике и народног здравља.

Специјално што се тиче нас из Босне, он је у томе говору остао нам дужан да одговори на двоје: ко сипа уље у ватру у Босни и Херцеговини, и да одговори још и на другу ствар: ко је онај господин од народних посланика са левице између националиста, који је писао г. др. Спахи писмо да га прими у странку и био одбијен. Тиме је господин Драгиша Цветковић хтео да каже, да је цела опозиција наша базирана само на томе личном моменту.

Стога ми, господо, не замерите, што ћу се мало ради оправдања ове принципијелне ствари, ради говора о њој, задржати дуже времена на томе предмету у толико више што видим, да ни г. Драгиша Цветковић, који је говорио у име Владе, а то значи да ни Краљевска влада не познаје прилике у Босни. Тако може да говори само онај човек и она странка и она влада, који не познају историјске, психолошке и националне прилике код нас, кад оправдавају на тај начин прилике у Босни. Много је значајније питање: ко је ватру за-

палио, јер констатовање чињеница и жалосних прилика у Босни не значи сипати уље на ватру, него упозоравати на њу, да се одмах, што пре гаси.

Господо народни посланици, ни политички, ни психолошки, ни историјски, мени се чини, г. Цветковић није ушао у прилике у Босни и Херцеговини. А чим се то не зна, онда и резултати морају бити негативни и не може се она љута рана верских борби лечити. Нека се зна и нека се чује да се тај проблем, проблем муслимански, о ком данас говорим, не може никада решити ако се на њега гледа само партизански. Он није ни државно-правни ни политички, него је то проблем општи, национални, који се решава само радом на социјалном, културном и економском пољу међу муслиманима и у пуној хармонији са осталом народном целином. Политичка пак акција мора да иде паралелно и хармонично са оваквим радом.

Само тако схватили смо га ми националисти из Босне и Херцеговине и упрегли смо све своје снаге да га тако схватају и други и да тим путем пођу и муслимани. Ми нисмо били нити смо сада сви у једној партији. Муслимани националисти били су и пре 6 јануара у више партија, али смо увек на том пољу били заједно. Партије нас нису раздвајале. Једино са нама на културном и на социјалном раду и политичком оријентисању Муслимана није сарађивала интелигенција Југословенске муслиманске организације, која је у свим нашим напорима на том путу гледала сметњу за своју политичку партизанску снагу и зато свим силама ометала наш посао. Била је, дакле, чисто партизанска са посебним муслиманско-политичким карактером. Њој и њеној политици сметало је да се муслимански свет просвети у националном правцу, да отвори очи и да види да му је једини услов трајног опстанка у заједничком раду на сваком пољу са осталим суграђанима осталих вера, да је са њима један у свему.

Ето, у томе је наш основан сукоб, и у прошлости и сада, са политиком Југословенско-муслиманске организације, односно са политиком г. Спахе. Он хоће посебно политичко организовање муслимана, а ми то нећемо, јер знамо да се тако онемогуђује васпитање муслимана у чисто националистичком духу, јер је то сметња потпуном амалгамисању њиховом са националном заједницом а на штету и муслимана и нације. Он хоће да у сваком раду међу муслиманима буде доминирајућа нота верска, а ми сматрамо да је то штетно и за муслиманску веру, и за муслимане, и за нацију. Ми смо у толико више против таквог рада, а фанатично се држимо своје националне линије, што смо свесни тежине проблема као последица историјске делатности, где треба упрети све своје снаге, моралне, интелектуалне и физичке, да се догађаји у будућности не развијају у оном правцу, како су се у историји развијали, у правцу сукоба на верској основи. И то баш у највећем интересу муслимана. Тај нам је разлог у историји донео хиљаду зала. Донео је и туђина да са нама управља вековима и да у сваком погледу заостанемо далеко иза других културних народа.

Треба да знају та господа из Југословенске муслиманске организације да су муслимани у борби на верској основи губили и онда, кад су били у много бољем положају него ли данас; кад су имали богатство и власт; кад су имали добре коње и светло оружје и кад им је иза леђа стајала

једна царевина. Изгубили су, савладани од голо-руке раје у борби која није била борба између два народа, него, поред верске ноте, борба у једном истом народу, борба о превласт оних који су владали са подвлашћенима; борба феуда са кметом; сукоб конзервативних идеја које су и онда, пре 100 и више година, биле на заходу, са савременим идејама о праву човека и о нацији; борба, дакле, прогреса и културе уопште са реакционарним схватањем.

Остајати на том терену борбе, макар само политичке, партијске, и сметати триумфу савремених идеја, мислим да је то највећа несрећа баш за муслимане; а највећа срамота за Ислам кад се то ради у њихово име.

Не може господин Спахо да захтева од осталих грађана у Босни и Херцеговини да забораве на историјски развој сукоба на верској основи, ако непрестано и својим политичким организовањем, и сваким својим радом, а нарочито, то подвлачим, радом својих кортеша подгрејава ту верску подељеност и враћа непрекидно сећање на догађаје из прошлости што мора доводити до сукоба међу нашим примитивцима. До прогона и мржње и до крвавих сукоба доводи код нас примитиваца партијска борба уопште, а камо ли да не доведе партијска борба на верској основи у народу, где још има живих људи који су у верској борби главе секли и убијали. Такву политику и такву работу не смеју ни други да воде ако желе добра овој држави и нацији.

Акцију и реакцију која се данас догађа у Босни међу чистокрвном браћом разних вера а која, на велику нашу жалост, често крваво говори, — треба приписати само и једино овом психолошком моменту. Нека Бог да да не буде и горега, да реакција не буде страшна. Мој патриотски националистички осећај, исто толико колико и брига за миран живот муслимана; налажу ми да у последњем моменту и са овога места довикнем: „Врћи коња, пишман ћеш да биднеш”!

Није у питању постављење већег броја муслимана у службу, особито сиротиње да заслужи хлеб на јавним радовима који се у неким крајевима врше или у другим државним надлештвима. Кад се ради о сиротињи нико не би ни једне речи проговорио против тога ни овде у Парламенту, па сигурно ни у Босни, у широким слојевима народа, јер сиротиња осећа муке међусобне без обзира на веру, само кад би се то чинило у име правде и братски, и када би се водило рачуна о свој сиротињи, без обзира на веру. Али кад се то ради овако како то раде кортеша г. Спахе, кад се то ради пркоса и за инат, са испрсавањем и са агитацијом: сад смо ми муслимани на влади, сад смо ми господари, — онда, наравно, да такав рад мора изазивати отпор и негодовање.

Није у питању ни прогон муслимана националиста кад би тај прогон само имао партизанско обележје, а не сасвим друго значење. Ми смо научили страдати за идеју, проповедајући истину у коју фанатичко верујемо и коју смо проповедали у много тежим временима него што су данас. Али нас боли што видимо да се са нашим прогоном, у име партизанства, прогони идеја за коју живимо, за коју смо давали животе, трпили муке, арадске тамнице и т. д.

Нас боли кад видимо да нам се хоће да онемогући продубљивање наших идеја у слободној

националној држави, да се онемогућује до те мере како нам се то није чинило ни у доба Аустрије.

Нас боли кад се у име тога прогоне не само политички људи, него и просветни радници и национални радници уопште, са изричитим захтевом: ван граница Босне и Херцеговине. Нас боли што смо од данашњег режима на тај начин проглашени за шугаве овце у националном нашем раду.

Нас боли, што то, без имало националнога сентимента, толерира и помаже Београд, наш Београд који је био наш и пре рата, и за време рата, и сада, и у будуће, и увек — наш.

У нашем раду, ми се никада нисмо ослањали на већину гласача, нити нам је то главни циљ. Да смо о том водили рачуна и да смо хтели за мандате и министарске столице да дајемо своју идеологију, своју националну и културну свест, ми би смо, господо народни посланици, ја вас уверавам, могли чинити то боље и ефикасније него други. Могли, јер наше су и легитимације и квалификације стечене пре рата и за време рата биле и боље и значајније од свачијих других. Ништа нам лакше није било него идући за гласачима прислонити се уз покрет који је завладао међу Муслиманима још од Ослобођења, уз партију ЈМО.

Али ми никад нисмо хтели да за те столице дајемо нашу идеју, ми смо тражили идејне сараднике, убеђене борце а не гласаче, ми смо хтели да културно и политички просвећујемо наш свет, а не да га задржавамо у тами реакционарних и несавремених гледања на свет. Ми смо хтели да у основи угушимо једном за свагда верску поцепаност, да бацимо, односно, да се баци у заборав злосрећна прошлост наше нације, — међусобне верске борбе које су нам донеле хиљаду зала, а које нас опомињу да се никад више не делимо на верске фронтове. И то све не само у интересу нације као целине, него — то понављам — у највећем интересу муслимана.

Зашто је то у интересу муслимана?

Просто напросто ради тога, што има у нашој држави муслимани нашег народа свега нешто преко 1 милиона, (дакле ни десети део нације) и што су културно и економски заостали далеко иза браће других вера. Нимало дакле није у интересу муслимана да воде, и то непотребно да воде, борбу на верској основи — истина није оне врсте као у жалосној прошлости нашој — са пушком у руци него у модерном облику — борба политичко-партијска. У тој борби, наравно, не долази живот муслимана у непосредну опасност, не гине се као у прошлости од пушке и ханџара, али се гине на други начин.

Да не улазим у остала питања, која такође засецају у благостање и просперитет муслимана, а која су се вршила у тој политичкој борби увек на њихову штету као слабијих у сваком погледу, а нарочито у бројчаном, и која ће се убудуће тако вршити, ако на том путу буду инсистирали и ако буду водили верско-политичку борбу, споменим као најбољи доказ за то аграрно питање.

У том су питању били муслимански земљовласници веома заинтересовани. Нико не може порећи да је то питање решавано и исплаћивано данас оној сиротињи, а не поносним агама и беговима из прошлости, управо ради тога онако штетно по њих, што су узели за свога адвоката баш ту верску организацију муслиманско-политичку, да она у партијској заострености и борби реши то пи-

тађе, и то да га реши опозиционим ставом према владајућим странкама у Београду. Ондашњи Београд, на челу са Пашићем и Протићем, са Давидовићем, Драшковићем и Маринковићем, никад не би дозволио ни ради социјалне правде, ни ради националних обзира, а ни ради управо болећивог сентимента према „Србима Мухамедове вере“ како су нас звали, да се реши то питање онако како је решено, на потпуну пропаст земљовласника. На тој линији, линији политичко сепарисања, муслимани ће увек губити, гинути без пушке и ножа. Ја сам, господо, још пре рата то писао у једној књизи, која је овде споменута, и у којој сам и онда из истих разлога нападао верско сепарисање, а пледирао за национализам, ове речи: „На том путу, на путу верског политичког сепарисања у националној држави, могу муслимани да буду само држављани, али никад қонационали, никад браћа.“ Та истина остаје вечита истина. И то бих хтео да схвате нарочито политичари из Југословенске муслиманске организације. Као што видите, господо, наша национална идеја и са становишта интереса чисто муслиманских, јасна је и отворена, савремена и напредна, реална је, а у пуној хармонији са прописима Ислама, и са интересима муслимана. Исто тако реалну и за муслимане схватљиву основу проповедали смо ми националисте не само међу муслиманима него и међу њиховим суграђанима других вера, ширећи уверење да су исте крви, да су синови исте домовине, исте нације, да су им интереси идентични, а да им је непријатељ онај ко уноси међу њих мржњу и свађу. Код муслимана смо подизали национални понос, а ширили и код њих и код суграђана других вера уверење о великој историјској заслуги муслимана за нацију, јер су били најактивнији ствараоци нашег народног блага: епске и лирске појезије, дивне народне песме и музике, наше севдалинке и питореских везова итд. Женске муслиманске песме — то је познато — прве су допрле у културни свет, одушевиле највеће људе Европе и прославиле српско име и српску нацију међу културним народима. С друге стране, огромне су заслуге наших муслимана и за национално-етничку чистоту наших крајева, као и за ширење наше нације просторно, далеко преко граница које је она раније заузимала. Наравно, да то све није рађено свесно националистички, као што је далеко била национална мисао у тој прошлости и код браће других вјера, и као што се та мисао још увек помало идентификује са вером у племенским нашим називима, и код Срба и код Хрвата. Али та подсвесна, инстинктивно расна делатност муслимана у прошлости од неизмерне је важности за целу нацију и непобитни факат, без сваке сумње.

На тај смо начин убеђивали и њих и друге, да и муслимани имају заслуге за велику националну даншњицу. У томе смислу правилније од свакога до сада и историчара и социолога нашег најобље је рекао наш неумрли велик Краљ: да је ослобођење и уједињење резултат историјског деловања свих делова наше нације, дакле и муслиманског дела нашег народа. Намера је нас националиста да ово потсвесно деловање преобразимо у свесно схватање националне мисли, да пробудимо национални полет, како се не би Муслимани сматрали, али да га и други не сматрају, туђином у нашој земљи, ни нижим, ни горим од сваког другог.

И ако овај рад тражи и дубоко убеђење и несебичне апостоле, и ако тражи велике напоре и дуго време да се успе у свему овоме, ми муслимани националисте нисмо презали ни од чега него смо радили, и постепено корак по корак успевали обарајући препоне на том путу једну иза друге, нарочито у правцу ублажавања наслеђених размирица и отклањања свеже успомене верских сукоба из прошлости.

Наш добри народ, који је од искона био у пуном међусобном разумевању и пуној хармонији; који је од увек био у међусобним односима толерантан и братски, осим, наравно, у време ратова и буна; који се међусобно помагао у сваком погледу и у сваком раду, помагао у градњи кућа и богомоља, и један другом се увек у невољи налазио; који је у прошлости један уз другога као брат уз брата дизао устанке и крв лио у борби против туђина, као на пример у доба окупације Босне 1878 и у доба устанка године 1882 у Невесињском, Фочанском и Гатачком срезу против Шваба, наш добри народ који је заједнички патии и веселио се, заједнички седио и кафу пио, заједнички певао уз гусле јаворове натјечући се само у том ко ће боље уз гусле гудити и ко боље и љепше певати „турску или влашку“ пјесму свеједно; наш добри народ, који, ни у далекој ни у блиској прошлости, ни данас ни никад не би дошао у сукоб да се са стране од заинтересованих није убацивала и да се не убације искра мржње и борбе; тај добри народ почео нас је добро да схвата и да прима наше концепције, да улази у наше организације, нарочито „Гајрет“. Сеоске соколске чете биле су и сада су у врло лепом броју испуњене муслиманима. Тако Народна одбрана, тако Јадранска стража итд. Заједно са тим наступило је и политичко отрезњење, па су се муслимани почели полако преоријентисавати у правцу општенародном. Особито у шестојануарском периоду када су биле онемогућене партизанске акције и рушилачке агитације кортеша разних партија на верској основи, та је преоријентација видно опажена. У целом овом периоду никад и нигде у Босни није дошло до сукоба на верској основи све до петомајских избора када су кортеша, у намери да стану на пут овом здравом процесу, почели употребљавати до тада невиђену и нечувену рушилачку агитацију. Али оно што је најгоре, таква се акција употребила у једном врло тешком и опасном психолошком моменту, иза смрти великог Краља кад је било најнезгодније и када је требало највише имати у виду тај психолошки моменат.

Моја замерка господину Слахи, оправдана замерка, која је великим делом и узрок данашњих догађаја у Босни, јесте та, што није 5 маја уочио тај јасно видљив моменат, и заједнички сарађивао, ако не са другима, оно са г. Стојадиновићем него је неделикатно и, колико ја знам, без разлога прекинуо готово свршен споразум за иступање на изборе са г. Јевтићем и Вељом Поповићем, а ве зао се за листу г. Мачека.

Да није тога било и да није ишао тим путем, нити би било оног психолошког разлога за сукобе на изборима, нити би било могуће ни онда ни данас изазивање верске мржње преко кортеша, нити би се иза избора догађали они немили догађаји који су се догађали и који се и данас догађају; нити би био могућ уопште онај дубоки међувер-

ски јаз између муслимана и православних Срба, који данас постоји.

Такођер не би настао ни још један други међуверски јаз, који је исто тако за велико жаљење, између католика и муслимана, јаз који је изазвала „издаја Турака“ како данас католици Хрвати говоре, јер су „Турци“ одмах иза избора оставили г. Мачека и удружену опозицију и изневерили савезнике. И тај јаз, господо, погдегде крваво говори у Босни.

Зашто је то било потребно нека Бог сам зна. Али ја знам да и сви православни Срби, и католици Хрвати могу са пуним правом да даду само оно тумачење које је овде изнео г. Грђић, а то је да г. Спахо и данас хоће да ствара само муслиманску политичку организацију, да му је само до тога стало и ништа више. Такво тумачење које *via facti* постаје све више стварност, и које се оправдано тумачи да г. Спахо неће ни Српства ни Хрватства међу муслиманима, да неће ни правог националног Југословенства, него да хоће политичко муслиманство или као посебну четврту нацију или као политичку скупину, која ће непрестано бити камен спотицања између Срба и Хрвата, камен спотицања за национални мир; политику која изгледа врло подесна за политичку трговину између Срба и Хрвата, али која не чини част недужном и неодговорном за то муслиманском свету, нити ће му донети корист, него напротив, то је сигурно, на крају крајева грдно штету.

Ето тако, господо народни посланици, изгледа муслимански проблем са психолошке и историске тачке гледишта, што г. Цветковић није разумео па није ни могао дати никаква одговора на догађаје и политичке прилике у Босни, које су током дебате овде изношене; јер да је ово знао, и ради умирења своје савести, и ради апела на вашу савест из већине, који сте сви стезали своја срца кад сте слушали жалосне догађаје у Босни, и који сте гушили своје савести при гласању, могао вам је дати барем формалан разлог, уз овакво или слично образложење; па да свој глас дадете мирније, без шкргута зуба — један формалан разлог који ипак значи плус. Тај је формални разлог, што је г. Спахо, уласком у ову Владу а касније ступањем у ЈРЗ распустио формално своју досадању посебну муслиманску верску политичку организацију и тим укинуо и последњу, али највећу брану захармоничан рад муслимана са браћом осталих вјера на сваком пољу, а нарочито на националном; омогућио дакле позитиван рад међу муслиманима на свима правцима националног живота.

То је барем могао да каже г. Цветковић и да вас умири, бар некако. Тај формални разлог преварио је и мене кад сам, иза образовања ове Владе и чувши декларацију, у којој је дала и друге обавезе за позитивну националну и државну политику уопште, без оклевања дао поверење овој Влади.

Али место тога г. Цветковић је хтео јефтин ефекат. И у том делу свог говора, као и у целом говору свом, он је хтео да скрене вашу пажњу на другу страну, па је у име Краљевске владе покушао да зада нама националистима један морални ударац без икаквих скрупула, како то он уме, да нас и овде и у муслиманском свету и у јавности уопште прикаже безпринципним, безидејним, обичним партизанима, способним и за понижење сваке врсте ради сласти и власти.

Он је рекао да је сва наша опозиција само ради тога, што је г. Спахо одбио да нас прими у своје редове тј. у ЈРЗ, тврдећи да му се неко писмено нудио из наших редова, и да такво писмо постоји.

Пошто г. Спахо прима без изузетка у ЈРЗ све осим муслимана националиста, то значи да се та алузија односи само на нас. Свечано изјављујем и са индигнацијом одбијам обједу као неистиниту, да не употребим гори израз, и у име своје и свих националиста муслимана, јер ни један од нас није писао г. Спахи ни у том, ни у ком другом правцу, никакво писмо, нити је шта више усмено то говорио. Али, господо народни посланици, без имало зазора изјављујем да се то збиља и могло догодити. Само никад и никад у правцу напуштања наше идеологије, него у правцу богорадења да се не чини оно што се чини, да се не ствара зла крв међу једнокрвном браћом.

Особито сам могао то учинити ја, који сам имао и друге легитимације за то, осим оне, да сам био члан већине дуже времена, јер сам ја увек настојао, пријатељски настојао, непрестано и увек, да г. Спахо сиђе са платформе посебног верско политичког организовања.

Да не спомињем, господо народни посланици образовање демократске заједнице у прошлости, коју сам ја као бивши демократа искрено поздрављив и на њој сарађивао, — ја ћу вам, господо, открити једну тајну. (Жагор на десници и узвици: Ах, да чујемо!)

Пред изборе 1931 године, бојећи се да не буде апстиненције код муслимана и да их не захвати тај хук, о коме се говорило да ће га бити у хрватским крајевима, ја сам у споразуму, по мојој иницијативи, и послан од пок. Воје Маринковића г. Спахи, да у његово име говорим и да настојим, да г. Спахо уђе у ондашњу владу. Наравно да сам износио ове исте разлоге, које сам изнео пред вама у своме говору, и молио га баш у интересу муслимана да ступи у Владу, јер сам се бојао апстиненције, као што мало пре рекох. Господин Спахо је изнео своје разлоге, о којима овде нећу да говорим... (Рагиб Чапљић: Говори! Да чујемо!) И није пристао, на моју велику жалост, — не устручавам се да то кажем. (Рагиб Чапљић: Слободно говори! Нема ту ништа тајно! — Ристо Грђић: Ви не разумете уопште шта човек говори!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Грђићу, молим Вас да не упадате у реч. (Ристо Грђић: Кад један Рагиб Чапљић у овој Скупштини не да Шукрији Куртовићу да говори и упада му у реч, онда ја морам да се револтирам, након сам ја један од најмирнијих посланика.)

Шукрија Куртовић (наставља): Исто тако је моје настојање било и пред петомојске изборе. Ја сам и код г. Јевтића и код Веље Поповића молио и кумио, да пристану на све услове, које г. Спахо тражи у поведеним преговорима и уз то нарочито нагласио, да се и ја и сви национални Муслимани, ако то г. Спахо жели, радо одричемо својих кандидатура, јер ми не желимо да будемо запрека и разлог да г. Спахо оде на листу г. Мачека, у чему смо видели још онда најопаснији пут за правилан развој политичких прилика у Босни. (Упадице и жагор.)

Претседник Стеван Ђирић: Молим господу да у миру саслушају г. говорника. Изволите наставити, господине посланиче.

Шукрија Куртовић (наставља): Ја понављам, на овоме месту, да сматрам то највећом погрешком г. Спахе, и кад је г. Спахо иза избора напустио политику г. Мачека и удружене опозиције, ја сам без устезања, без икаква устезања, помагао нову Владу г. Стојадиновића, све из истих националистичких разлога.

Према томе личну ноту пребацити у моме раду, а то значи и у раду осталих националиста, не може нико и нема права нико. (Пљескање на левици. — Жагор на десници. — *Рагиб Чапљић*: Ви не смете ни у срез да идете!)

Не идем ја у срез, господине Чапљићу, осим два-три пута, али не идем из разлога баш оних, које је споменуо г. Цветковић, да не сипам уље у ватру, коју сте ви и вама слични потпалили. (Одобравање и пљескање на левици.) Ви сте потпалили ватру, и ја не желим да ја будем угарак за расправљање ватре. (*Рагиб Чапљић* поново упада у реч.)

Претседник Стеван Ђирић: Опомињем Вас, господине Чапљићу, да не упадате у реч говорнику! Господине говорниче, молим Вас да се не упуштате у дискусију са господом, која Вам упадају у реч. (*Ристо Грђић* нешто додаје.)

По други пут Вас опомињем, господине Грђићу, што упадате говорнику у реч! (*Јово Загорац*: Има право да упада, кад Чапљић непрестано изазива! Опомените Чапљића!)

Немате права да упадате у реч! Г. Чапљића сам опоменуо. Г. Куртовић је објективно говорио, и морам признати да је то стил, којим треба да се говори са говорнице. Ја се чудим, да су господа и са једне и са друге стране тако нервозна!

Шукрија Куртовић (наставља): Можете мислити, господо народни посланици, иза свега овога, са колико бола у души сам ја гледао и данас гледам, развој политичких прилика у Босни, колико ме боле сукоби који се догађају и мржња, која расте међу једнокрвном браћом.

Болело ме је и као патриоту, и као члана те заједнице, и боли ме истовремено што се руши тридесетогодишње дело моје и мојих пријатеља! (Живо одобравање на левици и узвици: Живео Шукрија!)

И док сам био у већини, и када сам изашао из ње, ја сам писао не г. Спахи, него сам писао господину др. Стојадиновићу, и писаћу и данас, и сутра и увек свакоме ко може у томе погледу да помогне, да томе стане на пут и да то спречи, да не буде више међусобне мржње и да не дође до још горих последица.

Ако је на то писмо мислио г. Цветковић, онда би најбоље било да га прочита, ако га има. (Један глас на десници: Писмо је упутио Бошко Зельковић!)

Видите, господо народни посланици, наш мотив за улазак у сваку странку, и за помагање сваке владе само диктира наше убеђење и ништа друго. Ми тражимо да се води национална политика! Само такву политику можемо помагати, и само такву владу која такву политику води, можемо подржавати. (*Рагиб Чапљић*: Спада ли ту и срески начелник Хамовић.) Господине, Хамовић је један од најбољих среских начелника који егзистира, који је дубоко прожет националном идејом и за чије је време, до петомажских избора, док није настала она несрећна агитација, која је браћу заварила, Муслиманима било тако добро, да су се осе-

ћали у својој рођеној кући, као што се никада раније нису осећали у Срезу фочанском, нити се данас мирно осећају. (Поновне упадице).

Претседник Стеван Ђирић: Господо, последњи пут вас молим да господину говорнику не упадате у реч, а господина говорника опомињем да не одговара на упадице. Изволите наставити, јер Ваше време истиче.

Шукрија Куртовић (наставља): Не бих одговарао, да није ово у вези. Никад у Срезу фочанском нису избори пролазили без сукоба, без крви и без паљевине, а од како је настала шестојануарска политика, и од кад сам ја посланик владао је братски мир и никад нико није рекао, да у том трпи, док није дошао 5 мај, када је и настала она ужасна агитација мржње и нетолеранције, и ја имам писмо, у коме поручује мој протукандидат својим кортешима: Премлатите те проклете Шукријине агитаторе! Страшне су последице од тога могле бити! Реакција је могла бити страшна: Хамовић је морао то сузбијати, и са једне и са друге стране.

Али, тај приговор да не водимо ми националисти принципијелну политику није први пут пао на наш образ. Они су, господо народни посланици, долазили, као што сте овде чули од г. Грђића у једном говору, и са друге стране, од активног Министра, у много горем облику него што је овај од г. Цветковића.

Јер један активни Министар није се устручавао да нас омаловажи и убије у јавности особито у Босни међу Муслиманима, да каже: Па, шта су ти национални Муслимани, — спомињући два три имена међу којима истина није именовано мене — за 20 до 30 хиљада динара ми их можемо купити. (Гласови на левици: Ко је то рекао?) Ја не знам ко је то рекао, питам ко је; хтео бих да га знам, па да се са њим обрачунамо, онако као што треба! Али знам да нити тај министар, нити ико други ко може да нам ово рекне, не може у националном и моралном погледу да нам се ни из далека приближи; ја знам да тај није у стању да жртвује ишта, а камо ли крв за своје идеје, као што су је давали као добровољци они, које је споменуо; ја знам да тако може о другим говорити само онај, који је сам такав. (*Ристо Грђић*: То исто и Мијић каже!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Грђићу, опомињем Вас поново на ред.

Шукрија Куртовић (наставља): Зато, господо, народни посланици, завршујући овај говор мислим да сам вам довољно доказао да нити ми сипамо уље на ватру, нити се нудимо некоме да нас прими у странку, него водимо одређену националну политику.

Данашња политика која се води, то је политика чистог партизанства, мржње и међусобне поделе. И ако господин Цветковић и у своме ресору води такву политику партизанску, и ако на проблеме гледа овако, као што их излаже овде, као што изгледа да их заиста гледа, онда је, господо, сасвим наравно да не могу дати поверење ни господину Цветковићу, ни гласати за буџет овог ресора. (Одобравање и пљескање на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Ђорђе Јевтић.

Борђе Јевтић: Господо народни посланици, један од наших нових другова, објашњавајући јуче разлоге, који су га довели у овај Дом, чудно се мени и мојим друговима из Селјачког клуба, откуда и због чега да гласамо за буџет кад нисмо у владиној Ј.Р.З. странци. Ми слушамо одавно вас из других партија и радикале и самосталне демократе и браћу Словенце, па сада и браћу Муслимане, како са овог места воде борбу између себе, па пошто је тај наш друг народни посланик припадао раније странци којој сам и ја, дозволите да му са неколико речи одговорим. Ја ћу му прво испричати једну причу. Путују два сељака на вашар и један од њих води вола на продају, а други није имао вола па иде беспослен до вашара. Кад су се уморили, седну да се одморе и виде поред пута жабу. Овај који је терао вола на вашар рече ономе другоме: прогутај жабу па да ти дам вола. Овај прогута жабу и добије вола. Продуже даље пут, овај, који није имао вола, водећи вола, а други идући поред њега. Овај који је сада добио вола помисли у себи зашто да гутам ја само жабу, вола ћу продати и новац потрошити и остаће срамота на мени, нека и онај коме је припадао во прогута жабу. Опет седну да се одморе и опет виде жабу. Сада рече онај који је прогутао жабу и добио вола своме сапутнику: прогутај жабу па да ти вратим вола. Овај прогута жабу и добије вола натраг. Најзад стигну на вашар, па разговарају, и онај који је ишао на вашар без вола, рећи ће првоме: ти си имао вола, имао га и сада, али си прогутао жабу. Ја нисам имао вола, немам га ни сада, а и ја сам прогутао жабу. (Пљескање.)

Господо, извесна група нас из Земљорадничке странке отишли смо на листу г. Јевтића. Због чега? Ради извођења социјално-економског програма наше странке. Друга група, којој је тај наш друг припадао отишла је на Мачекову листу са намером да реши хрватско питање. (Пљескање.) Ми прогутасмо жабу, г. Бошко Јевтић је нестао, те ми не изведосмо програм, а они прогуташе жабу и не решише хрватско питање! (Бурно пљескање.) И мислим да смо сада квит!

Претседник Стеван Ђирић: Још нису господа квит, јер сада и једни и други имају да прогутају „Ошишаног јежа“! (Бурно смех.)

Борђе Јевтић (наставља): Кратак одговор на питање, што гласамо за буџет, могао би наш друг наћи у нашој народној јуначкој песми: „Узе деда свог унука, метну га на крило“ у њеном свршетку: „Ти не схваташ чедо мило, ми старији знамо, кад порастеш и размислиш каз'ће ти се само.“

Док наш друг проведе мало више у овој Скупштини, видеће због чега смо гласали! (Настаје веселост и одобравање у центруму и код већине). Јер кад је он могао под притиском својих бирача да напусти апстиненцију, да напусти своје другове, па чак и носиоца листе г. Мачека и да дође овде, зар не бисмо ми могли правдати тиме и то да гласамо за тај буџет. Али ако је наш стари друг мислио да на овај начин ублажи гњев оних пријатеља који су остали верни Мачеку, љуто се вара. Она стара рана коју смо ми задали нашим друговима који су гласали Мачека, зарасла је, а ова рана, коју им је тај наш друг задао мада је мања, боли их више јер је скоро задата.

Господо народни посланици, кад би ме неко питао: Постоји ли један Министар коме би ти мо-

гао дати своје пуно поверење, ја бих му одговорио: Постоји, а то је Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић. (Одушевљени узвици код већине: Живео!) Најекспедитивнији од свих министара, човек код кога не морате чекати у кабинету данима и сатовима, него који на дан прими по 50 посланика, човек који уради оно што обећа, човек који највише ради за народ, то је г. Министар Цветковић. И ја већ унапред изјављујем, и то са задовољством, да ћу гласати за овај буџет. (Бурно пљескање код већине).

А сада, господо посланици, да се осврнем на буџет Министарства социјалне политике и народног здравља и да набацим неколико добронамерних сугестија, за које се наддам да ће наићи на добро разумевање и код г. Министра и код његових стручних начелника.

Г. Воја Лазич говорио је јутрос овде о улози здравствених задруга за лечење народа и за сузбијање болести. Здравствено задругарство је оно задругарство, које се родило у нашој земљи. Док су друга задругарства дошла до нас из туђине, док је потрошачком постојбина у Енглеској, а кредитном у Немачкој, здравственом задругарству постојбина је у Југославији. Да је то тако, види се најбоље из тога, што код нас долазе да проучавају наше здравствено задругарство разни стручњаци не само из Европе него и из Америке, из Азије и Африке. Који људи нису посвећени у рад тога задругарства, они не могу ни да верују у моћ тога задругарства. У крајевима где постоје ова задругарства, у општинама где се она налазе деца су ређе болесна јер се вакцинирају, појаве шарлаха, дифтерије и осталих болести скоро су остале непознате. Међутим здравствене задруге раде и на другим пољима. Оне врше асанацију села, подижу чесме, ђубришта и друго. Њихови стручњаци подучавају младеж у обради земље итд. И ако постоји која установа у земљи која би више учинила хуманих услуга народу, ја бих рекао да је највише учинио услуга народу Савез здравствених задруга. И док Министарство социјалне политике и народног здравља даје извесне помоћи овим задругама, дотле бановине односно надлежна одељења воде борбу против здравствених задруга.

Оно што говорим односи се само на рад Банске управе у Новом Саду. По Закону о здравственим задругама, здравствене задруге могу да врше и улогу здравствених општина. Међутим у Дунавској бановини дешава се да на многим местима где већ од пре 10 до 15 година постоје здравствене задруге, које су вршиле и улогу ових здравствених општина, постављају се сада нови лекари, даје им се плата и дају им се сретства на расположењу да могу и они да врше службу и тиме конкуришу здравственим задругама које, као што сам рекао, често пута још пре 10 до 15 године врше тамо ту исту службу. Такав је случај задруга у Љигу, Белановици, Вранову, Великој Плани, Милошевцу, Вранићу итд. Ја бих молио г. Министра да нађе пута и начина да се ове здравствене општине укину свуда где год постоје здравствене задруге и да се сва здравствена служба на селу повери тим здравственим задругама.

Пало ми је у очи, разгледајући предложени буџет Министарства социјалне политике, да се често пута за установе једне исте врсте, на пример за болнице једног истог ранга, предвиђају различити кредити. Такав је на пример случај са болни-

цама у Београду и Загребу. То што сам приметио иде сада не на штету Загреба него на штету Београда. Ја сам прошле године био око 20 дана на боловању у болници за заразне болести при Централном хигијенском заводу и могу да кажем да је рад целокупног особља у тој болници, од управника г. др. Ранковића па до последњег болничара, за сваку похвалу. Ја мислим да услуге које се тамо указују болесницима не могу да се добију ни у санаторијумима где се плаћа много више. И сад из овога предложеног буџета видим да се овој болници у Београду даје кредит свега од 814 хиљада динара, док се за Одељак за заразне болести при Хигијенском заводу у Загребу даје кредит од 1,200.000 динара. И то поред тога што је број кревета у овој београдској болници дупло већи од броја кревета у оној болници исте врсте у Загребу. Ја бих молио да се ово узме у разматрање и да се исправи али тако, да се Загребу не одузме, а Београду да се да.

Господо, ко год је имао прилике да посети београдске болнице могао је приметити да су постелне ствари и други инвентар болнички већ дотрајали. То је и појмљиво, јер су све те ствари добијене пре више година на рачун репарација, па су сада већ дотрајале. С тога бих молио господина Министра, да макар путем амандмана повећа позиције које се тичу набавака за ове болнице и да на тај начин омогући повећање инвентара и лечење по нашим болницама.

Господо, да се дотакнем још једне ствари која се тиче наших инвалида. Ја не знам, господо, како је то могуће да поједини пензионери могу примати по три или четири хиљаде динара пензије и ако имају имања од којих се могу издржавати или имају синове који их могу издржавати. Ту није остављен никакав цензус за те пензионере, него они примају своје пензије и без обзира на то што се могу издржавати приходом од свога имања или што их могу њихова деца издржавати. Међутим, код инвалида није тако. Ако је неки инвалид, па макар био и најтежи, изгубио у рату ногу или руку и сасвим онеспособљен за рад, он не може примати своју инвалиду само ако има прихода 1700.— динара или више. Њега, како се то каже, бије цензус. Ту је дакле ударен тај цензус који им онемогућује примање инвалиде. Разуме се да тај цензус не важи за пензионере, па макар поред пензије имали доходак од 15—20.000.— динара.

Господо народни посланици, ја сам посланик Среза качерског који има седиште на Руднику. Рудник је пре рата био једно од најбољих климатских места, али после рата, нека ме извине браћа Словенци, они су највише управљали Министарством социјалне политике, па су неки њихови министри или начелници прогласили Рудник туберкулозним, а подизали су санаторијуме по Савској и Дравској бановини, као у Краљевици, Новом Марофу, Тополници итд. док је Рудник потпуно заборављен. Не треба да вам напомињем да је Рудник под самим Београдом и да у Дунавској бановини има само један санаторијум на Венцу, и да је велика потреба да се подигне санаторијум на Руднику. Поред осталог то је велика потреба и зато, што тамо долазе туберкулозни болесници и тако немају где на другом месту да станују но по приватним кућама, и постоји опасност да ти болесници не заразе и не затрују све те куће. Др-

жава је дужна да подизањем санаторијума спасе тај народ који је принуђен да прима болеснике, па се надам да ће господин Министар социјалне политике и народног здравља и ову моју добронамерну сугестију узети у оцену. (Одобравање и плескање у центруму и код већине.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Јован Здравковић.

Јован Здравковић: Господо народни посланици, ја сам пре кратког времена у овој Скупштини али сам чуо врло тешке речи које су упућене на адресу г. Министра Цветковића. Морам да признам да је то на мене учинило врло рђав утисак, јер држим да г. Цветковић има довољно греха као Министар, да се може критиковати његов рад, а да се не напада његова личност, и налазим да тај сукоб који се десио не би требао на томе да остане. Ја никако не бих могао да се отмам утиску, да није нешто тачно од онога што је г. Јовановић казао о г. Цветковићу, или обратно да није нешто тачно од онога што је г. Цветковић казао о г. Јовановићу, све догле докле се то не би расправило пред надлежним форумом. И како је г. Јовановић казао тешке речи о г. Цветковићу ја мислим да бих му као старији и искуснији правник могао казати да треба да учини ово. Чак и кад г. Јовановић не би хтео да поднесе пријаву противу г. Цветковића, да се тамо тај сукоб расправи, г. Цветковић би требао сам да поднесе кривичну пријаву противу самога себе па да тако изазове да се та ствар расправи пред судом, јер је то у његовом интересу. (Граја) Ја се надам да ће и г. Јовановић то да учини, јер је г. Цветковић импутирао два врло тешка дела од којих је једно кривично дело. Г. Цветковић је изјавио овде да ће ићи пред суд, не заклањајући се за посланички имунитет. Он се је ту понашао како треба, као што сам чуо да се Министри и државни потсекретари понашају у Француској; чим им се нешто импутира да су нечасно урадили они изјављују да су готови да изиђу пред суд. То је и г. Цветковић изјавио и ја сматрам да тако треба и да уради.

Докле је г. Цветковић показао такву готовост, догле пак један бивши Министар јуче, одговарајући мени на оно што сам само поменуо његове грехе које је он починио пред петомажске изборе, сасвим се друкчије показао. То је г. Драгутин Јанковић. Г. Јанковић не само да је хтео да ублажи онај израз, ону, како је он зове, крилатицу „Јанка Пуста“, него је рекао дословно за ту крилатицу, „да је то једна обична изборна крилатица, коју је сваки могао да употреби“, и „да за њу нико не може да носи одговорност, и да то није имало никаквог рђавог утиска ни дејства чак ни на г. Мачека“, који је био носилац листе на којој сам и ја био кандидат. Он је навео: да му је г. Мачек, како пре тако и после петомажских избора, слао неке емисаре у лицу барона Турковића да са г. Јанковићем створе неки политички споразум. Ја, искрено да вам кажем, не верујем то г. Јанковићу, а не верујем због тога, што је г. Јанковић у свом скопском говору рекао дословце ово. Али, пре него што цитирам шта је рекао г. Јанковић, имам да кажем ово: Ако би и после овог г. Мачек послао емисаре г. Јанковићу и покушао да закључи некакав споразум с њиме, ја бих обема рукама честитао и г. Јанковићу и г. Мачеку. Г. Јанковић у своме „чувеном“ скопском говору рекао је, између

осталог, и ово: „У своме последњем предавању о марсељском злочину, г. Ситон Ватсон, познати енглески публициста, рекао је: да одвратни марсељски злочин значи заверу против јединства југословенске државе. А ми кажемо, — г. Јанковић то каже — да и политика г. Прибићевића и Мачека, изражена у њеним у иностранству, а данас и у нашој држави објављеним циљевима, значи продужење те завере“. Г. Јанковић је дакле, поред оне крилатице „Јанка Пуста“, изговорио и ове речи, за које сам га ја тужио Државном тужиоштву, по Закону о заштити државе, одмах после тог говора, када је он био објављен у нашим листовима, али, нажалост, нисам могао добити задовољења. Ја сам га тужио, јер сам сматрао да сам и сам погођен тим говором његовим, као кандидат на листи г. Мачека, али он је у то време још био активни Министар, и ја нисам могао добити и то задовољство да га за то изведем пред суд. Али, господо, увек када се изговоре тешке речи, налазим, да би требало да се иде пред суд. (Глас са деснице: То је бесплатан савет!) Не због бесплатног савета. Речено је овде: То ће се чути. Ја налазим да је то непријатно не само зато што ће се то чути у нашој земљи, него и због тога што ће се то чути далеко и изван наше земље, а незгодно је кад се чује: да може да буде у нашој земљи активни министар човек, за кога један посланик диже тако тешке оптужбе.

Као што видите, господо, ја и г. Јанковић смо прилични противници, јер је он оне речи још онда у Скопљу изговорио, а ја сам га због тога пријавио Државном тужиоштву за дело из чл. 5 и 6 Закона о заштити државе. Али, ја никада не бих тужио лично његову; прво зато што то није у реду, а друго зато што ме његова личност нимало не интересује.

Ја мислим, господо, да мој предговорник г. Јевтић, иако моје име није споменуо, из његових се алузија доста јасно види да је на мене циљао, и ја ћу му врло кратко одговорити због оне жабе. Народна пословица каже: „Ко признаје, пола му се прашта.“ Г. Јевтић је признао да је прогутао жабу, и ако је истинита пословица: да се апетит добија једући, ја мислим да је г. Јевтић најбољи доказ за ту пословицу. (Смех).

Не могу се правити алузије само кад је то шала, али кад је то збиља, онда се и алузије, онако како их је правео г. Јевтић, не могу примити. Ја сам овде јуче као и мој друг Радивоје Николић, био довољно јасан, и ја верујем да ћете ви сваку реч правилно одмерити, и ја о томе не желим више да говорим.

Желим, господо, само да нешто поменем о раду г. Министра Цветковића као Министра социјалне политике, јер ја сматрам да он заслужује да буде ту прилично критикован. О инвалидском питању не бих хтео да кажем ништа друго, јер је о томе врло лепо и документовано говорио г. Лазић, само бих питао г. Министра овде, кад је донео ону Уредбу да се повећа цензус за инвалиде и инвалидске породице, зашто су они у Влади донели један кратак рок о коме је требало то да се примени, тако, да они, који су имали право да се по тој Уредби користе, нису имали зато могућности. Ја, господо, то знам и као правник исто тако и као народни посланик сам се за ту Уредбу интересовао.

Свако је од вас, господо, родом из некога краја и сви имате сељаке и ви знате: да има простих

људи и простих жена који би имали евентуално право да се том уредбом користе, али о томе нису знали. Ја имам таквих случајева у своме крају, а верујем да има свакако таквих случајева и у свима другим крајевима. И, господо, зашто је уопште ограничен рок? Ако је ограничен рок, зашто није одређено да их саоске старешине одн. општинске власти јер оне имају списак ранијих инвалида који су изгубили право, саслушају, па да им кажу: ево, изишла је уредба, хоћеш ли да тражиш да ти се врати инвалида. (Живојин Димитријевић: Тако раде све општинске управе!) Ни једна општинска управа то не ради, или ако ради то је изузетак, јер се не би могло десити да се после истека тога рока маса људи јави. Дозволите да то и ја морам знати. Људи се нису јавили на време, јер нису знали да имају право. Код нас се све своди да се објављује у „Службеним новинама“ и ако је нека ствар ширег значаја и популарнија за Владу онда се гурне и у друге новине. Али, господо, наш народ и не чита тако много новине, прво, зато што је неписмен, а друго, што не може да купује новине, и онда би Влада требала да нађе пута и начина да то публикује тако да буде сваком познато.

Друго, господо, ја сматрам да је највећи грех Министра г. Цветковића што он злоупотребљава свој положај Министра и покушава једну немогућу ствар: да у данашњем времену кад нема слободног и демократског закона о штампи, кад нема закона о збору и договору и удружењима, када је читава једна класа, радничка класа, лишена свих политичких права, да покушава да раднике примора да уђу у његову странку. (Приговори). Немојте се, господо, бунити, али да сам ја на његовом месту ја не бих никад покушавао један такав Сизифов посао, никада слободно, искрено, радници неће да иду ни у ЈРЗ, ни у земљорадничку странку, него хоће своју радничку странку.

Ја користим ову прилику да му то у лице кажем, јер је ту место зато, — једина корист од ове Скупштине од које Влада не зависи јесте та, што може Министру да се у лице каже, па људи смо и може то нешто да и делује. Пошто сам почео са пословицом, допустите да опет једну кажем, сваки нека помисли, па и г. Цветковић, да је срећа варљива, а политичка срећа најварљивија је срећа: оно што је доле може да дође горе, и обратно, оно што је горе, да дође доле. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Оно што је напољу, може да буде унутра!) Може и то, господине. (Смех).

Осим тога, господо, колико познајем рад Министарства социјалне политике и народног здравља ја мислим да је оно можда од свога оснивања, а од 6 јануара на овамо нарочито само једна бирократска установа. Никад оно не врши своју функцију онако како треба да је врши једно Министарство социјалне политике и народног здравља. Наиме, ја сам једног дана отишао у један рудник и био присутан кад је једна шихта радника излазила из рудника а друга улазила. И мислим да су највећи робови, социјални робови, рударски радници. То су, господо, били људи као авети, бледи, испијени, страшно прљави. И ја сам се заинтересовао и хтео да видим: шта ће сад да раде кад су изашли из рудника. Очекивао сам да је нешто организовано да се прво оперу и умију, па да оду да ручају. Не, господо, са прљавим рукама су отишли у једну кантину; примили хлеб и оти-

шли да ручају. Питао сам да ли има каква инсталација да се ови људи окупају и оперу. Казали су ми не, кад је топло време иду у реку а кад је хладно време нема никакве инсталације да могу да се окупају и оперу.

Ви сте сви читали као и ја, шта се у великом руднику у Бору, из кога се извлачи толики силан бакар, ради са радницима и оним сељацима који по несрећи имају земљу у тој околини. И дужност би била Министра социјалне политике и народног здравља да се о тим нашим грађанима мало више побрине.

Треће, знам да није надлежност Министра социјалне политике и народног здравља да, на пример, узима неко државно имање, док му се не би дало и да га парцелише и подели сељацима и радницима без земље. Али у његовој дужности јесте: збрињавање сељака и радника без земље. С обзиром на то да државно имање Беље, по признању Владе, не даје никакве користи, него да се још додаје с друге стране, онда мислим да је крајње време да Министар социјалне политике и народног здравља, у чију дужност спада збрињавање сељака и радника без земље, затражи од Владе да му се то имање стави на расположење и подели сиромашним сељацима. (Чује се са деснице: Није зато он надлежан!) Он није надлежан за парцелацију, али збрињавање сиротих сељака и радника без земље спада у социјалну политику.

По статистици знамо: да у Војводини и Срему има сто хиљада пољопривредних радника без стопе земље.

Друго, господо, у нашој земљи после рата, утврђено је да постоје две социјалне болести, као што су сифилис и туберкулоза, које страховито косе и по околини Ваљева и у Босни и у Источној Србији, а ја верујем и у целој земљи. Највише тих болести има тамо где су се војске задржавале, инфицирало се становништво и те се болести необично шире. Највећа је опасност од тих болести у томе: што не страда само онај који је оболео, него што се та болест врло лако и најмањим додиром преноси на читаве породице па тако и на околину, те због тога ја мислим да је крајње време да наша држава, за коју не бих казао да има само лепу фасаду, него да је по нешто и створила, али врло мало, а и из разлога што од туберкулозе болују највише радници и земљорадници, она треба да предузме тако енергичне масовне мере да се та болест спречи. Прва би јој дужност била да се постара да се издвоји од овог огромног буџета једна извесна сума да се подигну болнице и да се спасавају од ових опасних болести оболела лица, да не би остала нелечена у породицама и тако и даље болест ширили.

Исто тако треба да се учини да се бесплатно лече они, за које се утврди да болују од луеса. Нешто је у том погледу учињено, али то је сасвим недовољно и мало.

Треће, господо, ја сам једанпут био присутан на једној скупштини здравствених задруга где је говорено исто тако као што је овде говорио предговорник г. Јевтић. Ја не могу да се свега сетим, али знам да су, поред осталих питања, третирана и ова питања: зашто држава не чини ништа и не помаже здравствено задругарство итд. Али се сећам да је један господин, који је државни чиновник и који је био шеф једне велике установе, која припада ресору Министарства социјалне политике,

рекао ово: да су тражили да се Хигијенском заводу одобри да производи серум против свињске куге, али да за то нису добили одобрење. Како је тај господин сада први уз г. Министра за социјалну политику на дужности, ја бих користио ову прилику и констатујући ово, желео бих да се он тога сети, па да сада учини предлог господину Министру, а могуће је да се деси чудо и да господин Министар то прихвати, па да се почне производити серум у државном Хигијенском заводу. Ако се серум буде тамо производио, сељак ће га моћи добити ако не бесплатно, а оно за минималну цену, а верујте да би од тога било огромне економске користи за нашега сељака, за нашега произвођача.

Исто тако, господо, потребно је овде напоменути да имамо беспослених радника на селу. То су на селу они који или немају никакву земљу, или је немају довољно. Није потребно да човек буде уписан у сељачку странку и да припада томе покрету сељаштва, него је потребно да у првом реду буде човек, а не зеленаш или окорели човек који нема никаквих осећаја, па да призна да се за ове сиромашне сељаке у овој земљи није ништа урадило. Господо, мој крај није пасиван, али ја сам видео да има много случајева баш у томе моме крају да је било сељака, који нису могли купити ни жигицу, ни петролеј да упале лампу. И нико се није сетио да једном учини предлог да је крајње време да се поклони пажња и томе сиромашном сељаку, који је у тежем положају него ли и варошки радник.

Тим сељацима треба омогућити да живе, да буду више заинтересовани и везани за парче земље, да би на тај начин осетили, да им држава омогућава да победе невоље.

Ја мислим, да је крајње време, господо, да се једна влада сети, да ослободи од пореза земљораднике, који имају два хектара земље као минимум за егзистенцију, јер би на тај начин, господо, држава учинила само општу корист целини.

Сви знате и сви сте чули, јер је о томе писано много и много а говорио је у прошлој Скупштини г. Андра Станић, оптужујући једног другог министра, да је само један министар оштетио државу са 800 милиона динара.

Па лепо, господо, кад то може да учини један министар, да оштети државу са 800 милиона динара, а мислим, да је г. Спахо једном ту изјаву г. Станића документовао рекавши још, да се од те штете спасло неколико стотина милиона, што значи да је оно друго пало у воду, — па видите да држава није пропала, — значи да може и тим сиромашним сељцима да се учини та помоћ од стране државе и да они буду ослобођени од порезе.

Ви сте чули и то, да је г. Министар финансија казао, да је могао да растерети државни буџет са сто милиона динара, отпуштајући вишак чиновништва у другим министарствима, осим Министарства правде и Министарства просвете, али каже да то није велика сума, да износи свега 1% од укупне суме буџета. Лепо, нека г. Министар отпусти те сувишке, оне који су у служби само ради луксуза а не ради потребе, и нека погледа мало по надлештвима, јер има читавих фамилија, и отац и мајка, и синови и кћери сви су они у државној служби, па нека са том сумом од сто милиона ослободи од

порезе сиромашне сељаке и ја ћу му онда то дело признати.

Како су ове ствари које сам изнео свима вама добро познате, ја мислим да ћете пожелети баш ви из већине, који имате ближи додир са г. Министром, да му барем на уво шапнете, ако нећете гласно да су кажете, да је добро да промисли о овим стварима и нека се постара да и учини нешто оних ма који су у најтежем положају.

Ја, који припадам крајњој левици овде, први ћу бити тај, који ћу г. Министру признати ако ма шта доброг буде урадио нешто од овога што сам овде споменуо, или од другог што нисам напоменуо. (Одобравање и плескање на левици. — Гласови на десници: Он је добра урадио!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић. (Плескање код већине).

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, ја не бих желео ни једног момента, да Скупштина остане под утиском извесних речи или изјава, које су дате у овоме Дому у вези са мојом личношћу, без мог одговора.

Господин народни посланик Здравковић има у својој политичкој делатности од 5 маја, како сам ја видео, три главна момента.

Један је моменат онај, када је он критиковао ову Народну скупштину, када је критиковао нас... (Јован Здравковић: Критиковао сам методе петомажских избора!)... онда кад је налазио. да ми овде у Народној скупштини немамо моралних квалификација... (Јован Здравковић: Ја то нисам казао!)... да не претстављамо народ и да ова Народна скупштина као таква не може да делује. (Александар Лазаревић: То је Ђура Јанковић говорио!)

То је била изјава, која је дата од стране народних посланика, изабраних на листи г. др. Мачека.

Други моменат била је исповест г. народног посланика овде пред Народном скупштином, мислим јуче или прекјуче, кад је давао разлоге и мотиве о своме уласку у Народну скупштину.

Господо, ја нећу да улазим ни у мотиве, ни у разлоге г. Здравковића. То је његова лична ствар.

То није моје право, али ја морам да констатујем и овај други моменат, да бих онда објаснио овај трећи моменат, овај савет који данас даје Народној скупштини, а специјално мени, народни посланик г. Здравковић.

Господо, ако је он довољно јутрос слушао мене, ја сам казао да сам још онога момента, када нисам био ни народни посланик, ни Министар, када сам био приватан човек, још онога момента, одмах, чим је то у листу изашло, у једном несумњиво противничком листу, да сам још одмах поднео тужбу суду. А затим јутрос, чим је народни посланик, који је прочитао тај лист, дошао овде на говорницу и после његовог говора, ја сам се одмах обратио г. Претседнику скупштине Ђирићу и рекао: „Господине, Претседниче, молим Вас да ми дате оверени извод из стенографских бележака, да бих могао господина да тужим суду. (Живо одобравање у центруму и на десници).

Господо, тако поступају часни и поштени људи. (Живо одобравање у центруму и на десници). Никад у свом политичком раду нисам другим мотивима и разлозима руковођен, те, према томе,

господо, ја мислим да поред моје изјаве, да сам још онда тужбу поднео, поред моје јасне изјаве о целој овој ствари, да онда, у оно време, да сам ја, недај Боже, и учинио и покушај каквог кривичног дела, мене би онај режим, а специјално Никола Узумовић обесио негде јавно на тргу. (Живо одобравање у центруму и на десници).

Ја мислим да је и г. Здравковић врло добро знао те разлоге и могао је да ме поштеди овог савета, јер ја сам у политици мало старији од г. Здравковића, ја имам своју политичку прошлост, ја имам своје погледе, ја имам свој морал, ја се по томе уверењу управљам, савете ни са чије стране непримам, него само савете моје савести. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Сматрам за своју дужност да потврдим изјаву Министра г. Драгише Цветковића. Г. Министар је заиста, одмах после говора господина народног посланика Љубе Јовановића, затражио од мене званично оверене стенографске белешке у ту сврху, да тужи народног посланика г. Љубомира Јовановића суду.

Реч има у име групе Југословенске радикалне заједнице народни посланик г. др. Франц Клар.

Dr. Franc Klar: Gospodo narodni poslanici, mnogo puta se može čuti u ovom visokom Domu, pa i tokom ove budžetske debate čuli smo, kako je Slovenija bogata, kako je njezin socijalno privredni položaj veoma dobar. To, gospodo, nije sasvim tačno.

Da bi se dobila tačna slika privrednog i socijalnog položaja Dravske banovine uopšte, a u ovoj godini naročito, potrebno je da se analizira njena privredna i socijalna struktura. Prema podacima popisa stanovništva od 31 marta 1931 god., stanovništvo Dravske banovine raspoređeno je po glavnom zanimanju kao što sledi:

Zanimanje starešine domaćinstva: poljoprivreda 60.93%, industrija i zanati 21.03%, trgovina, kredit i saobraćaj 5.79%, javna služba, slobodna zanimanja i ostalo 12.23%; zanimanje izdržavanih lica: poljoprivreda 60.35%, industrija i zanati 21.92%, trgovina i promet 7.02%, javna služba, slobodna zanimanja i ostalo 10.71%.

Prednji podaci obeležavaju u glavnome privrednu i socijalnu strukturu Dravske banovine.

Kao što se vidi, seljaci su još uvek najmnogobrojniji sloj stanovništva; još uvek $\frac{3}{5}$ stanovništva Dravske banovine žive od poljoprivrede, stočarstva i šumarstva. Međutim, dok su život i privreda ostalih staleža još prilično poznati, život i privreda većine seljaka Dravske banovine gotovo su nepoznati. Mnogobrojni posetioci gradova, letovališta i banja Dravske banovine većim delom vide samo sela, koja se have prometom stranaca i u kojima seljaci žive u izvesnom blagostanju, ali ne vide sela, koja leže daleko od svakog prometa, u kojima vlada siromaštvo i koja sačinjavaju golemu većinu sela Dravske banovine.

Seljak Dravske banovine ima prosečno viši standard stanovanja od seljaka ostalih krajeva naše države. To je tekovina prošlih vremena, u kojima je seljak uživao prilično blagostanje; to je nasleđe jednog kulturnog razvitka. Ovaj stepen opšteg standarda stanovanja seljak Dravske banovine postigao je već u prošlom veku; danas ga samo nadopunjuje tekovinama modernog vremena.

Druga jedna činjenica, koja pada u oči, kad se seljak Dravske banovine uporedi sa seljacima većine

ostalnih krajeva naše države, jeste njegov viši standard odevanja. Prema svom spoljašnjem izgledu seljak Dravske banovine približuje se radniku i građaninu, što, pored pomenutog standarda stanovanja, u očima površnih posmatrača izaziva utisak nekog naročitog blagostanja. Međutim, do današnjeg načina odevanja seljaka Dravske banovine došlo je po privrednoj i socijalnoj nuždi. Ovaj način odevanja posledica je privrednog stadija, u kome se selo Dravske banovine nalazi. Ono je već pre nekoliko decenija prešlo iz stadija isključivo naturalnog gazdinstva u stadij pretežno novčanog gazdinstva, dok se selo u drugim pokrajinama naše države nalazi tek sada na prelazu iz jednoga na drugi vid privrede, osim pokrajina u kojima još danas vlada naturalno gazdinstvo. No, selo Dravske banovine nije prešlo u razvijenije novčano gazdinstvo zbog nekog naročito povoljnog razvitka svoje privrede, već zato što su nova vremena umanjila rentabilitet do tada donosnih grana seljačke privrede i što seljak Dravske banovine, privređujući na lošem tlu i u teškim okolnostima, nije mogao da odoli konkurenciji agrarno pogodovanih krajeva. Dok se dakle selo naših južnih pokrajina, koje se nalazi u naturalnom gazdinstvu, odeva u odelo koje je kod kuće ispredeno i istkano, seljak Dravske banovine, nalazeći se u razvijenijem novčanom gazdinstvu, mora da kupuje fabričko odelo. Pa i da hoće da se povрати predenju i tkanju, on to više ne bi mogao, jer niti ima ovaca niti ima zemlje, gde bi ovde držao.

U normalnim godinama seljak Dravske banovine, istina, raspolaže izvesnim novčanim sretstvima pa možda i lakše dolazi do novca nego seljak iz južnih krajeva. Ali mu to ipak ne vredi ništa, kad mora tim novcem podmirivati troškove za svoju ishranu i za ostale najpreče potrebe, koje seljak južnih krajeva podmiruje proizvodima svog vlastitog gazdinstva. Koliko je dakle novčani prihod seljaka Dravske banovine veći, toliko je veći i njegov nužni i neophodno potrebni rashod. Seljak Dravske banovine zbog blizine tržišta lakše nalazi prodaju svojih proizvoda, ali je toga radi i više zavisao od tih tržišta, kao i osetljiviji za svaki potres i za svaku pojavu krize na tržištu. Tako je standard stanovanja, odevanja i donekle i lične udobnosti seljaka i radnika Dravske banovine viši od onoga većine ostalih banovina, to je standard prehrane seljaka i radnika agrarno aktivnih banovina bezuvetno mnogo viši od onoga Dravske banovine. Ovo jasno proizlazi iz podataka, koji su izneti niže dole.

Kakvo je privredno stanje seljaka Dravske banovine? Kakav je napose položaj ratarstva kao osnove svakog seljačkog gazdinstva?

Pri rasmatranju ovog pitanja moraju se imati u vidu uslovi, pod kojima seljak Dravske banovine radi i privređuje. Jedna glavna karakteristika privrednog i socijalnog položaja seljaka Dravske banovine jeste u tome, što mu nedostaje zemlje, pogotovo ziratne zemlje.

Ako se uporedi seljak Dravske banovine sa seljakom ostalih banovina, vidi se, da na glavu seljačkog stanovništva u pojedinim banovinama dolazi ziratne zemlje:

Banovina: Dunavska 1.26 ha; Vrbaska 0.71 ha; Moravska 0.66 ha; Vardarska 0.65 ha; Savska 0.63 ha; Drinska 0.63 ha; Dravska 0.44 ha; Primorska 0.38 ha; Zetska 0.36 ha.

U pogledu ziratne zemlje koja otpada na jednu glavu seljačkog stanovništva, Dravska banovina je

između devet banovina na sedmom mestu; iza nje samo su Primorska i Zetska banovina. Iz ovih podataka vidi se, da prema površini ziratne zemlje na glavu seljačkog stanovništva banovine treba deliti u tri grupe. Prva je Dunavska banovina, žitnica naše države; drugu grupu sačinjavaju banovine sa srednjim brojevima; treću grupu sačinjavaju tri u tom pogledu zaista pasivne banovine: Dravska, Zetska i Primorska.

Još gore prolazi Dravska banovina pri izračunavanju, koliko dolazi ziratne zemlje na jednu glavu stanovništva uopšte, t.j. agrarnog stanovništva i neagrarnog stanovništva. Ovi podaci sledeći su:

Banovina: Dunavska 0.87 ha; Vrbaska 0.55 ha; Vardarska 0.52 ha; Moravska 0.49 ha; Drinska 0.47 ha; Savska 0.46 ha; Zetska 0.30 ha; Primorska 0.28 ha; Dravska 0.27 ha.

U ovom upoređenju Dravska banovina je poslednja, a Zetska i Primorska banovina su ispred nje.

Ovi podaci jasno pokazuju, da je Dravska banovina u pogledu ishrane stanovništva veoma pasivna, pa čak i najpasivnija između sviju banovina. Ovi podaci pokazuju dalje, da je selo Dravske banovine s obzirom na svoje ekonomske mogućnosti prenapučeno te daje zbog toga u krajevima Dravske banovine, gde je seljak upućen isključivo na zemljoradnju, život seljaka dosta skučen.

Pored relativne cifre, koja označava površinu ziratne zemlje koja dolazi na jednu glavu seljačkog stanovništva, kod presuđivanja privrednog i socijalnog stanja sela Dravske banovine treba imati u vidu još i sledeće: prema sadašnjem stanju privrednih prilika, eksploatacija zemlje, namenjena intenzivnom obrađivanju, t. j. oranica, došla je kako u pogledu celokupne površine tako i u pogledu hektarskog prinosa do granice, preko koje se teško može preći. Seljačka privreda Dravske banovine stigla je do kraja mogućnosti i nalazi se u stagnaciji. To stanje traje zapravo već decenijama. Jedini napredak može se konstatovati u nekim specijalnim granama seljačke privrede.

Dok se od 1920 god. do 1935 god. površina pod oranicama u zemlji podigla od 6,029.000 ha na 7,484.000 ha što čini 24.1% porasta, i dok se u istom vremenu površina zasejana specijalno žitaricama u zemlji podigla od 4,360.000 ha na 6,118.000 ha što čini 39.7% porasta, u Dravskoj banovini od 1920 do 1935 god. površina pod oranicom spala je od 316.000 ha na 311.000 ha što čini smanjenje za 1.6%, a površina zasejana specijalno žitaricama i istom periodu spala je od 199.000 ha na 193.000 ha što predstavlja smanjenje od 3%.

Ne samo što u Dravskoj banovini ima malo ziratne zemlje, nego je ona, u poređenju sa većinom ostalih banovina, pored toga još i lošija i manje plodna. Unatoč marljivom obrađivanju i dubrenju ostaju hektarski prinosi većine zemljoradničkih proizvoda Dravske banovine ispod državnog proseka. Tako je na priliku u proseku 1930—1935 god. hektarski prinos pšenice u državi iznosio 10.3 kvintala, a u Dravskoj banovini svega 9.5 kvintala; hektarski prinos kukuruza u državi iznosio je 15.7 kvintala, a u Dravskoj banovini svega 12.8 kvintala.

Ista slika nedostajanja zemlje i pasivnosti seljačke privrede Dravske banovine pokazuje se, ako se razgleda socijalna struktura sela Dravske banovine. Iz sledećih podataka vidi se, u koliko skromnim prilikama živi i privređuje seljak Dravske banovine.

O privrednoj i socijalnoj strukturi sela kao i o raspodeli zemlje na pojedine grupe seljačkih poseda, za vreme posle oslobođenja, nema nikakve statistike; kao oslonac mora da nam služi austrijska statistika seljačkih gazdinstva iz 1902 god.

Prema toj statistici, 1902 g. nalazilo se na onom delu teritorije Dravske banovine, koji je od bivše Austrije došao u sklop naše države, svega oko 145.000 seljačkih poseda. Od 1902 g. pa na ovamo, rasparčavanje seljačkog poseda u Dravskoj banovini mnogo je napredovalo, usled čega taj broj treba u nekoliko podići, da bi se dobilo sadašnje stanje. Ako se tome dodaju još i seljački posedi sa područja bivšeg mađarskog Prekomurja, koji u prednjem broju nisu uračunati, dobiće se današnji broj seljačkih poseda u Dravskoj banovini u iznosu od oko 170.000.

Sva ta množina poseda smeštena je na srazмерно maloj površini. Od celokupne površine Dravske banovine može se privredno iskorištavati svega 15.000 km². Od te privredno iskorišćene zemlje nalazi se u sklopu velikih poseda iznad 100 ha oko 1800 km² tako, da za seljačka gazdinstva Dravske banovine ostaje na raspoloženju svega 13.200 km² zemlje.

Od seljačkih poseda Dravske banovine manje od polovine osigurava sopstvenicima privredni opstanak. Prema veličini, seljački posedi Dravske banovine dele se ovako:

Seljački posed od	0 — 5 ha	. . .	58%
seljački posed od	5 — 20 ha	. . .	34%
seljački posed iznad	20 ha	. . .	8%

Ove cifre pokazuju, kako seljak Dravske banovine oskudeva zemljom. Gotovo 3/5 sviju seljačkih poseda Dravske banovine sitni su posedi, koji u poljoprivrednim prilikama Dravske banovine ne mogu da izdržavaju svoje sopstvenike.

Od tih sitnih poseda jedan priličan broj toliko je neznan, gotovo atomski, da za izdržavanje svojih sopstvenika uopšte ne dolazi u obzir, zbog čega ovi moraju da traže posla i zarade bilo kod srednjih i većih posednika na selu, bilo u industrijskim centrima i gradovima. Pored toga, u Dravskoj banovini ima preko 10.000 domaćinstava, čiji su starešine po zanimanju zemljoradnici a koji uopšte nemaju zemlje. I taj red idu razni najamnici i zakupci, a pogotovo viničari, koji su u vinorodnim krajevima Dravske banovine dosta mnogobrojni.

Život svih tih sitnih posednika, uključiv zemljoradnike bez zemlje, ni u normalnim godinama nije lak, a neobično težak i oskudan postaje u godinama nerodica, kao što je u Dravskoj banovini ova tekuća. U godinama nerodice, srednji i veći posednici ne mogu da im ostave jedan deo svojih poljskih proizvoda ni u vidu uposlenja ni u vidu pomoći te je na ovaj način opstanak ove najveće grupe seljačkog stanovništva Dravske banovine ugrožen.

Drugu grupu seljačkog poseda Dravske banovine čine posedi od 5—20 ha, a njih ima jedna trećina sviju seljačkih poseda. S obzirom na teške prilike, u kojima radi seljak Dravske banovine, ni ovi posedi nisu drugo što no mali seljački posedi; samo u krajevima sa boljom zemljom, boljom klimom i sa manje šume, oni se mogu ubrajati u srednje seljačke posede. Ipak oni omogućavaju svojim sopstvenicima makar i skromnu egzistenciju.

Treću najneznačajniju grupu seljačkog poseda čine seljački posedi preko 20 ha površine. Samo ovi posedi mogu u privrednim prilikama Dravske bano-

vine pružiti svojim sopstvenicima sigurnu egzistenciju i donekle udoban život.

Zastoj seljačke privrede Dravske banovine kao i činjenica što je seljak u svojoj privredi došao do granice preko koje se u sadašnjim prilikama teško može preći, mogu se posvedočiti takode i podacima o populaciji, koji se na jedan upadljiv način podudaraju sa privrednim podacima.

Porast seljačkog stanovništva Dravske banovine stagnira već decenijama, dok je seljačko stanovništvo u ostalim, naročito južnim pokrajinama naše države u tom vremenu mnogo poraslo i još uvek raste. No, selo Dravske banovine ne stagnira zato, što nema priraštaja, već zato, što ga ne može ishraniti i zadržati kod kuće. Selo Dravske banovine svoj priraštaj stanovništva (: 1—1.5% godišnje;) odliva bilo u strane zemlje u emigraciju, bilo u ostale banovine, bilo u gradove i industrijske centre Dravske banovine.

Interesantnu sliku pruža sledeće upoređenje rezultata popisa stanovništva od godine 1910 do 1931 g.:

Godina	Stanovništvo Dravske banovine	Agrarno stanovništvo	U %	Ne-agrarno stanovništvo	U %
1910	1.061.000	692.000	65.2%	369.000	34.8%
1931	1.144.000	697.000	60.9%	447.000	39.1%

Dok je dakle stanovništvo Dravske banovine u pomenuta dva decenija poraslo ukupno za 83.000 ili za 7.9%, agrarno stanovništvo Dravske banovine poraslo je samo za 5000 ili za 0.7%. Gotovo čitavi ovaj porast ide na račun neagrarnog stanovništva, koje je u pomenuta dva decenija poraslo za 78.000 ili za 21.1%.

U pomenuta dva decenija agrarno stanovništvo Dravske banovine pokazivalo bi verovatno čak i opadanje, da je u to doba mogućnost uposlenja u gradovima i industriji kao i mogućnost emigracije van granica naše države bila veća.

Posle svega onoga što je ovde izneto o agrarnom pasivitetu Dravske banovine, potrebno je utvrditi još i koliki je taj agrarni pasivitet u ciframa.

1935 god., koja se u pogledu letine može označiti dobrom, u Dravskoj banovini bilo je zemlje pod oranicom 311.000 ha, a od toga bilo je zasejano žitaricama 193.000 ha.

Žetveni prinos sviju vrsta žitarica u Dravskoj banovini 1935 god. iznosio je 2,055.000 q.

Ako se od toga odbije potrebna količina za seme, t.j. oko 35.000 q, kao i ako se uzme u obzir da se u Dravskoj banovini za ishranu i odgoj stoke i živine potroši godišnje oko 350 do 400.000 q, onda ostaje za ishranu stanovništva godišnje svega 1,300.000 q.

Od 25 srezova, koliko ih Dravska banovina ima, samo četiri sreza (Murska Sobota, Dolnja Lendava, Ljutomer i Ptuj) i normalnim godinama proizvode toliko žitarica, da mogu izvestan broj vagona prodati u gradove. Ima i srezova, koji u pogledu žitarica u normalnim godinama sami mogu podmiriti svoje potrebe. Međutim većina srezova Dravske banovine takva je, da mora da uvozi žitarice i brašno iz ostalih banovina ne samo za ishranu svog neagrarnog stanovništva, već i za ishranu svog seljačkog stanovništva.

U normalnim godinama, uvoz žitarica i brašna iz ostalih banovina ceni se na 6000 vagona godišnje.

Od toga otpada na pšenicu oko 1000 vagona, na pšenično brašno oko 3000 vagona, na ostale žitarice i na žitarice za ishranu stoke oko 2000 vagona. Pšenično brašno troše pre svega gradovi, turistički i industrijski centri. To je faktički uvoz žitarica i brašna, koji odgovara platežnoj moći, ali ne odgovara i stvarnoj potrebi stanovništva Dravske banovine. Zbog svog privrednog položaja i socijalne strukture, velike mase seljaka i radnika Dravske banovine ni u normalnim godinama ne mogu da kupuju onoliko brašna i žitarica, koliko bi za njihovu ishranu bilo potrebno.

Ako se uzme u obzir domaća proizvodnja žitarica u Dravskoj banovini, koja ostaje na raspoloženu za ishranu stanovništva, kao i ako se tome doda još i faktički uvoz žitarica i brašna iz ostalih banovina, vidi se, da u Dravskoj banovini u normalnim godinama ostaje na raspoloženu za ishranu stanovništva svega 1,800.000 do 1,900.000 q žitarica godišnje. Prema sadašnjem broju stanovništva Dravske banovine, količina žitarica za ishranu na raspoloženu iznosi dakle 150 do 160 kg po glavi stanovnika.

Prema knjizi „Potrošnja hlebnih žita u Kraljevini SHS”, službeno izdanje Ministarstva poljoprivrede, u 1927 god. iznosila je potrošnja hlebnih žita u celoj zemlji u seoskim opštinama 312 kg a u varošima i varošicama 307 kg. na glavu stanovnika. Iz ovih podataka vidi se, da je potrošnja hlebnih žita u Dravskoj banovini po glavi mnogo manja nego prosečno u državi; šta više, ona iznosi tek polovinu proseka potrošnje u državi.

Takode i u normalnim godinama stanovništvo Dravske banovine taj manjak mora da nadoknadi hranom manjeg kvaliteta, kao što je krompir, kupus i repa. Već i u normalnim godinama jedan vrlo veliki deo seljaka Dravske banovine hrani se pretežno krompirom i kupusom, a čitav jedan sloj seljačkog proletarijata preko cele godine gotovo i ne vidi hleba. Isto važi donekle i za hranu radničkih masa Dravske banovine.

Sve to važi za normalne godine. Kakvo je stanje ratarstva i žetveni prinos Dravske banovine ove godine, koja je daleko ispod normale?

Dravska banovina, i u normalnim godinama agrarno pasivna, u ovoj godini je izuzetno pasivna.

Prema prosečnoj normalnoj godini, manjak prouzrokovan ove godine nerodicom i raznim štetama pričinjenim vremenskim nepogodama i bolestima, iznosi ove količine plodova odnosno ove vrednosti:

Kulture	U %	Količine	Cena	Vrednost
Pšenica	— 22.5%	152.167 q	à Din. 175	Din. 26,629.225
Ječam	— 26%	52.572 "	à " 175	" 9,200.100
Raž	— 19%	56.049 "	à " 165	" 9,248.085
Napolica	— 26.4%	11.401 "	à " 170	" 1,938.170
Ovas	— 25%	53.618 "	à " 170	" 9,115.060
Proso	— 20%	16.300 "	à " 150	" 2,445.000
Heljda	— 33%	79.800 "	à " 145	" 11,571.000
Krompir	— 33%	1,132.300 "	à " 80	" 90,584.000
Svega Din.				160,730.640

Na ovaj način, manjak prema normalnoj godini samo kod žitarica u Dravskoj banovini ove godine iznosi 421.907 q. Ova će količina nedostajati za ishranu stanovništva Dravske banovine pored normalnog godišnjeg uvoza žitarica, a to tim pre što je i prinos krompira, koji i u normalnim godinama čini

glavnu hranu seoskog stanovništva i zamenjuje mu brašno i žito, ove godine za čitavu 1/3 manji od normale.

Prema tome, Dravskoj banovini je ove godine potreban uvoz preko 4000 vagona žitarica za ishranu stanovništva, pored normalnog godišnjeg uvoza žitarica koji iznosi oko 6000 vagona.

Za Dravsku banovinu je ove godine naročito nepovoljno, što će za uvezeno brašno i žitarice morati plaćati dosta veće cene nego prošle godine. Dok je prošle godine pšenica dovezena u Dravsku banovinu koštala Din. 165.— po q, uzevši prosečno cenu preko cele godine, ove godine prosečna cena u Dravskoj banovini neće biti ispod Dinara 2.05. Isto onako porasle su i cene ostalih žitarica. Ako je Dravska banovina za dovoz brašna i žitarica, potrebnih za ishranu svoga stanovništva, prošle godine morala da plaća nekih Din. 123,500.000.—, ove će godine morati da plaća nekih Din. 230,500.000.—, da bi stanovništvo održalo isti standard ishrane kao i prošle godine i da ne bi gladovalo. Za seljačko stanovništvo Dravske banovine pretstavlja ovogodišnja loša godina samo za kupovinu brašna i žitarica višak rashoda od nekih Din. 107,000.000.—. Od te sume Din. 25,000.000.— otpadaju na razliku u ceni svakogodišnjeg normalnog dovoza brašna i žitarica iz ostalih banovina naše zemlje, a Din. 82,000.000.— na povećani dovoz brašna i žitarica, koji će ove godine biti potreban zbog slabe žetve u Dravskoj banovini.

Tome mnogo povećanome izdatku seljaka Dravske banovine pridolazi još i mnogo smanjeni prinos većine privrednih grana, koje su davale seljaku novčani prihod.

Kako seljak Dravske banovine može da živi i privredno egzistira, kad je agrarno toliko pasivna? Privrednu egzistenciju mu omogućavaju šumarstvo, stočarstvo, živinarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, a u nekim krajevima i kultura hmelja. Sleduje kratka analiza ovih privrednih grana, prvo, u normalnim godinama, a zatim u ovoj godini.

U seljačkoj privredi Dravske banovine vinogradarstvo igra značajnu ulogu. Od 25 srezova, vinova se loza gaji u 16 srezova, a u 8 srezova od vinogradarstva živi znatan deo seljačkog stanovništva. Vinogradi pokrivaju preko 1½% celokupne površine Dravske banovine. Vinogradarski krajevi Dravske banovine u toku poslednjih godina prilično stradaju od krize, jer veoma teško prodaju svoje vino. U inostranstvo ono se više ne izvozi (predratna tržišta u Austriji koja su bila najvažnija izgubljena su), niti se u većim količinama prodaje van granice Dravske banovine, pa i u samoj Dravskoj banovini domaće vino sve teže odoljeva jakoj konkurenciji vina iz ostalih banovina, naročito dalmatinskih vina. Dalmatinska vina su jeftinija od vina Dravske banovine, jer je tamo hektarski prinos veći, a troškovi proizvodnje su manji.

Usled pomenutih nepogoda, manjak proizvodnje vina ove godine iznosi 60%, što čini u količini 321.180 hl, a s obzirom na cenu Din. 4.— po litru, u vrednosti Din. 128,472.000.—.

Od ovog velikog manjka biće pogodeni seljaci-sopstvenici vinograda, a još više vinogradarski radnici, tako zvani viničari. Viničari su agrarni radnici bez sopstvene zemlje i kuće. Za besplatan stan i besplatno uživanje komada oranice oni su dužni da vode brigu oko vinograda i da rade u njemu uz niske nadnice. Takode i u normalnim vremenima, od svega agrar-

nog stanovništva ovaj sloj živi u najnepovoljnijim socijalnim prilikama. Ove godine mu je bilo još teže.

Manjak proizvodnje vina teško će pogoditi vinogradarske krajeve takode i stoga, što su oni u većini slučajeva u isti mah i voćarski krajevi pa je i voće ove godine slabo rodilo.

Voćarstvo je u severnim i istočnim srezovima Dravske banovine najvažniji izvor prihoda seljačkog stanovništva. U nekim predelima ono zauzima čak i značaj monokulture.

Prosečni rod voćaka u Dravskoj banovini iznosio je u toku poslednjih godina, i to godišnje: jabuka 10.000, krušaka 2.000, šljiva 1.200, trešanja 200, bresaka 50, kajsijsa 10 i oraha 200 vagona.

Jedan dobar deo proizvodnje jabuka, naročito boljih kvaliteta, izvozi se. Prosečni izvoz voća sa područja Dravske banovine iznosio je u toku poslednjih godina i to godišnje: jabuka 3.000, krušaka 2, šljiva 2 i oraha 30 vagona.

Jedan deo voća prodaje se na tržištima u Dravskoj banovini, pa i u većim centrima u ostaloj zemlji, ali je prodaja voća Dravske banovine na domaćim tržištima svakako manja od izvoza.

Sva ostala proizvodnja voća troši se na selu u samim seoskim gazdinstvima te ne dolazi na tržište. Radi se o voću manjeg kvaliteta, koje ne može doći u obzir ni za izvoz ni za prodaju u zemlji, pa se od njega pravi jabukovača (kruškovača) ili peče rakija. I jedno i drugo najviše se troši u samom selu te prema tome seljaku ne daje naročite novčane prihode.

U normalnim godinama, u seoskoj privredi Dravske banovine voćarstvo pretstavlja jedan veliki aktivum. Taj se aktivum ove godine zbog slaboga roda neobično smanjio.

Prema podacima sreskih načelnstava, rod voćaka u Dravskoj banovini iznosi ove godine: jabuka 1.687, krušaka 640, šljiva 544, trešanja 158, bresaka 27, kajsijsa 8 i oraha 70 vagona.

Upoređen sa rodom u normalnim godinama, manjak ove godine iznosi kod pojedinih vrsta voćaka u postocima: jabuke —83%, kruške —68%, šljive —55%, trešnje —21%, breskve —46%, kajsijsa —20% i orasi —65%.

Kao što se vidi, slabim rodom i štetama, pričinjenim vremenskim nepogodama, pogođene su sve vrste voća, a najviše su stradale jabuke, koje u Dravskoj banovini kako u pogledu količine proizvodnje tako i u pogledu izvoza pretstavljaju najvažniju vrstu voća.

Ove godine ima vrlo malo jabuka za prodaju, a još manje ih ima za izvoz. Izvoz jabuka iz Dravske banovine u inostranstvo je ove godine spao na minimum, jer su najmanje rodile upravo plemenite jabuke, koje su podesne za izvoz u inostranstvo i koje se u glavnome i izvoze.

Izvoz voća ovogodišnjeg roda iz Dravske banovine dosada je iznoco: jabuka 260 vagona i krušaka 2 vagona.

Do kraja izvozne sezone izvešće se još do 50 vagona. Prema tome, ceo izvoz jabuka iz Dravske banovine ove godine izneće oko 310 vagona.

Kod jabuka ovogodišnji manjak izvoza veći je od manjka samoga roda. Takode i manjak u prodaji voća na domaćim tržištima u ovoj sezoni vrlo je veliki, ma da je, u srazmeri sa izvozom, prodaja voća u zemlji možda nešto bolje prošla.

I pored toga, što su za većinu voća u Dravskoj banovini ove godine plaćene nešto više cene nego u prošloj godini, gubitak u novcu je ipak ogroman.

On iznosi za pojedine vrste voća: jabuke 92.000.000.— dinara, kruške 15.400.000.— dinara, šljive 2.848.000.— dinara, trešnje 1.840.000.— dinara, breskve 420.000.— din., i orasi 8.500.000.— din. Ukupno 12.008.000.— dinara.

U opreci sa ostalim granama poljoprivredne proizvodnje, hmeljarstvo ove godine pokazuje višak prinosa kako po količini tako i po vrednosti. Prinos hmelja u Dravskoj banovini je ove godine za 1173 q veći od onoga u prošloj godini, a i cene su više. Prema tome, celokupni višak ovogodišnje berbe hmelja u Dravskoj banovini nadmašuje prošlogodišnju berbu u vrednosti za 6.947.000.— dinara.

Pošto je kultura hmelja lokalno ograničena, ovaj višak nema neki veći značaj.

Ima još jednu važnu granu seljačke privrede Dravske banovine, koja ove godine prema prošloj godini pokazuje višak prihoda a to je stočarstvo.

Stočarstvo je u Dravskoj banovini od naročito značaja za seljačku privredu, jer se njime bave seljaci sviju predela banovine, bili ti predeli ratarski, voćarski, vinogradarski ili šumski. Prihodom od stočarstva seljak kupuje hranu, podmiruje ostale svoje potrebe i plaća porez i dažbine naročito u krajevima, gde nema prihoda od druge neke privredne grane. Dolaze naročito u obzir goveda i svinje. 1935 g. bilo je u Dravskoj banovini 360.000 goveda i 295.000 svinja.

Kroz nekoliko poslednjih godina stočarstvo je bilo u velikoj krizi zbog niskih cena stoke. Ove godine cene su se popele. U vremenu do početka oktobra porast cena bio je manji, a posle oktobra bio je veći. Prema prosečnim cenama stoke u godini 1935, povišavanje cena raznih vrsta stoke u Dravskoj banovini po kg. žive mere 1936 g. iznosi otprilike:

Vrsta stoke	januar-septembar 1936 g.	oktobar-decembar 1936 g.
Goveda (odrasla, sviju kategorija i kvaliteta, prosečno)	Din. 0:50	Din. 1:25
Telad	" 1:—	" 3:—
Svinje	" 0:50	" 1:50

Zahvaljujući tome porastu cena, podigao se i prihod stočarstva. Ako se uzme u obzir taj porast cena kao i godišnji priraštaj sviju vrsta i kategorija stoke, dobiće se, koliko iznosi povišenje prihoda stočarstva. U upoređenju sa prošlom godinom višak prihoda kod raznih vrsta stoke iznosi: goveda dinara 18.000.000.—; telad din. 6.000.000.—; svinje dinara 20.500.000.—; konji dinara 2.000.000.— — ukupno din. 46.500.000.—.

Šumarstvo je neobično važna privredna grana za seljake i za velike mase radnika Dravske banovine, koji su uposleni u šumskoj industriji. Privreda mnogih srezova Dravske banovine u najvećoj meri zavisi od šume. Značaj šumarstva za Dravsku banovinu najbolje se vidi po tome, što od celokupne površine Dravske banovine šuma pokriva 44.6%, a od produktivne površine čak i 47.2%. U 12 od 25 srezova šuma pokriva preko polovine produktivne površine. Ma da je od celokupne površine šuma Dravske banovine u iznosu od 679.268 ha blizu jedna četvrtina, t. j. 154.344 ha, u sastavu velikog poseda (iznad 200 ha), ipak domalo svaki seljački posed ima bar parče šume, odakle uzima drva za kućnu upotrebu i za prodaju. Od 170.000 seljačkih poseda, koliko ih Dravska ba-

novina ima, makar i malu parcelu šume ima 139.000 poseda, što znači 82%. Ova cifra pokazuje, koliki je socijalni značaj malog šumskog poseda u Dravskoj banovini. U šumskim predelima šuma predstavlja mogućnost za opstanak seljaka i služi mu kao rezerva za teške dane.

U Dravskoj banovini šuma se prilično racionalno iskorišćava. Od celokupne proizvodnje drveta 1935 g., a nakon odbitka količina drveta upotrebljenog za loženje i spravljanje drvenog ugljena, ostalo je za tehničku upotrebu oko 900.000 m³. Od tih 900.000 m³ 1935 g. izvezenih je u inostranstvo oko 500.000 m³.

Iz ovoga se vidi, kolika je važnost izvoza za šumsku privredu Dravske banovine, a i kolika je zavisnost šumarstva od izvoza i od prilika na inostranim tržištima. Ova se činjenica naročito osetila u toku prva 3 tromesečja 1936 g., kad je usled italijanskih mera protiv sankcija gotovo ukinut izvoz jugoslovenskog drveta u strane zemlje, a napose drveta Dravske banovine u Italiju. Šumska privreda Dravske banovine je od toga pretrpela ogromnu štetu, mnogo veću nego šumska privreda ostalih banovina. U šumskim predelima Dravske banovine počev od novembra 1935 na ovamo vladala je jaka kriza. Velika šumska preduzeća ostalih šumskih pokrajina naše države, naročito velika bosanska preduzeća, u novonastalom položaju snašla su se kako-tako, plasirajući svoje proizvode na novim tržištima, dok šumska industrija i trgovina u Dravskoj banovini s obzirom na svoju strukturu nije mogla naći puta na nova tržišta. Dok je šumska privreda u krajevima van Dravske banovine u glavnome grupisana u nekoliko velikih preduzeća, koja raspolazu velikim investicijama i kapitalima i koja su s obzirom na svoj kapacitet sposobna za konkurenciju na velikim tržištima, šumska privreda u Dravskoj banovini nije centralizovana, već je podeljena na veliki broj malih pa i vrlo malih preduzeća. Broj tih preduzeća u Dravskoj banovini prevazilazi 2000, od toga samo 200 preduzeća sa modernim postrojenjima, što ukazuje na neobičnu rasparčanost šumske privrede i na neznatni kapacitet pojedinih šumskih preduzeća Dravske banovine. Ova mala šumska preduzeća imaju svoje poslovne veze, ustaljene godinama i decenijama, i mogu da egzistiraju samo u prilikama i poslovima kojima su vična. U vremenima bilo kojih potresa ona se teško prilagođavaju i teško nalaze nove poslovne veze, jer se na udaljenim tržištima, s obzirom na uslove uvoznika i s obzirom na potrebe većih transporta lađom, mogu praviti samo veći poslovi, kojima većina šumskih preduzeća Dravske banovine nije dorasla.

Izvoz drveta Dravske banovine upućen je pretežno na italijansko tržište, a najveći deo tog izvoza plasira se u severnoj Italiji. Ma da je izvoz drveta iz Dravske banovine već 1935 g. bio prilično pritešnjen usled carinskih i tarifnih pogodnosti, koje je italijanska vlada dala austrijskom drvetu, ipak je izvoz drveta iz Dravske banovine u Italiju do stupanja na snagu italijanskih mera protiv sankcija bio još uvek znatan i za šumsku privredu Dravske banovine od najvećeg značaja. Da bi se videla sva ogromna šteta, koju je šumska privreda Dravske banovine ove godine pretrpela usled pomenutih italijanskih mera protiv sankcija, sleduju podaci o izvozu drveta iz države i iz Dravske banovine, kao i podaci o položaju nastalom ove godine u našoj šumskoj privredi. Podaci su radeni na osnovu statističkog izveštaja C. I. V. (Comité international du Bois), a za Dravsku banovinu su prikupljeni od stručnjaka šum-

ske privrede. Podaci se odnose na glavne vrste drveta, koje dolaze naročito u obzir za izvoz Dravske banovine pa i cele zemlje, t. j. mekano drvo uopšte i testerisano tvrdo drvo. Podaci ne obuhvataju ostale vrste tvrdog drveta, čiji izvoz interesuje u glavnome Savsku banovinu. Upoređuju se prva tri tromesečja tekuće godine, u kojima su posledice italijanskih mera protiv sankcija došle do punog izražaja, sa prva tri tromesečja 1935 g., koja se mogu u pogledu izvoza drveta smatrati donekle normalnim.

Izvoz drveta iz države uopšte u prva tri tromesečja 1935 g.: tvrdo drvo testerisano 208.000 m³; mekano drvo uopšte 704.000 m³.

Od toga mekano drvo tesano 138.000 m³; mekano drvo testerisano 552.000 m³.

Iz drveta iz Dravske banovine uopšte u prva 3 tromesečja 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina	Udeo Dravske banovine u jugoslovenskom izvozu drveta
Tvrdo drvo testerisano..	25.000 m ³	12%
Mekano drvo uopšte....	354.000 m ³	51%
Od toga:		
Mekano drvo tesano....	110.000 m ³	80%
Mekano drvo testerisano	244.000 m ³	45%

Ove cifre pokazuju veliki značaj, koji ima izvoz mekanog drveta iz Dravske banovine u celokupnom jugoslovenskom izvozu mekanog drveta; udeo Dravske banovine prelazi polovinu svega jugoslovenskog izvoza, dok kod tekanog mekanog drveta ima dominantnu poziciju.

Da bi se uočio gubitak naše šumske privrede usled italijanskih mera protiv sankcija, sleduju podaci, prvo, o našem izvozu drveta u Italiju pre stupanja na snagu tih mera, pa zatim podaci o izvozu drveta u Italiju za vreme tih mera.

Izvoz drveta iz cele države u Italiju u prva 3 tromesečja 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina	Udeo izvoza u Italiju u celokupnom jugoslovenskom izvozu drveta
Tvrdo drvo testerisano .	109.000 m ³	52%
Mekano drvo uopšte....	502.000 m ³	71%
Od toga:		
Mekano drvo tesano....	110.000 m ³	80%
Mekano drvo testerisano	244.000 m ³	69%

Izvoz drveta iz Dravske banovine u Italiju u prva 3 tromesečja 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina	Udeo izvoza drveta iz Dravske banovine za Italiju u celokupnom jugoslovenskom izvozu drveta za Italiju:	Udeo izvoza drveta Dravske banovine za Italiju u celokupnom izvozu drveta Dravske banovine:
Tvrdo drvo testerisano....	17.000 m ³	15%	68%
Mekano drvo uopšte.....	289.000 m ³	57½%	81%
Od toga:			
Mekano drvo tesano.....	99.000 m ³	90%	90%
Mekano drvo testerisano....	190.000 m ³	48%	48%

Prema tome, preko polovine normalnog jugoslovenskog izvoza mekanog drveta u Italiju ide iz Dravske banovine, a jugoslovenski izvoz tesanog mekanog drveta u Italiju ide gotovo isključivo iz Dravske banovine. Iz prednjih cifara vidi se takode i koliko je izvoz drveta iz Dravske banovine zavisao od italijanskog tržišta; za Italiju idu od izvoza testerisanog drveta iz Dravske banovine više od 2/3, a mekanog drveta više od 4/5.

Sleduju podaci, kako se ove godine smanjio naš izvoz drveta usled italijanskih mera protiv sankcija. Razlika izvoza jugoslovenskog drveta u Italiju u periodu januar—septembar 1936 g. prema periodu januar—septembar 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina (manjak)	Manjak jugoslovenskog izvoza drveta u Italiju u periodu jan.—sept. 1936 god. prema jan.—sept. 1935 g.	Manjak jugoslovenskog izvoza drveta u opšte u periodu jan.—sept. 1936 godine prema jan.—sept. 1935 g.
Tvrdo drvo testerisano...	—108.000 m ³	—99%	—52%
Mekano drvo u opšte...	—470.000 m ³	—94%	—67%
Od toga:			
Mekano drvo tesano.....	—100.000 m ³	—91%	—72%
Mekano drvo testerisano..	—370.000 m ³	—94%	—67%

Prema ovim podacima izvoz drveta iz naše zemlje za Italiju u periodu januar—septembar 1936 g. sveden je na minimum. Manjak izvoza usled eliminacije italijanskog tržišta iznosio je za testerisano tvrdo drvo preko polovine, a za mekanu drvo preko 2/3 celokupnog našeg izvoza ovih vrsta drveta u istom periodu 1935 g.

Radi tesne povezanosti šumske privrede Dravske banovine sa italijanskim tržištem, izvoz drveta iz Dravske banovine merama protiv sankcija mnogo je više pogodan negoli celokupni jugoslovenski izvoz drveta, što će se videti iz sledeće tabele. Manjak izvoza drveta iz Dravske banovine u Italiju u periodu januar—septembar 1936 g. prema periodu januar—septembar 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina (manjak)	Manjak u % prema izvozu drveta iz Drav. banovine za Italiju	Manjak u % prema izvozu drveta iz Drav. banovine uopšte
Tvrdo drvo testerisano....	—17.000 m ³	—100%	—68%
Mekano drvo u opšte.....	—284.000 m ³	—98%	—80%
Od toga:			
Mekano drvo tesano.....	—94.000 m ³	—95%	—85%
Mekano drvo testerisano..	—190.000 m ³	—100%	—78%

Izvoz drveta iz Dravske banovine za Italiju u pomenutom periodu gotovo je prestao. Ovo je imalo za posledicu, da je izvoz drveta iz Dravske banovine u opšte za testerisano tvrdo drvo sveden na 1/3, a za mekanu drvo na 1/5 normalnog obima izvoza.

Već je rečeno, da je šumska privreda naše zemlje u zamenu za izgubljeno italijansko tržište tražila, a donekle i našla novih tržišta i mogućnosti za svoj izvoz. Velika šumska preduzeća u ostalim banovinama,

naročito bosanska, uspela su u tome u priličnoj meri. No, izvoznici drveta Dravske banovine uspeli su da plasiraju jedino nešto više testerisanog tvrdog drveta u Engleskoj, Holandiji, Nemačkoj, a testerisanog mekanog drveta u Grčkoj, Mađarskoj i Nemačkoj. Inače, mekanu drvo Dravske banovine nije našlo mogućnosti prodaje u zemljama zapadne Evrope i u prekomorskim zemljama, gde je pre svega „Šipad“ prilično nadoknadio svoj gubitak na italijanskom tržištu.

Da bi se dobila konačna slika o položaju naše šumske privrede, nastalom usled mera protiv sankcija, pored gubitka na italijanskom tržištu treba uzeti u obzir još i povećanu prodaju i izvoz na nova tržišta. Konačni manjak jugoslovenskog izvoza drveta u periodu januar—septembar 1936 g. prema periodu januar—septembar 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina	Manjak u % u periodu jan.-sept. 1936 g. prema periodu jan.-sept. 1935 g.
Tvrdo drvo testerisano..	—79.000 m ³	—38%
Mekano drvo u opšte...	—376.000 m ³	—53%
Od toga:		
Mekano drvo tesano....	—98.000 m ³	—70%
Mekano drvo testerisano	—278.000 m ³	—50%

Podaci za Dravsku banovinu sadržani su u sledećoj tabeli. Konačni manjak izvoza drveta Dravske banovine u periodu januar—septembar 1936 g. prema periodu januar—septembar 1935 g.:

Vrsta drveta	Količina	Manjak u % u periodu jan.-sept. 1936 g. prema periodu jan.-sept. 1935 g.
Tvrdo drvo testerisano..	—8.000 m ³	—32%
Mekano drvo uopšte...	—252.000 m ³	—71%
Od toga:		
Mekano drvo tesano....	—93.000 m ³	—85%
Mekano drvo testerisano	—159.000 m ³	—65%

Iz prednjih dveju tabela vidi se, u koliko većoj meri je pogodan izvoz drveta iz Dravske banovine negoli celokupni jugoslovenski izvoz drveta. Dok je konačni manjak celokupnog našeg izvoza mekanog drveta u periodu januar—septembar 1936 g. izneo svega nešto više od polovine izvoza u istom periodu 1935 g., manjak izvoza mekanog drveta iz Dravske banovine izneo je preko 2/3.

Za testerisano tvrdo drvo izgleda procenat manjka jugoslovenskog izvoza u upoređenju sa manjkom izvoza Dravske banovine istina, nešto veći. Ali, ako se vodi računa o izvozu ne samo testerisanog tvrdog drveta nego i ostalih vrsta tvrdog drveta, kao što su na pr. železnički pragovi, duge itd., koje vrste u prednjim pregledima nisu uzete u obzir a čiji je izvoz mnogo manje pogodan, naći će se, da procenat manjka jugoslovenskog izvoza tvrdog drveta nije veći od procenta manjka izvoza tvrdog drveta Dravske banovine. On je verovatno još i manji. Uostalom, u Dravskoj banovini izvoz testerisanog tvrdog drveta prema izvozu mekanog drveta ne igra veliku ulogu, jer normalno iznosi po količini oko 1/15, a po vrednosti oko 1/8 celokupnog izvoza Dravske banovine. Prema tome, njegov nešto manje nepovoljniji položaj u ovogodišnjem izvozu ne može da menja sliku katastro-

falnog stanja, u kome se ove godine nalazila šumska privreda Dravske banovine.

Neku malu kompenzaciju šumska privreda Dravske banovine našla je u povećanoj prodaji drveta za Savsku i Dunavsku banovinu, koju je omogućila takozvana „splavarska“ železnička tarifa, ali je ta kompenzacija iznosila svega oko 10% manjka izvoza.

Zbog krize šumske privrede u Dravskoj banovini, jedan veliki broj stanovnika našao se u teškom stanju. Stanovništvo šumskih predela Dravske banovine je bilo za sve vreme trajanja mera protiv sankcija bez zarade; šumski krajevi jako su osiromašili. Ovo se ispoljilo u svima granama privrede Dravske banovine, a naročito u velikom smanjenju konsuma i sniženju standarda života stanovništva šumskih krajeva.

Dovoz žitarica i brašna u šumske srezove Dravske banovine, koji moraju najveći deo svoje hrane kupovait, smanjio se u pomenutom periodu za više od polovine.

Velika privredna depresija šumskih predela Dravske banovine nije mogla da se ne pokaže i kod finansijskog efekta naplaćivanja poreza. Dok je naplaćivanje direktnih poreza u Dravskoj banovini uopšte u 1936 g. prema 1935 g. poraslo, šumski krajevi Dravske banovine, i pokraj visokog poreskog morala poreznika kao i preciznog funkcionisanja poreskih uprava Dravske banovine, nisu mogli na vreme da plaćaju poreza za dve poreske uprave sa izrazito šumskim područjem, Gornji grad i Ribnica. Kod poreske uprave Gornji grad u periodu januar—novembar 1935 g. plaćano je 77% od propisanog poreza, dok je u istom periodu 1936 g. plaćano svega 64%; kod poreske uprave u Ribnici u periodu januar—novembar 1935 g. plaćano je 94% poreskog propisa, dok je u istom periodu 1936 g. plaćano svega 85%.

Kad se uzme u obzir ne samo količina drveta, već i njegova vrednost, gubitak plasmana i prodaje svih vrsta drveta kako iz cele zemlje, tako i iz Dravske banovine, izgleda ovako: u periodu januar—septembar 1936 g. cela zemlja je izgubila $\frac{1}{4}$ svega plasmana drveta, a Dravska banovina je izgubila $\frac{2}{6}$.

Da bi dobili manjak nacionalnog dohotka, koji je nastao usled posledica mera protiv sankcija, potrebno je da manjak dohotka šumske privrede izrazimo takođe i u novčanom iznosu. Prema statistici spoljne trgovine kraljevine Jugoslavije, službenog izdanja Ministarstva finansija, u prvom polgodu 1936 god. vrednost jugoslovenskog izvoza proizvoda šumarstva iznosila je svega Din. 252,522.687.— prema Din. 392,186.785.— u istom periodu 1935 god. Izvoz proizvoda šumarstva u prvom polgodu 1936 god. prema istom periodu 1935 god. manji je za Din. 139,664.098.—. Manjak je još veći, ako se uzme u obzir samo drvo za gradu. Dok smo u I. polgodu 1935 god. eksportirali drveta za gradu u vrednosti od Din. 363,811.555.—, u istom periodu ove godine eksportirali smo ga samo za Din. 217,263.925.—. Prema tome, izvoz drveta za gradu u pomenutom periodu ove godine manji je za Din. 146,547.630.—.

Da bi dobili procembenu vrednost manjka plasmana drveta Dravske banovine u periodu januar—septembar 1936 god. potrebno je, s jedne strane, da rezultate statistike spoljne trgovine za prvo polugode protegnemo na prvih 9 meseci, pošto podaci za mesec juli, avgust i septembar još nisu na raspoloženju. Ovo se može učiniti tim pre, što su posledice mera protiv sankcija kroz sve to vreme još trajale, a i inače u izvozu našeg drveta nije bilo značajnijih

promena. S druge strane potrebno je proceniti, sa koliko procenata Dravska banovina participira u ukupnom manjku izvoza drveta. Prema svemu napred iznetom, a naročito prema podacima u procentima, sa kojima Dravska banovina participira u izvozu pojedinih vrsta drveta, dalje imajući u vidu razmer vrednosti raznih vrsta drveta i vodeći računa o plasmanu drveta iz ostalih banovina na novim tržištima, moraće se proceniti udeo Dravske banovine u celokupnom jugoslovenskom manjku izvoza jugoslovenskog drveta u periodu januar—septembar 1936 g. po vrednosti sa okruglo 35%. To čini izraženo u brojkama otprilike din. 77,000.000.—.

Do gotovo iste brojke dolazi se, ako se na osnovu napred iznetih podataka o količini konačnog manjka plasmana Dravske banovine izračuna njegova vrednost.

Jedan dalji veliki gubitak pretrpela je šumska privreda Dravske banovine ove godine usled devalvacije lire. Zbog obustave funkcionisanja jugoslovensko-italijanskog kliringa, italijanski uvoznici drveta izvoznicima iz Dravske banovine ostali su dužni velike sume u lirama, koje potiču od izvoznih poslova koji su obavljani u toku cele prošle godine, kad je italijanska lira u kliringu vredila din. 3.55. Danas Narodna banka našim izvoznicima ova potraživanja plaća po tečaju din. 2.75 za liru. Izvoznik gubi dakle kod svake lire svog potraživanja din. 0.80. Gubitak Dravske banovine usled devalvacije lire ceni se na oko dinara 10,000.000.—.

Prema svemu ovome celokupni manjak i gubitak šumske privrede Dravske banovine ove godine iznosi oko din. 87,000.000.—.

Ukupni manjak nacionalnog dohotka privrednih grana poljoprivrede i šumarstva zajedno sa šumskom industrijom i trgovinom u Dravskoj banovini ove godine prema prošloj godini iznosi:

ratarstvo	— Din. 160,730.640.—
vinogradarstvo	— „ 128,742.000.—
voćarstvo	— „ 121,008.000.—
hmeljarstvo	+ Din. 6,947.000.—
stočarstvo	+ „ 46,500.000.—
šumarstvo	— „ 87,000.000.—
ukupni (manjak)	— Din. 443,763.640.—

Nuzgred spomenuto, veliko opadanje prihoda ovih privrednih grana u Dravskoj banovini dovodi u opasnost takođe i plaćanje prve rate otplatnog plana seljačkih dugova, jer seljaci ove godine nikako neće moći da nabave potrebne velike sume gotovog novca, koje bi vrlo teško nabavili i u boljim godinama nego što je za seljake Dravske banovine ova.

U prednjem je prikazano stanje poljoprivrede i šumarstva Dravske banovine uopšte, kao i ove godine napose. Ostaje, da se osvrnemo još i na položaj ostalih privrednih grana.

U državi je ukorenjeno mišljenje, da je Dravska banovina pokrajina, čija industrija je srazmerno malo štetovala od privredne krize, zbog čega se i nalazi u stalnom i naglom porastu. No, ovo nije tačno, kao što nije tačno ni mišljenje o nekom blagostanju seljaka Dravske banovine. Industrija Dravske banovine ne samo što ne može da uposli priliv radnog sveta sa sela, nego ne može da uposli ni radnike, koje je u svoje vreme uposljavala.

U nedostatku drugih podataka, za prikaz prosperiteta i vrednosti produkcije industrije cele zemlje kao i Dravske banovine napose, neka služe podaci o uposlenim radnicima, koje sastavljaju i obavljaju Sredi-

šnji ured za osiguranje radnika u Zagrebu za celu zemlju, a Okružni ured za osiguranje radnika u Ljubljani za Dravsku banovinu.

Već je rečeno, da se industrija Dravske banovine tek polako oporavlja od privredne krize; njeno oporavljanje je dosta sporije od oporavljanja industrije u ostaloj zemlji. S toga se ona i neće tako brzo povratiti u položaj, koji je imala pre izbijanja krize.

Iz statistika pomenutih ureda vidi se, da je uposlenost kako u Dravskoj banovini tako i u ostaloj zemlji postigla svoj maksimum 1930 g., i to u Dravskoj banovini meseca juna, a u celoj zemlji meseca juna i avgusta. Za bazu upoređenja uzećemo mesec jun 1930 g. Toga meseca dostigao je broj radnika osiguranih kod pomenutih ureda u celoj zemlji 654.948, a od toga u Dravskoj banovini 103.214.

Počev od leta 1930 g., broj osiguranih radnika kako u celoj zemlji tako i u Dravskoj banovini stalno je u opadanju. Međutim, izraženo u relativnim ciframa, opadanje u Dravskoj banovini mnogo je veće od onoga u ostaloj zemlji. Najniže stanje broja osiguranih radnika kako u celoj zemlji tako i u Dravskoj banovini pada u zimske mesece 1932/33 g. Prema vremenu najveće uposlenosti (jun 1930), najniže stanje, izraženo u relativnim brojevima, takode i tu pokazuje mnogo veći pad u Dravskoj banovini, nego u ostaloj zemlji. Počev od zime 1932/33 g., broj osiguranih radnika — naravno sa sezonskim njihanjima — diže se, i to 1933 do 1935 g. prilično sporo, a 1936 g. dosta naglo. Vidi se takode i ovde, da je tempo oporavljanja od privredne krize u Dravskoj banovini mnogo sporije nego u ostaloj zemlji.

Ovo se vidi naročito u 1936 g. Dok je broj osiguranih radnika u ostaloj zemlji meseca septembra dostigao 560.336 i time prešao maksimalni broj od meseca juna 1930 g. za 8.602, u Dravskoj banovini u mesecu septembru 1936 g. broj osiguranih radnika još uvek iznosi samo 91.313 i time ostaje za celih 11.901 ispod maksimuma od meseca juna 1930 g. Upadljiviji postaje ovaj zastoj u industiji Dravske banovine, ako se uoče relativne cifre.

Ako se uzme maksimum uposlenosti meseca juna 1930 g. kao osnovica indeksa i obeleži sa 100, naćiće se, da je uposlenost u ostaloj zemlji u mesecu septembru 1936 g. dostigla 101.6, dok je u istom mesecu u Dravskoj banovini ostala pri 88.5. Prema tome, industrija Dravske banovine još uvek stagnira, što jasno proizlazi iz prednjih podataka. Socijalne posledice ove činjenice za stanovništvo Dravske banovine su teške.

Postoji, istina, jedna industrija, koja u Dravskoj banovini raste, a to je tekstilna industrija. Ovo je u ostalom i jedina industrija Dravske banovine, koja pokazuje neki porast. Broj osiguranih tekstilnih radnika popeo se od 9.125. 1930 g. na 14.506 u oktobru 1936, što pretstavlja porast od 5381 radnika. Međutim, šta znači ova cifra? Ona znači, da je broj osiguranih radnika ostalih industrija još više opao, da je dakle broj radnika uposlen u ostalim industrijama opao u Dravskoj banovini od meseca juna 1930 pa sve do meseca septembra 1936 g. ne samo za 11.901, nego još i za 5381, dakle ukupno za 17.282. Uostalom treba istaknuti, da rastuća tekstilna industrija u socijalne prilike radničkog staleža Dravske banovine unosi jedno pogoršanje. Naime, tekstilna industrija radi sa niskim nadnicama, kao i najviše sa ženskom radnom snagom. Od toga ima dve posledice: celokupna osigurana radnička zarada pa i prosečna nadnica

radnika ostaje srazmerno niska, a i procenat u industriji Dravske banovine uposlenih žena biva veći, dok se procenat muškaraca smanjuje, što opet ima za posledicu, da ima procentualno sve manje muškaraca — hranitelja familija i da se i nove radničke familije ne mogu osnivati.

Dosada je u kratko prikazan privredni položaj industrije i socijalno stanje radnih masa Dravske banovine, uzimajući u obzir uposlene radnike. Da bi slika bila potpuna, potrebno je, da se nešto reče i o neuposlenim radnicima.

Neuposlenih radnika i službenika uopšte u Dravskoj banovini ima mnogo više no što se to obično misli i što se prikazuje u zvaničnim statistikama berze rada. Naime, berze rada beleže samo onaj maleni broj radnika, koji traže uposlenje preko njih, dok ostavljaju na stranu onu masu radnika koji se uopšte ne obraćaju berzama rada.

Pošto kod nas nema ispravne statistike, koja bi obuhvatila sva neuposlena lica, moraćemo da postupimo sintetički, da bi dobili broj tih lica.

Sledeći podaci važe za novembar 1936 g.:

Prema podacima Okružnog ureda za osiguranje radnika u Ljubljani razlika između najvišeg broja kod tog ureda osiguranih radnika 103.214 juna 1930 i broja osiguranih radnika 91.006 novembra 1936 . . . . . 12.208

Razlika između najvišeg broja uposlenih rudara 11.934 god. 1929 i broja 6.956 rudara uposlenih novembra 1936 g. 4.978

Priraštaj novih radnih snaga, uzevši u obzir dospevanje novih radnih godišta, umiranje srednjih godišta i otpadanje doslužanih godišta, godišnje 3.750, što iznosi od vremena maksimalne uposlenosti juna 1930 g. pa do kraja 1936 g., t. j. u 6½ godina 24.375

Ukupno 41.561

Ovo je dakle prava cifra koja obeležava stanje neuposlenosti u Dravskoj banovini.

Napominje se, da se ovde računao u neuposlen svet sav priraštaj novih radnih snaga, jer u Dravskoj banovini, u opreci sa ostalim banovinama, selo više ne može da apsorbuje i prehranjuje novu radnu snagu. Prema godišnjem prirodnom priraštaju stanovništva Dravske banovine od prosečno 11.000 do 12.000 u toku poslednjih godina, cifra godišnjeg priraštaja radne snage 3.750 izgleda malena, ali je ispravna s obzirom na brojno slaba ratna godišta koja sada dospevaju za rad.

Napred utvrđena cifra neuposlenosti u Dravskoj banovini bila bi još veća, da se uzelo u obzir i seljačko stanovništvo i seosko radništvo, koje je u nedovoljnoj meri uposleno, koje u nedovoljnoj meri zarađuje i koje ne može da nađe uposlenja u industriji i gradovima te prema tome njegova tražnja posla nigde ne dolazi do izražaja. Ovo nedovoljno uposleno seljaštvo i seosko radništvo pretstavlja rezervu, koja pritiska na radno tržište Dravske banovine i alimentira emigraciju.

Neuposleni svet u Dravskoj banovini živi u teškim prilikama sam, a snizuje standard života i uposlenim licima, jer moraju ova jedan deo svojih prihoda da odvajaju za pomaganje neuposlenih članova rodbine.

Najbolnija tačka privrede Dravske banovine je rudarstvo. Rudarstvo u Dravskoj banovini sastoji se u glavnome od rudnika ugljena, koji se nalazi sa svojim radništvom već godinama u teškoj krizi. Ovo važi na-

ročito za Trbovlje kao najveći rudnik, gde nad rudarima stalno lebdi opasnost još manje uposlenosti ili čak i neuposlenosti uopšte. Rudari ovoga revira već sada prosečno preko cele godine ne rade više od 15 do 16 dana mesečno ili 3 do 4 dana nedeljno.

Rudarstvo Dravske banovine kronično je bolesno i ne može se podići. Pomoć mu može doći jedino od države.

Ugljen Dravske banovine ne može u inostranstvo. Niti industrija niti privatna potrošnja ne mogu nadoknaditi manjak, koji je nastao usled smanjenja državnih nabavki uopšte, a kod rudnika Dravske banovine posebice.

Počev od konjunkturalne godine 1929, kada je u Dravskoj banovini vrednost rudarske produkcije iznosila dinara 487,268.979.—, a u ostaloj zemlji dinara 980,468.440.—, ova je vrednost stalno padala, i to u Dravskoj banovini jako i brzo, a u ostaloj zemlji mnogo manje. Na minimum je spala 1932 g., kad je u Dravskoj banovini iznosila din. 211,203.383.—, a u ostaloj zemlji din. 807,408.401. Pad vrednosti rudarske produkcije Dravske banovine, u apsolutnim ciframa, veći je od pada vrednosti te produkcije u ostaloj zemlji, a mnogo je veći u relativnim ciframa. Od vremena, kad je spala na minimum, vrednost rudarske produkcije u ostaloj zemlji mnogo je porasla: 1935 g. iznosila je već 1,043.643.945.— din. Vrednost rudarske produkcije ostale zemlje ovim je prevazišla cifru iz konjunkturalne godine 1929 za 63,181.505 din. U Dravskoj banovini, međutim, vrednost rudarske produkcije od minimuma gotovo nije se ni makla, jer je 1935 g. dostigla tek din. 217,845.442.—. U pomenutoj godini vrednost produkcije Dravske banovine bila je ispod vrednosti konjunkturalne godine 1929 za ogromnu sumu od din. 269,423.537.—. Ovo je i prirodno, jer dok su u ostaloj zemlji rudnici radili takode i u vremenu najveće krize u nemnogo smanjenom obimu (a neki su rudnici čak i nanovo otvoreni), u Dravskoj banovini produkcija ugljena smanjena je na polovinu. Na tome je nivou i ostala sve do danas.

Indeksne cifre za kretanje vrednosti rudarske produkcije su ove: ako se uzme vrednost rudarske produkcije konjunkturalne godine 1929 kao osnova i obeleži sa 100, minimum za Dravsku banovinu 1932 god. iznosi 43.7 a ostalu zemlju 82.3; dok je ova vrednost 1935 god. za Dravsku banovinu ostala pri 44.7, u ostaloj zemlji popela se na 106.5. Za 1936 nema podataka, međutim, nema sumnje, da rudarska produkcija u Dravskoj banovini još uvek stagnira, dok u ostaloj zemlji još raste.

Sličnu sliku daje upoređenje produkcije ugljena po količini. U ostaloj zemlji od količine 3,359.205 t dog. 1929 produkcija ugljena je pala 1933 g. na minimum od 2,618.782 t, a povratila se 1935 g. na 3,150.530 t, dok je produkcija ugljena u Dravskoj banovini od 2,294.205 t 1929 g. spala na minimum 1,157.822 t god. 1933, a podigla se neznatno na 1,236.139 t god. 1935. Indeksne cifre kretanja produkcije ugljena, ako se uzme produkcija 1929 g. kao osnova i obeleži sa 100, sledeće su: minimum 1933 g. u Dravskoj banovini 50.5, a u ostaloj zemlji 78.5, produkcija 1935 g. u Dravskoj banovini 53.9, a u ostaloj zemlji 94.0.

Ista će se slika dobiti kod upoređivanja vrednosti produkcije ugljena.

Cifre o smanjenju količine produkcije ugljena Dravske banovine su u kauzalnoj vezi sa ciframa o opadanju nabavaka ugljena za državne železnice.

Još 1929 g. državne železnice iz rudnika Dravske banovine uzele su 1,020.030 tona ugljena i lignita, a iz rudnika ostale zemlje 1,132.545 t ugljena i lignita, ukupno 2,152.575 t ugljena i lignita. 1934 g. međutim, državne železnice uzele su svega 1,550.530 t ugljena i lignita, a od toga su dobavili rudnici Dravske banovine samo 483.417 t, dok su rudnici ostale zemlje dobavili 1,072.113 t. Prema tome, celo ovo smanjenje dobave ugljena i lignita državnim železnicama u iznosu od 597.045 t. i ide gotovo isključivo na račun Dravske banovine; dobava ugljena i lignita iz rudnika Dravske banovine smanjila se za 536.613 t. Restrikciju dobava ugljena i lignita državnim železnicama Ministarstvo saobraćaja izvršilo je gotovo isključivo na štetu Dravske banovine. Dok su se liferacije ugljena i lignita državnim železnicama iz ostale zemlje od 1929 do 1934 g. smanjile samo za 5.3%, liferacije iz Dravske banovine smanjile su se za 52.6%.

U kakvom odnosu je smanjenje nabavki ugljena i lignita za državne železnice iz rudnika Dravske banovine sa celokupnim smanjenjem količine proizvodnje ugljena i lignita u rudnicima Dravske banovine? Rečeno je već, da je jedan od glavnih uzroka smanjenja produkcije ugljena u Dravskoj banovini veliko smanjenje nabavki ugljena i lignita za državne železnice iz rudnika Dravske banovine. Ovo dokazuju sledeće cifre: od 1929 do 1934 g. produkcija ugljena u Dravskoj banovini spala je za 1,054.339 t, a liferacije ugljena rudnika Dravske banovine spale su za 536.613 t, što čini 52% celokupnog pada produkcije ugljena Dravske banovine.

Kriza rudnika ugljena Dravske banovine naravno da je najgore pogodila same rudarske radnike. Broj uposlenih rudara, koji je 1929 g. u Dravskoj banovini iznosio još 12.934, smanjio se do 1934 g. na 6.914, dakle za punih 5.020. Od 1934 g. pa na ovamo, ovaj se broj ne diže više. Pad broja uposlenih rudara iznosi dakle 38.8%.

No, ne samo to — takode i rudari, koji su još ostali na poslu, manje su uposleni. Od 1929 do 1935 g. pao je broj obavljenih nadnica u ugljenim rudnicima Dravske banovine od 3,245.263 na 1,524.228 nadnica, t.j. za 53.2%, dok je broj radnika pao za 38.8%.

Zbog pada pojedine nadnice, ukupna vrednost nadnica, zaradenih u ugljenim rudnicima Dravske banovine, pala je još u većoj meri nego što je pao broj uposlenih rudara i broj obavljenih nadnica. Od 1929 do 1935 g. vrednost tih nadnica pala je od Din. 157,935.595.— na Din. 60,993.186.—. Pad zarada rudara ugljenih rudnika Dravske banovine iznosi za 1935 g. Din. 96,942.409.— ili u procentima 62.9%. Prema tome, rudarsko stanovništvo ugljenih revira Dravske banovine zaraduje danas svega 37.1%, vrednosti nadnica iz 1929 g. Otuda i sva njegova beda.

Jedan veliki deo onih 5.000 rudara, koji su u Dravskoj banovini bez posla, nije mogao nigde biti smešten, jer niti je mogao da ide na rad u rudnike zapadne Evrope kao što je to ranije bivalo, niti je mogao da se u većem broju uposli u rudnicima na jugu naše države. Još manje on je mogao da se vrati u selo, jer su u Dravskoj banovini rudari stalež, koji je u današnjem obimu formiran već pre decenija tako, da rudarsko zvanje prelazi od oca na sina. Većina rudara Dravske banovine odavna je i prekinula veze sa selom, odakle njihovi stari pa možda i oni sami potiču.

Položaj rudara Dravske banovine je rana na narodnom telu, koja imperativno nalaže lečenje.

Kakvo je upoređenje nacionalnog dohotka Dravske banovine iz industrije i rudarstva u 1935 i 1936 g?

U svome ekspozeu o predlogu budžeta za god. 1936/37, Ministar finansija je rekao, da se nacionalni dohodak iz industrije cele zemlje od 3.010 miliona 1935 g. podigao na 3.173.3 miliona 1936 g. Prema tome, povišenje nacionalnog dohotka za celu zemlju od 1935 do 1936 g. iznosi 163.3 miliona. Ako se uzme, da Dravska banovina u celokupnom broju radništva uposlenog u industriji, participira sa nešto manje od 1/7, a u povišenju uposlenih radnika od 1935 do 1936 g. sa 1/8, onda povišenje nacionalnog dohotka Dravske banovine iz industrije od 1935 do 1936 g. iznosi oko 2 miliona.

Prema 1935 g. rudarstvo Dravske banovine 1936 g. nije dalo nikakav višak nacionalnog prihoda.

Za upoređenje nacionalnog dohotka iz ostalih privrednih grana, koje za Dravsku banovinu dolaze u obzir, u 1935 i 1936 g., podaci su uzeti iz onog onog istog ekspozea koji je gore naveden. Ministar finansija cení porast nacionalnog dohotka u celoj zemlji kao što sleduje: Kod zanatstva od 2954.7 miliona, 1935 g. na 3.043.5 miliona 1936 g., kod trgovine od 2676.4 miliona 1935 g. na 2.748.9 miliona 1936 g., kod kreditnih ustanova od 323.0 miliona 1935 g. na 432.5 miliona 1936 g., kod osiguravajućih društava od 35.9 miliona 1935 g. na 39.8 miliona 1936 g., kod automobilske saobraćaja od 231.0 miliona 1935 g. na 281.1 miliona 1936 g. i kod gradnja od 582.4 miliona 1935 g. na 694.0 miliona 1936 g.

Kako u tome povišenju nacionalnog dohotka participira Dravska banovina?

Zbog ovogodišnjeg privrednog položaja Dravske banovine, a naročito zbog slabe žetve i zbog mera protiv sankcija, sve te privredne grane u Dravskoj banovini u povišenju nacionalnog dohotka cele zemlje nisu mogle da učestvuju u odgovarajućoj meri. Pored toga je i kreditna privreda Dravske banovine zbog nefunkcionisanja mnogih kreditnih ustanova, kako u pogledu obima tako i u pogledu donosivosti svojih poslova, jako skućena. Prema tome, udeo Dravske banovine u povišenju nacionalnog dohotka cele zemlje, ocenjen optimistički, bio bi ovaj: kod trgovine, zanatstva, osiguravajućih društava i kreditnih ustanova najviše 1/10, kod gradnje 1/8 i kod automobilske saobraćaja 1/6 celokupnog zemaljskog viška nacionalnog prihoda.

Izraženo u novcu, povišenje nacionalnog dohotka Dravske banovine, u 1936 prema 1935 g. iznosi:

kod zanatstva	8.9 miliona
kod trgovine	7.2 miliona
kod kreditnih ustanova	11.0 miliona
kod osiguravajućih društava	0.4 miliona
kod automobilske saobraćaja	8.4 miliona
kod gradnja	14.0 miliona
Ukupno	49.9 miliona.

Nasuprot tome stoji sniženje nacionalnog dohotka Dravske banovine usled sniženja službeničkih plata, prinadležnosti i penzija, koje je izvršeno 1 oktobra 1935 g. Samo kod Dravske finansijske direkcije, koja vrši isplate plata i prinadležnosti za nadležstva koja nemaju vlastito računovodstvo, iznosi to sniženje Din. 2,235.000.— mesečno. Pošto su prošle godine kroz prvih 9 meseci plate i prinadležnosti

isplaćivane u nesmanjenom obimu, smanjenje u isplatama, izvršenim preko Dravske finansijske direkcije, prema prošloj godini iznosi Din. 20,115.000.—. Koliko iznosi smanjenje plata kod nadležstava, čije se isplate ne vrše preko Dravske finansijske direkcije, a to su nadležstva iz resora Ministarstva vojske i mornarice, Ministarstva pošta, Ministarstva saobraćaja, Ministarstva šuma i rudnika, žandarmerija i carinska nadležstva, nije tačno poznato. Ali se smanjenje plata službenika svih tih resora zajedno sa smanjenjem plata i penzija, čiju isplatu vrši Dravska finansijska direkcija, za ovu godinu prema prošloj može ceniti na oko 25.000.000.— dinara.

U konačnom bilansu i upoređenju ovogodišnjeg nacionalnog dohotka Dravske banovine sa nacionalnim dohotkom prošle godine, moraće se uzeti u obzir kao pasiva još i iznos od Din. 25,000.000.— koji predstavlja razliku u ceni svakogodišnjeg normalnog dovoza brašna i žitarica iz ostalih banovina, i to zbog povišenja cena tih proizvoda, koje je usledilo u toku ove godine.

Konačno upoređenje ovogodišnjeg nacionalnog dohotka Dravske banovine prema nacionalnom dohotku prošle godine:

Privredna grana	Višak	Manjak
Poljoprivreda, stočarstvo i šumarstvo sa šumskom industrijom i trgovinom		— 443,763.640.—
Ostala industrija	+ 22,000.000.—	
Ostale privredne grane	+ 49,900.000.—	
Smanjenje službeničkih plata, penzija i prinadležnosti		— 25,000.000.—
Veći izdatak zbog porasta cena brašna i žitarica		— 25,000.000.—
	+ 81,900.000.—	— 493,763.640.—

Prema tome: konačno smanjenje nacionalnog dohotka Dravske banovine 1936 g. prema 1935 g. iznosi — Din. 411,863.640.—.

Koliko iznosi ove godine nacionalni dohodak Dravske banovine kao i kako se je kretao u upoređenju sa nacionalnim dohotkom cele zemlje?

Prema procenama stručnjaka, iznosio je nacionalni dohodak Dravske banovine 1935 g. oko 4 milijarde, t.j. u vremenu, kad je nacionalni dohodak cele zemlje, prema ekspozeu Ministra finansija, ocenjen na 34.255.1 miliona dinara. Ako se od prošlogodišnjeg nacionalnog dohotka Dravske banovine odbije ovogodišnje gore izračunato smanjenje, nacionalni dohodak Dravske banovine u 1936 g. iznosi Din. 3,588.136.360.—.

Prema podacima Ministra finansija, nacionalni dohodak cele zemlje u 1936 g. iznosi 38.260.6 miliona dinara, što prema prošloj godini čini povišenje od 4,005.5 miliona dinara ili u procentima 11.7%.

Nasuprot tome, smanjenje nacionalnog dohotka Dravske banovine od 1935 na 1936 g. iznosi 10.3%.

Iz ovih podataka jasno se vidi, da je optimizam u pogledu privrednog položaja ostalih banovina ove godine osnovan i opravdan, a da u pogledu ovogodišnjeg privrednog položaja Dravske banovine nema mesta ni optimizmu ni zadovoljstvu.

Prilikom rasmatranja privrednog položaja Dravske banovine potrebno je, da se istakne još i jedna značajna činjenica: U Dravskoj banovini fiskalno opterećenje kako državnim tako i samoupravnim porezima i dažbinama mnogo je veće nego u ostaloj zemlji. Ovo opterećenje veće je ne samo po glavi stanovnika, već i po udelu koji ono predstavlja u nacionalnom dohotku. Sleduju podaci o proceni ovog fiskalnog opterećenja.

U 1935 g. iznosilo je poresko opterećenje državnim porezima i dažbinama u celoj zemlji oko 6900 miliona dinara. Prema oceni finansijskih stručnjaka, od toga otpada na Dravsku banovinu oko 950 miliona dinara, a na ostale banovine oko 5950 miliona dinara.

Još je potrebno naći, koliko ovo poresko opterećenje iznosi od nacionalnog dohotka. Pošto je nacionalni dohodak ostalih banovina 1935 g. iznosio 30.255.1 miliona dinara i bio opterećen državnim porezima i dažbinama u iznosu od 5950.— miliona, to je ovo opterećenje u ostalim banovinama iznosilo 19.6% od nacionalnog dohotka. Nasuprot tome, pošto je nacionalni dohodak Dravske banovine u 1935 g. iznosio oko 4.000 miliona dinara i bio opterećen državnim porezima i dažbinama u iznosu od 950 miliona, to je ovo opterećenje u Dravskoj banovini iznosilo 23.8% od nacionalnog dohotka. Srazmera fiskalnog opterećenja 1935 g. u Dravskoj banovini i u ostalim banovinama stalna je kroz duži niz godina i pokazuje, koliko je opterećenje državnim porezima i dažbinama u Dravskoj banovini veće nego u ostaloj zemlji kao i koliko veći deo svog nacionalnog dohotka Dravska banovina trajno prispiva za državne potrebe u poredenju sa ostalim banovinama.

Slika za Dravsku banovinu još je i nepovoljnija, ako se uzmu u obzir takođe i samoupravni porezi i dažbine. Razvijeniji socijalni i kulturni život Dravske banovine postavlja mnogo potrebe, koje država iz svojih sretstava i na osnovu pozitivnog zakonodavstva ne podmiruje: briga oko tih potreba i sav teret u vezi s njima u Dravskoj banovini prema tome padaju na banovinske i opštinske finansije. U vidu velikog poreskog opterećenja, država bere plodove razvijenijeg socijalnog i kulturnijeg nivoa Dravske banovine, a teret za održavanje i podizanje tog nivoa u velikoj meri ostavlja banovini i opštinama. U ostalim banovinama, gde zbog nižeg stepena kulturnog života i manje socijalne diferencijacije toliko tih potreba nema, i teret za banovinske i opštinske finansije je manji. Sleduju podaci o opterećenju samoupravnim porezima i dažbinama.

Ovo opterećenje iznosilo je u Dravskoj banovini u budžetskoj 1935/36 g., i to na osnovu banovinskog i opštinskog budžeta:

banovina	Din. 109,296.035.—
gradske opštine	„ 76,479.246.—
seoske opštine	„ 90,186.905.—
Svega Din.	285,962.186.—

Podaci za ostalu zemlju sastavljeni su za banovine i gradske opštine na osnovu budžeta za 1935/36 god., a za seoske opštine na osnovu budžeta za 1933/34 g., pošto za seoske opštine novi podaci još nisu na raspoloženju. Ovim se ne menja opšta slika, pošto od 1933/34 g. pa na ovamo budžetsko stanje seoskih opština nije bitno promenjeno;

banovine	Din. 592,310.225.70
gradske opštine	„ 663,022.397.—
seoske opštine	„ 642,704.466.—
Svega Din.	1.898,037.088.70

Ako se prema tome uporedi ukupno fiskalno opterećenje državnim i samoupravnim porezima i dažbinama sa nacionalnim dohotkom, naći će se, da je 1935 g. ovo opterećenje iznosilo u ostalim banovinama 25.9%, a u Dravskoj banovini 30.9% od nacionalnog dohotka. Takođe i ova srazmera ukupnog fiskalnog opterećenja traje već duži niz godina.

Ilustrativni su podaci o poreskom opterećenju po glavi stanovnika u Dravskoj banovini i ostaloj državi. Prema napred iznetim podacima, poresko opterećenje državnim porezima i dažbinama iznosilo je 1935 g. u ostaloj državi 441 dinara po glavi, dok je ono u Dravskoj banovini iznosilo 812 dinara po glavi. Poresko opterećenje samoupravnim porezima i dažbinama 1935 g. u ostaloj zemlji iznosilo je 139 dinara po glavi, a u Dravskoj banovini 244 dinara po glavi.

Prema tome, ukupno poresko opterećenje državnim i samoupravnim porezima i dažbinama 1935 g. iznosilo je u ostaloj državi din. 580 po glavi, a u Dravskoj banovini din. 1056.— po glavi. Ove brojke najbolje svedoče, koliko je poresko opterećenje stanovništva Dravske banovine veliko i teško prema poreskom opterećenju u ostaloj državi.

Svi ovi podatci važe za 1935 g. i onako nepovoljna slika za Dravsku banovinu još je nepovoljnija, jer je nacionalni dohodak Dravske banovine prema prošloj godini pao, a fiskalno opterećenje ne samo što se nije smanjilo već je čak i poraslo. U ostaloj državi 1936 g. državni porezi istina takođe su porasli, ali je još u većoj meri porastao nacionalni dohodak.

1936 g. naplaćivanje poreza u Dravskoj banovini poraslo je. Prema podacima o rezultatu naplaćivanja neposrednih poreza i poreza koji se sumarno knjiže, na području Dravske banovine u periodu januar—novembar 1935 g. naplaćeno je tih poreza zajedno sa troškovima egzekucije i kaznama din. 241.643.809.88, a u istom periodu 1936 g. naplaćeno je 255.050.329.07 din. Ovo znači povišenje u ovoj godini prema prošloj godini u iznosu od din. 13.406.519.19 ili u procentima 5.6% samo za ove vrste poreza. Za ostale vrste poreza, za takse, trošarine i monopole nisu na raspoloženju podaci, ali se može uzeti, da su državni prihodi u Dravskoj banovini ove godine prema prošloj godini porasli otprilike za isti procenat.

K tome dolazi još, da je ove godine počeo da se prikuplja fond za finansiranje pasivnih banovina, čiji prihodi teku iz novišenog poreza na poslovni promet. Odredbe o tome fondu stupile su na snagu u tekućoj budžetskoj godini, a prihodi za taj fond počeli su da teku meseca aprila o. g.

U periodu april—oktobar 1936 g. ubrano je toga poreza u Dravskoj banovini din. 7.951.618.61. Ma da ova nova vrsta poreza nije još došla do punog razvitka i predviđenog finansiskog efekta, ipak se može reći već prema dosadašnjim rezultatima, da će se finansisko opterećenje Dravske banovine iz ove postavke u tekućoj godini povećati za preko jedan milion dinara mesečno ili za blizu 15 miliona godišnje. Poznato je, da Dravska banovina u celokupnom efektu ovoga poreza participira samo u onoj srazmeri od 20% celokupnog finansiskog efekta, ko-

liko njeno stanovništvo čini prema ukupnom stanovništvu takozvanih aktivnih banovina. U smislu odredaba, kojima je regulisano poslovanje fonda pasivnih banovina, aktivne su banovine: Dravska, Savska, Dunavska i Vardarska kao i uprava grada Beograda. Prema tome, Dravska će banovina participirati u ukupnom finansiskom efektu toga poreza sa oko 3%, dok će ona prispevati za taj fond oko 15%. Na ovaj način i onako vrlo teški poreski teret Dravske banovine ove se godine povisuje još za 10 do 12 miliona dinara.

No, istaći treba, da veće naplaćivanje poreza ove godine nije možda znak privrednog prosperiteta, o čemu najbolje svedoči činjenica, što su u Dravskoj banovini poreski ovršni popisi u prva tri tromesečja 1936 g. porasli na 110.845 prema svega 91.981 u istom periodu 1935 g.

S obzirom na porast poreskog tereta kao i s obzirom na smanjenje nacionalnog dohotka fiskalno opterećenje državnim porezima i dažbinama ove će godine u Dravskoj banovini dostići oko 27% od nacionalnog prihoda, a ukupno poresko opterećenje državnim i samoupravnim porezima i dažbinama čak i 35% od nacionalnog prihoda. Prema tome, samo teret državnih poreza i dažbina, računat u procentima od nacionalnog prihoda, biće u Dravskoj banovini ove godine veći nego ukupni teret državnih i samoupravnih poreza i dažbina u ostalim banovinama.

Privredni i socijalni položaj Dravske banovine danas je takav, da iziskuje brzo i temeljno lečenje. S jedne strane potrebno je, da se privreda Dravske banovine aktivno pomogne, a s druge strane moraće se olakšati i suviše teški poreski teret.

U tu svrhu čast mi je podneti sledeće predloge, kojima ne tražim ništa drugo no pravedni udeo privrede Dravske banovine u opštem privrednom životu naše države kao i pravedniju raspodelu državnih tereta i koristi:

- 1) Da se reši pitanje ugljenih rudnika Trboveljskog revira u pravcu povišenja državnih nabavki;
- 2) Da se pravednije podele krediti iz takozvanog milijardnog zajma, kako bi Dravska banovina učestvovala u tim kreditima sa sumom koja odgovara njenom udelu u poreskom teretu cele države, ili bar sa sumom koja odgovara njenom udelu u broju stanovništva cele države; potrebno je da se uzmu u rad javni radovi većeg stila, kao što su internacionalni automobilski putevi, regulacija reka, jedan most preko reke Mure, melioracije zemljišta itd.;
- 3) Da država u Dravskoj banovini uzme na sebe podizanje i održavanje javnih zgrada u većoj meri, nego što je to bilo dosada;
- 4) Da se oglase državnim banovinski putevi I reda Maribor—Dravograd—državna granica, Celje—Dravograd, Ormož—Murska Sobota—državna granica i drugi, čime bi i teret održavanja istih prešao na državu;
- 5) Da se odredbe o fondu za finansiranje pasivnih banovina izmene onako, da Dravska banovina dobije toliko iz fonda, u koliko je u njega uplatila;
- 6) Da se udese tako da Slovenačka odatle dobije toliko koliko je uplatila, a to iznosi 10—15 miliona, koliko bi se dalo na ime zimске pomoći.

Gospodo narodni poslanici, vas sa levice nervira da slušate ove cifre, ali ja sam to izneo po podatcima stručnjaka. Hteo sam da prikazem ovom visokom Domu kako je, osobito u prošloj godini, Dravska banovina bila pasivna, kako je potrebno i Dravsku

banovinu pomoći i kako je neopravdano mišljenje kad se kaže da je Dravska banovina bogata kako u privrednom tako i u socijalnom pogledu.

Pošto, gospodo narodni poslanici, ja imam potpuno poverenje u Kraljevsku vladu i g. Ministra za socijalnu politiku, i kako znam da će on učiniti sve što je u njegovoj moći i izaći nam u susret, to izjavljujem da cu glasati za ovaj budžet. (Odobranje i pljeskanje kod većine).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Јосип Цветић у име групе Југословенске националне странке.

Josip Cvetić: Gospodo narodni poslanici, probleme naše agrarne politike, probleme staranja za našeg sitnog posjednika na selu izložio sam u Ministarstvu poljoprivrede. Povodom diskusije o budžetu ovoga resora želim da govorim o našoj socijalnoj politici, da prikazem nase socijalne brige i nevolje našeg gradskog malog sveta, našeg radničkog staleža.

Problemi socijalne politike skoro nisu bili tako u akutnom stadiumu kao što su danas.

Tu je u prvom redu razlog opšta privredna kriza, koja je radničku zaradu snizila do minimuma, i taj minimum nedostaje za održavanje radnika i njegove porodice.

Mi imamo sada u Jugoslaviji 800.000 radnika i nameštenika. Ako uzmemo da svaki od njih prehranjuje najmanje po jednog člana obitelji, onda vidimo da najmanje 1,600.000 duša živi u Jugoslaviji od najamnog rada i da se prehranjuje prihodom od nadnice. To je u procentima izraženo 11,43% celokupnog našeg stanovništva. Cjelokupni godišnji prihod ovih milion i šesto hiljada duša iznosi 4.000.976.426 dinara. To su minimalni prihodi koji su podrimali egzistencije našeg radničkog svijeta u gradu. Za popravljavanje njihovih uslova života trebalo je velikog razumevanja i iskrenog socijalnog vaspitanja onih naših privrednih slojeva koji treba jednom za uvijek da znadu i da uče iz velikih istorijskih primera da se u ovim zemljama gde nije bilo socijalnoj pravdi zadovoljeno, uzimala blagodat koja je daleko prešla preko granica socijalne pravde. (Odobranje na levlci). Razumljivo je da je zbog slabih materijalnih uvjeta na jednoj strani i slabo razvijenog socijalnog duha kod izvesnih privrednih redova na drugoj strani, bila otvorena mogućnost najžešće propagande ekstremnističkih socijalno ekonomskih agitatora. Treba upamtiti ovo: čim je reakcija protiv modernog socijalnog gledanja jača, tim su bolji uvjeti socijalno ekstremnističke propagande. (Odobranje na levlci).

Sa tog opšteg stanovišta treba prilaziti i našem radničkom problemu. Mi vidimo kako danas reakcija tome problemu prilazi. Ona svaki socijalni pokret proglašuje komunizmom, ona sve paušalno kvalificira kao prevratničko delovanje. Naravno da nije dobro ni ono što to čini gospodin Ministar socijalne politike i odlazi u radničke redove i misli da će ekstremnističkim parolama iza kojih ne stoji iskreni socijalni osjećaj postići izvjesne partiske ciljeve. Mene ne zabrinjuje da će to imati trajnog uspeha, jer vezivanje radničkih pokreta za partiju urodilo je u istoriji radničkih pokreta uvijek neuspehom. Šta više, i onda kad su se radničke socijalno-ekonomske organizacije vezivale i za socijalističku partiju. Njemačka je imala pre pedeset godina najbolje organizovanu socijalističku partiju. Za partijom nisu ništa

zaostajali sindikati kao staleške i strukovne organizacije socijalno-ekonomskog karaktera. Odmah u početku rada nemačkog socijalizma pojavila se borba o neovisnost sindikata odnosno o njihovom vezivanju za partiju. Nemački socijalizam doživeo je svoju kulminaciju kad je sedlar Ebert došao na čelo nemačke vrhovne državne uprave.

Nemački socijalizam doživeo je i svoj slom, a teoretičari se slažu da je taj slom došao i zbog toga što su se vezivanjem jedno za drugog onesposobili za svoje funkcije i partije i sindikati. Kad je tako prošao veliki nemački socijalizam i sindikalne organizacije nemačke, sigurno da neće bolje proći ni naš sindikalni propagator g. Dragiša Cvetković, koji u ime vladine partije organizuje jugoslovenske radnike na sindikalnoj bazi vezujući njihovu sudbinu za režimsku partiju. (Odobranje na levič). Danas se te radničke organizacije stvaraju kao borbeni bataljoni Jugoslovenske radikalne zajednice. Ja sam u svom načelnom budžetskom govoru pokušao da argumentiram u čemu je reakcionarstvo ove vladine partije. Novi argument dodajem u specijalnoj diskusiji. Radnički pokreti su u našoj zemlji izbili u svojoj najžešćoj formi baš pod vladom radikalne zajednice. To se slaže sa onom našom prijašnjom konstatacijom: Vlada reakcije, sjajan teren ekstremističkih agitatora. (Odobranje na levič). Naravno, da kod ovakvog odnosa vodstvu naše socijalne politike prema socijalnim problemima u radničkom staležu ima svojih nelogičnih situacija. Na primer Ministarstvo i Ministar socijalne politike su vrhovne instancije i kontrola nad organizacijama socijalnog osiguranja i nad ostalim radničkim institucijama. Ako tamo ima nekih nepravilnosti, ako tamo treba poslovanje popraviti, onda to gospodin Ministar može da učini svojim kabinetskim rešenjem. (Odobranje na levič). Ali on to ne radi, jer osniva radikalne sindikate. Drži govore među radnicima i kao najžešći govornik napada u javnosti na ulici ono što leži u njegovoj kompetenciji.

Sva apsurdnost ove situacije pokazala se prošle i ove godine kod izbora radničkih poverenika. Radnički poverenici imaju dužnost da štite radničke interese i da budu veza između radnika i poslodavaca održavajući među njima dobre odnose. To je regulisano Zakonom od 1922 godine i Poslovníkom i Uputstvima iz 1927 godine. Institucija radničkih poverenika ima posredničko-pomirbeni karakter. Svake godine se vrše izbori, a prošle i ove godine su i izbori bili u znaku izazivanja, svade i sukoba. Mesto da ti izbori budu prilika za manifestacije harmonije radnika i poslodavaca, to su bile manifestacije borbe i rata između pojedinih radničkih grupa. U Sloveniji su se pojavile neke plemenske radničke organizacije, u eksploata-torskom trenju dr. Mačeka Hrvatski radnički savez, a JRZ na svom teritoriju organizuje neke sindikalne pokrete. Uz ove postoje radnički sindikalni pokreti u našoj zemlji kao Opći radnički savez, Ujedinjeni radnički i sindikalni savez, Savez grafičkih radnika i Savez bankovnih činovnika. Ove poslednje organizacije pod pravilnim utjecajem državne vlasti i dovoljnom moralnom i materijalnom potporom a jednom jakim smišljenom inteligentnom kontrolom mogle bi da izvrše svoju zadaću. Međutim, reakcija koristi momenat da se afirmira, ona predočuje veliku opasnost, udara se u prsa kao branitelj od te velike opasnosti i hvata što može uhvatiti. Tu dolazi do nadlicitiranja.

Gospodin Pretsednik Vlade istakao je u svom govoru na mitingu u Beogradu da je Vlada dopustila one velike štrajkove koje smo imali u najvećem

jeku gradevinske sezone. Trebalo je naime radnicima pokazati da im ova Vlada može više dati nego iko drugi i da treba da se odazovu njezinom pozivu za partiske sindikate. Naravno da je Vlada posebno podupirala rad Hrvatskog radničkog saveza. Trebalo je ovoga leta pogledati rad na organizovanju štrajka kako ga je provodio Hrvatski radnički savez. Potpuno diletantski. Zato su svi ti štrajkovi urodili potpunim neuspjehom. U štrajk su uvučene sve kategorije radnika bez obzira da li mogu da zaslužuju naziv staleški organizovanih. Štrajkovi su zato pretvoreni u jednu običnu političku demonstraciju za jednu političku partiju, a ono što treba da štrajk bude t.j. sretstvo borbe za postizavanje ciljeva ekonomski najslabijih, nije bilo ni traga ni glasa. U Slovenačkoj, opet su se u većim industrijskim centrima pojavili štrajkovi koji su imitali štrajkove u Francuskoj zauzimanjem tvornica. U Sloveniji je onda donesena jedna odredba pod strogim mjerama za zaprečivanje štrajkova. U Zagrebu ta odredba nije mogla biti donesena jer se nije smelo uvrediti gospodina Mačeka kome su ti štrajkovi trebali da služe kao sretstvo njegove partisko-političke borbe. (Odobranje na levič).

Mjesto da državna vlast bude istinski regulator između rada i kapitala, ona je postala eksploator sukoba između rada i kapitala. Mjesto da rešava naš najvažniji socijalno-ekonomski problem rada, ona je stvarala zabunu koja se svršila nezadovoljstvom i poslodavaca i radnika.

Jedan od uzroka za pokretanje štrajkova bile su premale nadnice. Zakoni o minimalnim nadnicama bili su još u 427 članu Versajskog ugovora pokrenuti. 1927 godine u Ženevi u Međunarodnoj konferenciji rada došlo je to pitanje na red u najozbiljnijoj formi, a 1928 je primljena konvencija u Ženevi. Svrha je minimalnim nadnicama da osiguraju minimum radničkog prihoda potrebnoga za kulturni minimum radničkog života. Konačno je donesena Uredba sa velikom reklamom za Vladu. Ovom Uredbom međutim nije postignut cilj. Prema članu 1 osnovna nadnica koja će poslužiti kao baza za utvrđivanje minimalnih nadnica iznosi za pomoćno osoblje 2 dinara po satu, ta se nadnica može sniziti za 10% a može se povisiti za 50%. Najveća pogreška je u tome što ne propisuje samo minimalnu nadnicu već i maksimalnu. To će biti prihvaćeno u izvesnim razvijenjima krajevima naše zemlje sa oduševljenjem, jer pomoćni radnik neće imati više od 3 dinara na sat to znači 24 dinara na dan bruto, za mlade radnike od 14—18 godina dozvoljava se redukcija sa 25% što znači da će oni imati plate od 1,50 na sat ili 12 dinara na dan. Ovako stilizirana Uredba dobro će doći u nekim krajevima zemlje i to u Južnoj Srbiji i Bosni, a ondje gdje je privreda najrazvijenija, gdje su već danas radnici bolje plaćeni, da budu sposobni za konkurenciju sa proizvođačima u drugim krajevima, tamo će se poslužiti konačnim izgovorom na Uredbu i sniziti nadnicu.

Mi imademo nešto preko 88.000 šegrta radenika oni će ostati kod svojih 8 dinara dnevno. Stvarnu korist prema ovome imaće 50.000 radnika a onih 70.000 koji imaju bolje plate biće prikraćeno.

Kako vidimo i za donošenje ovakve Uredbe treba tačno poznavanje prilika u svim krajevima zemlje i odsustvo svake tendencije. (Odobranje na levič).

Pomenuo sam stav gospodina Ministra socijalne politike prema institucijama radničkog osiguranja.

Što prije treba proširiti osiguranje za starost, iznemoglost i smrt, za radnike kao i za privatne nameštenike, onako kako je to do sad napravljeno u Sloveniji i Dalmaciji. Da do sada to nije provedeno, treba tražiti glavni uzrok u slabijim ekonomskim prilikama. To je ujedno i razlog što su uredi i pasivni i što ne funkcionišu kako treba. Međutim nikad u radničko osiguranje nije bila toliko uvlačena politika kao ovaj put; pokušali su to krajnji socijalisti i komunisti, ali je to bilo na vreme odbijeno. Izbori direktora Okružnog ureda u Beogradu i Somboru pokazuju kakvi se partizanski duh zavodi u naše socijalno osiguranje.

Drugi najvažniji dio socijalnog zakonodavstva je Zakon o zaštiti radnika. I taj zaslužuje, po rečima gospodina Ministra socijalne politike, oznaku modernog zakona. Samo, on se ne provodi u celosti. Tu u prvom redu dolazi izigravanje 8-časovnog radnog vremena, tako da se radi i 10 i 12 sati. Zanimalo bi javnost, kako je Ministar dozvolio uposlenje radnica (žena) u državnoj šećerani na Čukarici. To se kosi sa § 17 Zakona. Ministar bi mogao dozvoliti iznimno rad noću po § 18, ali najviše 50 puta u godini, i to onda kad se radi o sirovinama koje su sklone kvarenju. Kad bi i to bilo, trebalo bi za taj posao angažovati muškarce, a ne žene. Kod nas ima još slučajeva, da se zaposluju deca ispod 14 godina. Velika industrijska preduzeća, gde ima 100 radnika, od kojih je bar jedna četvrtina sa decom, trebala bi da dignu dečja skloništa. Ne izdaju se pravilnici za tehničke i higijenske mere od 1925 god., a potrebni su specijalni pravilnici za svaku pojedinu industriju.

Treća vrsta našeg socijalnog zakonodavstva je Zakon o inspekcijama rada. One su dužne da vrše nadzor nad provođenjem Zakona o zaštiti radnika i primeni tehničkih i higijenskih zaštitnih mera u preduzećima. Po zakonu bi inspektor rada morao najmanje dvaput na godinu pregledati preduzeće, ali to se ne vrši, jer inspekcije nemaju ni dovoljno kredita za izvršavanje toga nadzora za putovanja, a nemaju ni dovoljno osoblja. Upravne vlasti često puta same izdaju pojedinim preduzećima dozvolu za rad bez saglasnosti inspektora rada. Tu saglasnost međutim, propisuje čl. 10 ovog zakona. Zbog ovih razloga institucija ovako gubi na svome značenju, jer ne može da vrši svoju zadaću. Institucija sama degenerira iako inspektori ulažu dobru volju. Svim ovim zakonima socijalne zaštite prolazi moderni socijalni duh i njegov vrhovni zahtev: Zaštita slabih i najslabijih. To je duh svih modernih socijalnih zakona, pa i naših, koji je po priznanju samog Ministra socijalne politike, jedan od najmodernijih.

Svim ovim zakonima prolazi moderni socijalni duh i njegov je vrhovni zahtev: zaštita slabih i najslabijih. To je duh svih modernih socijalnih zakona pa i naših. On postavlja maksimu: jedan za sve, svi za jednoga! On mora da postane delo. Dosadašnje osiguranje treba učvršćivati, a ujedno i proširivati. Osiguranje našeg radničkog sveta, osiguranje minimalnih uvjeta njegove egzistencije to je unutrašnje osiguranje države i njenog političkog mira. (Živo odobravanje na levisi).

Želeo bih da kažem nekoliko reči o higijenskim prilikama onoga kraja koji imam čast zastupati. Higijenske prilike našega sela u Lici, trpe u svom socijalnom delu najviše zbog toga što mnogi krajevi nemaju pitke vode. Cela polovina Gospićkog sreza pri malo većoj suši ostaje preko polovine leta bez pitke

vode. Definitivnog rešenja toga problema neće biti sve dotle dok nam finansijske prilike ne dozvole da se pristupi izgradnji vodovoda. To će biti totalno rešenje. Sad se taj problem rešava parcijelno, izgradnjom cisterna. Cisterna nema dosta. U koliko ih ima, one su slabog kvaliteta — propuštaju vodu. Kod nas se malo posvetilo pažnje asanaciji prirodnih vrela koja u onom kraskom predelu daju kroz veći deo godine pitku vodu. Tako se može protumačiti da zbog nehigijenskih izvora u onim selima, u kojima imamo prirodna vrela, imamo najviše infekcijskih bolesti. Pojava tifusa je redovna gotovo svake godine, a borba protivu te zaraze je teška. Ona se obično pojavljuje onda kada su najveći radovi, i akcija medicinske službe je time otežana. Ministarstvo socijalne politike bi trebalo u interesu opšteg narodnog zdravlja da zainteresuje Ministarstvo građevina te da ovo, pri podeli svojih kredita, prvenstveno posveti svoju pažnju onim krajevima u kojima zbog nemaštine vode ili zbog higijenski neuređenih vrela trpi zdravlje našeg naroda.

Uredbu kojom će biti propisano snabdevanje pasivnih krajeva hranom treba što više požuriti. U Lici, a specijalno u Gospićskom srezu, vrlo su dobro primljene one uputnice koje su davane kao povlastica u vožnji za prevoz ljudske i stočne hrane. Ovaj način ima svoju dobru moralnu stranu jer počiva i na privatnoj inicijativi. Seljaci su to vanredno brzo i okretno sprovodili. Skupe se u selu, popišu ko šta treba i kad skupe vagon, dva ili više, zatraže besplatne, odnosno povlašćene vagonске uputnice. Pri davanju besplatne hrane Gospićski srez nije bio sreće da dođe u isti rang sa nekim drugim srezovima iz naših pasivnih krajeva. Treba pogledati listu koliko je koji srez primio vagona, pa će odmah situacija biti jasna. Ja verujem da to nije zbog toga što je poslanik ovoga sreza u opoziciji prema ovoj Vladi, koju u javnosti i Parlamentu reprezentira baš Ministar socijalne politike.

Mnogi naši invalidi u onim krajevima, gospodo, nisu još regulisali svoje pravo. To je jedan težak i mučan posao koji se rešava na nekoliko instancija i ja apelujem u interesu onoga siromašnoga sveta, koji je uz to izgubio svoje zdravlje za Otadžbinu i postao socijalna briga naše zajednice, da Ministarstvo preuzme inicijativu i koordinira celokupnu akciju da se pitanje invalida definitivno skine sa dnevnoga reda. (Odobranje i pljeskanje na levisi) Ja bih upozorio g. Ministra da su neki političari kod nas i invalidske organizacije i skupove tih naših slomljenih junaka iskorišćavali u partiske svrhe. Ja ga to kavalirski upozoravam jer mislim da je on vjerovatno na to zaboravio. Ne verujem da jedan sistem, koji ovako sve iskorišćava u partiske svrhe, ne bi i to iskoristio. Makar da se dogodi i ovako momentalno iskorišćavanje u političko-partiske svrhe, podneće to taj dobri svet ako to bude put da se njegovu i naše pitanje definitivno skine sa dnevnoga reda. Invalidi su naša nacionalna sramota sve do onoga časa dok se njihovo pitanje definitivno ne reguliše. (Odobranje) Kad smo mi u toj situaciji da moramo biti zadovoljni da se ovakva pitanja regulišu uz partisko-političko iskorišćavanje što predstavlja bezuslovno poniženje tih naših najboljih, onda dolazi pred oči jasna slika ovog sistema vladanja. Kad detalju ovoga vladanja u invalidskom pitanju dodamo stav Ministra prema institucijama radničkog

osiguranja, kad dodamo akciju JRZ za upropašćavanje našega sindikalnog pokreta i punu partisku političku eksploataciju modernih socijalnih zasada u korist JRZ, onda je bezuslovni zahtev svakog objektivnog političkog čoveka da ovakvoj Vladi uskrati poverenje i da glasa protiv ovog budžeta. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. др. Гавро Санто.

Dr. Gavro Santo: Gospodo narodni poslanici, jedan od najaktuelnijih problema Vojvodine danas je, gospodo, problem pružanja rada i zarade ogromnoj vojsci nezaposlenih poljoprivrednih radnika.

Dvadeset četiri godine radim kao lekar Okružnog ureda za osiguranje radnika i 13 godina kao glavni lekar toga Ureda u jednom od najvećih srezova naše države, te usled toga i usled stečenog iskustva smatram da imam pravo da se pozabavim jednim tako važnim i ozbiljnim pitanjem, kao što je pitanje besposlice u našoj zemlji. Uzroci, koji su uveli do te besposlice poznati su vam, poštovane kolege, isto tako kao i meni. Baš zbog toga neću se zadržavati na njima. Iznosim, gospodo, pred vas samo činjenice, kada ovoj vojsci nezaposlenih poljoprivrednih radnika, koji žive u najvećoj bedi dodamo i deo nezaposlenog industriskog radništva; zatim železničke i poštanske službenike koji su ostali bez službe; pa niže činovništvo koje je ostalo bez penzije. Za sve njih su predviđeni razni postupci objavljeni u „Službenim novinama“ od 1 januara 1932 godine pod br. 12295 i od 15 marta 1932 pod br. 60, njihove molbe se nalaze u Odboru za molbe i žalbe pod br. 2725-26.

Kada ovome dodamo, gospodo, mnoštvo industriskih radnika koji posle nekoliko godina rada u pojedinim industrijskim preduzećima rade uz mizernu nadnicu od 5 dinara, onda dobijamo, gospodo, jednu sliku, koja nas mora zabrinuti i gde je potrebna hitna pomoć.

Dozvolite mi, da sa stanovišta čovečanskog i lekarskog objasnim ovo stanje. Iz mene govori životna škola. Među vama, gospodo, sigurno ima takvih koji su u porodici imali tuberkuloznog bolesnika. Zar jednom ocu nije uvek glavna briga takav bolesnik, čak i onda, kada postoje materijalna sredstva za njegovo lečenje? Zamislite sada, gospodo kolege, jednoga radnika, koji godinama boluje od tuberkuloze i nije u stanju da za svoju porodicu zarađuje svakidašnji hleb . . . . Zamislite jednoga nezaposlenog ili bolesnog radnika čija deca takode boluju od tuberkuloze, a ni od kuda nemaju da se nadaju nekoj pomoći . . . . A mi znamo, da tuberkuloza i ostale bolesti vladaju tamo, gde je beda i sirotinja. Šta da radi bolesni nezaposleni radnik o kome niko ne vodi računa? Kazaću vam odmah, gospodo, mora da prosi.

Neophodno je potrebno, gospodo, pobrinuti se o podizanju zdravih radničkih stanova. Treba uvesti četrdesetočasovno radno vreme u nedelji, postarati se da radničke žene i deca odgovore pozivu koji im je namenjen u životu; da žena radnikova čuva i uređuje dom radnikov i vaspitava decu, a ne dopustiti da pojedini bezdušni eksploatatori drže po svojim fabrikama i preduzećima slabu i neishranjenu radničku decu, koja im rade po 10—12 časova dnevno uz minimalnu nadnicu. Među tom decom po fabrikama ima i odraslih devojaka koje — ako su na svojoj nesreću

lepe — dospevaju tamo, gde njihov nezbrinuti i bolesni otac — na ulicu da prose. Sudbina tih jadnica — bez obzira da li su lepe ili ružne — skoro uvek je ista. Kraj je bolnica, a ne sanatorijum, gde se lebdi između života i smrti, da se završi u bolničkoj mrtvačnici. To je život i to je stvarnost, ali to je, i ono što možemo nazvati sramotom ljudskom. Ne govorim ovako samo ja. Ovo su skoro iste misli i reči, koje smo čuli iz usta Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiše Cvetkovića na velikom radničkom zboru u Subotici. Trebalo je, gospodo kolege, da budete tamo da vidite izmučena radnička lica i da razgovarate sa tim ljudima, koji su braća naša. U prvom redu sedeo je jedan tuberkulozni nezaposleni radnik u pocepanom odelu. Njega je gušio kašalj i plakao je za vreme govora g. Ministra.

Da kažem, gospodo, koju reč o našem radničkom osiguranju. Naše radničko osiguranje ima, možda, najsocijalnije i najhumanije zakone u celoj Evropi. Ali šta ćete, kada svi oni koji nemaju hleba, a to su: bezkućnici, nezaposleni radnici i invalidi, traže tamo pomoći. Badava je tu najbolja volja, radničko osiguranje ne može njih sve da zbrine. Zbog toga se često puta dešava, da osigurani članovi ne mogu da dobiju maksimum onih potpora koje predviđa Zakon o osiguranju radnika. Ova anomalija se može otkloniti samo donošenjem zakona o obaveznom osiguranju za slučaj iznemoglosti i starosti, kao što je to u zapadnoj demokratiji kod naših velikih saveznica Francuske i Velike Britanije. Reorganizacija radničkog osiguranja na ovaj način otklonila bi razne, — u najviše slučajeva neopravdane — napade na naše radničko osiguranje. Uostalom, smisao za postojanje našeg radničkog osiguranja dokazuje najbolje to, što bolesnička grana mora da izdrži terete ostale dve grane osiguranja. Naš radnik je vredan, pošten i izdržljiv, što se najbolje dokazuje time da inostranstvo visoko ceni našeg radnika. Narod ove države misli i oseća demokratski; zemlja je bogata i ima svega u izobilju, dakle, ne postoje ozbiljne smetnje da se ovo pitanje reši onako kako treba. Samo ja smatram da se ovo ne može rešiti napadima i svadom, već zajedničkim naporom i voljom da se pomogne našem radnom narodu, t. j. našem radničkom svetu. Našao se jedan Ministar, koji se nije zaustavio samo na proučavanju tih pitanja, već koji hoće da ih i reši onako kako to nalažu interesi države i našeg radnog naroda. Toga čoveka i toga Ministra moramo potpomoći u njegovim plemenitim nastojanjima svi mi, bez obzira kojoj partiji pripadali, jer u protivnom odgovornost pada na nas. Na kamenu trava ne raste. I ako izraste koja travčica, to nije ona prava trava. Treba raspaliti pijukom po kamenu, jer u dnu kamena se nalazi crni ugulj, koji daje toplinu i životnu snagu za rad čovekov. A iz tog crnog uglja — vremenom i istrajnošću — iskristališće se trajan i čvrst dijamant i ono što je večnije i od dijamanta — ljubav koja sve zbližuje i ujedinjuje. Sa nadčovečanskom snagom se moramo boriti, da dospemo do tog dijamanta, koji se kristališe kroz vekove, na dnu duša naših radnika a koji naš narod naziva srcem — onim srcem koje je prevučeno odvratnim crnim slojem usled antihrišćanskog rada i javašluka onih, čija je sofra puna.

I kao što rudar odvažno zamahne pijukom ne vodeći računa o preprekama, jer se živeti mora, a na život svako ima pravo pod suncem, tako i mi treba da otklonimo sve prepreke, koje su kapital i rad podelile u dva neprijateljska tabora .

Kada se udubimo u život našeg radnog sveta i pomislimo na životni standard njegov i životni standard tako zvanih odabranih, kazaće nam se samo, kojim putem treba ići i onda će nestati onih veštačkih pregrada koje dele čoveka od čoveka.

Trebaće za ovo mnogo ljubavi i samopregora, dok se današnje društvo za ovo osposobi, ali ako kod nas ne ide drukčije, sve one koje nemaju srca i čovečanskog osećanja treba legalnim putem primorati da u radniku gledaju čoveka, a ne samo predmet za eksploataciju i lično bogaćenje. I kada bude tako, žuljevite radničke ruke će se ispružiti prijateljski prema nama kao najjača zaloga za jednu lenšu budućnost. Zadovoljan i sit radnik proliće uvek svoju krv za državu, koja se stara o niemu i njegovoj deci i za našeg mladog Kralja, koji je idol radnog sveta naše države.

U teškim vremenima, kada se, da kažem ovako, „Evropa iz temelja ljušta“ Kraljevski Namesnici na čelu sa Knezom Namesnikom poklonili su poverenje g. dr. Milani Stojadinoviću. Vlada g. dr. Milana Stojadinovića — što naročito podvlačim — jer je u njegovoj ličnosti usredsređen sav rad i inicijativa, i za ovo kratko vreme, u potpunosti je opravdala nade, koje su u nju polasane. Znači da je izbor g. dr. Milana Stojadinovića za Predsednika Kraljevske vlade pokazao da je on dobio i ono drugo i veliko poverenje ogromne većine našeg naroda. Donošenjem Zakona o razduženju seljaka, Zakona o sniženju zemliarine i Zakona o minimalnim nadnicama, postignuto je ono što je propušteno da se učini kroz jednu deceniju. Kraljevska vlada neće stati na nožima. Da bi u celosti ostvarila svoj program potrebne su nove reforme, koje — kako mi je poznato — Kraljevska vlada sada izrađuje.

Onští napredak naše privrede — u što uračunavam sve njene grane — i konsolidacija prilika u našoj zemlji, glavne su smernice politike Vlade g. dr. Stojadinovića i ona je u tom pogledu pokazala već znatne rezultate.

G. dr. Milan Stojadinović je državnik velikih sposobnosti, čiju sposobnost dokazuju činjenice, a to mu priznajemo ne samo mi, nego ceo kulturni svet. Njegova politika je stvorila moćnu i miroljubivu Jugoslaviju sa sređenim unutrašnjim prilikama, a rezultat njegove spoljne politike je taj da nas danas susedi respektuju.

Velike su zasluge g. dr. Milana Stojadinovića i u dobrom odabiranju svojih saradnika u Vladi. Ministar unutrašnjih dela g. dr. Korošec uspešno se bavi borbom protiv defetističkih ekstremnih elemenata, a mi kao nacionalna manjina zahvalni smo mu za ustupke učinjene na kulturnom polju. Ministar saobraćaja g. dr. Spahio sa mnogo dobre volje i razumevanja za onšte potrebe svih nas, bez obzira na veru i narodnost, poboljšao je položaj našeg željezničkog radništva.

Osim toga svaki član Kraljevske vlade pokazao je da je svestan odgovornosti koju duguje radnom narodu jugoslovenskom. Izjavljujem ovde otvoreno, da kad god sam se obratio Predsedniku Narodne skupštine g. Čiriću ili ma kome od članova Kraljevske vlade, da se pomogne sirotinji i nezaposlenim radnicima, naišao sam kod njih uvek na potpuno razumevanje i moralnu podršku.

Ali mi imamo još mnogo što-šta da svršimo. Obraćam se Predsedniku Kraljevske vlade g. dr. Milanu Stojadinoviću, od koga ceo naš narod mnogo očekuje. Neka dode pod krov ono što je do sad sazidao.

Naravno, da kod nas stanovništvo živi pod drugom klimom i drugom kulturnom zonom, pa s toga ne možemo zamisliti rešenje socijalnih briga jednom jedinstvenom šemom. Drugi su životni zahtevi kulturne potrebe načina ishrane i načina odevanja industrijskih radnika u Sloveniji, koji se svesno odgojeni u kulturi, a drukčiji kod vojvodanskih zemljoradničkih nadničara i crnogorskih šumskih radnika, čije je životno stanje prava demonstracija da samo jedna socijalna politika širokih horizonata u Jugoslaviji može poboljšati današnju situaciju. A to je samo tako moguće, kada se pripremimo na jedan tačan socijografički rad, koji involvira u sebi sva ova detaljna pitanja i to na bazi podataka prikupljenih na licu mesta. Ovi podaci odnose se na svakodnevne životne probleme stanovništva. I ako je to jedan naučnički rad, ipak je to u najtešnjoj vezi sa svakodnevnim stvarnim životom. Ovaj neizbežni veliki rad narodne nauke kao na Zapadu, vidi pred sobom Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetković i u svom poznatom, velikom govoru u Subotici dao je tome izraza. Pozivajući se na to, molim Predsednika Vlade g. dr. Milana Stojadinovića da omogući, da se u okviru Parlamenta, a pod predsedništvom Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetkovića osnuje jedan socijalno-politički odbor u koji bi ušla po dva narodna poslanika od svake banovine. Ovaj odbor, na osnovu podataka stečenih iskustvom i pribavljenih na licu mesta, osnovao bi socijografičko odeljenje koje se mora bezuslovno i u najkraćem roku organizovati pri Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja.

Ostvarenjem ove zamisli, udario bi se kamen temeljac jednom dalekovidnom i nepokolebljivom socijalnom stanju, a Vlada dr. Milana Stojadinovića utire, u korist celokupnog jugoslovenskog radništva, put za konstruktivnu saradnju u državnom životu bez obzira na političke konjunktore svakodnevnog aktualiteta, te ovim sukcesivno rešava ovaj veliki i hitni problem i zadobija radništvo za izgradnju konsolidacije državnog rada.

Radništvo će se za ovo odužiti vernošću do groba svome Kralju Petru II Karadorđeviću. Živeo Kralj! (Burno pljeskanje i uzvici: Živeo!)

Imajući puno poverenje u Vladu g. dr. Milana Stojadinovića, glasam za ovaj budžet. (Pljeskanje kod većine).

Председник Стеван Ђурић: Има реч народни посланик г. Винко Горњак.

Vinko Gornjak: Spoštovani gospodje poslanci! Menda ni nobenega vprašanja bolj perečega, bolj splošnega, o katerem bi se več govorilo in pisalo, več razpravljalo, kakor o socijalnem vprašanju, kar je povsem razumljivo, ker se to vprašanje tiče najbolj siromašnega človeka, to je večine našega naroda. Gotovo ni sestanka, ni seje, kjer se to vprašanje ne bi pretresalo, toda žal, da je to leta in leta vedno enako samo: »Glas vojičnega v muščavik«.

Vem, da vas moja kratka definicija preseneča, toda verujte, da je popolnoma opravičena, a najboljši in najtemeljitejši dokaz njen je revščina našega naroda.

Pripominjam, da o tem vprašanju govorim samo s čistim namenom, da bi se največja skrb posvetila tistim, ki so najbolj potrebni pomoči države.

Ves družabni red pri nas lahko podelimo na dva sloja: Gornjih 10.000 in spodnjih 14 milijonov. Če

pa analiziramo politiko skoro vsega preteklega časa, pridemo do zaključka, da se je ona poglavito sukala okoli gornjih 10.000, a pozabljalo se je na spodnjih 14 milijonov. Borba politikov se je osredotočila na medsebojno obračunavanje, da ponižajo drug drugega.

Moje mnenje je, da je onih gornjih 10.000 že vsled tega, ker so gornji, dovolj preskrbljeni. Naša skrb in skrb države ter vlade bi se morala osredotočiti na onih spodnjih 14 milijonov.

Z ozirom na to moram poudariti, da mi mnogo bolj trpimo od moralne krize nego od materialne krize, ki je dejansko mati in izvor narodnega trpljenja. Vkljub temu pa, da se je to venomer povdarjalo, ni nihče ničesar ukrenil, da bi se to zlo izkoreninilo. (Glas na levi strani: Tako je!)

Kedaj bo konec tega zla, kedaj bo konec trpljenja, se opravičeno vprašuje naš narod? S tem vprašanjem, kedaj bo prišel čas, ko se razmere poboljšajo, so se pečali že stari filozofi. Neki akademik ki se je ukvarjal s tem vprašanjem, mi piše sledeče: »Boljše bo takrat, ko bodo tisti ljudje boljši, ki so na odločujočih mestih.« Ta študent jemlje za vzor bivšega Predsednika Čehoslovaške Republike Tomaža Masaryka, katerega opisuje kot genialnega človeka, ki je vse svoje duševno bogastvo dal v prid naroda . . . (navdušeno ploskanje na levi) . . . in pravi: »Ko bi vsaj na nekaterih mestih naše države, na par mestih naše uprave sedeli Masaryki, bi bil takoj storjen velikanski korak k poboljšanju razmer pri nas. — Da — ako bi sedeli na čelu banovin, srezov, državnih podjetij Masaryki, bi se povrnila v narod sreča, veselje, zaupanje, vera v boljšo bodočnost; blagostanje bi se dvignilo, in vse bi postalo boljše. Nedvomno ima ta mlad človek prav.

Delovni človek zahteva kruha, pravice, enakosti, svobode. Ta zahteva je danes tako močna in silna kakor je bila takrat, ko so se za te ideale človeštva ustvarjale fronte, gradile barikade in vodile krvave vojne. Zato se mora absolutno vstreči tem zahtevam delavstva.

Verujte mi, da je naša bližnja preteklost viden dokaz, da naš narod ne veruje več v obljube, v sisteme in programe, on veruje danes samo še v dejanja.

Vem in priznam, da ima Gospod minister za socialno politiko mnogo dobre volje in tudi zadostno energije, vem pa tudi, da ta njegova volja prodre samo do zida, do barijere, ki jo tvorijo vsemogočni velikaši, preko katere se težko kaj napravi in kateri zid podpira tudi sedanja vlada. Ta zid je neporušljiv, zato ne verjamem v obljube vlade.

Ker na eni strani govori vlada o socialni pravičnosti, na drugi strani pa istočasno znižuje uradnikom, in to najbednejšim, plače, ker nadalje govori o revščini delavcev, sama pa tam, kjer ima odločujočo besedo, n. pr. da promogovnemu delavstvu zviša skrajno nizke mezde, tega ne stori, ne stori niti tega, da bi ti delavci dobili zaposlenje, ne vidim kje so potem njena dejanja.

Vlada govori o bedi rudarjev, pravice pa, ki so jih imeli n. pr. po § 219 obr. zakona, jim še ni vrnila.

Gospod minister za socialno politiko stalno povdarja naše odlično socialno zakonodavstvo, za kar mu gre moje priznanje; toda istodobno sam priznava, da se ti zakoni ne izvajajo.

Kako naj potem še verujemo, da se bo zakon o minimalnih mezdah dejansko izvrševal? Priznam,

da pomeni ta zakon velik napredek v splošnem za Slovenijo, toda bojim se da bo imel ravno nasprotno posledice z ozirom na to, da minimalne plače, ki jih ta zakon predvideva, pri nas že itak obstojajo.

Opravičeno torej dvomimo v obljube in besede Kraljevske vlade, zato ker ji manjka potrdilo v dejanjih. (Klici na levi: Tako je!)

Zahtevamo, da se zakon o socialnem zavarovanju delavcev čim preje prične izvajati, kakor tudi vsi drugi potrebni zakoni, ki so določeni za delavce. Pobijanju brezposelnosti se mora posvetiti temeljitejša in učinkovitejša pozornost. Posebno pa zahtevamo točno in strogo kontrolo nad zaposlitvijo inozemskih delavcev, kar je nujno potrebno radi tega, ker v zadnjem času izganjajo naše delavce iz drugih držav. Tu je treba energično nastopiti, da se ne ponižajo tisti, ki bodo prvi morali stopiti na branik domovine.

Apeliram na Kraljevsko vlado, da posveti vso pozornost tudi poljskemu delavstvu, ki je v najbednejšem položaju. Vemo da je to težak problem radi gospodarske krize. S pametnim postopanjem in malo dobre volje pa se da mnogo doseči. V obče se mora socialnim problemom vasi pokloniti več pozornosti, enako tudi starostnemu zavarovanju kmetov, ker dosedanji način v obliki užitka prvič ni uzakonjen, drugič pa je zastarel in prinaša za seboj vedno večje zlo.

Gospodje poslanci, te moje zahteve niso nobena demagogija, kakor se nam to rado očita, marveč skrajna, nujna potreba, to je klic k boljši bodočnosti. Narekuje nam to čas in socialna pravičnost volja in sveta dolžnost, da ohranimo in očuvamo to kar je našemu kmetu najbolj pri srcu t. j. njegov dom in grudo.

Vsa ta vprašanja je treba nujno rešiti tudi zavoljo socialnega miru, ki je naši državi pred vsemi drugimi stvarmi najbolj potreben.

Dovolite, Gospod minister, da vas opozorim na potrebe Ljubljanske in Mariborske bolnice, ki so vedno prenapolnjene in nujno potrebne razširjenja. Čuli smo vas, Gospod minister, da ste pregledovali novo bolnico in da ste tam našli samo enega bolnika v celi zgradbi bolnice. Prosim vas, izvolite priti v Maribor, pa boste našli v dveh posteljah po tri bolnike in tudi v eni postelji po dva bolnika. Prosim vas, da z energičnimi ukrepi to stanje čim prej popravite.

Na koncu si dovoljujem, vprašati Vas gospod minister . . . (Klici na levi: Čujmo!) . . . ali je resnica, da namerava vlada predložiti amandman, s katerem zahteva pooblastilo za razpust uprav Delavskih zbornic. Ako je to res, potem proti temu najodločnejše protestiram ter zahtevam, da se razpišejo volitve za zastopstvo te važne delavske ustanove.

Ker, kakor rečeno, ne verujem v obljube in besede, nego samo v dejanja, sem primoran glasovati proti proračunu Ministrstva za socialno politiko. (Odobranje in ploskanje na levi.)

Председник Стеван Ђирић: Господо, има реч народни посланик г. Никола Зубер.

Никола Зубер: Господо народни посланици, г. Министар социјалне политике и народног здравља поднео нам је предлог буџета за 1937/38 годину да би ми одобрили суме, које ће му омогућити да проведе социјалну и здравствену политику коју је нашао за најбољу према финансијској моћи наше земље. Ја нећу, господо народни посланици, улази-

ти у детаље овога предлога, јер имам пуно поверење у г. Министра социјалне политике, ја се нећу дуже задржати ни на здравственим приликама у Зетској бановини, јер је баш данас са ове говорнице о томе опширно говорено. Нагласићу само једну ствар да је овај буџет доделио суму од 8 $\frac{1}{2}$ милиона за државне социјалне и здравствене установе у Зетској бановини. У Зетској бановини, господо народни посланици, која је по простору највећа у земљи, по комуникацијама најслабија, по богатству најсиромашнија, неће се моћи са 8 $\frac{1}{2}$ милиона динара учинити богзна шта, и ако је овај предлог ове године већи за $\frac{1}{2}$ милиона од овогодишњег буџета. Ја се надам свакако да ће се ова празнина поунити путем дотација преко бановинског буџета. Господо народни посланици, у Зетској бановини има неколико бановинских болница, које су може се рећи у очајном стању. Али има једна државна болница и то једина у целој бановини, болница Данила I која је озидана још пре 60 година. Каква је та болница о томе нећу говорити. Министарство за социјалну политику одлучило је да подигне нову државну болницу и тражило је од општине цетињске да му се стави на расположење подесан терен. Општина цетињска да би дошла до једне добре болнице одлучила је да се држави терен уступи, а да се садашња трошна зграда болнице Данила I уступи Хигијенском заводу, који се налази у неким трошним баракама на Цетињу.

Ја са овога места молим г. Министра социјалне политике, да би уредио све што је потребно, да би се што пре сви претходни радови обавили и отпочело са грађењем те болнице, на коју је упућена сва Црна Гора.

Господо народни посланици, ја сматрам да ми је дужност да са овога места одам признање господину Драгиши Цветковићу и Краљевској влади г. др. Милана Стојадиновића, што је лањске године, која је била гладна година, снабдео овај крај са кукурузом.

Напомињем једну ствар, да је ова година код вас била, хвала Богу, родна, али је код нас била неродна, а ова година је гора него лањска због тога што је лањске године било нешто кромпира и купуса, а ове године ни тога нема. Ове се године закаснило са одашиљањем хране, па ја и одавде молим г. Министра социјалне политике, да би се притекло у помоћ гладном народу у пасивним крајевима.

У осталом — добро је рекао један од предговорника — то питање исхране пасивних крајева требало би једном да се скине са дневног реда, да се једном донесе једно решење које ће бити за дуже време.

Господин Министар социјалне политике и народног здравља рекао је у Финансијском одбору, да је Уредба о том питању готова, па га ја молим са овога места, да би та Уредба што пре ступила на снагу.

Господо народни посланици, пошто је време поодмакло бићу врло кратак, али вас молим да ми дозволите, да се поново вратим на једно важно питање, а казаћу вам зашто. То је на питање снабдевања нашег тржишта са нафтом, питање картела нафте. Ја о томе питању не бих данас говорио, да није картел преко листа „Време“ у једном дугом чланку дао одговор на мој говор у Скупштини. То

радим зато, јер картел жели да заведе читалачки свет, рачунајући са његовом неупућеношћу.

Моје излагање биће кратко, али врло јасно и тачно.

Ко је, господо народни посланици, чуо мој говор о нафти и картелу нафте, и ко је прочитао јуче онај чланак у „Времену“, видео је, да је картел ако не све али скоро признао све, да су моје тврдње тачне. Али да пређем на ствар.

Овде су само два питања: питање заштитне царине коју ужива картел и питање државне трошарине. По првом питању сва доказивања картела основана су на једној неистинитој тврдњи, а то је да картел извози сирову нафту из Румуније.

То је оно око чега се све окреће.

Једном за увек нека се зна да ни Стандард, Шел, ни Астра нису никада у нашу земљу ни увозили сирову нафту. Само једанпут увезао је Стандард сирову нафту пре неколико година када је купио од румунске државе на лицитацији извесну количину, и никад више.

Зашто картел не увози сирову нафту? Картел не увози сирову нафту из простог разлога што је 1926 године влада покојног Братијана издала закон, по коме је забранила извоз сирове нафте, да би заштитила своје рафинерије.

На сирову нафту, — пазите, господо, ово је сиже ствари, — ја вам говорим о једној ствари која задире дубоко у нашу привреду, а има 15 дана како ми говоримо ко је Србин, и ко је Хрват! А ја ћу вам рећи једну ствар: ми смо јадни, и Срби и Хрвати, ако дозволимо да нас свет шиша како хоће. На сирову нафту плаћа се 3 златна динара на 100 кила, а то је од прилике 36 пара на кило, а на бензин плаћа се 1 динар и 74 пара, плус порез на промет, што износи укупно 2.10 пара.

Шта ради картел? Како сирове нафте нема, да би избегао плаћање царине од преко 2 динара, картел просто узима бензин, узима плинско уље, узима петролеум, узима мазива, све то саспе у један шлеп и увози га у нашу земљу под именом сирове нафте и на то плаћа 3 златна динара на 100 кила.

А један увозник из земље, било из Београда било из унутрашњости ако хоће да увози, он мора да плати преко 2 динара и 15 пара на 1 килограм.

Ето вам, господо, заштитне царине!

Картел ту мешавину, — на суду су је звали синтетична нафта, јер је била поведена једна парница пред судом — Ђаковићев процес — па су ту смуту назвали синтетичном нафтом. Они ту синтетичну нафту дестилишу у својим рафинеријама.

Ја вас питам, господо народни посланици, шта ће нама рафинерије, када ми немамо сирове нафте да је рафинишемо? Нама рафинерије нису потребне. Па кад немамо сирове нафте, када је немамо одакле увести, нашто нам рафинерије?!

Ако држава пронађе у земљи сирову нафту, држава ће сама подићи рафинерије, и то не онакве какве су њихове, него рафинерије где се путем дестилације добија бензин, уље, петролеј и плинско уље.

Али не добија се ни вазелин ни парафин ни лубрикатско уље, фина уља, која добављамо из Америке и дајемо тешке паре за њих. Кажем кад нађемо нафту подићи ћемо кракинг рафинерије, а данас давати заштиту на неке дестилације које нису потребне јер немамо сирове нафте, то је слабо газдовање.

Господо народни посланици, они кажу да њихове рафинерије коштају 326,610.301 динар. То је једна астрономска цифра. Једна кракинг рафинерија може да се подигне са сумом не већом од 60 милиона динара, а они кажу да их рафинерија кошта 326,610.301 дин. Каже се још нешто у напису, да би веровали тој цифри, картел каже: шта је утврђено и од стране интерминистеријалне комисије? Ја о томе, господо, нећу да говорим.

Стандард тврди у своме чланку да је његов акцијски капитал у Југославији 223 милиона динара. Господо, ми знамо зашто је он ставио толики капитал, као што знамо зашто је ставио овај капитал од 326,610.301 дин. Једно ради дивиденде а друго отписа ради и да би и у једном и у другом случају била мања пореза. То што вреди за Стандард вреди и за Шел. За нас није интересно колики је капитал него је интересно колики је Стандард унео у нашу земљу капитала и колики је изнео из наше земље капитала. То исто вриједи и за Шел.

У свом чланку картел прави цијене за Подгорицу, коју ја нијесам ни споменуо. Ја сам казао да килограм бензина на обали мора кошта 12 динара, а они да би ту цифру ублажили доносе калкулацију за Подгорицу.

Господо народни посланици, у интересу наше привреде, у интересу наших царинских и осталих наших фискалних прихода, ја предлажем да Скупштина одреди једну скупштинску анкету, која ће испитати стање картела и утврдити да ли картел увози сирову нафту или смјесу прерађених деривата нафте под именом сирове нафте из Румуније, и то с циљем да избјегне плаћање високих царинских стопа на те артикле. Та анкета имала би да прегледа рафинерије картела и утврди њихову вредност не само зато да од тих високих сума не би та акционарска друштва правила отписе и тиме избегавала плаћање пуне порезе на добит, него и зато да се увери Скупштина да ми немамо рафинерија за извлачење свију деривата од сирове нафте, који су потребни нашој земљи.

Толико, господо, о овоме првом питању.

По другом питању, господо народни посланици, по питању државне и самоуправне трошарине, то је ствар схватања. Ја мислим да бисмо ми, ако бисмо потпуно укинули трошарину, од које имамо годишњи приход од 80—90 милиона динара, добили два пута толико на царини, зато што би је свако плаћао једнако на све увезене прерађене артикле. Поново тврдим да би ниска цијена бензина и нафте за кратко вријеме учворостручила број моторних возила у нашој земљи. Ја опет понављам да је то ствар схватања, а да ли ће надлежни прихватити ову мисао, то ћемо видети. Свакако, господо народни посланици, ја ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање код већине.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Лука Аврамовић у име групе Независног клуба.

Лука Аврамовић: Господо народни посланици, кад је на реду Министарство социјалне политике и народног здравља, које постоји још од првих година, морам рећи да наш народ од тог Министарства, мислим наш народ у моме крају, никакве благодети још осетио није. Радник кад се разболи нема сретстава и пропада док дође до лечника. Губи свој живот и тако због тога много наших

људи је већ страдало. У нашем Гламочком срезу болесник мора да превали по 60 км. по непролазном путу док дође до лечника. Помислите сада колико у том срезу помре нашег подмлатка без лечничке помоћи. Сад је на дневном реду буџет Министарства социјалне политике, и народ тај буџет плаћа, али помоћи од тог Министарства социјалне политике у нашем крају никакве нема. Стога мислим да не би због тога било кад би Министарство социјалне политике бар толико добра учинило, да онај лечник, који постоји у срезу, одлази до болесника а не да болесник долази до њега. (Глас: Па Министар и не слуша!) Бога ми ја мислим да би морао сваки човек да слуша, а камо ли Министар.

То је једно што се тиче лечника, а друга је ствар у погледу воде, јер и то спада у ресор Министарства социјалне политике. Без воде нема чистоће а без чистоће нема здравља. Стога мислим да би ове моје речи имале одјека на онај бедни народ у мом срезу, ја бих молио и у том погледу да се изађе у сусрет народним потребама. Кад видим колико је то Министарство социјалне политике од свог почетка учинило за наш крај онамо, онда ја данас не могу да се одредим за то Министарство и не могу гласати за буџет тога Министарства. (Одобравање на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Милан Банић у име групе Југословенског клуба.

Milan Banić: Gospodo narodni poslanici, savremena država ima sve opsežniju socijalnu funkciju. Savremena država ne samo da kontroliše nego i reguliše odnose između pojedinaca i nacionalnog kolektiva, a pogotovo odnose između rada i kapitala. Prema tome je i važnost Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja upravo ogromna, daleko veća nego što se do sada tome resoru kod nas pridavalo značenja.

Od delatnosti toga resora zavisi, da se tako izrazim, socijalno zdravlje i socijalni mir u zemlji. A zavisi takođe, i fizičko zdravlje nacije. Prema tome, moje bi mišljenje bilo da se ovome resoru pokloni mnogo veća pažnja u državnoj upravi, nego li što se to danas čini. Taj bi resor, na primer, mogao da uzme inicijativu za jednu stvar koju ja takođe smatram potrebnom, a to bi bilo socijalno vaspitanje naše omladine. Potrebno je, gospodo, to da naša omladina dobije barem elementarno poznavanje sociologije, socijalne nauke, da ne ulazi u život bez poznavanja te materije i da zbog toga postaje plen agitatora kojekakvih ekstremnih struja. Mada sam opozicionar, ali upravo zato što nisam partizan nego nacionalista, moram priznati da je aktuelni Ministar socijalne politike pokazao daleko više shvatanja za svoj resor nego li mnogi njegovi prethodnici (Odobranje i uzvici: Tako je!) Rekoh: pokazao je mnogo više shvatanja, ali ima dosta i pritužaba protiv njega. Kažu ljudi — ja to nisam proveravao, naprosto zato što se nisam ni interesovao za tu stranu njegove delatnosti — kažu ljudi da on u svoj rad unosi i partijske kriterije. Rekoh, nisam to proveravao, pa ne mogu reći je li to istina ili nije. Ali, i ja sam imao sam prilike konstatovati da je Ministar g. Cvetković na ovoj govornici više nastupao u ulozi prvoborca i portparola partije, nego li kao Ministar. Ako je tačno da i partizanstva ima u njegovu radu, bio bih slobodan

da mu obratim pažnju na činjenicu, da je vrlo nezgodno da se ma koja grana državne uprave, a po gotovu socijalna politika, vodi po partijskom kriterijumu. Nezgodno je to pogotovo kod nas. Kad bi mi imali jedno partijski sistem — onda još i pomozi Bože; ali kad se — kao što je slučaj kod nas — ide za dvopartijskim sistemom, (a sam Bog zna koliko stvarno partija imamo) onda je vrlo nezgodno da se ma koja grana državne politike a po gotovu ova grana socijalne politike, vodi po partijskim kriterijima. Moje bi mišljenje bilo da bi i u ovoj grani državne uprave, kao i u svakoj drugoj, bilo potrebno izraditi jedan plan u kome bi bili jasno označeni ciljevi naše socijalne politike. Ali i metode i putevi, kojima ima da se ide ka cilju.

Na području socijalne politike treba da bude sve jača intervencija države i državne vlasti. To je moje principijelno gledište. Na primer, u našoj zdravstvenoj politici intervencija države treba da bude daleko opsežnija i veća. Treba da nam bude stalno pred očima nacionalizacija naše medicine. Mi moramo našem malom, našem siromašnom čoveku da damo besplatno i lekara i lekove. To treba da bude naš cilj; tome treba da težimo. Uopšte, meni se čini da bi bilo vrlo potrebno voditi više računa o akciji na polju naše zdravstvene politike koju je svoje-vremeno bio poveo dr. Štampar. Istina, dr. Štampar je donekle bio zapostavio kurativnu medicinu za račun socijalne medicine; u tome pogledu bi svakako trebalo izvršiti izvesnu korekturu njegovog rada; ali osnove socijalne medicine, koje je on položio, treba respektovati i na njima graditi.

Uopšte ja se čudim da smo mi toga odličnog radnika mogli da izgubimo. Zar je to normalno da dr. Štampar kao delegat Lige naroda ide da radi čak u Kinu a ne može da nađe primene svojih neobično velikih sposobnosti u našoj zemlji?! Ja se tome čudim. (Čuje se: Znamo ga dobro!) Pa da, smetao je izvesnim ljudima i izvesnim ličnim interesima; ali nemam vremena da sada o tome podrobnije govorim.

G. Ministar socijalne politike najavio je jutros da će uskoro doneti zakon o obaveznoj službi mladih lekara na selu. Ne znam još ni konture toga zakona, ali mi izgleda nezgodno da tražimo da na selu služe samo mladi lekari. S druge strane, nije dovoljno lekara vezati uza selo. Znam, na primer, da za intervenciju lekara seljak mora da plaća vrlo često i po nekoliko stotina dinara. U tome je težište čitave stvari. Šta znači obavezati lekara da deluje na selu, ako se seljaku ne da mogućnost da se leči bar po ceni koja odgovara njegovoj finansiskoj snazi. Uopšte, mislim da se pitanje lekarske službe na selu ne može pravilno rešiti bez arondacije velikih seoskih opština. Seoske opštine treba da obuhvate najmanje 5.000 pa i 10.000 stanovnika da bi mogle imati mogućnosti da izdržavaju svoga lekara, koji će, ako ne sve, ono bar sirotinju u seoskim opštinama da leči badava.

Valja što izdašnije podizati zdravstveno zadugarstvo. Inače, slažem se sa gledištem g. Ministra Cvetkovića da treba ukidati malene bolnice, umesto njih osnivati zdravstvene stanice, a izgrađivati velike bolnice koje bi bile bolnice u punom smislu te reči.

Bez izlišne eksplikacije obratiću pažnju g. Ministru socijalne politike da se u radu naše preventivne medicine, u radu naših domova narodnog zdravlja, možda i odviše kultivišu šablone. Nemam vremena da navodim primere, kako se polako ti domovi narodnog

zdravlja birokratiziraju. I to birokratiziraju u negativnom pravcu.

Moje je mišljenje da bi uopšte trebalo, postepeno i smišljeno, pristupiti punom podržavljanju tj. nacionalizaciji ne samo zdravstvene službe nego i čitave službe osiguranja za slučaj starosti, iznemoglosti, invaliditeta. U Skupštini i u Finansiskom odboru bilo je mnogo govora o „radu“ i nezgodnim pojavama kod naših Okružnih ureda. Meni se čini da se tu ređ može zavesti samo, ako se ukine njihova autonomija, — autonomija koja je jalova i potkopavana intriganstvom i parazitizmom — i da se te institucije predadu sasvim u ruke države. Slično valja postupiti i s Berzama rada, Inspekcijama rada i sličnim institucijama koje služe primeni radničkog zakonodavstva.

Razume se, za jedan opsežan program realizacija na području socijalne državne politike treba i para, i mnogi će da pitaju: odakle pare? Moje je gledište, gospodo, da bi trebalo osnovati nacionalni zavod za osiguranje od invaliditeta i smrti, koji bi obuhvatio sve vrste osiguranja koje se odnose na invaliditet, a pojam invaliditeta je neobično širok. Tu se ne misli samo na invalide, nego na sve ljude koji nisu sposobni za rad. To i znači latinski izraz invalidus. Ako se pita otkuda novaca za rad svih tih socijalnih ustanova, ja bih ukazao na dva vrela. Mi bismo mogli da zavedemo socijalno progresivno oporezovanje svih građana: ko ima više, ima više i da da za vođenje državne socijalne politike. To bi bilo jedno vrelo. Drugo vrelo bilo bi naprosto monopol države na životno i imovinsko osiguranje državljana. Razni „naši“ zavodi za osiguranja, razna „naša“ osiguravajuća društva, zarađuju godišnje na stotine miliona na leđima našega naroda, a na račun osiguranja i imovinskog i životnog. Te stotine miliona većim delom idu u inostranstvo, i ja se pitam: kome i čemu za volju? Zašto to ne bi država uzela u svoje ruke, vršila taj posao daleko savesnije i bolje, i na koncu zarađivala kod toga stotine miliona dinara godišnje, da ih upotrebi za vršenje svoje socijalne funkcije i socijalne dužnosti u odnosu prema svojim državljanima. Razume se, čitav taj posao trebalo bi postaviti na solidnu bazu, da se ne desi to, da g. Ministar finansija, kada nema para u svojim kasama, zahvati u fond tog nacionalnog zavoda za osiguranje državljana. To bi bila jedna nezgodna stvar, jer se time gubi poverenje osiguravanih.

Protiv ovakve koncepcije sprovođenja naše socijalne politike pašće možda još jedna zamerka. Reći će se: „pa to vodi birokratizaciji!“ Ima razlike između birokratizacije i birokratizacije. Nama treba dobra birokratizacija. Kao što su nam potrebni dobri profesionalni političari, tako nam je isto potrebna jedna dobra, spremna, solidna birokratija, koja će da bude, odozgo prema dole, formirana i organizovana na principu odgovornosti. Takva birokratija nama je potrebna, i kad bismo je imali, onda bismo mogli solidno da organizujemo sve grane državne uprave, pa i državnu socijalnu politiku. Prema tome, taj prigovor o birokratizaciji otpada.

Ne bih hteo da duže zadržavam vašu pažnju na pitanju zaštite domaće radinosti. Cifre koje je g. Ministar jutros sam izneo, pokazuju da kod nas ima uposleno odviše stranaca, uposlenih i vrlo dobro nagrađenih, daleko bolje nego i jedna vrsta naših kvalifikovanih radnika. Potrebno nam je, nadalje, izgraditi sistem obavezne arbitraže u svima sukobima između rada i kapitala. Od toga ne valja bežati. To je

jedna savremena institucija, koja je zavedena u naprednijim evropskim državama, kao što sam već napomenuo, bez obzira na tip države, bez obzira na to da li je neka država fašistička ili demokratska. Tu instituciju ima i Blumova socijalistička Francuska, kao i fašistička Italija. Dabome, ni to se ne može uvesti preko noći.

U vezi s tim, u vezi sa obaveznom, prisilnom arbitražom, mislim da bi trebalo pristupiti i organizovanju naših, čisto nacionalnih radničkih sindikata i to obaveznim učestvovanjem radnika u tim sindikatima. I tu, gospodo, ne može da se dopusti neki liberalni »lari-fari«, da se dopusti da ti sindikati budu čak i klerikalni, da se dopusti da u njima slobodno vršljaju i komuniste i ko sve ne. Mislim da je u redu da država uzme u svoje ruke organizaciju radne snage, da obaveže sve radnike, i manuelne i intelektualne, da se organizuju u sindikate, i da se preko njih bore za svoja prava, za uređenje svojih odnosa prema kapitalu na svima područjima privredne delatnosti.

Što se tiče Uredbe o minimalnim nadnicama, ja u njoj gledam jedan početak rada u tome pravcu. Ta Uredba ima nesumnjivo izvesne nedostatke; ti će se nedostaci u praksi i životu skoro pokazati, i ja verujem da će g. Ministar tumačenjima pomenute Uredbe postići da se izbegnu sukobi kojih će nesumnjivo da bude.

G. Ministar je naveo jutros i uredbu o ishrani pasivnih krajeva. Ne znam kako to pitanje ishrane pasivnih krajeva g. Ministar misli da reši jednom uredbom. Naprosto, ne mogu to da shvatim, jer mi se čini da se pitanje ishrane pasivnih krajeva može definitivno da reši samo aktiviranjem tih krajeva, a to se, gospodo, ne može postići jednom uredbom, izdanom po resoru socijalne politike.

Da dodirnem, gospodo, jedno pitanje koje je za mnoge i mnoge krajeve ove zemlje ne samo neobično važno nego upravo bolno. To je pitanje iseljeničkih ušteda, pitanje iseljeničkih uloga u bankama. Ja, gospodo, živim u kraju koji je do nedavno, dok su razni kontinenti bili otvoreni, liferovao na desetke i desetke hiljada radnika-emigranata, koji su se rasturili po svima kontinentima zemljine kugle. Zna li, gospodo, kako žive ti naši emigranti, na primer u Severnoj i Južnoj Americi? Oni žive, dozvolite mi da upotrebim jedan drastičan izraz, oni žive gotovo škotskim životom. Na primer u Americi jedan emigrant zaraduje, uzmimo 5 dolara dnevno. Tih 5 dolara trebalo bi da on troši na svoj sopstveni život, a kad bi on trošio tih 5 dolara na to da živi kao čovek, to bi značilo da ne može ništa kući da pošlje. I prema tome šta se dešava? On ne živi životom američkog autohtonog radnika, nego živi jednim upravo neverovatnim životom, oskudeva u svemu što je za život potrebno, ne stanuje kao čovek, ne hrani se kao čovek, samo da što više uštedi i da što više pošlje kući. On šalje pare kući. Njegova porodica, zar mislite da ona troši te pare koje on šalje u zemlju? Ne, gospodo poslanici, porodica takode živi životom polugladovanja. Mnoge naše primorske porodice, na primer, ne znaju za večeru; ako imaju ručak, nemaju večere, a i taj ručak je takav da se možda samo dva tri puta preko godine zna za meso. Dakle jedno gladovanje, sistematsko polugladovanje, sprovedeno samo zato da bi se za starost, za bolest, za »crne dane« uštedela poneka para.

I gospodo, na taj način, takvim životom naših radnika u inostranstvu i oskudnim životom njihovih

familija kod kuće, stečene su relevantne uštednje. Kolega Kabalin je izneo da je u našu zemlju od ujedinenja poslato do 15 milijardi dinara. Emigracija je slala pare kući, slala je i deponovala svoje uštednje u naše banke. A naše banke, neznam čijom sve krivnjom, upropastile su ili su dovele do »zamrznuća« te relativno ogromne svote koje su primile od naših emigranata, iseljenika.

N.pr. u mome kraju, samo od Sušaka do Novog Vinodolskog i prema Delnicama — na malenom trouglu teritorije, trouglu koji ne obuhvata više od 1000 km² — na toj je teritoriji zamrzlo preko četvrt milijarde dinara, i to sve uloži sirotini proletera-iseljenika koji su se čitav vek probijali po tudini.

Ja sam uoči petomajskih izbora naišao u jednom selu, u mome izbornom srezu, na čoveka, starca od 75 godina. Vidim, gleda starac zlovoljno i mene i celu onu izbornu gužvu. Pristupim k njemu i upoznam se, pa ga zapitam: »Što ste vi prema svemu ovome tako apatični?« — »Pa gospodine, šta se to mene tiče!« Upustim se u dalji razgovor s njime i on mi ispriča da je 50 punih godina radio u Americi, živeo poluskotskim životom, kako on u Americi tako i njegovi kod kuće, uštedeo i uložio u banku, i to u Prvu Hrvatsku štedionicu, oko 800 hiljada dinara. Taj čovek danas, ako se razboli nema ni za lek, ni za hleb; ne može on da dobije iz Banke ni 200 dinara mesečno, a ima 800.000 dinara u toj banci. Kaže mi taj čovek: »E, gospodine Baniću, vi me pitate, jesam li ja za ovu državu!« Zna li šta mi je odgovorio? »Ne marim ja više ni Boga, a kamo li ovu državu!« Krupne reči, koje bi bile možda za osudu; ali, ako se duboko zamislite u stvari, bićete u nedoumici, nema li taj čovek možda i pravo — čovek, koji se 50 godina probijao i mučio po Severnoj Americi, upropastio zdravlje, i sad pod starost, u 75 godini života, zbog naše aljkavosti i nesavesnosti, zbog pomanjkanja kontrole nad radom banaka, zbog pomanjkanja zakona o bankama, — koga mi nemamo ni do danas, ma da ga imaju sve naprednije zemlje, — mora da gladuje, dok čitava njegova uštedovina blizu milion dinara, leži zamrznuta u banci, pa ne može da dobije ni 200 dinara mesečno, da sebi kupi hleb!

Da vam pričam još jedan slučaj: 1934 godine putujem ja u Pariz, zajedno sa svojom ženom, u III klasi. Zateknem u kupeu dva čoveka. Po fizionomiji vidim da su naši ljudi. Ali oni misle da sam ja neki gospodin, a moja žena zbog šeširčeta da je velika gospoda, pa se stisli u kut i neće da nas ni gledaju. Ipak se upustih s njima u razgovor i saznadoh da putuju u U. S. A. Gledam jednoga od njih u lice i vidim da su mu oči na skroz krvave, da su mu kapci izgrizeni i otečeni, da trepavica i nema, da uopšte slabo vidi. Pitam ga: kako ste upropastili oči? — »Gospodine, 35 godina radim u rudnicima olova i cinka. U olovu ima, znate, izvesna količina žive, koja grize oči.«

Taj je čovek imao oko 54 godine, a 35 godina je radio po Americi u rudnicima olova i cinka. Pitam ga, zašto opet ide u Ameriku, a on mi odgovara: »Šta mi drugo ostaje? Došao sam pre dve godine kući i donco sam svoju uštedevinu, rezultat moga tridesetpetogodišnjeg rada u američkim rudnicima. Donio sam 10.000 dolara, — a dolar je, gospodo, tada vredeo 70 dinara — oko 700.000 dinara. Računao sam da mi je to za starost dosta. Imam ženu i kćer, pa ćemo nas troje moći od toga skromno da živimo, i da proživimo svoj vek. Bio sam u velikoj

brizi šta ću i kuda ću s tim novcem. Naišao sam slučajno na jednog svog rođaka, koji je bio činovnik jedne banke, pa u razgovoru on me posavetuje, da taj novac položim baš u tu banku, gde je on činovnik. Poverovao sam rođaku, uložio novac u njegovu banku, a kad tamo, kroz 2 meseca, moj ulog zamrznuo. Novac sam uložio 1932 godine; od tada ja nisam iz banke dobio, do polovine 1934 godine, niti 3.500 dinara od uloženih 700.000 dinara. I sada, eto, gladujem ja i moja familija. Idem opet u Ameriku da bih mogao da prehranim svoju ženu i kćer!" —

Gospodo, ovakvi slučajevi, kad bi bili retki, još Bože pomozite. Ali nema kuće u Primorju, nema kuće u Gorskom Kotaru, pa i u Lici i Dalmaciji, gde toga nema. Sav taj svet ide u inostranstvo. Pre rata, dok su svetska tržišta rada bila otvorena, u našim selima niste mogli videti zdravoga muškarca. Sve što je bilo zdravo, išlo je u Ameriku, ili bilo kuda, sve te stotine hiljada emigranata slali su uštednje kući, ulagali ih u naše banke. I eto, već šesta godina ulošci naših iseljenika su „smrznuti"! Zar to nije Bogu plakati?! Zar nije to u nebo vapijući greh! Ovo pitanje spada u nadležnost resora trgovine i Ministarstva finansija, spada u nadležnost i Ministarstva socijalne politike! Pa dok je tako, zar da se g. Ministar socijalne politike ne zainteresuje ozbiljno za tu stvar? Jer, valjda je evidentno da ne možemo dozvoliti da to tako i dalje bude. Što da se čudimo tim ljudima kad se reše da idu u komuniste?! Naša je država, u jednom slučaju kad su došli u pitanje iseljenički ulogi, već intervenisala. (*Nikola Kabalin: Srpska zemljoradnička banka!*) I kad znamo za slučaj Srpske iseljeničke banke u Njujorku; kad znamo da je naša država nakon kraha ove banke, stopostotno isplatila uloge Srba-emigranata, zar da se čudimo, ako naš svet na Primorju kaže da se intervencija od strane države vrši samo za Srbe ali ne i za Hrvate?! Zbog toga, nesumnjivo je da bi trebalo naći puta i načina da se to bolno pitanje skine s dnevnog reda. A kako će ga nadležni rešiti, to je druga stvar. Narodni poslanik g. Kabalin je već o tome govorio. Napominjem samo to da bi trebalo iz zamrznutih uloga, u prvom redu, izdvojiti uloge iseljenika-radnika, pa ih toj sirotinji u celini vratiti, i to što pre! Da li tu treba vršiti intervenciju države, i na koji način, nemam vremena o tome sada da govorim.

Jedno od najvažnijih pitanja iz nadležnosti Ministarstva za socijalnu politiku jeste pitanje koje je vrlo dobro obradio Ministar g. Mohorič, naime pitanje nezaposlenosti u našoj zemlji. Neobično važno ali i neobično teško pitanje! Ja sam, gospodo, kod razdela o državnim dugovima istakao jednu činjenicu od ogromne važnosti. Mi, gospodo, nemamo 50.000, ili 100.000, ili 200.000 nezaposlenih radnika u našoj zemlji, već ih imamo daleko više od jednog miliona!

Čitavo gorovito i brdovito područje u ovoj zemlji, sve tamo od Triglava pa dole do Đevdelije, sav taj iskidani gorski lanac, zvao se on Kras ili Dinarske i Crnogorske Alpe — sve je to pasivan kraj. I seljak, gotovo u polovini države, ne može da živi od svoje zemlje, te je prinuđen da prodaje svoju radnu snagu. Prema tome, po mome računu mi imamo blizu 2 miliona nezaposlenih radnika, koji se prebijaju od nemila do nedraga, gladuju i traže posao kao sezonski radnici, kao nekvalifikovana radna snaga, kao „čornorabočie", ali se na koncu konca vraćaju na grudu ze-

mlje, koja ne može da ih prehrani, te su prisiljeni da na toj mršavoj zemlji gladuju oni i njihove familije.

Ovo je najvažniji problem ove zemlje, te ako se ne reši pravilno, mi ćemo imati stalni i živi socijalni vulkan u ovoj zemlji, kao što sam to i ranije kazao.

Ali, ovo se pitanje ne može rešiti nekim uredbama. Treba tu i te kako zahvatiti, pa da se ovo pitanje reši, i to pozitivno da se reši, da se definitivno reši. Po mome mišljenju, ono se pre svega može rešiti putem, koji sam ukazao i donekle izložio u generalnoj debati, dotično u debati o Vrhovnoj državnoj upravi — ono može da se reši putem organizovanja obavezne radne službe, putem organizovanja tako zvane „vojske rada".

Vreme mi je odviše ograničeno, da bih o tome mogao opširno govoriti. Kad bi država formirala jednu takvu „armiju rada" i u njoj uposlila „gros" naših nezaposlenih radnika, ona bi kod toga bila na velikom profitu.

Do sada smo mi razne državne radnje izvodili tako, da smo ih davali raznim posrednicima, raznim preduzimačima, na izvođenje. Znaete i sami, šta se kod toga dešavalo. Samo afera Batinjol dovela je državu u gubitak od nekoliko stotina milijona. Kad se ne bi davale posrednicima te javne državne radnje, svih tih afera bilo bi daleko manje i korupcija gotovo ne bi imala čime da se alimentira. Kad bi država izvodila te radnje u svojoj režiji, pomoću dobro organizovanih „armija rada", u kojoj bi zaposlila dobar deo našeg nezaposlenog radništva, ona bi mogla da preporodi ovu zemlju, i da otupi oštricu jednog gorućeg socijalnog problema.

Prelazim, gospodo, na jedan dalji problem, koji je takode vrlo važan. Vrlo važan za čitavu našu morsk obalu i njeno naselje. To je problem naših pomorskih radnika. Pomorski radnik je prepušten ne samo samo sebi, nego upravo neverovatnoj eksploataciji.

Naš pomorski radnik, — ranije, u prošloj državi, u Austro-ugarskoj — pripadao je radničkoj eliti. To je bio najbolje plaćeni, najbolje situirani radnik. Danas je on najveća sirotinja. Danas taj pomorski radnik mora da radi na parobrodu, na ladi, ne osam sati, ne 16 sati dnevno, nego i 20 sati dnevno. Pogotovo, ako lađa dođe u oluju, onda se ne pita za radno vreme, onda treba da se radi dan i noć; ali prosečno pomorski radnik radi 10—14 sati dnevno, pod uslovima higijenskim neverovatno teškim, a za platu upravo mi-zernu.

Naš pomorski radnik niže kategorije plaćen je sa 500 do 600 dinara mesečno, i s time ima da hrani i izdržava familiju, ženu i decu, ima da oblači sebe i familiju, da školuje decu i t. d. Trebalo bi da govorim nekoliko časova, a da opišem bedu naših pomoraca i njihovih porodica. Gospodo, krajnje je vreme da se urede, da se sistematizuju, uslovi pomorskog rada!

G. Ministar socijalne politike može tu vrlo mnogo da učini, i ja apelujem na njega da snažno zahvati i u ovo pitanje, jer ono je vrlo važno sa gledišta ne samo socijalno-ekonomskog, nego i čisto političkog:

Mornar, pomorac — već po samoj prirodi svog zvanja, zbog toga što plovi po oceanima i morima, što dolazi u kontakt sa svima narodima i rasama — je razvijen, inteligentan čovek.

Pomorcima se ne može baciti prašina u oči! Mornari dok žive pod ovakvim uslovima, moraju postati komuniste. I kao što je avangardu ruske revolucije stvarno sačinjavao mornar, to može i nama da se desi, ako u poslednjem času ne posvetimo najveću

пажњу реšenju питања, које се односи на наше мornаре.

Ja nisam protivnik subvencionisanja naših parobrodarskih društava. Ona su relativno lepo subvencionisana, ona ne plaćaju porez i imaju razne povlastice. Ali, dok tako stvar stoji, moralo bi se nastojati da se obezbedi bolji život, bolji uslovi rada za našeg mornara, koji se pati kao retko ko.

Trebalo bi da se sistematizuje i lučki rad. U svim lukama postoji zasebna kategorija lučkih radnika, koji tovare terete sa obale ili iz vagona na lađe, ili istovaraju robu sa lada na obalu i u vagone. To je jedna specijalna vrsta rada. Kod nas taj rad nije sistematiziran, pa može svako da se uposli u toj vrsti rada. Ali to ne ide. Od toga trpi štetu i država, i narodna privreda, i sam radnik. Zato držim, da bi g. Ministar socijalne politike trebalo da posveti svoju pažnju i tome pitanju, u toliko više što baš sad u Sušaku imamo štrajk tih lučkih radnika.

Ima stvari, koje ne spadaju direktno u kompetenciju Ministarstva socijalne politike, ali gde bi ovaj resor i njegova intervencija mogli da donesu pozitivne rezultate. Na primer, mi imamo u poslednje vreme priličnu bujicu naše radničke migracije u Braziliju. Naša sirotinja putuje u Braziliju i tamo se uposluje, pogotovu na latifundijama ili sama osniva agrarne kolonije, farme i t. d. Uslovi života, rada i zarade, tih naših iseljenika u Braziliji su veoma teški. Međutim, mi tamo nemamo svoga konzula. Gospodin Ministar socijalne politike mogao bi da dejstvuje u pravcu, da resor Ministarstva spoljnih poslova osnuje jedan konzulat u Braziliji koji bi bio preko potreban.

Ili, na primer, u poslednje vreme ide relativno mnogo naših radnika u Persiju. Tamo naši ljudi grade željeznice. Persija je danas napredna zemlja. Možda u mnogim stvarima i naprednija od nas. Tamo dolazi godišnje na hiljade naših radnika, a niko o njima ne vodi brigu. Trebalo bi da se u Teheranu, u Persiji, osnuje naš konzulat, koji bi vodio brigu o tim našim radnicima.

Gospodo, ja ću izneti neke stvari, koje nisu opšteg značaja, a koje bi ipak trebalo gospodin Ministar socijalne politike takode da uredi. Prema budžetu koji je predložen, mi vidimo da će resor socijalne politike i narodnog zdravlja u 1937/38 biti dotiran za čitavih 20 miliona dinara više nego li u prošloj 1936/37. Tih 20 miliona dinara povišice, gospodo poslanici i gospodine Ministre, repartirano je na malo čudnovat način. Ja sam sve pre nego li partikularista, ili zadržati regionalista, ali kada se tih 20 miliona dinara podele tako, da na pr. Moravska banska uprava dobije preko 3 miliona dinara, a Savska banovina najmanje, svega nešto ispod 100.000 dinara, onda; gospodo, izvinite, ipak to nije u redu.

Gospodo, ima tu banovina koje su dobile i dva i tri milijona dinara više, a Savska banovina dobiva predloženim budžetom svega oko 100.000 dinara više nego lane, dapače nešto manje, 98.000 dinara. Gospodo, ne može tako da ide. Imate, na primer — da navedem jedan detalj, koji je interesantan — imate Centralni higijenski zavod, koji je u Beogradu. Njegov je kredit u budžetu za 1937/38 godinu povećan za čitavih 1,120.000 dinara a kredit za Higijenski zavod u Zagrebu smanjen je za 66.000 dinara. Gospodo, pita se: odakle separatizam i centrifugalizam. Pa nije nikakvo čudo što ima separatizma, uz ovakve pojave. A one ne ostaju nikakva tajna. Ne može istina,

svaki naš seljak da uzme državni budžet u ruke, da ga studira i lista. Pa ipak, ovakve nepravедности, koje budu oči, saznaju se u narodu. Ima ne samo naših zlonamernih ljudi, koji to proturaju u narod, nego ima i plaćenih tuđinskih agenata, koji te stvari ubacuju u narod. Zato bi to trebalo reparirati. Ne može da bude da Higijenski zavod u Beogradu dobija din. 1,120.000 više — on je i bez toga dobro dotiran — a Higijenski zavod u Zagrebu ima da dobije smanjenu dotaciju za 66.000 dinara! Imamo na žalost, tih stvari više. Ja se neću detaljno zadržavati na tome — možda ću imati prilike da g. Ministra lično potsetim na izvesne pojave — ali mislim da je bilo potrebno i sa ovoga mesta da se to kaže. Apelujem, konačno, na g. Ministra narodnog zdravlja, da povisi primitke i izdatke državnog lečilišta u Kraljevici za sumu od milion i po dinara. Ta je operacija računaska, i država kod toga ništa ne gubi i ne daje. Traži se da to lečilište, koje je vrlo važno i koje je frekventirano preventivno od bolesnika koji imaju tuberkulozu zglobova i kostiju, iz istočnih krajeva naše države, imade mogućnosti da iskoristi potpuno svoj kapacitet. Po sadašnjem projektu i stanju dotacije, ono ne može da iskoristi svoj kapacitet. Zato molim gospodina Ministra socijalne politike da dozvoli da se primitci i izdatci povise za 1½ milion dinara.

Time bih, gospodo, završio. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Милан Мијић.

Милан Мијић: Господо народни посланици, узимајући реч у специјалној дебати Министарства социјалне политике и народног здравља, дозволите ми да се осврнем на ствари које не припадају овоме ресору.

Господо, ми смо слушајући господу говорнике у начелној и специјалној дебати с једне и друге стране, чули добронамерну критику као и одобравање рада Краљевске владе, а било је и заједљиве и оштре критике. Нарочито су се нека господа са левице истицала са романтиком и расправама за ревије, што није ни за овај високи Дом на одмет. Али, господо, пошто сам ја посланик из Босне, нарочито подвлачим из Српске Босанске Крајине, ја се морам осврнути на поједине наводе из говора г.г. посланика са левице, нарочито Босанаца, јер из њихових говора стоји да ми сви посланици из Босне који припадамо Југословенској радикалној заједници нисмо довољно свесни и да смо националне осећаје и рад напустили пред нашим партизанством. (Милан Петковић: Ко Вам је то рекао?!) То се може закључити из ваших говора. (Милан Петковић: То Ви закључујете!)

Господо, излагање случајева у Босни од г.г. говорника са левице у извесним случајевима су претерана и не служе сврси баш оне националне идеологије за коју се г.г. говорници истакнуто и свима силама залажу и намећу као поборници.

Прво, господо, ја желим да се осврнем на говор г. Рашовића, који је у свом говору покушавао да омаловажи нашег посланичког друга г. Ђумавића, па је чак износио како је он приликом путовања у Румунију у разговору омаловажавао наше националне светиње, нашу славом овечану војску итд. а све то у намери и са циљем да докаже како је Чумовић анационалан. (Гласови са левице: Па шта ти то говориш сада? — То је јуче било!) То је било још раније некада, а јуче је поновљено. Г.

Рашовић је приликом дебате овде у Скупштини споменуо и њега. Изгледа, нажалост, да г. Рашовић, кад се спремао за овај говор и напад, да је насео од информација код политичких интриганата, јер да је озбиљно мислио о тежини увреда које је у свом говору починио, не би говорио прије но што би проверио националан рад г. Ђумаџића. А пошто он то није учинио, ја ћу му само у неколико речи казати да зна, а и вама, господо посланици, да можете донети свој суд о оваквим говорима људи који се рачунају да су озбиљни и паметни, а нарочито који се истичу да су националисти већи него ико у овом Високом Дому. Наш друг г. Ђумаџић био је национални радник у време кад свако то није имао куражи. Био је у одреду пок. Војводе Вука и на Ретким буквама, као такав рањен још за време Балканског рата па и даље продужио као четник и кад је пок. Вук умирао и његове су руке биле под његовом јуначком главом. Ако желите, господо, има и данас другова живих који ће рећи, ко је био Ђумаџић, да ја не ређам овде његово житије као националисте Србина—Муслимана из Босне. Мислим да је ово доста, јер је време за говор кратко, али морам подвући то, да сигурно г. Рашовић није знао за Ђумаџића зато што се није као такав истицао и тражио од ове земље да му тај рад плати.

Такође г. Рашовић осуђује политику др. Спахе што је почео у Босни да прави железнице, а запоставио Црну Гору, са чим намерно хоће да направи јаз материјалне природе између Босне и Црне Горе; а, друго, изгледа, да г. Рашовић хоће да докаже анационалан рад др. Спахе с тим, што је отпочео да прави железницу која иде преко Босанске територије 15 км. Не поричем потребу Црне Горе, али хоћу да кажем г. Рашовићу, камо среће да је било Спаха од 1918 године у влади и да су правили железнице у Босни, јер да је било железница у Босни, не би било поред оноликих рудних и шумских богастава данас материјално слаба остала Босна, него би била у правом смислу речи „Босна поносна“, па би данас то питање било лако и за Босну и за Црну Гору. (Гласови са левице: То је требало јуче рећи и о томе говорити). Ја сам молио да ми се дозволи сада. Ако ми се дозволи — добро, ако не, — нећу да говорим.

Ја сам у почетку свога говора хтео на то да се осврнем зато што сам ја посланик из Босне, и као Србин морам о томе да говорим. (Настају поново упадице са левице). Господо, ја сам слушао кад сте ви говорили, а шта вам смета ако ја хоћу да овде кажем право стање ствари. Ја живим у Босни међу Муслиманима.

Интересантно је да вам кажем да се г. Грђић, у свом излагању како се прогоне националисти у Босни и Херцеговини, дотакао тога како је Куртовић из „Шипада“ протеран. Ја високо ценим заслуге г. Куртовића и свих његових другова и националиста наших, били они Срби или Хрвати, али ја бих желео да изнесем тај однос између Куртовића и „Шипада“.

Господин Куртовић је био народни посланик од 1931 године као и ја, а ми сви врло добро знамо да народни посланик не може у исто време бити и народни посланик и бити у управи једног државног предузећа (Никола Кабалин: Није то државно предузеће). То је са сто процената државно предузеће. Тим државним предузећем диригује Министар шума и рудника и он је и поставио го-

сподина Шукрију у „Шипаду“ али не данашњи. Ја немам ништа против г. Куртовића, али хоћу само да кажем ово, да он није истеран из Шипада као националист него због тога, што тамо није могао више бити. Ја сматрам чак да он то место није требао ни да заузме неком другом сиромашном па чак и паре што је примио треба да врати. (Гласови: Није тачно!) Ако то није тачно, ја сам готов да повучем консеквенце.

Г. Куртовић у свом вечерашњем излагању врло лепо је говорио о нашим Муслиманима у Босни. Тачно је оно што је он казао да су наши Муслимани добар и националан свет, па без обзира на то да ли су Срби или Хрвати. Ја у то не улазим, јер знам да су Муслимани из Босне и Херцеговине лојални грађани. Ја сам чак имао прилике да чујем да су и као војници врло исправни и да често пута код њих никако не може да се констатује да су учинили по нешто што ми који нисмо Муслимани чинимо.

Ми сви знамо, господо, да је г. Куртовић са својим друштвом био уз владу од 1931 до 1935 године и за све то време они нису успели да босанске Муслимане привуку уз себе него су ови и даље остали уз др. Мехмеда Спаху. И сад зато што су они остали уз Спаху, он је сада ненационалан човек. Ја нећу да браним г. Спаху, јер је он свакако јачи да се и сам од овога одбрани, али ме вређа као народног посланика а по готову као Србина из Босне, кад се са овога места тако говори, јер ће се све то читати у Босни па ће несумњиво произвести још веће несугласице и свађе између наших православних и Муслимана. А да је све ово, што сам ја казао, тачно, може најбољи доказ пружити и то што је и сам г. Куртовић казао да је у прво време помагао Влади г. Стојадиновића па тек после, када је изашао из „Шипада“, он је напустио и Владу и др. Спаху.

Друго је то што су многи наводи случајева туча и свађа око земаља између Срба и Муслимана у Босни једна обична појава свугде па и код нас. Има случајева да се рођена браћа због земље заваде, побију, па чак и мртве главе падају, па према томе не може бити говора о том да је то сад нова ствар, а поготову инспирисана од г. др. Спахе и Југословенске радикалне заједнице. Овакви говори могу само да заоштравају односе између Срба и Муслимана и нису у интересу народног јединства, јер то раширивање била је главна сврха и политика туђинске власти код нас у Босни, па не би требали југословенске националисте да то чине. Што се тиче навода за премештај појединих чиновника, то није баш тако важно, јер у главном није ни један од господe говорника рекао да је неко отпуштен од службе, него је премештен по потреби службе и на новом положају, односно одређеном месту такође има исту плату. То је, господо, чисто ствар политике режима и не могу господa са левице захтевати да се режим ЈРЗ оставља у службу левици и да по њиховој жељи размешта и поставља чиновнике. Ако хоћемо објективно и истину да говоримо било је, бар уколико је мени познато, за време режима од 1931 године наопако да су у многим случајевима присталице г. др. Спахе не само премештани, него и жестоко прогоњени па је било интернације што, како видимо, овај режим до данас није тако што учинио. Уосталом, ми сви који смо били посланици од 1931 године наопако, научили смо да се

чини све оно што ми желимо и наравски, данас кад је ситуација обрнута, односно кад се почело владати демократским парламентарним режимом, и кад више група тј. више претставника ранијих странака сачињавају један режим, морају ти претставници водити рачуна о својим људима да им се поправи онамо где их се раније кажњавало и прогонило. Пошто ми сви у целој Краљевини, разумије се па и у нашој Босни, имамо једнаке дужности, произилази, и логично је, да имамо једнака права, па од куда се буните што су неки људи постављени на положаје и из тога изводите неко огорчено српско-муслиманско питање. Било је приговора и ради општинских избора, а нарочито се приговара овој Влади против данашњег Изборног закона па не разумијем, како могу људи критиковати један Закон који су они сами донели, него биће ово, да смо ми они који смо доносили баш овај Изборни закон били, ако хоћете да право кажем, неспособни и нисмо предвиђали по оној народној пословици, да свака батина има два краја, то ће рећи да ћемо ипак некада отићи са власти. Ја нисам овлашћен него, по мом скромном мишљењу, и држим сигурно да ће ова Краљевска влада донети нови изборни закон, како је рекао г. Министар унутрашњих послова у својој експозеу у сагласности с нама, али ја бих препоручио господи са левице да баш они не форсирају тај закон да се донесе, јер кад се донесе изборни закон онда долазе и избори, а ми до завршетка наше посланичке периоде имамо још доста времена, па треба да пустимо Краљевској влади на даље студира овај закон јер ће тако бити и боље. Иако ми сви знамо добро знамо, иако то сам народ на својој грбачи осећа сву тежину привредне и економске кризе, ипак, господо народни посланици, морамо дозволити и морамо признати да Влада др. Милана Стојадиновића од свог доласка наовамо није седела скрштених руку, него да је радила и да тај њезин рад није без плода, јер то и сам народ осећа и каже, а најбоље је казао пригодом последњих општинских избора.

Није ни потребно да ја овде прецизирам шта је све Влада учинила, јер то сви знамо, него је потребно да ми то сви признамо и да надаље помогнемо Краљевској влади како би што боље и што прије скидала терет са народних леђа, у што ја не сумњам, јер како г. Претседник Стојадиновић тако и његови сарадници имају искуства и зрелости да поведу ову земљу једним озбиљним и здравим путем и верујем да је кормило у рукама добрих кормилара.

Господо, ово неколико речи сам казао зато да се не мисли да ми, а нарочито ми посланици Срби из Босне, који припадамо Југословенској радикалној заједници, одобравамо и потврђујемо све што су господа говорници навели, јер у многим случајевима, који су цитирани у говорима извесне господе посланика, има политичке заједљивости, па ако хоћете, и партијске агитације кроз прозор. Ако је неко учинио нешто што је противно закону, он је и кажњен по земаљским законима, што су и господа говорници потврдили приликом цитирања појединих случајева. (Милан Петковић: Нису сви кажњени!) Ја сам чуо, оче Милане, кад си ти казао: овај је кажњен оволико, онај онолико. (Милан Петковић: Има их много који нису кажњени ни једним сатом затвора. Ако ти твојим излагањем алудираш на мој говор, ја те позивам, као

члана владине већине да предложиш скупштинску анкету, за коју ћу ти бити веома захвалан, иако се докаже да ми и један случај који сам навео није истинит, ја ћу положити свој посланички мандат!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим Вас, господине посланиче, да не упадате у реч г. говорнику.

Милан Мијић (наставља): Ја нисам рекао да си ти, оче Милане, казао неистину. Недај Боже! Ја тебе високо ценим. Ја сам само устврдио, на твоју примедбу, да си ти у појединим случајевима цитирао да су неки кажњени, а јесу ли сви кажњени — ја не знам. (Милан Петковић: Ја тврдим да нису кажњени, и остајем при томе, нудим скупштинску анкету, и ако се утврди да је неистинито оно што сам ја овде изнео, готов сам да положим свој мандат!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, ако Вас је г. говорник изазвао, изволите тражити реч ради личног објашњења. Када сте Ви говорили, ја сам увек био приправан да и г. говорника и сваког другог који би Вам упадао у реч позовем да то не чини.

Милан Мијић (наставља): Ја сам говорио о томе шта све произилази из ваших говора и навода, и шта све може у Босни да дође, ако се буде тако радило. То је и Аустрија желела да нас завади.

Допустите, господо, да сада пређем на кратка излагања ресора социјалне политике. У овом случају, иако постоји врло тешко стање у погледу социјалног питања нашег народа, ја мислим да ћемо сви признати да је г. Министар социјалне политике, за време свога министровања у овој Влади, учинио много више у социјалном смислу, него што би то многи учинили, а то је зато што је он лично по својој природи човек који води рачуна о социјалној правди. Најбоље је доказ да је за ово кратко вријеме он донео две уредбе, односно предложио Краљевској влади, а које су уважене, и то Уредбу о инвалидима и Уредбу о минималним дневницама радника. И једна и друга Уредба показују на терену резултате, иако су још у почетку, за које народ њему и Краљевској влади даје особито признање.

Ја ћу, господо, ради горе изложеног, а и ради краткоће времена, бити кратак у својим чисто информативним и добронамерним напоменама о приликама у моме крају. Врбаска бановина, нарочито ужа Босанска Крајина, где спада и мој срез, живи у врло тешким привредним и економским околностима, па је неопходна потреба да би се овом дјелу наше земље у којем живи наш национално свесан народ дала што издашнија помоћ за регулисање њихових невоља. Прво бих молио г. Министра да посвети пажњу у здравственом погледу села, а то ће учинити тиме, ако би мало већом субвенцијом помогао Врбаску бановину, јер досадашње владе у својој пракси, што се може из прошлих буџета видети, дале су најмањи проценат субвенције Врбаској бановини у овом погледу. Друго, морам прво да истакнем захвалност г. Министру и целој Краљевској влади под претседништвом г. др. Милана Стојадиновића што је у прошлој години притекла у помоћ нашим крајевима, да народ не скапава од глади, а уједно бих молио

и за ову годину, јер жетвени принос далеко је подбацио с разлога, што се у претпрошлој години није имало сјмена за касни кукуруз, који је главна исхрана ових крајева и који уопште није родио.

Наравски, не мислим, да се ова помоћ даје народу бесплатно, него да се искористи у јавним радовима тако, да на две стране користи имамо. Треће, иако је г. Министар сам лично већ повео акцију и то на јавним зборовима изјављивао и ја га са своје стране молим да питање уређења рада Окружних уреда за осигурање радника и свих њихових установа стави на бољу основу, јер стање какво је данас и како Окружни уреди раде може се мирне душе без икаквог греха назвати окружни уред за убијање радника, а не осигурање. Мени је врло добро познато шта бива с радништвом нарочито у предузећу „Шипад“, а иначе тврдим то да Окружни уред диригује, односно наређује лекарима да на терену не смеју примити већи број радника него што они одреде, па макар и болесни били, што даје врло жалосну слику за ову установу, која редовито од сваког радника и предузећа наплаћује свој принос. Четврто, молим г. Министра да би у погледу санације села нарочито снабдевањем водом, дао што већи кредит за ове крајеве, јер су они у том погледу у врло тешком стању. Осим тога што народ побољева, ту долазе и заразне, епидемичне болести. Ово се може утврдити и данас да највише тифуса има у крајевима у којима се пије прљава вода из локава и баруштина. Уз то страдају још и сточарски крајеви у којима народ живи искључиво у нашим врховинама од сточарства, немајући воде за стоку. Разумије се да се не може стока ни угојити, те и у том погледу људи пропадају.

Ја, господо, завршујући овај свој говор у име своје и у име краја који заступама одајем пуно признање и захвалност г. Претседнику Краљевске владе др. Милану Стојадиновићу као и целој Краљевској влади, и желим да путем којим је почела настави свој рад и да не треба да брине нити води рачуна о подвалама и интригама, јер народ уме и зна да оцени свачији рад, па ће тако и своје поверење да да и тиме ћемо учинити добро Краљу и Отаџбини.

Изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање код већине.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Павао Матица.

Павао Матица: Gospodo narodni poslanici, hteo bih da kažem samo nekoliko reči, da govorim o higijeni sela i o zdravstvenim prilikama na selu. Higijena sela, iako je budžet Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja prilično visok, iako je povećan ove godine, još je ostala u mnogim krajevima i u mnogim mestima na onoj visini na kojoj je bila moguće i pre svojih 200—300 godina a možda još i ranije. Možda ima pojedinih sela u kojima se nešto za narodno zdravlje i učinilo ali gro, većina naših sela ima od te higijene vrlo malo koristi. Ja mislim da je to zbog toga što higijenska služba za popravku zdravstvenog stanja na selu nije praktično organizovana, nije organizovana onako kako bi je trebalo organizovati. Gospodo, koliko su se popravile prilike na selu, mislim da ne treba posebno naglašavati. Mislim da je taj popravak zdravstvenih prilika na selu vrlo malo poboljšan od predašnjih vremena. Razlog je tome, kako bih rekao, taj, što se

ceo taj posao svršava načinom jednim koji je potpuno sličan birokratskom; a drugi razlog je taj, što ti seljaci iz sela ne mogu da dodu do lekara i lekova. Bolest na selu je velika nesreća, mnogo veća nego u gradu, jer u gradu, osobito oni koji dosta dobro ekonomski stoje, zovu lekara u pomoć, uzimaju lekove i lakše dodu do ozdravljenja, dok je to seljaku koji nije dobrostojeći, osobito iz siromašnih krajeva, iz onih krajeva gde su prilike slabije, to skoro nemoguće ako padne u bolest. U bolnicu ne može, jer nema čime da plati bolničke troškove. Bolnica ga može i primiti ali šta će kad izide izlečen iz bolnice? Trebaće da namiri troškove, a ako ne može namiriti troškove, prodaju mu njegovu nekretninu i pokretninu, dok se ti bolnički troškovi ne namire.

Ako nastavi kod kuće lečenje, mora zvati lekara koji prvo traži od njega naknadu za podvoz, traži nagradu za svoj trud i savet, što često iznosi po 100, 200 pa i 300 dinara, a koji put i više prema tome kako je daleko od mesta lekara. Ako pozove lekara jedanput, slaba pomoć, jer lekar nije čudotvorac, nego mora da ga zove nekoliko puta. Ako je bolest takve prirode da ga mora zvati po nekoliko i desetak puta, onda se taj trošak penje na hiljadu dinara i dok to seljak isplati, tih 1000 dinara, upropašćena je njegova imovina. Tu stvar trebalo bi uzeti u obzir i Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja trebalo bi, ako hoće da pomogne selu i seljaku, da nade mogućnosti i načina za lečenje naroda, ili za osnivanje zdravstvenih zadruga kako je naglasio g. Voja Lazić. Ali onda zadruga su upućene na zadrugare, tako da ako je premala zadruga ne mogu zadrugari da plaćaju lekara, ne mogu da plaćaju ni lekove, no moraju opet davati posebne nagrade lekaru i apoteci za lekove.

Gospodo, jedini način i jedino sretstvo kako bi se moglo pomoći našem seljačkom svetu, osobito onima u siromašnim krajevima jeste tako zvana socijalna medicina: da li Banovine postavljaju po opštinama zdravstvene lekare, ili da ih postavlja država, i da te lekare honoriše, uz redovne plate, još i posebnim honorarom za obavljanje besplatnih pregleda i besplatnog lečenja. Kao što je to potrebno selu i seljaku za lekara, tako je isto potrebno obzirom na lekove iz apoteka. Gospoda lekari protivni su tome i sa tim načinom nisu zadovoljni kao što nisu zadovoljne ni zdravstvene zadruga i one ustaju protivu toga. Međutim, to je bilo provedeno u bivšoj zagrebačkoj oblasti 1926 i 1927 godine. Bio je proveden ovaj način lečenja koji sam pomenuo naime da je bilo po mnogim opštinama postavljenih lekara, koji su, uz svoje redovite činovničke plate, imali posebni honorar od 3 do 4 hiljade dinara a negde i do 5 hiljada dinara; ako je bila zdravstvena opština veća, oni su imali besplatno da leče a imali su i ručne apoteke iz kojih su badava davali i lekove tim bolesnicima.

Gospodo, rezultati toga načina lečenja bili su odlični za seljački svet u svima krajevima gde god je bio proveden taj način lečenja u praksi. Narod je hrlio lekaru jer se nije bojao da će ostati bez svoje imovine, ako traži lekarsku pomoć i lek.

Narod je bio siguran da će ga lekari savesno pregledati jer su lekari bili pod kontrolom oblasnih samouprava i imali su dobre nagrade za lečenje, te nisu trebali tražiti potrebne nagrade od svakoga siromaha za pregled i lekarsku pomoć.

Gospodo, svih 20 miliona za koliko se povećava ovaj naš budžet biće razdeljen tako da će gradu Nišu otići 3,000.000 dinara ili će otići za druge gradove koji su više simpatični gospodinu Ministru narodnog zdravlja po drugih tri miliona. Od ovoga budžeta povećanog za 20 miliona dinara seljačkom narodu neće se ništa pomoći. Iz okoline Niša doći će u bolnicu samo oni koji imaju para da plate bolničke troškove i ono što se bude od njih tražilo; a ako oni ne budu mogli to da plate, moraće čekati kod kuće dok ih ne izleći priroda ili dok ne podlegnu bolesti, da padnu u grob. Sve dok se ne uvedu besplatna lečenja i dokle lekovi ne budu besplatni za naš seljački svet, dotle nema prave pomoći za zdravlje našega seljaka. Ovo što čine bolnice verujem da nije za potcenjivanje, ali u bolnicu mogu ići samo ljudi koji su u stanju da plate lečenje u toj bolnici, jer ako oni ne budu mogli da plate, onda moraju da čekaju neko izvesno vreme. Posle, što bude platila opština ona i isteruje posle to što je platila za seljaka od njih samih, tako da dolazi do prodaje pokretne i nepokretne njihove imovine. To sve ti ljudi znaju i zbog toga se toga boje, pa kažu: ako ozdravim niti ću ja moći da živim niti moja porodica jer će mi sve uzeti; a ako umrem ostaviću svoju porodicu bez imanja i ona će biti i ostati puka sirotinja kojoj nije pomožena muka, te zbog toga ne želim ni da stupim u bolnicu.

Bolnički troškovi su isuviše veliki i to ne samo za seljake nego i za obične građane. I ovi obični građani nisu u stanju da plaćaju te velike bolničke troškove te bi zato Ministarstvo narodnog zdravlja trebalo imati u vidu da se i siromašnim građanima pruži prilika za lečničku pomoć u bolnicama. Bolnice su pune, ali su pune onih za koje plaćaju bilo država bilo opština a mali je procenat onih koji moraju sami da plaćaju bolničke troškove. Radi toga ja molim i apeliram na gospodina Ministra narodnog zdravlja da te bolničke troškove po mogućnosti snizi do onih granica do kojih ih je moguće sniziti da bi ih ljudi mogli platiti, a s druge strane da omogući napredak u higijenskom i zdravstvenom pogledu našega sela, osobito onih sela, koja su siromašna i koja ne mogu plaćati lekare i osnivati zdravstvene zadruge i sami sebi pomoći, nego kojima mora pomoći država i društvo.

Gospodo narodni poslanici, kad govorim o bolnicama i kad sam ih spomenuo hteo bih još samo da napomenem da su te bolnice za naše siromašne građane suviše skupe, pa ne samo to već te bolnice ne primaju u red u ni onu pomoć, koju im garantuje država i banovine.

Gospodo, mi moramo priznati da je g. Ministar donekle tu stvar popravio i omogućio nekim bolnicama rad, kojima su ti dugovi već previše narasli.

Imade bolnica, na primer jedna zagrebačka bolnica, koja nije državna bolnica nego privatna, ali velika bolnica sa preko 1300 kreveta, imala je 20 miliona dinara da dobije od države, od banovine i od opština. Pomislite za jedno ovako preduzeće 20 miliona dinara duga! To znači da ta bolnica, koja imade toliko dugova, mora obustaviti svoj rad i svoje poslovanje.

Ja smatram, da se ne bi smela ni jedna bolnica, bilo državna, bilo banovinska ili kojeg milosrdnog preduzeća, ili koja druga, da se ne bi smela pustiti da dode na ovako niske grane, nego bi moralo Ministarstvo narodnog zdravlja voditi kontrolu ne samo sa vanjske strane u toj bolnici: red, čistoću i inače, nego da li ima ta bolnica novčana srétstva i materi-

jalne mogućnosti da egzistira i da vrši svoju zadaću i misiju.

Iako su žalosne higijenske i zdravstvene prilike na selu, posvećuje im se najmanja ili vrlo mala pažnja. Mislim da će g. Ministar narodnog zdravlja, koji toliko obećaje i koji govori da će izvršiti što ni jedna vlada do sada nije učinila, to i da učini, pa bi hteo da to mogu i da pozdravim i da mu mogu čestitati da je učinio za poboljšanje higijenskih i zdravstvenih prilika na selu veoma mnogo (*Aleksandar Dačić*: Potemkinova sela, pa opet neće valjati!) Ne Potemkinova sela, nego neka napravi da selo bude stvarno potpomognuto u zdravstvenom i higijenskom pogledu. (Uzvići na levice: Tako jel)

Kao što su higijenske prilike na selu teške, osobito u siromašnim našim krajevima, nisu možda ništa bolje nego što su bile pre sto godina — isto tako teške su higijenske prilike i našeg radništva. Selo ima barem svežeg vazduha, ima prirodu, ima sve ono što radnik nema, jer seljak radi na svežem vazduhu, ali kod radnika u fabrikama, u gradovima stvar drukčije stoji. On imade većim delom nezdrave stanove, bilo što su oni vlažni ili pretesni, bilo što su u nezgodnim mestima i što radnik ceo dan mora da radi u zagušljivom i zatvorenom prostoru fabrike ili kojeg industriskog preduzeća gde nema prilike gibati se na svežem vazduhu. I to je razlog da nisu ne samo u njegovom domu, nego i tamo gde on radi higijenske prilike onakve, kakve bi za radništvo morale biti.

Ne hvalimo se mi, nego se g. Ministar socijalne politike hvali da ima tako moderno zakonodavstvo, kakvog nema ni jedna država u Evropi. Ali šta pomaže i najmodernije zakonodavstvo, ako nema faktički to zakonodavstvo i stvarnoga efekta, da to zakonodavstvo popravi i zdravstvene i socijalne prilike našeg radnog naroda. Treba to socijalno zakonodavstvo, ako je ono stvarno dobro i na takvoj visini, onda i primeniti na život.

Mi imamo zakonodavstvo za osiguranje radnika u slučaju bolesti. Radnici jedan znatan deo svoje plate treba da doprinesu za taj bolesnički fond ili, kako se zove, Okružni ili Središnji ured. Ne samo radnici nego i poslodavci treba da doprinesu znatne svote u taj fond.

Gospodo, šta se događa? Ako jedan radnik oboli, ide Okružnom uredu na pregled. Lekar ga pregleda, neki dobro, neki malo slabije, već kako je ko svestan čovek, ali šta načine? Napišu mu jedan recept, da ga šalju u apoteku da digne lek, koji mu je potreban za njegovo zdravlje. Ako je taj lekar, po svojoj savesti, napisao recept i ako je taj recept skup, ako više stoji nego što je njihovim pravilnikom propisano, radnik ne može da dobije lek (*Dr. Gavro Santo*: To nije tačno!) Tačno je, gospodine dragi. Ja Vam kažem, dragi gospodine doktore, da je jedan lekar prepisao lekove, kakvi su bili potrebni. Taj bolesni radnik išao je u apoteku da digne taj lek. Ali nakon mesec dana dobija gospodin doktor pismo od Okružnog ureda u Zagrebu: ako će on takve skupe lekove prepisivati, da će njemu otkazati službu. Tačno je, gospodine doktore, ja sam video pismo, koje je bilo na toga lekara upravljeno. Onda su mu napisali ovako: Ako vi prepisujete lekove, prepisujte aspirin i još dve tri stvarčice, ovako jeftinije i gotova stvar. (*Dr. Gavro Santo*: To nije tačno!) Dragi gospodine doktore, vi ste moguće u službi Okružnog ureda pa mislite da vam je dužnost da branite Okružni ured, ali ovako stvari stoji. (*Dr. Gavro Santo*:

Časna reč da nije tako! — *Milan Petković* prema *Gavru Santu*: Nemojte da demantujete samog Ministra, i on to priznaje! — *Dr. Gavro Santo*: Izvinite, ja sam lekar!) Vi ste lekar kod Okružnog ureda. Radi toga je vama dužnost da Okružni ured branite!

Погпретседник Фрањо Маркић: Господине говорниче, господин др. Санто овде није лекар него посланик!

Равао Матика (nastavlja): Ako biste vi hteli više ovakvih primera mogao bih vam navesti. Evo, pre 14 dana bilo je bolesno dete jednog radnika, koji je osiguran kod Okružnog ureda u Beogradu. On plaća u redu svoju taksu. Dete je opasno obolelo, dobilo je upalu pluća. Kada je otišao u Ured prepisan mu je aspirin. Kaže: dete će da mi umre. I morao je ići posebnom lekaru i uzeti posebne lekove na svoj trošak.

Pre mesec i po dana dogodilo se ovo. Vozio sam se autobusom koji saobraća između Kotež Neimara i Kalimegdana. Poznajem onoga konduktera i vidim da vodi dvoje dece i ženu. Pitam ga: Kamo vodi tu malu decu. Kaže: vodim lekaru. — Zašto? — Pa, kaže, bio sam u Okružnom uredu, ali kada bih ja dao moju decu u Okružni ured, ja više ne bih imao ova dva svoja sina. (*Dr. Gavro Santo*: Sami ne verujete u to!) Dragi gospodine doktore, to su fakta. I taj kondukter mi kaže: Meni je ovaj dečko bio bolestan. Lečio ga je lekar Okružnog ureda, a sve je bilo gore. Ja sam morao da idem kod drugog lekara, a taj drugi lekar propisao je drugi lek, koji sam ja posebno kupio. Posle upotrebe toga leka, hvala Bogu, dete je izlečeno. Da je ostalo na lekovima Okružnog ureda, ja bi bio danas bez ovog mog lepog sina.

Gospodo, ovo su fakta, ovo je tačna stvar, mogu vam te ljude dovesti. Molim vas, gospodo, ovo govorim ne radi sebe, nisam član toga Okružnog ureda i ja lično nemam ništa protiv Okružnog ureda. Kažem da je to jedna institucija dobra i potrebna, ali da ta institucija ne služi svojoj svrsi onako, kako bi morala služiti toj svrsi. To ćete čuti ne od jednog. Otidite među radni svet, pa ćete videti, šta će vam reći ti radnici i videćete, imate li Vi pravo g. doktore Santo ili ja!

Ja sam spomenuo tri stvarna primera, za koje mogu kazati sve imena, nije potrebno da navađam, i ako hoće gospoda iz Okružnog ureda, neka me pozovu da dokažem da su stvarna i istinita tri primera spomenuta, a ima ih na hiljade. I taj siromašni radnički svet daje osiguranje, on plaća tu svotu osiguranja, plaćaju poslodavci, ali on u slučaju bolesti nema pravoga leka. Ako ga treba spremiti u bolnicu i tu se skanjivaju da pošalju u bolnicu nekoga, koji je teško bolestan, kome bi trebala neka operacija za koju bi trebalo više potrošiti. To se takođe gospoda od Okružnog ureda na to skanjivaju, ali s druge strane grade se, g. doktore Santo, luksuzni sanatorijumi, kao što je u mom srezu Klenovnik, koji je prvoklasni sanatorijum za tuberkulozne, ali tako luksuzno uređen da mu treba skinuti kapu. Ja sam bio nekoliko puta u poseti tome sanatorijumu. Da li tu dolaze siromašni radnici? Ne dolaze. Dolaze nekoliko njih koji imaju protekciju i glasaju ili podpiru Upravu okružnog ureda. Tu dolaze činovnici i činovnice Okružnog ureda, dolaze ljudi koji imaju malo bolji položaj, a od tih siromašnih radnika, da leče tamo tuberkulozu, tih imade vrlo malo onde. (*Dr.*

Gavro Santo: Morate tako govoriti kao opozicionar!) Ne govorim to iz opozicije, to su fakta, dragi doktore. Otidite u Klenovnik, pa ćete se uveriti da je tako. Gospodo, ne daju tim radnicima tamo da se leče, niti ih šalju u državne niti u druge bolnice, jer bi morao Okružni ured platiti za njih. Okružni ured skuplja pare, diže velike palate, posuduje novce jednoj opštini 10,000.000, drugoj opštini 30,000.000, onome preduzeću 50,000.000 dinara itd., a tome siromašnom radniku, kome su otrgnuti od usta dinari za slučaj njegove bolesti i nevolje, tome se radniku ne pomaže. (Glasovi sa levice: To je tačno!) Gospodo, ovo su činjenice, ovo su fakta. Ako može Okružni ured da pozajmljuje po 10—30,000.000 dinara, zašto ne bi mogao graditi radničke bolnice u industrijskim centrima. (Pljeskanje na levlci).

Gospodo, evo vidite spominjala su mnoga gospoda, spomenuo je i g. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja da je Državna bolnica u Beogradu pretrpana, da ima mali broj kreveta. Neka Okružni ured pošalje radnike tamo, ali on neće. Zašto ne sagradi Okružni ured bolnicu za radnike, gde bi bili njihovi lekari i gde bi se lečili radnici i njihove porodice. Okružni ured neće to da radi nego pozajmljuje pare raznim gradovima i institucijama. (*Aleksandar Dačić*: Ministar je protiv ovakvog sistema okružnih ureda!) Ja ga na to upozoravam i zašto mu ne bi spomenuli da to popravi? (Glasovi: Već je proteklo vreme.) Gospodo, nije proteklo vreme. Kad vi možete slobodno govoriti u Ministarstvu socijalne politike o železnicama, šumama i drugom, onda imam valjda prava i ja da govorim o predmetu.

Погпретседник Фрањо Маркић: Упозоружем Вас, господине посланиче, да вам је време при крају. Сваки говорник има права да говори пола сата, а Ви сте стали на говорницу у 8,56 часова.

Равао Матика (nastavlja): Evo, skoro ću da završim. Hoću još jednu stvar da kažem.

Društvo privatnih činovnika i nameštenika, po radnjama, trgovinama — to su razni trgovački pomoćnici, — imaju jednu instituciju, i to: društvo „Merkur“. Ovo društvo „Merkur“ ima bolesničku blagajnu, ima jedno posebno odeljenje koje pomaže te ljude za slučaj njihove nezaposlenosti, ima odeljenje za osiguranje za slučaj nemoći njihove i starosti. I šta su učinili ovi od Središnjeg ureda za osiguranje radnika? Izposlovali su od Ministarstva socijalne politike da kapital koji su ti privatni nameštenici i činovnici sakupili, dođe u ruke Okružnom uredu i da on s njime gospodari i da čisti dobitak od tog novca ne ide „Merkuru“, nego Okružnom uredu, i prema tome taj dobitak ne upotrebljava se za članove „Merkura“, nego se sa njim postupa onako kako sam već pomenuo i kako se postupa sa drugim radnicima. „Merkur“ ima jedan sanatorijum za svoje bolesne članove i hteli su da taj sanatorijum prošire, a Okružni ured neće da im to da. Okružni ured pozajmljuje te pare, radi s njima, daje ih pod interes kao da nije Okružni ured nego banka i neko tečevno preduzeće koje pomoću interesa i kamata vrši svoju misiju i svoju zadaću.

Ja apeliram na gospodina Ministra socijalne politike, da to pitanje „Merkura“, koje se ne tiče samo grada Zagreba nego i Beograda i Sarajeva, jer su svi ti „Merkuraši“ ujedinjeni u jedno društvo, bez razlike na veru i položaj i svi su ti privatni nameštenici tu osigurani, da im da prilike i zgrade da sa svojim društvom i sa svojom imovinom koju su stekli

својим прилозима, сами и господаре. Ја сам с time hteo специјално да упозорим господина Министра да спроведе једну темелјиту реформу у том погледу и да тако помогне радном свету.

Још једну ствар биh hteo да споменем. Господин Министар је споменуо да је он уредио радничке плате и као minimum плате одредио 2 динара од сата. Законом је propisan рад 8 сати, то значи, да радник има да прими на дан 16 динара. Ја неznam колико је господин Министар с time поправљено положај томе раднику. Ако он у Београду или Загребу или било којој другој вароши зарађује на дан 16 динара и ако плати Okружни уред и порез, њему остаје свега 13 динара, а шта може с тим да уради? Господин Министар социјалне политике мисли да је с time решен тај проблем! Није, јер ће тај радник морати опет ићи да ради и са тих 13 динара с којима не може да живи са својом породицом.

И то су сезонски радници који ће радити само док сунце сја и док буду топли дани, а то је најдалје до половине октобра, и ако њихова зарада буде свега оvolика, онда једва ако ће моћи да зараде да одрже свој гoli живот кроз лето, док за зиму, кад неће имати рада, не могу спремити ништа. И они радници који доду у варош да овде зараде нешто, ако примашу ових 12 до 15 динара свега, онда једва ако могу да зараде толико да одрже само свој живот, док им за породицу не може остати ништа. Кад је г. Министар hteo већ да законом одреди једну minimalну надницу, он ју је морао фиксирати бар са 4 динара по satu. То би изнело око 32 динара. Кад се од те суме и одбију по 3 до 4 динара за Okружни уред и за порезу, остане ипак око 28 динара раднику, што свакako није preterana надница, али је ипак боља од ове која им сад остаје. Ја с тога и апелујем на господина Министра да ту ствар уреди тако да надница не буде мања од 4 динара по satu. Ако се та ствар тако не уреди, онда ће морати да дође до onoga што се и прошле године дешавало, мораће се употребити оруђе као што је употребљено и прошле године у месецу мају кад су радници штрајковали и када је на Пашином Брду пучано и неколико људи ранјено. Радници су тада ступили у штрајк да одрже свој гoli живот, а тај је штрајк насилним путем прекинут. Министар социјалне политике има могућности да ту ствар исправи и он у тај пошao мора uneti сву своју добру volју. Ја сам са своје стране жеleo да skrenem господину Министру пажњу на неке чињенице, па нека господин Министар то skretanje пажње узме на зnanје и ову ствар уреди тако, да она буде на бољитак села и бољитак здравствених и higijensких prilika на selu, на бољитак здравља међу радницима и онда ће учинити једну ствар на којој ćemo ми сви ми честитати.

Потпредседник Фрањo Маркић: Господине говорнице, Вама је истекло време за говор. Ви сте почели свој говор у 8.56 а сада је већ 9.30 часова.

Раво Матика (nastavlja): Ви, господине Потпредседнице, допуштате кад је реч о budžetu Министарства социјалне политике, да се говори и о стварима које спадају у ресор сасвим других Министарстава и о стварима које немају никакве veze са овим budžетом, а мени, који се строго држим предмета, не допуштате да завршим свој говор.

Потпредседник Фрањo Маркић: Ја овим говорницима нисам ускраћивао реч зато што су они говорили у оквиру времена на које су по Послов-

нику имали право, а Вама је прошао рок па зато и не можете даље говорити.

Има реч народни посланик г. Славко Николић.

Славко Николић: Господо народни посланици, приликом буџетске дебате много се могло чути од стране госпoде говорника са левице, да треба штедети, и ја се слажем са њима у том погледу.

Али, госпoдо народни посланици, где је очигледна и оправдана потреба, тамо има штедња да отпадне, а њу да замени контрола, а та контрола изискује у првом реду исправно чиновништво. Да се дође до овога, потребно је обезбедити чиновника према његовој квалификацији, способности, стручности и друштвеном положају, омогућити му пристојан живот за њега и његову породицу, тј. дати му добру награду, како би се отресао посвeднeвних материјалних невоља и брига, а тиме дати му потстрека и воље за рад, који се од њега очекује. У првом реду потребно је извршити општу ревизију чиновничких положаја, како би се квалификовани и способни стручни кадар чиновника поставио на своје право место, што се већ одавно осећа велика и неодложна потреба. На тај начин отпали би сви они, који су само кочили исправан и користан рад, оптерећујући разне државне благајне а што је најглавније, решили би се разних „фелдшерски“ специјалиста лекара, разних невоља, па и афера са недипломским лекарима и нестручним болничким економима. То је главни циљ ове контроле која би имала да замени штедњу.

Многи од вас, госпoдо народни посланици, са негодовањем сте посматрали разна путовања г. Министра народног здравља и социјалне политике г. Драгише Цветковића, али су та путовања после врло кратког времена доказала своју оправданост. Јер он као добар домаћин неће само да чује, већ жели и да види на лицу места рад својих задругара, а у овом случају рад потчињених свога ресора, а нарочито баш код овога ресора, где су у питању два врло важна фактора, а то је социјална политика и народно здравље. Лична контрола г. Министра утврдила је, нажалост, да се у санитарским установама, нарочито болничким, није радило како треба, пример нека буде болница у Ковину и њена афера. Дај Боже здравља на ће г. Министар још путовати и друге открити. То интереси државе и народног здравља изискују. Он је констатовао, да су болнице у врло тешком чак и оскудном стању.

Због краткоће времена не могу се задржати на потреби реорганизације свију оних установа, које би требале служити на побољшању социјалних и здравствених прилика нашег радништва у вези са нехуманим радом лекара по Okружним уредима, који су се у последње време према разним оптужбама претворили више у нека трговачка предузећа заборавивши на свој узвишени циљ, већ одмах прелазим на потребу реорганизације рада по болницама, нарочито душевним.

Приликом прегледа предлога буџета државних прихода за 1937/38 годину, пала ми је уочи невероватна разлика у приходима економије у појединим душевним болницама, које су по својој величини и простору приближно равне а приходи од њихове економије веома различити!

1) Душевна болница у Стењевцу показује приход од економије свега динара 84.000.— управник г. др. Херцог; 1922/23 приход 1,450.000 управник г. др. Барбот;

2) Душевна болница у Ковину и то не само од економије већ и од наплаћене хране и стана од особља и продатих ствари 90.000.— управник г. др. Илић;

3) Душевна болница у Топоници само од економије 350.000.— управник г. др. Јекић.

Из овог кратког прегледа можемо пожелети, да се убудуће обраћа што већа пажња на рад и приход болничких економија, како би се олакшао буџет бар у тој мери, да све оне болнице, (мислим на душевне болнице), које имају могућност да се баве економијом, из своје сопствене економије и прихода од ове покрива један добар део својих материјалних издатака. Поред овога, потребно је, да се државне дотације правилно распоређују, како би све болнице примале онолико, колико им је стварно потребно за најпотребније потребе, а не као до сада, да се неким болницама даје толико много, да су чак и луксузне палме набављали, док друге нису могле ни постелне ствари да набаве за своје болеснике. Треба уклонити тај пријатељски кључ по којим се радило до сада. Да би се пак ове две горње потребе могле задовољити, потребно је да се на челу душевних болница постављају лекари психијатри — специјалисти, а поред стручних психијатра лекара, постављати стручне болничке економе — агрономе ради националног искоришћавања болничке економије.

Господо, један грех у погледу државних прихода је да наша држава нема ни једног државног санаторијума за лечење живчано оболелих болесника, а ова је потреба велика, јер би се у том санаторијуму лечили сви имућнији болесници, који су до сада избегавали душевне болнице нешто због нелагодности и стида да се налазе у душевној болници — лудници, а нешто и због угледа своје породице, па су се до сада лечили у разним санаторијумима у иностранству, остављајући велике суме новаца страним установама тамо. Овакав један државни санаторијум могао би имати исти успех као и државни санаторијум за лечење туберкулозних у Тополшици крај Цеља, који се већом и стручном управом на челу са г. др. Савићем издржава скоро искључиво својим сопственим сретствима, и верујем, кад би му се пружио тражена помоћ за проширење овог корисног санаторијума, да би се постигао још већи успех, који би за кратко време оправдао нове издатке новим приходима и уштедама.

Најзад, нешто да кажем о лекарима и апотекарима, у вези са њиховим потребама. Санитетски референти, који су заузети својом административном службом, стално су у среским местима њиховог службовања, и врло мало се налазе на терену у срезу, осим неке комисије, те су врло ретко са народом, да би могли констатовати његове здравствене потребе на лицу места, јер главна сврха њихове праксе је и материјална страна. Господо, да би се дошло до пожељног резултата, требало би среским санитарским референтима приход осигурати већом наградом, како би вршили своју лекарску дужност бесплатно у целом срезу, у циљу унапређења нашег народног здравља.

Једна жалосна појава јесте нагомилавање лекара и апотекара у појединим местима, те се на тај начин ствара једна ружна конкуренција која руши углед, ауторитет сталеза у погледу његовог узвишеног задатка, а с друге стране отвара широко поље рада за ове онима, који су најмање по-

звани, као на пример: фелдшерима, разним траварима, врачарама, сеоским бабицама и бакалима. Овоме се мора једном стати на пут, па је потребно да се поведе већа контрола приликом додељивања концесија апотекарима у местима где већ постоје апотеке, а исто тако и код лекара приликом додељивања месног права праксе, и зато је препоручљиво да се млађи лекари упућују у мања места и после извесног броја година да им се допусти рад у већим центрима. Тада би Београд и други наши већи градови били растерећени у корист оних територија и места која уопште немају лекара, јер данас само у Београду има толико лекара, колико је раније имала цела Краљевина Србија. По свима овим питањима требало би да се чује мишљење надлежних комора и да се са њима буде у тесној вези у свакој реформи.

Апотекарски сталез је јако тешко погођен, као и сви остали сталези, овом економском кризом. Могу вам искрено рећи, да је сада само прича да су апотеке „златни рудници“, јер услед оскудице у новцу потребе се задовољавају променом робе, и није редак случај да сељак својим производом плаћа лек. Још једна чињеница чини да је апотекар данас у тешком стању, а та је, што народ верује да су апотекари криви што су лекови скупи. Међутим, да се лекови не оцарињују као да су луксузна роба, лекови би стварно били много јефтинији, и сиромашан свет би лакше до њих долазио. Тиме би и апотекарима било боље, јер би и промет био већи. С тога је потребно смањити царину на лекове који се не могу сматрати луксузом, када је живот и здравље у питању. Све ове тешкоће, које се имају савладати током наредне буџетске године, за мене је најсигурнија гаранција да ће исте бити не само савладане, већ и уклоњене, а поред тога да смо осетили и побољшање свију санитарских и социјалних прилика у земљи, и с обзиром на пројектоване уредбе, мени је особита част, да овом приликом захвалим господину ресорном Министру, молећи га да истраје у свом раду и у свима реформама, које има у виду за бољитак социјалних и здравствених прилика нашег народа. А пошто је г. Министар Цветковић већ пружио много доказа о својој способности, ја имам у њега највеће поверење, као и у целу Краљевску владу на челу са г. др. Миланом Стојадиновићем, па зато изјављујем да ћу гласати за овај предложени буџет. (Одобравање код већине.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, ја гледам на службу Министарства социјалне политике и народног здравља као на једну узвишену и као ријетко коју другу тако узвишену службу. Оно се стара да очува живот и здравље, да не дође у опасност, у питање, својом социјалном улогом и превентивном медицином. Ако су нарушени живот и здравље, оно се опет јавља са својом социјалном улогом и куративном медицином. Ако је у питању одржање човечијег живота и регулисање друштвених односа у сукобу интереса слабијих и јачих, оно се опет јавља или треба да се јавља то Министарство са својом социјалном политиком, са својом социјалном мисијом и превентивном медицином. Ако је нарушен друштвени опстанак и здравље, онда се ту опет јавља социјална политика и куративна медицина да поврате и успоставе нарушено и изгубљено здравље.

Регулисање односа и интервенција у случајевима сукоба између послодаваца и радника спада дакле у надлежност Министарства социјалне политике. Ја ћу одмах лојално да признам да је баш у овој надлежности Министарства социјалне политике сва деликатност улоге његове.

Радници имају тешкоћа не само у налажењу рада, него и у честим сукобима са послодавцима. И још нешто што изгледа парадоксално: они имају великих и превеликих тешкоћа и са својим рођеним установама, са Окружним уредима и Средишњим уредом за осигурање радника.

Од радника се редовно траже и наплаћују доприноси за осигурање али кад дође да се радник користи тим својим доприносом, онда има стотину мука док дође до својих законитих права. Нису ријетки, господо, сукоби, ни неправде и гажења радничких права са стране Окружних и Средишњег уреда за осигурање радника, у чему признајем тешкоће и надзорних органа Министарства социјалне политике, ако уопште може бити говора о чијем надзору над овим самосталним и сувереним радничким установама.

Лекари, амбуланте, лекови и болнице за радничке осигуранике не управљају се у односу према њима, према захтевима науке, него према наређењима и прохтевима управљача Окружних и Средишњег уреда за осигурање радника.

Кад је ово мало час прије мене тврдио наш уважени посланички друг г. Павле Матица, он је имао пуно право, јер оваквих случајева има сва сила. Ретки су крајеви где имаде радника и где се наплаћује допринос за осигурање радника, а да нема оваквих случајева и малтретирања радника у њиховом законском праву.

Ја ћу да наведем само један драстичан пример у моме Срезу власеничком. У Ханпијеску, где се налази дворац пок. Краља, десило се је једном раднику, који је био осигуран код Окружног уреда и давао стално свој допринос да су му балвани претрли ноге. Не могу моментално да се сетим имена тога радника али ако затреба, ја ћу накнадно сазнати име тога радника и казати га. Случај је био овакав. Тај је радник, радећи у служби као физички радник код Шумског предузећа „Криваја“, био ударен неким балванима, који су му пали са вагона на ноге. Обадве ноге биле су му потпуно здробљене. Ту у близини није било лекара Окружног уреда и они, који су се десили у близини и који су га спасли испод балвана, одмах су телефонирали по лекара у најближем месту, а то је у Власеници, 21 километар далеко. Дошао је срески лекар из Власенице и видећи човека у великој опасности упутио га је у најближу болницу, а то је у Тузлу, 120 километара далеко, пошто ближе болнице није било.

Овај је рањени радник лежао у болници око 2 до 3 месеца, можда и више, не знам тачно, али сад долази оно што треба да се зна. Кад је изашао из болнице, она је одмах почела да тражи наплату болничких трошкова. Овај радник обраћа се Окружном уреду и тражи с пуним правом да Уред плати, јер је он осигураник тога Уреда. Окружни уред одбија да плати са мотивацијом што га није упутио у болницу уредски лекар и што није отишао у Уредску болницу.

Видите цинизма. Овај је радник толико пребијен и убијен у раду једног предузећа, које је плаћало за њега допринос. Али зато, што ту није

било лекара Окружног уреда, он се није смео обратити другом лекару, а, кад се обратио, Уред то не признаје, и ако је отишао у најближу болницу. Уред то не признаје јер га није упутио њихов лекар. (Глас из центра: Јесте ли кретали што противу Уреда?) Водила се борба неколико месеци па и годину дана, и на крају ништа, на крају крајева остало је како је Уред хтео.

Видите, господо, даље. Уреди за осигурање радника са благословом Средишњег уреда за осигурање радника ускраћују лечење и хранарину радницима осигураницима кад затраже помоћ и лекове од Окружног уреда.

Господа са деснице, која су мало пре додацивала и тврдила противно, кад је ово исто тврдио посланик Павло Матица, немају право, него говоре из потпуног непознавања ствари. Ја ћу и за овај случај и за ову моју тврдњу да наведем један драстичан случај, који се такође десио у моме Срезу власеничком. Покојни Мирко Деспотовић, из Милића, Општине милићске, Среза власеничког, радио је у једном предузећу у Славонском Броду 1930—1931 године. Разуме се, да је плаћао редовно допринос за осигурање радника. Кад се је разболео, лекар Окружног уреда упутио га је у болницу у Љубљану. После лечења од 20—30 дана, Болница Окружног уреда у Љубљани отпушта га и даје му писмено решење, у ком решењу изрично стоји, да му се признаје право на хранарину од маја до новембра месеца те године. Овај је човек дошао кући болестан, изнурен болешћу. Имајући то решење у рукама тражио је два до три пута хранарину, али су га увек одбијали, те се човек најпосле обратио на мене. Ја сам узео препис тога решења, које му је дала болница и са једном претставком упутио Министарству за социјалну политику, и једва сам успео да му се исплати оно на што му је болница дала решење да је имао права. Али он је већ давно и давно био у гробу. Ето, како ради и како поступа. Окружни уред са својим радницима.

Уз допринос, који се даје за осигурање радника даје се извесна сума и за Берзе рада. Али сретствима Берзе рада, према досадашњем, могу да се користе само радници из непосредне близине, или места тих Берза рада, а оне су обично у већим градовима и има их свега у неколико места у нашој држави. Зато би било потребно да се нађе могућност да се сретствима Берзе рада могу користити и радници из унутрашњости. То би могло да се учини на тај начин, што би се извесна сума, нарочито у времену кад нема никаквих радова, и кад је велика незапосленост, од стране Берзе рада слала појединим срезovima и општинама да би могле учинити помоћи и помоћи раднике, који су давали свој допринос а који су у извесном времену остали без посла.

У ресор Министарства за социјалну политику спадају и инвалиди. Новом Уредбом о изменама и допунама Закона о инвалидима од 26 марта 1936 године поправљена је у неколико та неправда, што је цензус за право на инвалиднину подигнут са 120 на 170 динара.

Јесте, то је законски тако, али то треба да се проведе и на дјелу, јер г. Министар треба да зна да има још много случајева код Дивизијских судова нерешених предмета, ако хоћете још од рата и од ослобођења све до данас. Ја сам баш поводом једног случаја у Срезу зворничком још

лањске године долазио у Министарство социјалне политике и жалио се на случај једног инвалида Николе Мићановића из Растошнице, Среза зворничког, који још никако није добио инвалиду, а који је без десне ноге више колена, који има ситну и нејаку децу, који је до сада продао сву своју земљу ранећи себе и децу, чија је кућа била толико трошна да ју је лањске године ветар срушио, и он се са децом једва жив спасао.

Ето, видите, господо, да има застоја у раду Дивизијских судова, а то је опет све на штету ових инвалида. Ја мислим да овај застој у раду Дивизијских судова настаје отуда што се хонорари судијама Дивизијских судова не исплаћују уредно или бар не дају се у толикој суми да се вазда може да састави судски Сенат који је потребан за доношење пресуда по инвалидским предметима.

Осим тога, господо, има много инвалидских пресуда које су донесене пре четири, пет, шест и седам пуних година и по тим инвалидским пресудама од времена, када су оне постале извршне исплаћује се редовно инвалиднина, али овај заостатак за две и три године није исплаћиван и још се и данас не исплаћује. Било би праведно, било би потребно да ово г. Министар социјалне политике узме на знање и по могућству испита што пре у свом Министарству колико има таквих случајева па да се побрине за кредит и новчана сретства да би се једанпут заостаји тих инвалида исплатили.

Са овога места, господо, говорено је данас много о болницама и болничким трошковима. И ја немам ништа више да додам о болницама, него да потврдим само оно што су и друга господа предговорници казали и доказивали, а то је да је нарочито постелински инвентар наших болница по унутрашњости потпуно дотрајао и неопходно би било потребно да се нађу сретства и могућности, а ако нема могућности ни са које друге стране, онда бар да се нађе један зајам за набавку тих постелинских ствари по болницама у унутрашњости.

Навешћу такође један случај, а г. Министра молим да овај случај запамти и да према њему одреди оно што је потребно у границама своје надлежности. А то је, господо, да се у многим болницама у унутрашњости болесник неће да прими у болницу, чак и ако је тежи болесник, ако претходно не положи једну извесну суму, 100, 200 или 300 динара на име болничких трошкова. Ја знам, господо, и верујем да многе наше болнице по унутрашњости оскудевају у новчаним сретствима, зато што немају могућности да наплате болничке трошкове. Осим тога држава не даје им свој допринос; тако да су заиста и ти лекари присиљени да на тај начин намичу сретства за одржавање болнице.

Али, господо, замислите сваки себе у таквом случају или замислите некога вама милог и драгог у таквом случају болесног, па да га доведете у једну болницу кад сте без новаца и да вас лекар одбије са мотивацијом: „Положи унапред паре или се болесник не може примити“. Шта би сте, господо, рекли? Замислите и претставите себи тај случај, па ћете и сами моћи лакше и праведније оценити тежину оваквих случајева.

Кад сам већ код болничких трошкова, ја ћу да кажем о томе још неколико речи. По унутра-

шњости знам неколико болница које нису успеле никада ни 30 па чак ни 20% болничких трошкова да наплате из ранијих година. Тако су се из дана у дан, из године у годину, ти болнички трошкови гомилали, па су у неким општинама нарасли на велике суме. У неколико општина Среза зворничког те суме болничких трошкова из ранијих година нарасле су на 5—600.000 динара. У једној општини та сума износи милион пет стотина хиљада динара. Уверавам вас, да се у читавој тој општини продају код једне велике већине и последње краве и да се јарам сруши продајући последње волове, не би се та сума могла намирити. Потребно је да се једанпут нешто са тим заосталим болничким трошковима учини, а друго се ништа не може учинити, него да се једноставно отпишу.

Банска управа Дринске бановине издала је један Правилник о наплати болничких трошкова. То је Правилник о болничким таксама за лечење у државним и бановинским болницама и болничким амбулантама под бр. 6—31762/1934 год. од 20 октобра 1934. По томе Правилнику утврђено је ко је ослобођен плаћања болничких трошкова. Затим дневна сума болничких трошкова снижена је према висини порезе итд. Тако на пример онај који плаћа до 100 динара основне порезе, тај је потпуно ослобођен болничких трошкова а ко плаћа 100 до 150 динара тај плаћа 10 динара дневно итд. Овај Правилник ступио је на снагу 13 децембра 1932 године. Међутим, господо, болнице преко пореских управа наплаћују и даље болничке трошкове и код оних који су по овоме Правилнику ослобођени, па и после 13 децембра 1932 год. откада важи овај Правилник. Ја молим г. Министра да упути један распис преко Министра финансија пореским управама и да им скрене пажњу на овај Правилник да га се строго придржавају и да према томе не наплаћују болничке трошкове од оних који су по овоме Правилнику ослобођени. Да се не дешава случај као што има неколико случајева у срезовима Сребреничком, Власиначком и Зворничком, да је последња крава продата човеку испред петоро деце за болничке трошкове, а тај човек према овоме Правилнику уопште није био обавезан на плаћање ових болничких трошкова.

Господо, болесници и сиромашнији као и имућнији, кад их снађе болест, обраћају се лекару за помоћ и за савет. Лекари по прегледу обично дају рецепте, да се узму лекови. Али, господо, ја вас уверавам да 70—80% сељака у нашим крајевима који добију те рецепте од лекара, да се са њима и не послуже зато, јер немају новаца да набаве те лекове. Можете замислити и веровати да би сваки за себе, ако је истински болестан и за свога неког, дете или брата, дао и не би жалио да да и већу суму, када би имао, а када нема, шта може да ради. Зато би једанпут било потребно збиља да се у нашем Министарству социјалне политике и народног здравља почне озбиљно проучавати питање појевтињавања лекова, јер цене лекова заиста, господо, превисоке су и претешке за један велики проценат нашег народа, изузевши ону богатију класу.

Наши срезови у Босни и Херцеговини теренски су тешки. По простору су врло велики, а има их насељених са 50—60 и 100.000 становника. И у таквим срезовима обично је по један срески лекар. Служба лекарска је узвишена, служба лекарска је

скопчана са много труда, са много пожртвовања, са много терета и са много ризика и опасности по свој сопствени живот. Лекарима у једној огромној већини врше најсавесније ту своју службу и дужност, и поред свих тих тешкоћа, препрека теренских и других. Зато би било потребно да се у таквим срезovima барем постави по два лекара. Ако то не може никако и ни у ком случају да буде, онда барем, господо, да се ови садашњи срески лекари ослободе оних канцеларских послова, и бирократске статистике коју морају да подносе. Јер они много у томе губе времена, а од тога трпи становништво и болесници.

У медицини постоје две струје, два правца. Једна је социјална или превентивна медицина, а друга је куративна медицина. Ова два правца на онако површан поглед и по нашем често пута лаичком схватању међусобно се потиру. Међутим ја, колико сам могао да схватим, читајући ове ствари, мислим да ова два правца никако се не потиру, него се међусобно подупиру. Потребна је и социјална и куративна медицина. Потребно је стварати прилике и могућности и околности, које помажу одржање живота и здравља, а исто тако потребно је здравље кад се изгуби лечити. Дакле потребан је и један и други правац медицине.

Мало пре, неко је споменуо име великог човека, великог борца за социјалну хигијену г. др. Штампара.

Ја у овом часу кад се сећам њега и његовог имена, ја морам да се сетим и оних великих добара које је тај човек почео да чини и даје нашим новоослобођеним крајевима. За неколико година његовог деловања и рада, он је успео, да се у нашим крајевима са сретствима која су му била на расположењу, подигну бунари, да се подигну две-три здравствене станице, да се доста и доста учини за санацију наших села. Разуме се да је то мало и премало, али ако се узме да до њега није ништа чињено за асанацију села, онда и ово што је учињено, учињено је доста и показано народу примером, како треба радити, како је потребно подносити жртве за добро, здравље и срећу своје околине и свога народа.

У буџету расхода Министарства социјалне политике и народног здравља у парт. 995 предвиђена је помоћ за сузбијање ендемичког сифилиса у целој Дринској бановини, за набавку салварзана и других медикамената у суми од 180 хиљада динара. Ова је сума не мала, него и превише малена. Ја мислим, господо, да је то познато Министарству социјалне политике да у многим крајевима пређашње Босне, хара, уништава и упропашћава сифилис. Ја сумњам да би ова сума била довољна за два до три села да се изврши лечење у једној години.

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим Вас да примите на знање да је време вашег говора већ прошло.

Милан Петковић (наставља): Зар већ? Ја бих молио г. Министра да ово има у виду и на уму, ако он буде правио буџет и за другу годину да унесе једну већу и замашнију суму. Јер ово тражи интерес нашега народа, наше среће и напретка нашег. А ако би Бог дао па господин Министар отступи, нека то остави са једном потсетом онемо који би га заменио.

Министарство социјалне политике дугује многим болницама неисплаћене болничке трошкове. Зато бих молио г. Министра да се постара да те болничке трошкове као допринос Министарства социјалне политике што пре исплати. Ако није могуће у целим сумама, а оно бар по један део тих сума да се исплати болницама у Власеници, Сребреници и Тузли и то што пре.

Ово су моје напомене што се тиче специјално Министарства социјалне политике и народног здравља. Ја ове напомене учиних у најбољој намери и у уверењу да мој глас неће остати глас вапијућег у пустињи, него да ће се чути и да ће од њега бити добрих последица.

На завршетку своје речи ја хоћу да упутим и једну замерку г. Министру социјалне политике; ради партизанства које се води у овом Министарству од његовог доласка.

Дозволите ми да вам наведем један конкретан пример. У Дервентској општини, среза власеничког, 31 јула 1936 године наишла је елементарна непогода, град праћен страшном олујом, који је уништио 100% усева у тој општини. Овде је, господо, извештај о тој непогоди среског референта, који је одмах изишао на лице места и од њиве до њиве проценио штету. Тада сам и ја био са њима, па кад сам видео и уверио се, да је 252 дома остало без залогаја хлеба и без игде ичега, тако да се може рећи да су у априлу имали више него 31 јула увече, тада када сам све то видео, ја сам покушао да тражим помоћ од оближњих општина и успео сам нешто. Поред тога обратио сам се и г. Министру социјалне политике и Претседнику Народне скупштине телеграмом, али прошло је дан-два па и 15, а ни трага ни гласа нисам добио на тај мој телеграм, у коме сам молио за помоћ. Због тога дошао сам лично у Београд и отишао сам код г. Министра социјалне политике да му лично објасним и изложим ову тешку несрећу, али нисам могао да будем примљен, јер ми је тако саопштио шеф Кабинета и рекао да је г. Министар морао тога часа да оде из Министарства ради хитна посла. Г. шеф Кабинета рекао је, да ће о томе реферисати Министру и да ће му приказати стање како сам му ја изложио и да ће ме о томе известити. Нажалост, ни тада нисам био обавештен. После тога поново сам дошао у Београд и покушао да ме г. Министар прими, али ни тада нисам имао част ни срећу да будем примљен код њега. Стога ја закључујем и тврдим да ме г. Министар није хтео да прими, и да није хтео да учини и да пружи помоћ људима, којима је био потребан залогај хлеба, да то није хтео учинити само због тога, што не припадам партији и режиму коме припада он. Ја сматрам да овај поступак г. Министра није леп, јер ако сам ја непоћудан, нека мене гони, али не треба се светити према оном јадном свету и јадној дечици. Па ипак поред свега тога да је г. Министар Цветковић само Министар социјалне политике и народног здравља, ја бих гласао за овај буџет, али пошто је он и Министар социјалне политике и народног здравља и члан Југословенске радикалне заједнице, ја не могу гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има извештај мањине г. Никола Кабалин.

Nikola Kabalin: Gospodo narodni poslanici, iz govora koji su do sada ovde izgovoreni u debati o

budžetu Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja videli smo, da u našoj zemlji ne samo da nema dosta bolnica, nego i one koje postoje nisu toliko dotirane, da bi mogle da se dobro uzdržavaju, niti su zgrade bolničke u redu, niti se u dovoljnoj mери издржавaju unutra, tako da se na njima vide nedostaci najprimitivnije čistoće, niti ima dovoljno kreveta, niti ima dovoljno rublja. Često se događa, da dva bolesnika spavaju u jednom krevetu, pa čak леже i по podu; lekari nemaju instrumenata lekarskih, nemaju nikakve stručne biblioteke. Sve ovo je posledica što bolnice nemaju dovoljno novaca i kada se zapitamo, зашто је то тако, možemo одговорити: зато, јер болнице не могу да наплате болничко опскрбне трошкове. Наш друг г. Petković навео је неколико малих општина које дугују огромне своте новца. Али не само да општине, код којих би било разумљиво да за време кризе не могу од žitelja да намیره болничко опскрбне трошкове, који се од њих траже, него i samoupravna tela као што су banovine, не удовољјавaju у томе погледу својим обавезама. Не удовољјава у томе погледу својим обавезама нити држава, јер држава дугује болницама огромне своте новца. Primerice само болницама у Savskoj banovini дуговала је држава до недавно 37 милиона, а сада још увек дугује болницама у Savskoj banovini 27 милиона динара. Ради тога се događa, да болнице не могу — не да неће — не могу да приме болеснике i тако долазе болесници, људи који су у опасности живота, куцају на врата болница, али не бивају примљени. Остају несретни кроз ceo život, bogalji или umiru, иако им се mogao život спасти.

Ја бић молио г. Министра социјалне политике да бар један део троškova за болнице Savske banovine предвиди једним амандманом, јер ће иначе морати болнице обуставити сваки рад. Још једну ствар имам да напоменем г. Министру социјалне политике, а то је да је Законом о оснивању закладне болнице i § 2 таč. 4 обавезан да у року од 4 године исплати у сврху градње закладне болнице у Загребу 10 милиона динара, па иако је закон на снази од 1929 до данас није држава платила ни једне pare. Било би крајње време, да држава тој својој обавези удовољји, јер иначе неће моћи болница да се изгради.

Молим г. Министра када се буду реšавали амандмани, да тај амандман предложи i ја сам уверен да ће бити у Финансијском одбору примљен.

У тој вери чекам сутрашњу седницу Финансијског одбора i молим г. Министра да нас у томе погледу помогне.

Потпредседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Војислав Гаџиновић.

Војислав Гаџиновић: Господо народни посланици, у начелној дебати ја сам се летимично дотакао неких општих питања и на њих скренуо пажњу овога Дома. Сада бих желео да се опет укратко дотакнем и неких питања која спадају у ресор Министарства социјалне политике и народног здравља.

Тих социјалних питања ми смо имали да решавамо веома много још од дана ослобођења. Због тога је било добро што се рано дошло на идеју да се оснује ово Министарство и да се одмах приступи решавању тих многобројних питања која су врло важна за напредак и развитак сваке државе. Али, да се од тада код нас ма колико радило и учинило у томе правцу опет наше социјалне потребе нити су могле бити задовољене, нити су се

сва та питања могла тако брзо решити и средити, јер то је питање и рада и времена у исто време. Та питања нису могла брзо да среде ни много богатије државе него што смо ми, па се то није могло очекивати ни код нас, поготову када су сви наши буџети за те потребе без мало увек били мали и недовољни.

Што се та питања код нас нису брже решавала, сметало је и то што многа од тих питања нису на време ни проучавана ни простудирана. А то нарочито важи за социјална питања у селу којих и сада има највише нерешених. Узмимо само питање народног здравља, питање хигијене, питање санитета.

У читавој нашој земљи данас се осећа велики недостатак болница и лечилишта. Оскудица тих болница је нарочито велика по селима, где нема ни лекара, ни лекова. Стога тамо заразне болести просто убијају и сатиру народ, јер нема никаквих средстава да се оне спречавају и сузбијају, да се на време отклањају. Сељак се мало купа, јер нема ни купатила а често ни воде. У моме срезу, у многим селима народ преко лета пије мутну и устајалу воду, која има боју земље и која је пуна бактерија. Ништа није боље ни у осталим срезовима тих крајева, па се стога често јавља туберкулоза и долазе многе болести које тамане народ. Од тих болести опет највише страдају деца и млади људи, на којима почива држава и народ.

Али, најалост, није само такво стање са санитаром и болницама само на селу. Ако бисмо бацили један летимичан поглед на наше градове нашли бисмо да у многим већим местима у држави још немамо добро уређених и добро организованих болница, немамо потребних лечилишта. Чак ни престоничка болница није нам у томе погледу много одмакла, јер су јој скућена средства па не може да се уреди како треба.

Када сам у Америци посећивао болеснике говорили су ми да са великим задовољством седе у болницама. Код нас сам чуо болеснике да се туже како у болницама не могу да издрже. А то је, господо, све тако стога што ми у нашим болницама нисмо још стигли да све како треба организујемо и средимо.

Ја знам да нама много треба док ми у томе погледу достигнемо Америку. Али зато треба да се на томе ради да је што пре достигнемо и да код нас што пре створимо тип тих америчких болница.

Мислим да су са болницама опет најоскуднија наша места у Херцеговини. Код мене је до скоро у срезу била једна бановинска болница, којом су се служили сви околни срезови, али је и она укинута. Ако се сада у селима тих срезова неко разболи, онда мора да иде на лечење чак у Дубровник, да пређе неколико десетина километара пута. А где су човеку са села средства, нарочито са села у тим крајевима, па да превали толики пут и да издржи све те трошкове и напоре?

Према овоме што смо овде укратко истакли, види се да овакву санитарску политику треба поправљати и да на здравље и хигијену народа треба обратити сву пажњу, јер хигијенске прилике у целој земљи нису ни мало добре. Једном речи, треба учинити све што се може, па да се у земљи подигне што више болница, амбулантни и лечилишта, нарочито по селима.

Морам се овде мало дотаћи и инвалидског питања. Од рата је прошло већ скоро двадесет годи-

на, али питање инвалида није још дефинитивно решено. Инвалидски судови у целој земљи таквих нерешених предмета имају на хиљаде. Г. Министар је на томе много радио до сада, па имам пуно наде да ће он то врло важно питање што пре докочати и средити, јер је крајње време, да се то једанпут учини.

До сада се много говорило у јавности и о питању прехране наших пасивних крајева. Прошле године питање те прехране решено је повољно, па се велики број сеоских и сиромашних фамилија тих крајева спасио од глади.

Ове године један део државе задесила је суша. Многе опет крајеве потукао је сасвим град, па и ове године имамо глади. Отуда су већ одавно почели стизати брзојави ресорном Министру и бановинама, али се за прехрану тога народа није до сада ништа учинило, сем мале новчане помоћи, која је отишла на Цетиње.

Мишљења сам да за прехрану народа у тим пасивним крајевима треба установити један нарочити фонд при Министарству социјалне политике и народног здравља и у годишње буџете стално уносити потребне кредите за то. Упоредо, са дељењем те помоћи, потребно је да се о тим крајевима води рачуна, па да се они подижу и економски и постепено уређују, како би се потребе за помоћ тим крајевима сваке године могле да смањују. А то ће се постићи најбоље на тај начин ако се за те крајеве првенствено буду давали кредити за израду путева, вода, чесама и ако се тамо буде развијала смишљена акција за подизање сточарства, воћарства и других врста народне привреде.

Буџетом овога ресора, господо посланици, нису предвиђени потребни кредити ни за друге многе социјалне акције, које ово Министарство треба да води. Не видимо да се интензивно ради на подизању домова за изнемогле старце и жене, домова и одгајилишта за напуштenu и сиромашну децу, завода за шегрте и домова за раднике, санаторијума за народ. Не чини се још ни сада ништа да се по улицама спречава просјачење и отклања беда оних, који живе и без крова над главом.

Све су то питања, која ово Министарство има да решава, и да тако постепено отклања невоље које често виђамо и срећамо на трговима и улицама наших градова. Сматрам да су буџети, са којима је ово Министарство располагало, недовољни и да их треба у будуће повећавати и овоме Министарству давати могућности да се боље брине о тим потребама, које су тако велике. Ако хоћемо да имамо државу добру и народ здрав и напредан, онда се мора обратити сва пажња на здравље народа и на његову хигијену и хигијенски живот уопште.

Осим ових домаћих социјалних питања, ја бих се, господо посланици, овом приликом желео додати и једног питања које је такође врло важно а о коме се у овоме Дому до сада није тако много говорило. То је питање наших исељеника у Америци.

Још у детињству слушао сам да тамо има много наших људи — радника. Тада сам слушао и многе приче о нашем великом проналазачу Николи Тесли. Много доцније сам сазнао и за пок. Нестора Жучног, који нам је отуда слао онако свеже и снажне стихове, у којима је певао о животу наших радника по америчким рудницама и фабрикама. А, мало затим, читао сам интересантне приче

из исељеничког живота рано преминулог приповедача, пок. Петра Лубурића, у којима се тако лепо цртао и описивао живот наших људи у тој даљини. Али, први пут, ја сам о тим људима почео озбиљно да размишљам од онога трагичног дана, у зиму 1915 године, када, изјутра рано, на морској пучини, пред самим Сан-Бованским пристаништем, угледасмо једну лађу са добровољцима из те далеке земље, која наиђе на мину и, после једне страховите експлозије, потону. Један мали број тих мученика доцније се спасе из воде, а други се сви потопише, без да су и корачили на тле своје намучене отаџбине.

У даљем току рата, ја сам све више слушао и читао о нашим исељеницима у Америци. Стотине добровољаца пристизало је отуда скоро свакодневно за неколико месеци, па и доцније и журило се у помоћ нашој војсци. Многобројне наше мисије кретале су се тамо и све су оне од исељеника тражиле или материјалну помоћ или физичку снагу.

Наш исељеник добро је тада схватио и свој положај и положај своје Отаџбине, па је помагао све наше акције и капом и шаком. Ти наши радници остављали су тамо и удобан живот и добре наднице и журили се на солунска ратишта. Са својим новцем и капиталом они су још подносили и жртве и ишли радо да гину, само да помогну да се Отаџбина ослободи и уједини.

Али када се, господо посланици, завршио светски рат и када је требало да се нешто учини за те ратнике, овамо нико на њих није хтео ни главе да окрене. Групе тих људи, наших добровољаца, који су своје војничке униформе били заменили ритамом, могле су да се виђају непрестано неколико месеци после ослобођења по нашим пристаништима, исчекујући лађе и тражећи да се неко смилује, па да их само пребаци преко мора, у Америку. Једна таква група, слабо обучена и одевена, избила је једнога дана чак у Њујорк, па је то довело у незгоду чак и нашег тамошњег конзула, јер није имао сретстава да их помогне и да их негде смести.

То је било, господо, прво разочарење наших исељеника у Америци. Али ни после тога тај наш свет није остављен на миру. Стотине разних агената размислило се тада по нашим тамошњим колонијама, да искористи и ту последњу исељеничку осетљивост и чежњу за старим крајем и за својом државом и да им исцрпе и последње њихове уштеђевине. Тако је међу исељеницима иза рата скупљено на милионе капитала који је дошао у нашу земљу. Али, на жалост, од свега тога капитала исељеник није имао ништа. Сва та предузећа у која је он уложио толики новац и капитал већином су испропадала и пропала.

Највише тога исељеничког капитала страдало је тада у Српској земљорадничкој банци, а друге новчане заводе и друга предузећа у унутрашњости да и не помињемо.

Све ово, наравно, тешко је деловало на све наше исељенике. Тим ударом није само била тангирана родбина и својта тих људи него су тај удар осетили и сви наши новчани заводи. Исељенички капитал, који је после рата почео да придлази банкама, почео је одмах после тога да нагло пресушује. Исељеник више није веровао ни нашим новчаним заводима ни другим предузећима, само ако су она из наше државе. Исељеник је тако радије улагао своје уштеђевине у Америци, па и онда када им је тамо претила опасност, него што

их је слао овамо. Тако је он своју зараду губио и тамо и овде; а све зато што исељеника одавде нико није знао ни хтео да заштити и сачува.

Оваквим радом уништен је један велики капитал, уништена једна богата ризница новца, која је могла, да смо паметно радили, сада финансирати наша многа домаћа предузећа и руднике, па да сада имамо у тим предузећима и наш капитал и нашу радну снагу.

Тај пропали новац у Српској земљорадничкој банци признала је недавно држава исељеницима, али се и овога пута учинила са тим једна неправда. Акционарима ове банке, који су, из патриотизма и да помогну наше новчане заводе, у те акције уложили и своју последњу пару, није признато ништа.

Многи од тих људи сада су остали без икаквих средстава па чак немају од чега ни да живе. И они су тражили неколико пута да им се тај уложени капитал поврати као и другима, али је све то било без успеха.

Наше исељеништво, господо, ма како се на њега гледало, данас је једна наша велика резерва у туђини. Иако наши старији исељеници полако изумиру, и ако се они проређују свакога дана, тамо ипак остаје њихова одмладина.

Али и та омладина је напуштена, јер ми о њој одавно не водимо рачуна. И да није, господо, тамошњих организација, наших друштава, нарочито наших свештеника и јавних радника, данас би по акцији, која се сада одавде води, наше исељеништво било напола изгубљено и десетковано. Док није имао своје ослобођење и уједињене отаџбине, наш исељеник био је свестан да не може ништа ни добити од ње. Али, после свршених ратова, после тешко стечене слободе, он је ипак очевикао да га држава мало потпомогне па да се тамо боље организује. Очекивао је нарочито да му одовуда дођу учитељи и свештеници, а за друго се није много бринуо.

Но свим тим његовим очекивањима изишло се мало у сусрет. Патријаршија је тамо послала само владику, али му није могла дати довољно сретства да тамо развије неку верско-националну и просветну акцију већег стила. Колоније, које и раније нису имале свога свештеника, остале су и даље без учитеља. Где се исељеник сам снашао и створио сретства, тамо се нешто и радило и успело. Онамо где тих средстава није било, наших људи је нестајало постепено а деца су се губила и потпуно американизирала.

Ипак, уза све то, ми данас тамо имамо једну организовану војску чланова по друштвима и савезима, имамо своје листове, своје штампарије. Та друштва и ти савези имају од прилике око 24 милиона долара капитала, имамо чак организоване и подмлатке тих друштава. Али све то што је тамо створено и учињено, учињено је стога што смо тамо имали један велики број добрих родољуба, који су увек били несебични и који су увек знали да се жртвују. На те људе, наше раднике по колонијама нико није обраћао никакву пажњу. Ево вам, господо, једног примера: Пре годину дана дошао ми је овде један врло заслужан наш исељеник, дугогодишњи наш свештеник и мисионар у тим крајевима. Обилазећи наше колоније у оно време када је то било врло тешко, он је крштавао чак и Индијанце и преводио их у хришћанство. Овај човек могао је тада да се накупи блага јер му је награда

нуђена у шипкама злата, али он је достојанствено хтео да врши своју мисију и да се ни о кога не огреши и никога не злоупотреби. Он је неуморно обилазио наша насеља, дизао дух народа, па чак његовом су иницијативом подигнуте и неколике цркве у исељеништву. Тај заслужни наш мисионар, што се сав истрошио у томе раду, чека већ пет година да му се одреди нека стална помоћ или месечна пензија, али му то још ни до сада није учињено.

Таквих људи, заслужних за наше исељеништво, имамо неколико данас у Америци.

Нашем народу тамо потребна је просвета. Ако некада мисли да рачуна са тим делом народа, држава се мора некако постарати, па да питање те просвете тамо повољно реши.

Све што држава, господо, потроши на ту исељеничку просвету она може то да и надокнади. Ако бисмо ствари добро организовали и средили, тај део народа ми бисмо могли да употребимо и на пропаганду. Добрим радом могли бисмо преко тих људи да сваке године у државу доведемо на хиљаде америчких туриста, могли бисмо чак организовати и исељенички капитал, само ако се не би радило као што се радило до сада па да тај капитал уђе у наша предузећа и руднике.

Ми у Америци имамо неколико конзулата и једно посланство. У те наше конзулате и посланство одовуда су често слати људи који су чинили грдне грешке, јер често нису били у контакту са народом и нису знали да се тамо снађу. Чешки претставници нам у томе пружају много бољих примера.

Њихова претставништва помагала су да се тамо организује њихово исељеништво и оно је организовано боље него иједно друго. Преко тих својих исељеника и преко њихове штампе они и сада успешно воде пропаганду за своју државу, уносе у своје банке приличан капитал. Они су се такође стално старали да своје исељенике обавештавају, док наше исељенике није нико обавештавао ни о стању наше трговине ни промета, ни о вредности наших државних папира. Па ни са тим нашим друштвима и организацијама није се никада имало никаквог ближег додира и контакта.

Исто тако, тамо се, господо народни посланици, није обраћала пажња ни трговачким питањима. Неке државе, на пример, у Америци добро пласирају многе своје продукте, док наших никаквих продуката уопште нема на америчким пијацама. Неке покушаје у томе правцу чинио је само г. Коча Јоксимовић из Њу Јорка, али се та његова акција овде није разумела ни одавде могла како треба.

Америка је прошла кроз многе фазе у животу док се израдила и подигла. Данас је то земља највећег просперитета, највеће радиности и земља највеће слободе. Наше исељеништво послужиће нам да стално стојимо у вези са том земљом, послужиће нам да се отуда и код нас пренесе нешто добро и нешто корисно, само ако то будемо знали, па стога сматрам да исељеништву треба поклонити много више пажње и везати га не само духовно него и економски за своју домовину.

Надам се да ће г. Министар примити неке сугестије које сам овде изнео, па стога изјављујем да ћу гласати са буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Пљескање код већине).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Никон Лазаревић.

Никон Лазаревић: Господо народни посланици, социјални односи су пресудни у решавању актуелних проблема садашњице. Сва превирања у свету имају своје узроке у социјалним поремећајима. И сасвим је природно да је г. Министар социјалне политике своју пажњу посветио сређивању социјалних прилика, начином и методом који је он нашао за најзгоднији. Његов је циљ да реши питање малог човека, био интелектуални или мањуелни радник — и одиста, решењем тога важног питања прилике би се знатно, веома знатно поправљале.

Али, решавајући ова важна социјална питања г. Министар социјалне политике не сме да пренебрегне узвишене хришћанске принципе, који су први положили темеље регулисања правилних односа између свих људи без обзира на сталеже, без обзира на пол и класе, без обзира на богате и сиромаше. А те узвишене и вечне принципе, на којима почива цео данашњи друштвени поредак, људи су касније покушали да изопаче и данашњу хришћанску културу униште безобзирним сретствима којим се данас служе марксистички и комунистички агитатори.

Ја сам уверен да ће Министар социјалне политике водити рачуна о томе, јер мора да води рачуна по овим крупним моментима, без којих нема једне конструктивне социјалне политике. Али, како социјална политика обухвата цео живот једнога народа, једне породице, једне индивидуе, то је сасвим природно да све оно што тангира ове битне елементе људске заједнице спада у домен социјалне политике.

Међу многим питањима која се налазе пред Краљевском владом налази се и питање Конкордата, које је у овом Дому од више говорника споменуто. То веома важно питање има један велики социјални значај, јер се директно тиче унутрашњих односа нашег хетерогеног друштва.

Ја верујем речима г. Министра социјалне политике, ако сам га правилно схватио, да Влада будно пази и да добро проучава ово судбоносно питање и да ће га тако решити да оно буде камен темељац верскога мира, а не да постане јабука вечнога раздора.

Не може у нашој земљи бити реда и напретка без верскога мира и религиознога морала. Свим верским законима мора бити циљ да обезбеде хришћанску љубав и мир међу браћом свих вероисповести. То мора бити и смисао Конкордата.

Ја чврсто верујем да нема ни једне владе која би желела да из њених закључених уговора проистекну узроци вечитог раздора и вечите кавге. И зато мислим да ће Краљевска влада и у овом случају, приликом закључења Конкордата, умети достојно да заштити државне и националне интересе и да обезбеди Уставом признату равноправност свих вероисповести у нашој Краљевини.

Желео бих овом приликом да учиним једну малу напомену г. Министру социјалне политике у погледу његове изјаве о томе да се дискусија о Конкордату има да пренесе са улице у Скупштину. И ја сам тога мишљења да се дискусија о овом важном питању има да води у Народној скупштини која је за то надлежан форум. Али ипак мислим да се под улицом није подразумевала српска православна црква што свакако и г. Министар није мислио.

Српска православна црква и њен Патријарх Варнава могли су се мериторно да упусте у дискусију овога питања које дубоко тангира интересе цркве и ако су то радили, то су чинили по одлуци Светог Архијерејског сабора, који је донео своје решење да о овоме важном питању каже своју реч и да учини своје примедбе на Конкордат.

Допустите ми, господо народни посланици, да овом приликом као свештеник Српске православне цркве истакнем бескрајну трпеливост у верском погледу и широкогрудост наше Цркве према свима осталим вероисповестима и да је у тој трпеливости и широкогрудости предњачио и увек предњачи Поглавар Српске православне цркве Његова Светост Патријарх Варнава.

Независно од тога акција Српске православне цркве и њеног Високог поглавара била је изванредна у свима правцима. Велики родољуб, помагач и пријатељ свих хуманих друштава, Поглавар српске православне цркве развио је једну велику социјалну акцију. Поред многих досадашњих резултата те плодноне социјалне акције ових дана листови су забележили као последње велике и значајне резултате тога каритативног рада, оснивање Дома за просјаке и Дома за напуштену децу и девојке.

Ето како Српска православна црква има и једну велику социјалну мисију чиме она увелико припомаже конструктивном програму Министра социјалне политике, а то ће она у овом смислу чинити и убудуће.

А сада, имам да вам кажем, господо народни посланици, неколико речи о своме Срезу левачком.

Иако најстарији и најзаслужнији у овој нашој државној заједници, ипак морам и сада констатовати као и прошле године када сам са исте говорнице говорио, да се мој Срез левачки од стране меродавних фактора запостављао и најмање пажње му је обраћено у сваком погледу, било то у културном, техничком, просветном или социјалном, овај срез је заостао иза свих срезова, не само његове ближе околине, него и целе државе. Од превасходне је важности питање саобраћаја у овоме срезу — железнице и путеви.

Ја и овога пута апелујем на Краљевску владу, да учини што до ње стоји, да изиђе у сусрет оправданим надама овога краја и да задовољи бар највиталније потребе становништва овога среза.

Уверен, да ће Краљевска влада имати разумевања за потребе мога краја, и верујући да ће економска и социјална политика Краљевске владе и Министра социјалне политике много допринети тако потребном сређивању унутрашњих социјалних прилика, ја ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање и плескање код већине).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Александар Станковић.

Александар Станковић: Пре преласка на саму дебату о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља, ја сматрам за дужност и право да као народни посланик једног од најсиромашнијих срезова наше државе, Среза лужничког, бив. округа пиротског, Бановине моравске, дакле са крајње источне границе наше отаџбине, изнесем своје, а са овим и погледе целокупног народа тога краја, без обзира на партијско-политичка уверења,

на т. зв. „хрватско питање“ које је од досадашњих говорника са овога места поменуто и који су своје мишљење дали, тим пре, што нисам имао част да учествујем у начелној дебати, у којој је као главна тема било хрватско питање.

Нећу говорити као партијски човек, јер при расправи тога питања партијско-политичкој премеси нема места, нећу говорити ни као ратник, активни борац и резервни официр свију минулих ратова, — као п. пуковник у резерви, неће ме при томе завести на странпутицу ни принете жртве моје најближе фамилије: један погинули рођени брат, активни официр, а други тешки ратни инвалид; већ ћу говорити као добар Југословен, који свим својим бићем не прави разлику између Словенаца, Срба и Хрвата, волећи их све чистом и несебичном љубављу као браћу своју, испуњујући тиме гесло нашег Великог просветитеља и царског сина Св. Саве: Брат је мио, које вере био, а које је нашло верног изражаја у другом смерном служитељу Божјег храма, неумрлом поборнику слоге Срба, Хрвата и Словенаца, славног имена и помена бискупу Јосипу Јурају Штросмајеру.

Господо народни посланици, излишно је да ја, поред толико других стручно образованих говорника, излажем историјске и остале податке о томе, да ли смо ми Словенци, Хрвати и Срби један народ од три племена или смо три разна народа, који никакве везе између себе немамо. У колико сам ја у школи учио, а доцније као народни учитељ читао и деци о томе предавао, знам да смо један народ, који говори једним језиком, и који једни за друге осећамо братску љубав. Велики Илирски покрет, у коме може се рећи, главну улогу имају велики синови братског хрватског народа: Гај, Рачки и многи други с једне стране, а са друге школовани Срби тога доба нашао је одјека код неписмених и полуписмених народних маса српског сељака, нарочито у добу 1848 године, када су Србијанци под вођством нашег народног јунака војводе Стевана Книћанина похитали својој браћи Хрватима и Србима с оне стране Саве и Дунава и борили се раме уз раме за слободу њихову, онако исто као Хрвати под својим витешким баном Јелачићем. Не даје ли то, господо народни посланици, непобитног доказа самосвести простог народа, да смо једно исто, да смо браћа, који братски једни за друге осећамо и животе своје полагамо на олтар те заједнице. Сви ти народни борци склопили су своје уморне очи и одлазили један за другим на онај свет, жалећи што им Творац није доделио ту срећу, да својим очима виде своју ослобођену и уједињену браћу.

Али жижа тога надања није се угасила. Народ и његови школовани синови нису клонули. Они су попут Војводе Стреље из Среза власотиначког веровали и деловали, уверени да ће испунити пророчанске речи Стрељине, који је чувши за српску погибију на Каменици и Чегру код Ниша појахао своју хаткињу и пошао у борбу. Кад му је скренута пажња да је све пропало и да ће његов труд бити узалудан, Стреља је одговорио: „По моме трагу доћи ће једни, доћи ће други, па ће доћи и трећи. Дobar је Бог, он ће за све једанпут нас наградити.“

Дошла је критична 1914 година и катастрофална 1915 за малену Србију. Има ли, господо, већег и узвишенијег примера у историји света, да један малени народ, који већ губи своју родну

грудну, и напушта огњишта својих предака и своје најмилије препуштајући их обести завојевача, преко својих народних изабраника у Народној скупштини у Нишу, даје свечану изјаву целоме свету: да ће се српски народ и даље борити, не само за своју слободу, него и за слободу и уједињење са својом браћом Хрватима и Словенцима.

Тако говори и осећа брат за брата.

Такав поклич налази одјека и у срцима Хрвата, Словенаца и Срба, нарочито оних, који су за кору хлеба напустили своја огњишта и отишли у туђину. Они на поклич прелазе океан и мора. Долазе на солунски фронт, образују се легије њихове, образује се Југословенска дивизија, где браћа раме уз раме и с пушком у руци годинама труну у рововима, потом грудима својим разбијају гвоздени обруч непријатеља и победама својим и на крви и костима изгинулих мученика, омогућише да се оствари вековни сан Хрвата, Словенаца и Срба: Слобода и Јединство наше, да се створи Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца сада једна и неразделива Краљевина Југославија.

Ја верујем, ако има загробног живота да су и давно помрли борци за ту идеју, па били они Хрвати, Словенци или Срби, били срећни, када је некадањи њихов вековни сан остварен.

Потом стварношћу и најсвечанијим изјавама претставника Срба, Хрвата и Словенаца пред аеропагом мировне конференције: да су сви они један и исти народ, велике силе дале су и свој благослов у стварању Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, потом Краљевине Југославије, као амблем да смо били и остали један народ и једна недељива држава.

Па откуда сада, господо народни посланици, да се са извесне стране упорно тврди, да ми никада нисмо били нити ћемо бити један народ? Откуда поникну то и ко посеја то злосретно семе раздора? Ко и са каквим правом уноси сада злу крв међу нас. Ко је тај што сада пориче ону свечану изјаву пред мировном конференцијом да смо један народ, на чему смо и засновали своје јединство пред целим светом и добили једну државу.

Ми, Срби, из малене предратне Србије, знамо и на својој грбачи најбоље смо осетили шта значи бити мален народ и држава. Сваки се натресао над нама, па било то Аустрија било Мађарска, а да и не говорим и о другима. Морали смо се склањати и тешке уступке давати осином непријатељу прибирајући тада све своје снаге да охолог насртача на наша и човечанска и божанска права мушки дочекамо.

Сада, господо народни посланици, када постасмо и бројно и територијално велики, бар велики у поређењу са предратним стањем; сада када се о нашој речи води рачуна; сада када се питања Средње Европе не решавају без нашег пристанка, — зар сада да се разједињујемо и постанемо поприште братског трвења. — Никада. Ко воли искрено и несебично наш троимени братски народ, ко воли нашу једну и неразделиву Југославију којој је Бог дао сва блага у плодној земљи, благом поднебљу, где се од нас свију тражи слога и заједнички рад да мудро и паметно искористимо Богом да не благодати и да сви будемо срећни и задовољни и без бојазни гледамо у још срећнију будућност, — тај не сме ни помислити на наше раздвајање, па ма у коме виду то било. Народ је лепо казао: Ако гости нису бесни, кућа није тесна.

Рекох што ја лично и целокупни народ мога изборног среза; а могу смело рећи и целокупан народ бив. округа пиротског мислимо и осећамо. За нас, господо посланици, хрватско питање не постоји, али постоји питање нашег унутарњег уређења.

Господо народни посланици, прелазећи на расправу партије буџета Министарства за социјалну политику и народно здравље, бићу кратак и имам да кажем само следеће:

Ја верујем, да се и г. Министар старао да у буџет уђу све оне позиције и оне суме, које су према садањим приликама потребне за испуњење намењенога циља коме то Министарство и служи. Хоћу да истакнем само једну констатацију да ранији режими нису водили довољно рачуна о моме изборном срезу, Срезу лужничком, који долази у ред најсиромашнијих срезова наше државе. Тиче се здравствених институција мога среза. Није се дало ништа томе крају. Предложио сам засебан амандман, по коме би се г. Министар финансија и са овим Министарство за социјалну политику и народно здравље овластило: да за подизање једне амбуланте у среском месту Бабушници унесе сума од 150.000 динара.

Колика је потреба за том амбулантом у доба разних болештина, нарочито венеричних болести, акутних и тешких обољења сељачког сталежа који морају да превале по 40—50 километара да би стигли у Пирот и потражили спаса своје животи, превожени воловским или коњским колима и запрегом по врлетним местима и примитивним путевима, — не треба нарочито ни да подвлачим.

У поређењу са другим крајевима и местима, којима је се излазило и излази у сусрет оваквим захтевима, ја могу смело да тврдим: да народу бившег округа пиротског није држава излазила у сусрет никаквом помоћи. И ја апелујем на г. Министра да прими мој предлог да се у буџету Министарства за социјалну политику и народно здравље утроши сума од 150.000 дин. за подизање тражене амбуланте.

Друго, познато је да народ Округа пиротског због оскудице у зиратној земљи као и у оскудици свега осталог што даје економско-привредну снагу једном крају бива принуђен да иде у т.зв. печалбу те да на другом плоднијем и срећнијем крају заради колико-толико да би себе и своју породицу прехранио за време зиме. То такође као ноторну истину не треба нарочито да доказујем.

Тај свет у бројном износу од 4—5000 душа, великих и малих мушкараца почетком пролећа напушта своје убоге домове и иде у печалбу.

Њихово је главно занимање: рад и израда цигле, црепа и ћерамиде. То је чисто сезонски рад, који траје од Ђурђевдана до Митровдана.

За то време и када су лепа дани, они раде и производе.

Награде њихове нису фиксиране, а радно време њихово, а због врсте продукта, које као што рекох зависи, од лепог времена, — то радно време почиње од 4 изјутра и с прекидом од 1 сата после ручка, траје непрекидно до 6 или 7 часова увече. Тек тада, они вечерају и своја заморна тела предају починку. То се из дана у дан понавља.

Њихова зарада, управо награда за тај напорни рад зависи од количине произведених артикала, н.пр. вођа тих радника уговори са сопствеником црепане циглане, да произведе 1, 2, 3 или 5 ми-

лиона цигала, црепа и ћерамиде по утврђеној цени.

Ако би се радно време оваквим радницима ограничило по општем правилу, уговорни однос не би се могао испунити, из чега би резултирала сува штета и за сопственика циглане и за раднике, тако, да би то било катастрофално за обе стране, а нарочито за раднике.

Услед тога, предлагем и молим господина Министра социјалне политике, да радно време овим и оваквим радницима не ограничава по општем принципу радног времена, већ да се у том погледу учини изузетно тако, што ће се радно време оставити слободно по уговору између странака.

Треће, по Уредби о инвалидској помоћи од 1 априла 1936 године, предвиђено је: да право на инвалиду добијају они инвалиди, који су сиромашно стања, а сиромашног су стања они, који не плаћају више од 170 динара непосредне порезе закључно; добровољци, без обзира на порезу на добијену земљу, а исто тако инвалидске насељеничке породице у Јужној Србији.

Инвалиду не добијају: Ивалиди VI—IX групе, 60%—50%, 40% и 30% без обзира; Инвалиди 100% неспособности (I група) ако плаћају више од 200 дин. порезе; инвалиди свих осталих група, ако плаћају више од 170 динара непосредне порезе; и државни и самоуправни пензионери, пошто поред пензије примају и инвалиду.

Господо народни посланици, када је држава позвала све своје синове да се ставе на браник Отаџбине, она није правила разлику између богатих и сиромашних. Сви су они пошли у рат, верно и предано се борили и у тој борби добили тешке повреде, који су их лишили важних органа за привреду.

Кад, дакле, држава није правила никакву разлику између богатих и сиромашних, када су они требали на бојним пољима да гину и остају неспособни за своју привреду, онда није право, а ни Богу драго, да се чине оваке огромне разлике у инвалиди.

Њима свима требала је држава у знак свога признања за њихове принесене жртве да да колико-толико праведну награду, која ће им бити еквивалент за умањену привреду њихову. Све ово под условом, да величина те инвалиде буде везана са имовним стањем инвалида и по том се односу учини правда за сваког инвалида подједнако.

Због овога предлагем, да се чланови Уредбе, који о томе говоре а имено чл. 13—96 и чл. 14—99 измене у толико, што би гласили: да право на инвалидску потпору имају сви инвалиди, без обзира на величину порезе с тим, да инвалиди једне и исте групе уживају исту потпору, сразмерно порези коју плаћају тако, да се у томе правцу одреди и квота, по којој ће сиромашни добијати више, а имућнији мање.

То, господо посланици, захтева правда и интереси одбране наше државе у критичним њеним моментима.

Има још једна ствар, којој треба поклонити пажње. То је питање подвоза на државним подвозним средствима, а тиче се радника у опште.

До сада је се практиковало, да радници из унутрашњости морају претходно добити уверење, тј. објаву, да иду на рад из свога родног краја у други, који било крај. Ту објаву издају општинске власти. Са том објавом радник мора да се пријави Берзи рада, која му на основу те објаве издаје

жељезничку карту повлашћене вожње; а при повратку обраћа се Берзи рада друге бановине, у којој је радио, те да му она изда карту повлашћене вожње за повратак.

Колико је овај поступак компликован и, нарочито, колико је то скопчано са материјалним издацима једног сиромашка, који од крајње границе своје општине мора да путује и плаћа пун износ подвоза до Берзе рада при поласку, а тако исто и при повратку, — даје ми разлога да учиним предлог господину Министру социјалне политике и народног здравља: да у споразуму са Берзама рада свију бановина, донесе одредбу, по којој ће радници добијати право на повлашћену вожњу за одлазак и повратак на основу објаве општинске власти непосредно и без учешћа Берзе рада.

Имам пуно поверење у Краљевску владу г. Милана Стојадиновића и њеног агилног и експедитивног Министра социјалне политике и народног здравља и изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање код већине).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. др. Живојин Поповић. (Чује се: Није овде!) Пошто г. др. Поповића нема овде, сматра се да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Растко Петковић.

Растко Петковић: Господо народни посланици, када је реч о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља, ја бих истакао још неке потребе, и ако је малопре мој брат приказао донекле и стање у мом срезу. Ја бих додао још нешто. Жао ми је што овде нема г. Министра социјалне политике, јер се ради о једној врло важној потреби. У погледу болница, о којима су сви наши другови предговорници говорили, ја бих рекао да се болнице налазе у још тежем стању него што су они рекли. Исто тако морам истаћи да ни инвалидске потпоре још нису регулисане. Ја имам у мом Срезу сребрничком ратних добровољаца са солунског фронта. Има их који су већ изумрли и оставили незбринуте породице, а има их који су још живи, без ногу, без руку, а још ни до данас нису регулисане инвалидске потпоре. Ја сам баш прошле године предао неколико тих предмета суду Ваљевске дивизијске области па још ни до данас та ствар није уређена. Има још породица изумрлих ратника, који још нису добили инвалиде, па би било право и била би света дужност свију нас а и г. Министра социјалне политике и народног здравља да се тим породицама и њиховој сиротој деци досуди инвалиднина или у најгорем случају да се тој ратној сирочади, док су још нејач, док бар не одрасту, на неки начин помогне.

Хтео сам још да додам да у мом Срезу сребрничком има минерална вода коју наш народ зове губер вода. Још за време Аустрије та вода је била донекле оправљена, подигнуто је нешто зграда. Баш од наших ратних добровољаца са солунског фронта који су били расути широм света, чуо сам да је та вода надалеко позната, чак и у Кини. Истина, за време Аустрије ова вода је искоришћавана мало боље и на томе је рационалније рађено. Међутим данас могу да кажем да је то скоро сасвим напуштено, иако се ради о једној потребној и озбиљној ствари. Жао ми је што г. Министра нема овде и да ову ствар озбиљно узме па да се додели једна помоћ како би се те зграде оправиле и минерално врело што боље уредило. Ту долазе сваке

године људи из свих крајева наше земље на лечење и на одмор, али од тога има мало користи, јер ту нема онога најпотребнијег што би требало да буде. Ја сматрам да је то врло корисна ствар за нашу земљу, а поготово када се за ову воду интересују и стране земље ради њезине лековитости за малокрвност.

Мој Срез сребрнички веома је сиромашан и много је пострадао и с те стране такође било би добро и корисно када би се ова минерална вода са већ постојећим уређајем довела у ред и довољно опремила и када би држава преузела експлоатацију овог врела у своје руке. За време досадашњих управа то је слабо ишло.

Као што сам раније рекао и као што је то изнео и мој брат стање је веома тешко јер имамо добровољаца и инвалида који су већ и помрли или су на умору а ни данас, остављајући за собом ситну децу, нису регулисали своје инвалиде. Исто тако мој предговорник изнео је стање у болницама које је веома тешко и очајно.

На крају свога говора част ми је изјавити да би за буџет Министарства социјалне политике гласао засебно, али како је он у саставу општег државног прорачуна, против кога сам у начелу гласао, то изјављујем да ћу гласати и у појединостима против. (Пљескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Милош Рашовић.

Милош Рашовић: Господо посланици, ја сам хтео да говорим о једном питању из ресора Министарства социјалне политике, а то је питање радничке коморе у Зетској бановини. Али, како сам сазнао да је г. Министар Цветковић, односно да је Краљевска влада вољна да то питање повољно реши, ја нећу овом приликом говорити о томе питању.

Што се тиче осталих питања о њима су говорили други и ја ћу се користити овом приликом да одговорим на једну личну примедбу.

Један од наших другова посветио је мени и моме говору готово четвртину свога говора, хтећи да ми импутира да намерно и свесно хоћу да распирујем мржњу између вера или покрајина. Међутим ја то најкатегоричније демантујем, а и без овога мога демантија целокупна моја прошлост демантује сваку таку тврдњу. Од 1912 године па све до 1919 године ја сам на сваком месту то видно доказивао, а од 1919 године па до данас непрестано и стално био сам на линији народног јединства и на тој линији ја сам уверен да ћу остати све до краја мога живота. Међутим, ако по неки пут укажем на извесне чињенице које иду баш на супрот ономе што ја заступам, онда се из тога не може изводити закључак да сам ја против народног јединства. Тако када сам говорио о питању железница и када се мени хтело да импутира да сам против железница у Босни, зато што сам говорио о железници која треба да прође кроз Црну Гору, а која је требала да се ради још 1922 године и за коју је био закључен један зајам, али је противно закону трошен на друге сврхе, не може ми се импутирати да говорим против Босне. Говорио сам против одустајања да се ради пруга која је 1928/29 ушла у закон да се ради као приоритетна пруга. Према томе ни на који начин не може да се закључи да сам ја против грађења железница у Босни само зато, што сам тражио да се

ова железница у Црној Гори ради онако како је предвиђено. Међутим ја немам ништа против тога, да се приступи грађењу железница у Босни онако како то изискују државне и опште потребе, али да се због тога не одустаје од израде ове пруге.

Друго, господо, г. Мијић је у свом говору истакао као да сам ја не знајући прошлост г. Ђумавића говорио о њему као о човеку који није национални радник. Господо, ја Ђумавића никада у животу нисам видео нити сам га познавао, први пут сам га видео у Букурешту. И, господо, никада и ни у једној прилици од мене нико није могао чути да сам се ја позивао на прошлост да њоме распирујем мржњу, напротив ја сам увек гледао да се прошлост не помиње, да се из прошлости не изводе они закључци који би могли да шточе баш мом начелу и мојој идеологији, а то је народном јединству. Али то не значи, да ја треба да прећутим оно што се са противне стране истиче, а што може да вређа свакога и Србина и Југословена. Господо, ја сам, без обзира на прошлост Ђумавића, изнео пред вас оно што је г. Ђумавић казао пред четворицом колега међу којима је било колега и са ваше стране г. г. Микићем, Кабалином, Жарком Томашевићем. Г. Ђумавић је казао ово: Ви хоћете да се претстављате као наши ослободиоци, а ви не знате да ми знамо да је Солунски фронт фалсификат, да на Солунском фронту није било више од 30.000 Срба. Ви сте савезнике преварили, казали сте да имате 250.000 војника, а имали сте свега 30.000. Као што видите нисам говорио о прошлости г. Ђумавића него оно што је г. Ђумавић казао. Ако ово не буде казао г. Ђумавић, ја изјављујем: да нећу бити посланик. Али кад је већ ово казао његова је дужност била да дође да са овога места то или оправда или демантује; да каже рекао сам или у шали или у заблуди, а не да пошље другог да га брани и то за нешто што му нико није пребацио. (Гласови: То је шала!) Ако то ви сматрате за шалу ја то не сматрам. Ми Срби прелазимо и затварамо очи пред многим и многим стварима, па онда треба и они да имају толико увиђавности да поштују оно што је за нас светиња. Јер, господо, ја знам колико је људи тамо погинуло и оставило кости, па да се то сада претвара у фалсификат. Дакле, ја нисам имао намеру, кад сам ово истицао, да износим његове незаслуге за Српство и Југословенство, него да истакнем његово непоштовање онога што је мени свето, а ја сам уверен да би то требало за свакога од вас да буде свето. Као што видите не истичем ја мржњу, него они који имају најмање права да се истичу. Нико није великодушнији од нас Срба. Ми никада не истичемо заслуге за ову земљу, али зато чујемо врло често прекоре као да смо ми за све криви са других страна. Зар је нама било лако када је у „Словенцу“ изашао чланак, приликом доласка Франце Делере-а, у коме је поздрављен као ослободиоц Српског и Југословенског народа. Било је, господо, Француза на Солунском фронту, али су најтеже положаје Срби ломили својим грудима и зато, господо, мора се то бар поштовати. Г. Мијић није, као што видите, имао права да брани г. Ђумавића. (Одобравање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик Рудолф Плесковић.

Rudolf Pleskovič: Gospodo narodni poslanici! Ministarstvo socijalne politike smatrano je od svoga početka Ministarstvom 2 i 3 reda i prvom stepenicom

ministarske karijere. Pošto smo dobili Ministarstvo za fizičko vaspitanje, ono je preuzelo nezahvalnu ulogu nepoželjnog Ministarstva, ako izuzmemo Ministarstva bez portfelja, kojih imamo sada ništa manje nego tri, ali koja nisu ništa drugo nego političko partijske sinekure. Imamo svega 17 ministarstava, pa nam se obećavaju još dva nova, čime ćete povećati broj mjesta za političke poslove, a isto onako i šanse za ministarske kandidate. Srećna zemlja, koja uza svu privrednu i socijalnu krizu može da podnosi takav luksuz, kakav ne mogu da ga dozvoljavaju sebi mnogo bogatije i sretnije države.

Kao što je već rečeno, Ministarstvo socijalne politike, koje je bilo kroz sve vreme pastorče u našoj upravi, smatram ja veoma važnim, ili barem ništa manje važnim nego je na primer Ministarstvo unutrašnjih poslova ili Ministarstvo pravde, jer dobra planska i promišljenja socijalna politika umanjuje potrebu i rad obadviju ranije napomenuta Ministarstva pošto je dobra socijalna politika, koja rešava socijalne probleme najširih slojeva naroda, kako seljaka kao i radnika i intelektualaca, najbolja garancija za mir i red u državi.

Gospodo narodni poslanici, imamo dobre i moderne socijalne zakone da bi se s njima mogli da ponosimo pred stranim svetom, ali žali Bože tek na hartiji. Ovi se zakoni u praksi ne sprovode, pa ih preduzeća gaze na svakom koraku, bez bojazni da bi ih mogla zadesiti zaslužena kazna. Uzroka za to ima više. Ima možda činovnika, koji svoj posao ne vrše savesno, ima možda suviše mali broj činovnika, možda su krediti nedovoljni kako bi moglo činovništvo da savesno vrši svoju službu i češće pregleda sve radnje. Možda leži i uzrok i u tome, što je delokrug pojedinih inspekcija rada preopsežan. Ovo bi se poslednjem uzroku moglo doskočiti time što bi se u srezovima sa osobito razvijenim zanatstvom i industrijom postavile ekspoziture inspekcije rada. Ja nalazim, da bi već ovo i dovoljni krediti uveliko pomogli boljem sprovođenju zakona.

Ekspoze g. Ministra bio je interesantan i moglo bi se reći da pokazuje ozbiljnu nameru, da se već jednom pristupi rešavanju socijalnih pitanja u našoj državi, da ujedno nama, koji ipak suviše dobro poznajemo današnje prilike, ne oduzima veru u reči g. Ministra više nego opravdana pomisao, da je sve to tako lepo udešeno tek iz političko-partijskih razloga i u političko-partijske svrhe.

G. Ministar Cvetković u svome ekspozeu naveo je u ciframa mortalitet našega naroda. Ove su cifre direktno porazne, a osobito što se tiče mortaliteta zbog tuberkuloze. Napomenuo je takode broj ustanova, dispanzera itd., što bi imalo sve da odmogne ovoj nacionalnoj nesreći. Ove ustanove zaslužuju pohvalu i ne može da se poriče njihova korisnost, ali one nisu dovoljne, jer one ne uklanjaju uzrok pojave ove bolesti. U ovim se ustanovama bolesnici tek pregledaju, određuje se njima dijeta, daju im se uputstva za stanove itd., ali im se nedaju sredstva, kojima bi se oni mogli lečiti, i što je najglavnije: u ovim se ustanovama ne hvata zlo u njegovu korenu, ne ulazi se u prilike svagdanjeg života, u onu bedu i nevolju, u kojoj leži glavni uzrok tog nacionalnog zla. Što pomažu sva uputstva, ako nema sredstava, kojima bi mogao bolesnik da nabavi pravilnu hranu, kojima bi mogao da higijenski uredi svoj stan itd. Tuberkuloza je bolest siromašnih slojeva. Ona besni najviše onamo, gde je siromaština najveća, a gde

ima to, nema dovoljne hrane, nema higijenskih stanova, nema uopšte higijenskih uslova. Tu leži uzrok celog ovog velikog zla!

Kao učitelj u rudničkim revirima, imao sam priliku da vidim svo siromaštvo rudarske dece. Više od 70% njih nemaju dovoljno hrane, pa su zbog toga izloženi tuberkulozi. Nije li to strašno! Zadaća socijalne politike jeste, da širokim slojevima radničkim i narodnim masama stvori bar snošljive uvete života, pa ćemo time ukloniti i uzroke za širenje tuberkuloze.

Lečenje tuberkuloznih u bolnicama gotovo je sasvim isključeno, a osobito u Dravskoj banovini, gde su sve bolnice daleko prenapunjene drugim bolesnicima. O nesnošljivim prilikama u tim bolnicama govorio je u Finansijskom odboru drug Prekoršek, pa ja ne bih lteo da to ponavljam. Napomenuo bih jedino činjenicu da u Ljubljanskoj državnoj bolnici nema mesta ni za najteže bolesnike, da se moraju bolesnici smeštati po hodnicima i čak i po dva u jednom krevetu i na nosilima. G. Ministar u svome ekspezu naveo je i razne socijalne reforme, koje je već sproveo i koje namerava da sprovede. Ja bih bio veoma zahvalan g. Ministru za sve ove lepe namere, samo da mu mogu poverovati, da su ta njegova obećanja zaista iskrena, pa da se iz njegovih obećanja i namera ne kriju izvesni stranačko-politički ciljevi. Svakako bih želeo nešto brži tempo kod sprovođenja tih reformi, pošto su vremena ozbiljna i ne podnose odugovlačenja.

Pre kratkog vremena podnesena je Uredba o minimalnim nadnicama. Takva Uredba bila je hitno potrebna, da se onemogućiti iskorišćavanje radničkih masa sa strane stranog i domaćeg kapitala, koje je već prešlo sve granice. Neka su preduzeća davala tako skandalozno male nadnice te se samo čudim strpljivosti naših radničkih masa. Sada podnesena Uredba imala bi da doskoči tome zlu, ali se bojim, da će se izigravati i ona, kao što su se, pa se i danas izigravaju svi naši socijalni zakoni i uredbе. Svakako bi bilo potrebno, da se ovoj Uredbi dodaju jače sankcije, kako bi se njima barem ograničilo, ako ne već sasvim uklonilo to izigravanje. U ostalom ova je Uredba nepotpuna, pošto je životni standard radništva različit u raznim predelima naše zemlje, pa su i životni uvjeti različiti u raznim predelima naše države. Baš se zato bojim, da bude izigravanje Uredbe u tome pogledu. Pre svega, država bi morala da prednjači sa dobrim primerom i kod natečaja za javne radove već odredi visinu plate, ispod koje preduzeće, koje će preduzeti javni rad, ne sme da pođe, pa mora odnosno preduzeće da vodi računa o toj činjenici još kod kalkulacije.

Potrebno je da se što pre uvede opšte osiguranje radništva za starost i nemoć. Tu često čujemo prigovore preduzimača, da je naša industrija suviše mlada da bi mogla da podnese takva opterećenja. Gospodo narodni poslanici, ovi izgovori apsolutno ne važe. Dok bude naša industrija mogla da podnosi velike direktorske plate i plate visokih činovnika, pa i velike tantijeme, nagrade i dividende, moći će i da obezbedi svom radništvu život u starosti i nemoći, da ne bude ono radništvo, koje je dalo sve svoje snage, pro-sjačilo odnosno palo na teret opštinama. Sve se suviše slušaju kod nas i uvažavaju želje kapitala, a suviše malo želje radništva, ali sam uveren, da se može sprovesti i to, ako bude imala Vlada dovoljnog razumevanja za našeg malog čoveka, radnika, koji je takode krv naše krvi. Ako je bilo moguće tako osiguranje

kod rudničkih preduzeća, mora da bude moguće i kod drugih.

Potrebno je da se proširi osiguranje privatnih nameštenika na celu državu, i to prema predlozima koje je izradio „Savez udruženja privatnih nameštenika“. Penziono osiguranje neka se ne centralizuje; nego ima da se osnuje više samostalnih penzionih zavoda za pojedine teritorije, po primeru „pokrajinskog zavoda“ u Ljubljani, koji treba da ostane i u buduće samostalan na teritoriji koju obuhvata danas. Pobude i sugestije ima Ministarstvo socijalne politike od strane raznih namešteničkih organizacija, a osobito iz Slovenije, i želelo bi se jedino to, da ih i uvažiti donoseći takav zakon.

Najvažniji problem današnjeg doba ipak je uposlenje nezaposlenog radništva. Priznajem, da je i najteži, ali mu treba pričati sa prave strane. Brojke nezaposlenih koje navodi g. Ministar u svojoj statistici, nalazim svakako da su premalene. Bez sumnje on ne vodi u toj statistici one maloletnike od 18 do 21 godine, koji tek dorašćuju, pa su bez rada i zarade i čiji broj raste svakim danom. Od nezaposlenih preti državi i društvu velika opasnost. Ovi su mladići još nepokvareni i želini rada. Traže rad od godine do godine, ali nemogu da ga nadu. Konačno oni naviknu na besposlicu, očajavaju sami nad sobom i čovečanstvom, bivaju neprijatelji današnjeg društva, ljudi, koji mrze rad i na posletku zločinci, bič onog čovečanskog društva, koje ih zabacuje, nošto im nije dalo rada i zarade tada, kada su još bili dobri i čestiti. O tome bi svašta mogla pričati sudska akta i kaznionice.

Gospodo narodni poslanici, na ovo najveće zlo današnjeg društva druge države udarile su svom energijom, pošto su videle veliku opasnost koja im preti od njega.

Velikoj nezaposlenosti industrijskog radništva uzrok je suviše veliko pritanje seljačke omladine u industriji koja je danas poradi napredovanja tehnike jako mehanizovana i racionalizovana. Već je ono industrijsko radništvo, koje je tako reći profesionalno već kroz nekoliko generacija, zbog napredujuće tehnike ostalo bez rada. Mašina je istisnula čovečju radnu snagu i gde je bilo ranije uposlenih možda 100 radnika, danas su dovoljni petorica ili deseterica. Umanjila se čovečja radna snaga, dok se produkcija još povećala. Nisam protiv mehanizacije industrije i tehnike. Ona ne može da se zaustavi, ali koristi tehničkog napretka morale bi da posluže svem čovečanstvu, a ne tek kapitalu. Pre svega pak morale bi one da posluže kao olakšanje radniku. Nepravedno je dakle, da tehnički napredak služi samo kapitalizmu, ali ne i radništvu, zato bi bilo potrebno, da se skрати radno vreme uz istu platu.

Gospodin Ministar nagovestio je neki fond za nezaposlene, ali u koji bi morali da prinosе materijalno najslabiji, radnici i nameštenici time što bi prinosili po jedno-dnevnu zaradu u taj fond. Gospodo narodni poslanici, ja vidim u tome najveću socijalnu krivicu. Materijalno slabiji neka podmire materijalno najslabijega, dok bi bili izuzeti od toga prinošenja finansijski najjači. Zato sam odlučno protiv stvaranja takvog fonda takvim načinom. Ako ima da se stvori takav fond, neka se uvede u tu svrhu progresivan porez na one, koji lako mogu da plate. Isto sam protivan tome, da bi se upravljao takav fond centralistički, pošto imamo u tom pogledu rdavih iskustava.

Veliku nezaposlenost prouzrokuju takode stranci, koji su zaposleni u našoj industriji. Tu bi morao da

važi princip: u domaćoj zemlji hleba najpre domaćem čoveku, a ako ga preostaje njemu, neka ga bude i strancu. Nalazim, da bojazan, da bi druge države zbog toga počele da teraju naše radništvo nije velika, jer naš radnik obavlja na strani najniže i najgore nagradene radove, dok stranac kod nas zauzima samo bolje plaćena mesta.

Što se tiče uposlenja stranaca u našoj zemlji, naše vlasti postupaju suviše popustljivo, a često igra veliku ulogu i protekcija osobito kod takozvanih stručnjaka. Ovaj se pojam kod nas mnogo zloupotrebljava. Evo, samo jedan primer. U mom srezu nalaze se dve tekstilne industrije, od kojih jednoj je sopstvenik domaći čovek, a u njoj angažovan isključivo domaći kapital. Sopstvenik druge jeste stranac, a u njoj je angažovan domaći kapital tek delomice kao maska. Ovo drugo preduzeće uživa vanredno veliku protekciju u Beogradu. Ovaj stranac dobio je koncesiju u roku od 6 nedelja, domaći čovek tek posle 3 godine. Stranac uposluje 70 radnika, a našinac 40. Stranac drži na 70 radnika 7 stranih stručnjaka, a našinac na 40 samo jednoga. Našincu dovoljan je na 40 radnika 1 stručnjak, dok je strancu potreban i stranac na 10 radnika.

Gospodo narodni poslanici, ovo je samo jedan primer u jednom srezu, a koliko ima toga u celoj državi.

Ali, gospodo narodni poslanici, još bi se na ovo pitanje moglo gledati sa nekom tolerancijom, da su ovi strani stručnjaci zaista stručnjaci. Nego treba reći jedanput celu istinu, da ovi stručnjaci u najviše slučajeva uopšte nemaju kvalifikacije za stručnjačka mesta, koja oni zauzimaju. Po našim tačnim informacijama, najveći deo ovih stručnjaka u svojoj domovini sa one strane naše granice, bili su neki majstorčići poslednjega reda ili čak jednostavni skromni radnici. Oni nikako ne mogu da se, što se tiče stručnog i opšteg vaspitanja, uporeduju sa našim ljudima koji su svršili naše i stručne škole na strani.

Postoji takode odredba, da ovi „stručnjaci” moraju da imaju zamenike, naše građane, koji moraju za određeno vreme izvežbati za ceo svoj rad, kako bi oni, kad bude niima isteklo doba, mogli stupiti na njihovo mesto. Takvi zamenici zaista i postoje, ali se oni nikad i nikako ne uvode u rad, oni postoje samo na hartiji. Ovakvim se načinom izigrava ta odredba te ostaju strani stručnjaci „neophodno potrebni” i danas i sutra i do veka!

Da napomenem tom prilikom, da su nam neophodno potrebni „kao stručnjaci” čak i knjigovode, blagajnici, registratori, arhivari i — izvinite! — i daktilografkinje!

Preporučujem g. Ministru da izvrši reviziju dozvola za uposlanje stranaca i da se vlasti pridržavaju načela da dozvoljavaju uposlenje stranaca samo za određeno vreme ali za koje mora svaki stranac osposobiti našinca za odnosnu struku.

Srez, koji imam čast da zastupam u ovom visokom Domu pretežno je industrijski. Na području tog sreza nalaze se najveći rudnici uglja u našoj državi. Pored toga nalazi se u tom srezu fabrika stakla, fabrika cementa, hemiska fabrika i industrija drveta.

Sva ova industrija, koja je od ove do pre nekoliko godina dobro uspevala, sva ta, industrija zbog sveopšte krize stalno propada i naše radništvo, koje je posve profesionalno radništvo bez zemlje i bez ikakvog drugog imetka, sada je izloženo najvećoj bedi i beleži u celoj Dravskoj banovini takode najviše tuberkuloznih oboljenja.

Na naše radničke revire gleda se kao na leglo komunizma, što je apsolutna neistina. Živim među tim radničkim radništvom više od 30 godina i poznajem u našim revirima gotovo svakog radnika, ali moram reći, da su idejni komunisti među radništvom veoma retki. Ali, neću da tvrdim, da teren ne bi bio zgodan za komunističke ideje. Naše radništvo nije zadovoljno sa postojećim stanjem, ali ono hoće da legalnim putem sebi pribavi ono što njemu ide po božijem i čovečijem pravu. Zato ne smatram za pravo ako se zabranjuje radništvu, da se u slobodnim organizacijama bori za svoja prava i da daje oduške svome negodovanju zbog iskorišćavanja od strane preduzimača, jer time, da se radništvo pritiskuje, lišava svake slobode, daje mu se povod za nelegalne organizacije, koje moraju da dodu kao posledica tog pritiska, ali koje će biti zaista opasnije, što nisu legalne organizacije, kojim treba da se dozvoli slobodan zamah. Ali je danas već uobičaji, da se sve ono što nije režimsko označuje sa komunizmom.

Gospodo narodni poslanici, ovo je veoma opasna igra. Ne zovimo vruga, da ga ne dozovemo. Dajmo narodu hleba, jer prazan stomak je onaj koji stvara komunizam. Budimo pravični prema našem radništvu, dajmo mu slobodu i hleba, i ne pritiskivajmo ga pa tek onda gospodo narodni poslanici, možete biti uvereni, da će biti naš radnik najverniji naš državljanin.

Današnji se režim silno boji od organiziranog socijalizma. Zabranjuje se osnivanje socijalističke stranke, i štampa, barem slovenačka, piše o socijalizmu kao najvećoj opasnosti no državu. Gospodo narodni poslanici, moram da izjavim, da nisam bio nikad pristalica neke socijalističke partije, ali kao objektivan čovek moram da konstatujem, da naši socijalisti nisu bili nikad antidržavni elementi, pa ni tada, kada su bili najviše pritiskivani. Oni su bili dobri državljani, pa su ispovedali i narodno i državno jedinstvo. Imali smo čak i ministre socijaliste i to dobre ministre. Socijalisti nisu nikad postavljali neke punktacije, nisu poticali narod protiv države i nisu mu preporučivali da ne plaća poreze itd. Ako imaju oni drukčije poglede na upravljanje državom, to još ne znači, da su protivdržavni. I mi nacionalisti imamo svoje poglede na upravljanje ovom zemljom, jer smo se uverili da kapitalistička politika dovodi samo do osiromašenja širokih masa naroda i da ta kapitalistička politika donosi korist samo strancima, koji eksploatišu naše nacionalno bogatstvo i naše radne snage.

Pored ostalih čudnovatih karakteristika, koje će u parlamentarnoj terminologiji ostati pod imenom „specifikumi gospodina Ministra Dragiše Cvetkovića”, isti gospodin Ministar nimalo se ne ustručava, ili, kako bi se u Beogradu reklo, ni malo se ne libi, da na svojim zborovima ruši ugled socijalnih ustanova, koje bi on baš po svojoj funkciji morao da štiti.

Gospodin Ministar isto tako napada i omalovažava rad pojedinih funkcionera naših socijalnih ustanova samo zato, da bi na njihova mesta doveo svoje partiske prijatelje, čija je jedina kvalifikacija članska karta JRZ.

Tako se dešava da na čelo jedne velike socijalne institucije ovih dana od strane gospodina Ministra biva doveden jedan čovek koji mesec dva pre toga nije ni znao da takva institucija uopšte postoji.

Ovaj i ovakav rad gospodina Ministra nailazi na punu osudu našeg radništva, koje ni iz daleka nije tako maloumno i nesvesno kao što gospodin Ministar misli.

Bacanje luka u oči u vidu demagoških viceva iz kojih se krije prosto partizanstvo, taj najodvratniji od svih socijalnih otrova — svesno i nacionalno jugoslovensko radništvo osuđuje kao nešto najštetnije po zajednicu i zajedničke interese naše velike Jugoslavije. (Odobranje na levljici.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Миливоје Исаковић. (Чује се: Нема га!) Како г. Миливоје Исаковић није присутан, то се у смислу Пословника сматра да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, чули смо са ове говорнице доста хвале о овоме буџету г. Министра социјалне политике и то са стране господо народних посланика са деснице. А богами, не замерите ми, чули смо и доста критика са стране мојих другова из опозиције. Ја вам овде унапред могу рећи, нека ме извиња г. Министар Цветковић, да он доста и то доста, — ја овде то нарочито подвлачим — води страначку партизанску политику Ј. Р. З. а не води политику старања о народном здрављу у интересу целокупног народа са једне и са друге стране, дакле не онако како би то требало да буде и онако како то социјална правда захтева.

Господо народни посланици, Министарство социјалне политике и народног здравља јесте наша заједничка кућа па ми били са лева или са десна, а наш г. Министар Цветковић јесте баш домаћин те куће. Као год што један домаћин, један задругар на селу мора да буде једнак и равноправан са свима задругарима исто тако и наш г. Министар Цветковић треба да буде равноправан са свима нама како са деснице тако и са левице без обзира где се који и у којој странци налази. То као год што смо ми пред Богом једнаки исто тако треба да будемо једнаки и пред Министром Цветковићем. А ево зашто.

Господо народни посланици, ви знате да све оно што мора да се оствари у овоме буџету који је пред нама у суми од преко 233 милијона има да се прикупи од целокупног нашег југословенског народа па ми били на левици ил на десници, били у Јерези или не били. А зашто ја ово овде излажем? Ја ћу вам сад изнети стање ствари.

У прошлој години мој народ био је сасвим готово, тако рећи, без хране јер 1935 године, услед суше, цела је летина била пропала, тако да је у моме срезу куповало храну око 95% земљорадника. Преко целе године народ нигде није могао да нађе рада и зараде како би зарадио неку пару да би могао да купи хране тако да их је било који нису имали преко целог дана парче хлеба — ако руча не вечера, а ако вечера сутрадан не руча.

Господо народни посланици, прошле године г. Министар Цветковић неким крајевима и срезовима доделио је вагонима и вагонима кукуруза. (Један глас са деснице: Ви сте узели паре за јабукe) ..... Воће код нас уопште није било родило а шта је поделио моме срезу. Г. Министар Цветковић доделио је, господо народни посланици таман толико да, када би се поделило свима грађанима, дошло би на свакога по једно зрно кукуруза. А зашто то? Зато што ми нисмо у Јерези.

Господо народни посланици, да г. Министар Цветковић заиста води страначку политику Јерезе, ево вам још један доказ. Пред општинске изборе дошао је г. Министар Цветковић у мој срез, у Бучу. На конференцији коју су имали да одрже неко је из народа почео да протестује како немају путева. На овај протест г. Министар Цветковић казao је: „А камо вам ваш посланик Милинко!“

Господо народни посланици, ето, као што видите, ја сам вам доказао да г. Министар Цветковић води страначку политику а не политику социјалног старања и народног здравља како то правда и правда захтева.

Господо народни посланици, сада ћу да се задржим на инвалидском питању. Темелј наше државе Краљевине Југославије је сазидан на инвалидским костима и тај темелј је заливен инвалидском крвљу зашто, господо? Зато што су ти инвалиди били први који су својим грудима разбијали гвоздене капије непријатеља. На горостасном Кајмакчалану, на Облакову брду, Црној реци, Битољу, Старковом гробу, Груништу, Белс и Редуту, Флоци, Брзастој и Рововској Коси, Кравици, Ветернику, Ђеђелији, Мачковом Камену, Церу, Руднику итд. итд. И тако својим грудима разбијајући непријатељске гвоздене капије и својим телом кидајући бодљикаве непријатељске мреже неки су изгинули а остале су њихове породице; неки су остали без ногу, без руку, без очнег вида и појединих делова свога тела: неки су опет задобили у рату болест, дошли болесни својим кућама, па су им после извесног времена отсечени поједини делови тела а неки су после и помрли, опет услед задобијене болести у рату. Господо народни посланици, питам вас а питам и г. Министра за кога су се ови јунаци, тако рећи, гвоздени јунаци борили? Борили су се за стварање данашње велике Југославије у којој ми данас живимо спокојно и уживамо све благодети. Борили су се још и зато да данас има људи који живе у свили и кадиви и зато да никад не знаду шта је немати, него увек пун стомак пива и јестива, па ту позоришта, биоскопи, варијете и луксузни аутомобили, петоспратнице и шестоспратнице, на њиховим госпођама свила и кадива, па чак карминисана уста и маникирани нокти.

А породице и инвалиди ови немају честито ни да ручају, него има их и таквих који на улицама просе парче хлеба, а место кармина довољно би било да њихове породице имају зашта да купе сапуна, него ни то немају зашта да набаве да се честито оперу.

Господо народни посланици, истина је да смо ми дужни у даном моменту кад нас држава позове да пођемо и кад треба у ватру — у ватру, у воду — у воду, у гору — у гору. Исто тако је и држава дужна, да накнади штету свакоме, па како инвалидима тако и инвалидским породицама. Господо народни посланици, сада да видимо за све ово како су награђени инвалиди и њихове породице као и да ли су до сада регулисана њихова потраживања, да ли редовно добијају своју потпору како заосталу тако и редовну, да ли им се исплаћује откупнина по реду. Господо народни посланици, један број инвалида и инвалидских породица има који су дошли до свога права решењем и примају потпору. Каква је та потпора коју они примају, она је сасвим мизерна. Господо народни посланици, има таквих личних инвалида где не примају више од 100—120 динара, а ја вас пи-

там, пошто би ви пристали да сам неко отсече ногу или руку? Има инвалидских породица, где удове не примају више од 88 динара месечне потпоре, — па, да ли са овим може удова да живи? Има личних инвалида који иду улицом и просе, а ово је једна срамота за нас и оне који су меродавни да ово питање једанпут реше. Има инвалида личних који не примају више од 50 динара новчане помоћи, има инвалида и инвалидских породица које ни дан данас нису дошле до свога права после скоро 20 година. А зашто? Молбе су послале, али се те молбе возају од Понтија до Пилата и од Пилата до Понтија и тако даље. Ни један инвалид, чија је неспособност мања од 30%, нема права на потпору. Отац или мајка ако имају другог сина пунолетног немају права на потпору; ако прелази цензус пореза преко 170 динара, немају права на потпору. Лични инвалид, ако му је отац био жив и у задрузи у време рата када је био рањен, нема права на потпору. Господо народни посланици, то значи ако се сутра зарати па ме позову у рат, онда, у овом случају, ја треба да убијем оца па да идем у рат. Јер ако се ја онеспособим, а отац ми буде жив, ја нећу имати потпору. Стога ја сам зато и предлажем а и тражим да се донесе нов закон и да се истим даде овакоме да има права на потпору. Ако је само у рату пострадао, па ма колико његова пореза била, био у задрузи или не, према његовој способности да му се и потпора одмери, у главном да му се обезбеди стандард живота и да се даде потпора родитељима — оцу и мајци, — па ма колика она била. Та потпора има да се даје без обзира на то да ли он има пунолетних синова или не, да родитељи знаду да нешто за свога сина примају колико толико, да бар купе свећу и упале је за душу. Тако исто да се даде право на потпору и онима испод 30 процената па ма колико било, рачунајући и то према њиховој неспособности.

Господо народни посланици, заостале и редовне потпоре се не исплаћују. Инвалид не може да дође до своје заостале потпоре по 2—4 године. Редовна потпора се не исплаћује на време: прође по 4—6 месеци, па тек када се смиљују онда је пошаљу. Откупнина се такође не исплаћује по реду како је и решавана него се исплаћује прекоредно.

Господо народни посланици, један бедник, сиромаш човек, који се зове Радомир Вујовић, из Граба, носио је куршум-рану на десној ноzi, па му рана никако није могла да зарасте, него је стално цурила. Када му се рана погоршала, лекари га саветују у Чачку, да мора ићи за Београд у болницу. Тако сам га ја лично довео и овде у болницу, где су му отсекли ногу. То је било 1934 године. Он је још тада поднео молбу Министарству социјалне политике и у истој молио да му као сиромашу и пострадаома у рату доделе ногу бесплатно. Молба је упућена у његову општину. Саопштено му је да ће му се изаћи у сусрет када то буде могуће. Он је позват, узета му је мера и од 1934 године па до данас никако нема кредита, а ја знам да су суме и суме дате на друге непотребне сврхе, па ја вас питам, господо народни посланици, какво мишљење треба да има овај човек о нама и о држави. (Одобравање.)

Са овога места ја молим господина Министра да у будуће свему овоме поклони мало више пажње, како инвалидском питању, тако и свему ономе што сам овде са ове трибине говорио, на шта сам ставио примедбе и шта сам тражио. Ја сам

са овим завршио своја излагања. (Одобравање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Јован Ненадовић. (Гласови: Није ту!) Како господин Ненадовић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Александар Лазаревић.

Александар Лазаревић: Господине Претседниче, ја бих Вас молио да дође г. Министар Цветковић овде да слуша говорнике, да не говоримо пред неколицином посланика.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, влада је, као што видите, на седници заступљена.

Александар Лазаревић (наставља): Али није присутан овде господин Министар социјалне политике. Увек постоји неки Министар као за мустру. Иначе Министар, који је надлежан, не присуствује. Кад можемо ми посланици по цео дан и по целу ноћ овде да присуствујемо, може и господин Министар кад се тиче његовог ресора да седи овде док ми говоримо.

Господо народни посланици, ја ћу моју критику буџета ресора Министарства социјалне политике отпочети са последњом страном овог буџета расхода. За Министарство социјалне политике и народног здравља предвиђен је расход од преко 23,000.000 динара. Ја сматрам да је овај буџет и превише мали с обзиром на то да целокупан наш буџет за целу нашу државу износи око 12 милијарди динара. Овај ресор Министарства социјалне политике и народног здравља као и ресор Министарства пољопривреде сматрам као ресоре који једино могу нешто да користе народу, широкој маси и маломе човеку.

Овај ресор, господо, дужан је по своме позиву да се стара о незапосленим радницима, како оним радницима у вароши, тако и оним радницима на селу, да се брине о њиховој егзистенцији и да колико-толико томе сиромашном свету омогући сношљив живот.

Даље, господо народни посланици, овај је ресор дужан да се стара о народном здрављу, да сузбија разне болести, да сузбија најраспрострањенију болест која се шири широм целе наше државе, а то је туберкулоза и она друга болест сифилис. И једна и друга болест прети, и то горко прети, нашем народу, а ова сума која је предвиђена овим буџетом тако је минимална, да се ове страшне болести тешко могу сузбијати, а камо ли да се оне и коренито излече.

Господо народни посланици, поред овога што ми имамо овако мали буџет за ове сврхе, ми имамо у народу и једну тешкоћу која онемогућује лечење народа од разних болести, а то је монопол апотекарски. Ви знате, да апотеке, односно апотекари, имају извесне концесије и да на основу тих концесија они искључиво имају право за продају лекова. Наш сељак, наш радник, наш мали човек, нема новаца ни за исхрану, нема новаца ни да плати лекару онај преглед који није већи од 20—30 динара, а камо ли да има новаца да плати лекове, који су скупи и прескупи. Министарство социјалне политике и народног здравља дужно је да се постара да овом нашем малом човеку набави лекове, да се лечи од тих тешких болести. (Један глас са деснице: Нека иду у Окружни уред). Сељаци нису чланови Окружног уреда, а ви сте сигурно апотекар чим тако говорите.

Господо народни посланици, Министарство за социјалну политику, ако би хтелo, могло би да се постара за овога малога човека да не буде плачкан и да му не буде онемогућено да се лечи. Оно треба да нађе пута и начина, да мали човек купује лекове у здравственим задругама и да се курталисава разних недаћа. Овде је данас било говорника, који су говорили о здравственим задругама. То су, господо, по моме мишљењу, добре установе, и ако би оне продрле у народ, оне би могле много и много да помогну нашем сељаку баш у погледу набавке тих лекова, јер по Закону о здравственим задругама, те задруге имале би право да воде ручне апотеке и са тим здравственим задругама могло би се колико толико помоћи сељаку. Али, господо, и оне се развијају врло споро. Ја би апеловао на г. Министра социјалне политике и народног здравља који није присутан овде, да мало размисли о овоме и да види да ли је по широке народне масе корисно да се ове концесије за апотеке укину и да лекови буду роба за слободну трговину.

Господо народни посланици, ја ово не говорим из некакве демагогије, ја сам дете села, и рођен сам на селу, и живим и данас на селу, и имам и пријатеље и своју браћу на селу, која су сиромашна и која не могу ни себе да исхране тако, да се може рећи да једва имају минимум за егзистенцију. Ти сиромашни људи, несумњиво је да не могу да се старају о своме здрављу, и зато је држава дужна да се стара о здрављу малога човека и да му осигура минимум за егзистенцију. Тај минимум за егзистенцију треба да је ослобођен од свију дација, како државних и бановинских, тако и општинских.

Господо народни посланици, једно тешко и болно питање је инвалидско питање. Данас је било много говорника, који су са доста добром реториком изложили своје мишљење о томе питању и убедљиво говорили, тако да мислим да није потребно да ја то понављам. Али с обзиром на то, да ми имамо оваквог једног Министра за социјалну политику, ја мислим да није сувишно да то поновим, јер и ако поновим, то неће ући у његову главу. О инвалидима се нико не стара, мада су они своје животе дали за свој народ и за своју отаџбину — мислим на породице њихове, — не мисли се на оне, који су дали најмилије делове свога тела за наше добро. О њима се нико не стара, и нико им не пружа довољну кору хлеба.

Овај ресор, поред оваквих личних питања, има под собом и извесних установа, које исто тако, само у ужем смислу, имају задатак социјални, задатак да се старају о здрављу народном, здрављу и благостању. На првом месту, господо народни посланици, наше болнице на појединим местима не постоје у довољном броју, а на појединим местима има их и сувише. Оне нису како треба израђене и, као што видите, овај наш Министар социјалне политике од како је дошао за Министра социјалне политике, хвала Богу, још ни једну болницу није направио. Истина, он је обишао све болнице са севера на југ, са истока на запад ове државе и увидео је прилике не у болницама, него у местима где се те болнице налазе. Према ономе што су новине доносиле, мени изгледа, да је г. Министра више интересовала да ли је у томе месту организована његова партија и да ли је управник те болнице припадник странке ЈРЗ или не. Ако је припадник, онда

г. Министар и не улази у ту болницу и каже: све је чисто, све је сјајно, све је у најбољем реду, болесници и нису болесни, али ако управник болнице није ушао у ЈРЗ, онда тешко њему и он има да бере кожу на шиљак.

Да не мислите да говорим на памет ја ћу вам испричати једну причу, а г. Министар нека ме демантује (Један глас: То није важно!) За вас је важно да аутоматски гласате и да примате по 300 динара дневно. Господо народни посланици, кад је баш реч о болницама г. Министар Цветковић једном приликом пре годину дана дошао је у моје место, у Тополу. И ту има једна бановинска болница. Г. Министар је сигурно отишао у инспекцију али је прво отишао да нађе среског начелника и да га пита да ли је управник болнице припадник партије ЈРЗ и кад му је срески начелник рекао да није, онда је г. Министар отишао да обиђе болницу, знате кад? Није отишао у 10 или у 12 сати, него је отишао у 6 сати изјутра, кад болесници спавају и кад још преко ноћи болесници као болесници иду и врше посао. Г. Министар улази и са врата виче: Ово је несрећа, овде је све прљаво ово не ваља, овога управника болнице треба отпустити, а не најурити.

После неколико дана Министар социјалне политике тога управника болнице премешта за Горњи Милановац а његову жену, која је исто тако лекар, премешта за Пожаревац. Дакле, једног на север а другог на југ, раздваја жену од мужа без духовног суда. Ето видите како се ради по тим болницама, како је ваш Министар ревносан у ревизији и колико је објективан код оцене рада одговорних органа по тим болницама. Када је реч о болницама морам још нешто да вам кажем.

Ви знате да су болнице установе које треба моментано да укажу помоћ онима који се обраћају за лек и за лечење и да те установе не могу имати лукративни карактер. Оне не могу бити оно што су егзекутивне власти. Међутим, господо, ја имам случајева да се у болници болесници држе извесно време, па кад дође време да буду отпуштени они се не пуштају из болнице све дотле док не набаве новац и не исплате болничке трошкове. То значи, господо, једног болесника, који моментано није при новцу, треба га управа болнице да лиши слободе и да га држи као таоца док његова фамилија не набави новац за подмирење болничких трошкова. (Један глас: То није тако!) Нека г. Министар каже да ли је то тачно или није, а ја би га молио да провери тај случај у Крагујевцу где је у болници један болесник задржан све дотле док није платио болнички трошак. Ја мислим да ни по једном закону ове земље то не може да буде и Министар треба да провери ово и да такве случајеве у будуће не дозвољава.

Ја сам пре извесног времена одлазио у овдашњу општу државну болницу да обиђем једног пријатеља из мога среза који је био на нервном одељењу, на посматрању. И када сам отишао у то одељење ја сам се згрануо. Мени су болесници причали да се они по две—три недеље не пресвлаче јер за то не добивају чисти веш, а да се не би загадили са гамади они сами скидају кошуље са себе и перу их и суше око фуруне у соби где спавају. И то је један факат који ја достављам Министру да га провери, да загледа у те болнице и да види да ли је и та прљавштина корисна за народно здравље. Иначе ја, што се мене тиче, ја бих му дао не овај

буџет него још десет пута толико за ове ствари, само када би овај Министар био министар, а не најокорелији партизан.

Господо народни посланици, имате ви осим болница и других установа које се старају о народном здрављу. Имате Уред за осигурање радника и „Меркур” који осигурава приватне чиновнике. Оба та завода примају од својих чланова прилично велике чланарине. Нарочито овај „Меркур” наплаћује од својих чланова, одбија им од плате једну прилично велику своту месечно. И овде, господо, имао сам прилике да се уверим да чланови овога „Меркура” који имају право да се лече и у III класи санаторија, да се они, тако рећи, уопште и не лече. Ја сам имао један случај у санаторијуму „Живковић” где болесницима тај санаторијум тако рећи никакве лекове не прописује, а у колико их и прописује то су лекови који не могу да лече. (Један глас: То није тачно, тамо се болесници добро негују!). Имате ви у санаторијуму „Живковић” две врсте лечења: ако је болесник „Меркуров” то је једна врста лечења, а ако је приватни то је друга врста лечења. Ја не говорим о другој врсти лечења, него о овој где „Меркур” плаћа.

Ја сам за једног болесника позвао специјалисту да прегледа тога болесника. Он му је дао лекове који му могу помоћи, јер тај болесник је лежао месец дана у санаторијуму и лекови које су му тамо преписивали нису помогли. Тај специјалиста преписао је лекове који су коштали око 400 динара, а санаторијум је одбио и није хтео да плати, јер каже, тако скупе лекове ми не можемо да плаћамо, наиме „Меркур” то не признаје. Онда, господо, шта то значи. Значи онај чиновник плаћа целога свога века Уред, а кад треба да му се помогне специјалитетима, који данас у медицини још нешто и значе, онда не може да добије, а може да добије кинин, аспирин и шта ти ја знам неке лекове, па помогли му они или не. (Један глас: То је приватна установа!) Приватна установа, али подлежи надзору Министарства социјалне политике и народног здравља и Министар социјалне политике и народног здравља треба да завири мало у те установе и да види шта се тамо ради. (Гласови са деснице: Скрати мало, скрати! — Жагор.) Господо народни посланици, ако ми ви будете сметали ја ћу још дуже да говорим. Молим господина Претседника да ме заштити да бих могао да говорим.

Потпретседник Војко Чвркић: Господо народни посланици са деснице, ја вас молим да говорника не прекидате у излагању његових мисли, јер самим тим одуговлачите дискусију и на тај начин може да испадне да ви ометате да буџет не дође на време.

Александар Лазаревић (наставља): Господо народни посланици, г. Министар је донео једну Уредбу о минималним радничким надницама и о осигурању радника у случају болести и изнемоглости. И о овим уредбама данас је било доста говора и доста излагања. Ја не бих имао много да кажем о њима, осим толико да је то уредба која има једино за циљ да рекламира г. Министра социјалне политике и народног здравља, иначе за радничке минималне наднице, за изнемогле раднике, то је тегла пуна меда коју тако кроз стакло могу да лижу; а кад се мед кроз стакло лиже, онда ће се на овај начин радници код овог Министра добро осладити!

Господо народни посланици, сада ћу да проговорим неколико речи о исхрани коју је вршило Министарство социјалне политике и народног здравља, кад је била сушна и гладна година. Да ли је г. Министар у овом послу објективно поступао или није... (Гласови са деснице: Колико је твој срез добио!) Мој срез не знам колико је добио, питајте начелника г. Министра и његовог личног пријатеља г. Станимира Марковића. (Гласови са деснице: Заврши већ једном!)

Потпретседник Војко Чвркић: Господо народни посланици, иако г. говорник излаже лагано мисли, то вам по Пословнику не даје право да упадате у реч. Молим вас да саслушате говорника.

Александар Лазаревић (наставља): У колико је г. Министар био објективан на овом раду, и уколико је уопште био објективан у свом ресору као званични функционер, ви господо, отворите буџет расхода па погледајте на 347 страну рекапитулацију овога буџета расхода, па ћете видети овај вишак од 16,748.000 динара како је поделио г. Министар социјалне политике и народног здравља. Ви видите, господо, да је он овде поделио овај вишак по бановинама, па је тако некој бановини дао испод милиона, а некој бановини дао испод стотине хиљада динара! А шта мислите колико је дао његовој бановини. Његовој бановини дао је 3,212.000 динара само на овом вишку, а да не говоримо о целокупном расходу буџета. Па кад видите, господо, кад један министар чини овакав распоред буџета, кад за своју бановину даје више него за друге, онда ће он дати своме срезу још више.

Господо, ја ћу само да кажем нешто. Прегледајући овај буџет расхода пала ми је у очи сума од 100 хиљада динара. Та сума стоји на страни 294 овог буџета и она је распоређена да се у Мбравској бановини да за једну бању 100 хиљада динара за сезонску музику. Е па, господо, кад се 100 хиљада динара даје за музику, онда радници могу лепо да играју и да певају и да се веселе што имају оваквог доброг Министра социјалне политике.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, ја Вам скрећем пажњу да је Ваше време по Пословнику још свега два минута.

Александар Лазаревић (наставља): Ја сам почео, господо, свој говор о исхрани. (Један глас: Измешао си!) Нисам измешао, него сам навео један пример како је распоређен буџет, па је тако г. Министар раније распоређивао и онај кукуруз који се дели гладном народу по Шумадији.

Господо народни посланици, прошле године Шумадија због суше остала је без и једног зрна кукуруза, а кукуруз у Шумадији је главна храна. То је исхрана сељачког народа. Знате ли како је г. Министар делио овај кукуруз? Г. Министар је прво известио свога пријатеља Станимира Марковића, који је средски начелник у Тополи и који Цветковићу води партију у Тополи, известио га је и казао: Даћемо народу вагон или два вагона кукуруза, па зато припреми људе, којима има да се овај кукуруз раздели.

И г. Станимир Марковић нареди својим чиновницима: Да се уписују. У сваком селу нађен је по један повереник, и ти људи уписују лица за исхрану, а горе на врху тога списка знате шта пише? Горе пише: Списак чланова Југословенске ради-

калне заједнице. (Александар Дачић: Из кога среза?)... Среза опленачког. То је мој срез. Није ту само Срез опленачки, то је у целој Шумадији. И онда, господо, каже: Ти ћеш добити толико, ти ћеш добити толико, и онда је обећавао, колико је ко хтео. (Народни посланици Александар Дачић и Илија Михаиловић објашњавају се међусобно)... Када су тако партиске спискове направили, сељаку је обећано да ће када дође вагон бити кукуруз подељен, коме 5, коме 10, коме 20 килограма. (Александар Дачић жучно добацује).

Потпретседник Војко Чвркић: Господине Дачићу, молим Вас да се умирите. (Александар Дачић се и даље објашњава са Илијом Михаиловићем и Ловикује му: Веља Поповић је био против мене! Илија Михаиловић: Благодарим Вељу Поповићу да си изабран!)... Молим вас, господо народни посланици да се умирите.

Александар Лазаревић (наставља): Господо народни посланици, држава није партија, партија није држава. То су два различита појма и то не сме нико да брка. Ако се државни кукуруз дели гладном народу, ту партија не сме да има никаква посла. Ако су партиски људи хтели да своје партиске пријатеље помогну, онда су они могли из свога џепа да изваде своје паре, а ја верујем да Милан Стојадиновић и сви ви министри и партијски прваци, који сидате палате по Београду, имате тешке паре, па дајте народу, и својим новцем стварајте партију. (Гласови са деснице: А шта је дао народу Илија Михаиловић.) — Илија Михаиловић је купио преко 30 вагона кукуруза из свога џепа и поделио своје крају. Илија Михаиловић није завукао руку у државну касу и није тражио од државе, да помаже његове партиске пријатеље, већ је из свога џепа куповао и давао. И тако су, требали и Милан Стојадиновић и Драгиша Цветковић да из свога џепа изваде, па да купе кукуруз, а не да са државним новцем и државном храном агитују за своју партију. (Велика ларма и добацавање).

Потпретседник Војко Чвркић: Господине говорниче, ја Вас молим да говорите о политици Министарства социјалне политике, а не о г. др. Стојадиновићу.

Александар Лазаревић (наставља): Господине Претседниче, ово је ресор Министарства социјалне политике и када је реч о исхрани, ја могу да говорим о начину исхране и о г. Министру који је са овом исхраном имао посла.

Потпретседник Војко Чвркић: Ја Вас молим да се држите предмета. (Велика ларма и жагор на левици). Господо народни посланици, ја вас молим да се умирите, а Ви, господине говорниче, изволите продужити.

Александар Лазаревић (наставља): Господо народни посланици, када мене г. Претседник опомиње да се држим предмета, ја ћу се сада и држати предмета.

Дакле, ја мислим, господо, да ћу се држати предмета ако будем говорио о једном чиновнику Министарства социјалне политике. Када је реч о Министарству социјалне политике, може се говорити како о Министру тако и о његовом чиновнику, који је доскора био у мом срезу капетан. Тај Станислав Марковић до јуче је био срески начелник и то не само срески начелник, него и активни претседник среске организације ЈРЗ. И он као

претседник те организације сазивао је конференције и позивао г. Министра Цветковића и в. д. бана Рајића из Новог Сада на те конференције. Али, господо, када је тај срески начелник сазнао да ће бити кривично одговоран због тога што је дошао у сукоб са законом о унутрашњој управи, јер § 118 изричито забрањује среским начелницима да се мешају у партије и да врбују људе за партију, онда је он у споразуму са Министром социјалне политике тражио прелаз из Министарства унутрашњих дела у Министарство социјалне политике, пре два-три-четири месеца, не знам ни ја. И мислите ли ви да је прешао стварно у Министарство социјалне политике? Не, није тамо прешао, него само сваког првог прима плату у Министарству, а иначе и даље вршла у Топрли по среском начелству, води владину партију у моме срезу и ради многа и многа безакоња.

Потпретседник Војко Чвркић: Господине говорниче, ви говорите више него што је Пословником допуштено, па Вас зато опомињем по други пут да завршите свој говор, јер иначе бићу принуђен да применим Пословник. (Повици са левице: Он говори у име групе!). Господин није пријављен у име групе.

Александар Лазаревић (наставља): Господине Претседниче, ви сте толерирали многе овде када су излагали своје ствари, па ја мислим, пошто сам последњи говорник, да то можете и мени допустити.

Потпретседник Војко Чвркић: Ви нисте последњи говорник, има још један говорник.

Александар Лазаревић (наставља): Па свеједно, онда сам претпоследњи.

Потпретседник Војко Чвркић: Ја Вас опомињем зато, што хоћу стриктно да примсњујем Пословник. (Пљескање на десници). И ја вас лојално опомињем зато, да не би изгледало да сам пристрасно вршио своју дужност.

Александар Лазаревић (наставља): Онда ћу још неколико речи да кажем о Министру социјалне политике г. Цветковићу, јер мислим да је и то предмет данашње дискусије.

Када је пала влада г. Богољуба Јевтића била је дрвљем и камењем нападнута, и од удружене опозиције и од Владе др. Милана Стојадиновића, а нападани смо и ми петوماјски посланици. (Повици са деснице: Слава вам! Напали су вас Мачековци!) Биће и вама слава за кратко време! (Нуррија Поздерац: Ја сам изабран слободном вољом народа — Граја.) Господине Претседниче, како ја могу да говорим, када ми ови са деснице дижу паклену ларму.

Потпретседник Војко Чвркић: Господо, ја вас молим да не упадате господину говорнику у реч, да бих ја могао правилно вршити своју дужност, а Вас, господине говорниче, молим да се не објашњавате са господом посланицима, него да изајете свој говор.

Александар Лазаревић (наставља): Нама је пребачено како смо дошли у ову Народну скупштину помоћу фалсфиката и разних злоупотреба и неправилности, и како нисмо прави израз народне воље и како не претстављамо народ, а ја ћу вам указаи на једног претставника у Народној скупштини, који је стопостотни претставник овога

народа и који има право да се назове правим народним послаником.

То вам је, господо, онај човек који је у своме срезу добио 100% гласова и за кога су гласали и мртви и живи и отсутни, то је Драгиша Цветковић (Гласови на десници: То је лаж). Није лаж, него је истина, као што сам рекао, да су за њега гласали и живи и мртви и отсутни. (Чује се: А шта си ти добио?). Ја сам имао 7 против-кандидата, и добио сам 2.300 гласова а мој против-кандидат са Мачекове листе добио је 1957 гласова, док су остали кандидати добили ко 350, ко 400, а ко 700 гласова. Ја сам се борио за свој мандат. Народ је гласао за мене јер је имао поверење у мене. Сви они гласови које сам ја добио, то су прави моји гласови, нису фалсификати, и нису гласови оних који су умрли и који су отсутни, а ако ко нађе да постоји и један такав глас, да је гласао за мене, ја дајем овде реч, да ћу се убити (Бурни протести и жагор на десници).

Ако хоћемо да говоримо, господо, о Изборном закону, онда многи од вас на десници имају да заблагодаре том Изборном закону што су овде, јер их има међу вама много, који су са мање гласова дошли у Народну скупштину. (Граја и упадице).

Потпредседник Војко Чвркић: Господо посланици, молим вас, да не упадате у реч г. говорнику, јер тиме га скрећете са његове теме. Сад је на реду дискусија о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља а овде се води дискусија о изборима.

Александар Лазаревић (наставља): Дозволите ми да кажем само још неколико реч о Драгиши Цветковићу (Узвици на десници: Нећемо да чујемо. — Велики жагор и граја код већине). Жао ми је, али морам о томе да говорим. (Гласови на десници: Не може више да говори, нећемо да га слушамо!).

Потпредседник Војко Чвркић: Господо, на претресу је буџет Министарства социјалне политике, а Министар тога ресора је г. Цветковић, према томе г. Лазаревић има права да говори о њему. Ако г. Лазаревић буде у своме говору о личности г. Цветковића употребио какву увреду или клевету, ја ћу са овога места водити о томе рачуна.

Александар Лазаревић (наставља): Господо, ја против личности г. Цветковића немам ништа, чак сам са Драгишом Цветковићем лично добар, али сматрам да сам дужан као народни посланик да дам своје мишљење о г. Министру Цветковићу. Господо народни посланици, ви сте сви сведоци данас били, кад је један посланик са левнице башио тешку оптужбу на Драгишу Цветковића да је био дезертер. Један Министар југословенске Владе несме да стоји под таквом оптужбом, и он је дао обећање да ће ову ствар и тешку оптужбу пред надлежним форумом расправити.

Господо народни посланици, ја ћу да вас потсетим само на једну ствар, која се десила у Француској. Ви сви знате да је пре кратког времена вођена кампања против француског Министра унутрашњих дела, истоветна са овом и Министар је дужан да пере своју част.

Онај француски Министар, под тешком атмосфером ове кампање, извршио је самоубиство и ако је суд утврдио да тај Министар Салангро

није био дезертер, а ја се надам да овај г. Министар то неће учинити. Он самоубиство неће извршити, али се надам да ће он изаћи пред надлежни форум (Граја и протести код већине).

Потпредседник Војко Чвркић: Господо, не упадајте г. говорнику у реч, јер због ваших упадица ја сам му дозволио да говори дуже него што је Пословником допуштено. То сам учинио јер сам сматрао да је вашим упадањем ометен био да не сметано изложи своје мисли. Како је време истекло, ја Вас молим, господине говорниче, да за два минута свој говор завршите.

Александар Лазаревић (наставља): Господо народни посланици, баш због ове кампање која се покреће на г. Министра Цветковића мени је стало да се ствар изведе на чистину јер није ово прва кампања која се сада покреће. Ви стари парламентарци знате да је пре шест година г. Живко Шушић, ваш друг са деснице, сличну кампању покренуо против г. Цветковића због његове инжињерске дипломе што је са том кампањом било не знам али знам да је та кампања натерала г. Цветковића да дипломира на правничком-суботичком факултету. (Граја и протести код већине).

Потпредседник Војко Чвркић: Ја Вас молим, г. говорниче, да завршите свој говор. Ви видите да сам вам допустио да говорите више него што имате права по Пословнику и видите да се Скупштина револтира на то. Ја Вас молим да будете лојални, јер Ваше инсистирање на такав начин примораће ме да применим Пословник и бићу принуђен да вам одузем реч, а не бих желео да се после браните пред Народном скупштином да нисте могли да говорите што Вам је реч одузета. Молим Вас завршите говор за два минута, иначе ћу Вам одузети реч.

Александар Лазаревић (наставља): Господо народни посланици, ја сам од оних људи који верују у фатум. Фаталност за мене постоји. Да ли је то судбина или зла коб, ја не знам, али господо народни посланици, ви врло добро знате да је у влади пок. Веље Вукићевића био Министар Драгиша Цветковић. Ви врло добро знате да је Влада пок. Веље Вукићевића доживела ону катастрофу од 20 јуна 1928 год. Господо, данашња Влада г. Милана Стојадиновића опет има Драгишу Цветковића за Министра и ја се бојим да и ова Влада не буде по нашу земљу фатална, као и она Веље Вукићевића из 1928 године.

Због оваквог рада Драгише Цветковића, и целе Краљевске владе, гласаћу против овог буџета јер у њу немам поверење. (Одобравање и плескање на левници).

Потпредседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Радивоје Николић.

Радивоје Николић: Господо народни посланици, ја вас молим за мало тишине да и ја нешто кажем.

Данашња дискусија по предлогу буџета г. Министра социјалне политике и народног здравља протегла се доста дуго. У овој дискусији било је више говорника који су излагали своје мисли. Овим својим излагањем они су и мени олакшали дужност да говорим о извесним питањима о којима ћу сада говорити.

Инвалидско питање заузело је прво место у овој дискусији. То и јесте најважније питање со-

цијалне политике у нашој земљи. Оно је решавано кроз читавих 17 година и још ни до данас није решено. Последњом уредбом, којом се цензус помера до 170 динара, дакле за свега 50 динара, врло је мало учињено. Ја, господо посланици, мислим да за инвалиде, бар за личне инвалиде, не треба ни да постоји цензус. Инвалидско право је као и право пензије. Када, господо народни посланици, нема цензуса за пензије и пензионере, који су здрави а многи и млади и још снажни људи за личне инвалиде треба укинути цензус. Њима треба признати право инвалиднине без обзира на њихово материјално стање. Шта је хасне некоме ако има нешто од имања кад нема способности да то своје имање обрађује. Кроз ово дуго време и број инвалида је смањен. Деца су већ одрасла а остала је још по нека удовица. Лични инвалиди су јако погођени. Погођени су нарочито с тога, што је изменом Закона о инвалидској потпори дато такво схватање да се порез очев, кад син има личну инвалиду не дели.

Господо народни посланици, инвалидима на територији предратне Србије учињена је једна велика неправда изменом пореског система. Раније је постојао порески систем са непосредном порезом. Салашњим катастром тај је систем измењен и претворен у основну порезу. Док је постојала непосредна пореза по старом инвалидском закону право на инвалиднину имали су инвалиди и инвалидске породице које су плаћале до 15 динара непосредне порезе. Неспелна пореза у томе износу долазила је на земљиште од 3 хектара и 75 ара земље друге класе, или 5 ха земље треће класе.

Измењеним пореским системом основа је порезе помакнута на земљиште отприлике, то није свуда апсолутно тачно, али отприлике, на оно земљиште које је раније плаћало 4 динара по хектару непосредне порезе 100 динара основне порезе, а на земљиште које је плаћало 3 динара непосредне порезе 80 динара основне порезе. Тако по овом измењеном систему, сваки инвалид и инвалидска породица место раније од 3 хектара и 75 ари право њихове инвалиднине сведено је на 1 хектар и 77 ари, а који су плаћали на земљиште 3 динара, сведено је на 2 хектара и 15 ари. Ето видите, како је аутоматски многим и многим личним инвалидима и инвалидским породицама укинуто право на инвалиду. Њихово имовно стање није побољшано, а често пута је и погоршано, па и тако погоршано стање њихово не допушта да имају право на инвалиду. Господо, тешко је гледати те људе како се пате и муче. Ја мислим да је наш национални дуг према њима, да се њима призна право на инвалиду. Ја бих молио г. Министра социјалне политике и народног здравља да се постара да се цензус бар за личне инвалиде укине. Ово инвалидско питање протегло се тако дуго и до сад су проведене неке 4 ревизије због четири пута мењаног закона. Верујте, господо народни посланици, да само то провођење ревизија кошта онолико колико би се скоро платила инвалида. (Један глас: То је тачно!) Ту је учињена још једна правна аномалија. Ја нисам правник, али господа која су правници знају, да се права стечена по једном закону не могу изгубити доцније измењеним законом. А видите како је то учињено са инвалидима! Мењани су закони, и ја сам чуо да се говори, да су мењани са том тенденцијом, да се што више смањи број инвалида. На једној страни видите да је смањен

број инвалида, а на другој страни имате повећан број пензионера и то врло велики број пензионера, који су способни и имућни људи. Ја мислим, господо посланици, да то није право!

Социјално старање такође није проведено. Социјално старање постоји данас по већим центрима, градовима и индустријским центрима, али по селима социјалног старања тако рећи и нема. По селима има много сиротиње и то тешке сиротиње. Та сиротиња пати још много горе него ли варошка сиротиња. У варошима сиротиња има бар неких социјалних погодности. Ту је Уред, ту је болница, ту су и друге установе којих нема она сиротиња по селима. Морамо се побринути како ће се та сиротиња по селима збринути. Не може се материјално много учинити за њих зато што их је много. Али, са старањем може се помоћи, може се настојати да се и посебно у општинама створе организације које ће се бринути за изналажење посла, за заштиту радника од прекомерног искоришћавања, затим вршити васпитавање итд.

Здравствена политика је такође важно питање које спада у ресор г. Министра социјалне политике и народног здравља.

И здравствена политика рђаво стоји. Нешто се учинило на томе пољу помоћу здравственог задругарства, али то је тако мало. Треба, господо посланици, и ту настојати да се учини шта се може. Ја мислим да се може учинити. Видите, ми имамо по селима, по општинама, доста жандармеријских станица, доста жандарма. Па, брате, да скинемо неколико жандарма, па да метнемо неколико лекара. Треба фаворизирати младе лекаре који се ангажују за ову здравствену службу по селима. (Гласови: Тако је!) Ја мислим да треба њима признати не само извесне привилегије — него треба створити такве предуслове да сваки лекар мора извесно време отслужити у селу, па тек онда да може служити у вароши, као што је случај са учитељима. (Један глас: То је исто рекао и г. Министар, а постоји и амандман за пензионери фонд здравствених лекара!)

Треба, господо народни посланици, настати још да у село стигне добра здравствена литература. Тога мало има. Пре рата код нас је један човек доста учинио, а то је г. др. Батур, не знам да ли је још жив. (Један глас: Жив је!) Он је учинио доста. Ја сам још као дете читао његове часописе и верујте да сам ту нашао доста поука које су ми у животу помогле. Треба настојати да се свест о хигијени што више прошири у селу. За све то, господо народни посланици, треба имати система. Тај систем може се изградити. Ја мислим да се код нас по општинама могу створити секције. Могу се створити привредне секције, могу се створити здравствене и просветне секције. То је некад код нас било по окружним одборима. Тај систем не би коштао много, коштао би једва нешто, али би једино тим путем могло на томе пољу нешто да се учини.

Још нешто само хоћу да напоменем. Овде је било речи о болничким трошковима. Има, господо народни посланици, неизлечивих болесника. Има умних болесника, који се за цео свој век не могу излечити. Они се смештају по болницама за умоболне. Од њихових породица се тражи наплата болничких трошкова. Читав њихов иметак има да оде за те болничке трошкове. Ја мислим да такви болесници треба да буду ослобођени болничких

трошкова, јер су они неизлечиви. Ја бих молио г. Министра да то узме на знање и да по могућству да једно такво тумачење уредби о наплати болничких трошкова, да би се те породице спасле од пропаста.

Господо народни посланици, данашња дискусија много је скретала на лични терен. Ја нисам члан ЈРЗ, али рећићу вам нешто. Сви ми говоримо о потреби политичког живота, сви ми говоримо о потреби политичких организација. Али, господо, треба да говоримо и о потреби политичке толеранције. Без тога нема ништа добро и трајно. Ја мислим да би у томе погледу нашој земљи био уштеђен и 20 јуни и 6 јануар и 6 март и многе и многе незгоде. Ми овде посланици треба да се старамо да ту толеранцију колико је год могуће одржимо. Многи су напади упућени на господина Министра. Он је ваљда по свом положају у својој страни био упућен на то да проваћа ту политичку организацију. Међутим, мислим да то није било zgodно. Јер господо посланици, господа министри су најодговорнији фактори и они морају да се старају за ту политичку толеранцију. Господо народни посланици, коликогод је потребна Влади једна солидна већина да би могла да управља земљом, толико исто јој је потребна једна јака опозиција, која би могла Владу да контролише. Исто онако, као што један камен не може да умеље добро брашно, тако исто једна странка не може ништа добро и трајно учинити. Потребни су партнери. Зато бих вас ја молио да ми ту нашу партиску саврећност избацимо из наше душе и да радимо на општем народном добру. Нарочито молим господу Министре да они као најодговорнији фактори у томе погледу настоје да се та политичка толеранција код нас васпостави, да се она подиже. Јер, господо, ако буде агресивност на њиховој страни, појачаће су упорност са друге стране. Ја никада нисам био личан. Раније ја нисам био народни посланик, али сам био обласни посланик, и нисам волео те личне свкобе. Али ето, синоћ један од господе посланика и мене је закачио. (Смех на десници.) То је био г. др. Јанковић. Ја о њему ни јелне речи нисам рекао. Он је хтео да се обрачуна са мојим другом г. Здравковићем. па се онда сетио и демократске земљоралничке двојке, и сетио се да помене, како смо ми недоследни, што смо прекинули своју апстиненцију и дошли у Народну скупштину. Господо народни посланици, у нашем поступку, нема никакве недоследности. Ми смо апстинирали дотле, докле смо нашли да је то било потребно. Када смо нашли за потребно, ми смо дошли у Народну скупштину, и када смо дошли, ми смо заузели свој став, како то и треба и доликује људима и како то одговара нашем положају и нашем моралу. Ја, господо народни посланици, ни на изборима народних посланика нисам ишао оним лакшим путем. Ја сам ишао тешким путем као опозиционар. Дошао сам и овде и нисам пошао да тражим лакши пут, него сам заузео став као опозиционар. Мој став и моја настојања биће објективна. Ја ћу се старати да у свом раду будем објективан. Г. Јанковић није о томе водио рачуна, он је, ето, тангирао и мене. Боље би било, да је он размислио о свом политичком положају и о својој доследности. Мени је жао, што он није вечерас овде да ово чује. (Александар Дачић: Ти кажеш да не желиш лична објашњења, па и ти дође на то!) Ја

нећу. Ја нисам личан овде, господине Дачићу. Ја само одговарам да у мом поступку нема никакве недоследности.

Господо посланици, инвалидско питање, по мене мишљењу није решено као што треба; социјално старање готово никако, здравствено питање врло мало, и како та питања нису решена онако како ја схватам да би их требало решити, ја ћу гласати против буџета. (Одобравање на левици.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Душан Антонијевић.

Душан Антонијевић: Господо народни посланици, (Александар Лазаревић: Нема више говорника, он није био на листи!) Мене нико није могао са листе да брише, јер сам се господину Претседнику на време јавио. (Александар Лазаревић: Молим да говорим о повреди Пословника.) Нема никакве повреде Пословника.

Потпретседник Војко Чвркић: Господине посланиче, изволите говорити.

Душан Антонијевић (наставља): Господо народни посланици, ја сам врло захвалан господину Радивоју Николићу, који је овде констатовао да се у овој дискусији прешло и сувише на лични терен и, господо, та је појава врло тешка и незгодна и ја, честитајући своме посланичком другу г. Николићу, што је сасвим оправдано учинио ту констатацију, сматрам за своју дужност да са овога места најодлучније протестујем против говора оне господе посланика, који су ову говорницу — која има да служи истовремено и критици и достојанству овога Дома — просто напросто злоупотребили. Јер, ово није место да се упиру ударци чак и на људе који често пута апсолутно немају могућности да на те нападе одговоре. И, господо, када је мало пре г. Николић споменуо и онај случај који се десио јуче, случај нашег посланичког друга г. Љубомира Јовановића, кога сам необично ценио и као друга и као посланика, господо ја морам овде отворено да осудим такав његов поступак, а то је да је његов поступак у најмању руку крајње некоректан, и оно што је он јуче износио овде против Министра социјалне политике г. Драгише Цветковића није ни најмање у складу ни са достојанством народног посланика, ни са достојанством Народне скупштине. А нарочито г. Љубомир Јовановић није имао права онако да говори, и он је био потпуно дисквалификован да излази са таквим оптужбама, јер је јавно позната чињеница да је тај г. Љубомир Јовановић највећи део свог политичког капитала извукао од г. Драгише Цветковића, управо он за свој посланички мандат на прошлим изборима има да заблагодари једино и само г. Драгиши Цветковићу.

Па шта ћемо да кажемо за политичке људе, који свакога дана мењају своја расположења и схватања, шта ћемо да кажемо о њиховом моралу, менталитету и квалификацијама. Шта ћемо да кажемо о томе кад наш посланички друг г. Јовановић, који је код мене ковао у звезде г. Цветковића и хвалио његов рад у највећим размерама, кад тај исти посланик, чим се је удаљио од г. Цветковића, долази са онаквим оптужбама. Таквим оптужбама нема места у овој Кући, и овај високи форум, највиши форум народни, мора да осуди такав поступак. (Милош Рашовић: Ниси ти дужан да то извршиш!) То се тиче свију нас, г. Рашовићу, па сте и Ви дужни то да учините.

Потпретседник Војко Чвркић: Господо, дозволите ми да кажем, да је врло тешко вршити ову дужност. Ви сте, господо, сви били сведоци, да када је г. Лазаревић говорио и кад је скренуо дискусију на лични терен, ја сам га опоменуо, и сад ако г. Антонијевић скрене на лични терен, ја ћу га опоменути. Ја молим господо, да водите рачуна о томе, и молим г. говорника да говори о политици Министарства социјалне политике и народног здравља и да што пре заврши свој говор, јер ми је дао реч да ће говорити свега 10 минута.

Душан Антонијевић (наставља): Господо народни посланици, десио се је један случај у овој нашој дворани на јучерашњој или прекјучерашњој седници, и ја сматрам за своју дужност да и тај случај најоштрије осудим и да умолим народну скупштину, да у будуће сваки такав случај још у његовом почетку онемогући.

Господо, ја сам чуо из говора једнога од г. г. говорника у ресору Министарства саобраћаја, који је у недостатку стварних аргумената и недостатку стварних доказа да повије и докаже рђаву, неправилну и нерационалну политику г. Министра саобраћаја, почео да се баца врло неукусно и тешко на личност па чак и на приватан живот једног вишег чиновника тога Министарства. И да ја лично не познајем дотичнога чиновника, који ми је од дуже времена и друг и пријатељ можда не бих реагирао на те нападе. Али, господо, кад је дотични чиновник Министарства саобраћаја већ нападнут и кад није имао пута и начина да одговори и да се брани ја сматрам за своју дужност да га узмем у одбрану. Тај чиновник то је г. Фахрија Куленовић, лични референт г. др. Спахе. Један говорник, мислим г. Александар Лазаревић, изнео је да је г. Куленовић ни мање ни више него Србофоб, да врши прогон Срба, да прети Србима избацавањем из државне службе итд. Господо, то је не само тешка клевета него и једна ноторна неистина. Познавајући лично поменутог г. Куленовића, ја најодлучније протестујем противу оваквих напада и овако тешких клевета, које је у стању да изнесе, — да се најблаже изразим — само болестан човек. (**Александар Лазаревић:** Ја Вас молим, г. Претседниче, да не дозволите да ме вређа. — При томе г. Лазаревић пење се на говорницу и прилази ка г. Антонијевићу).

Потпретседник Војко Чвркић: Молим Вас да не вређате г. посланика Лазаревића, а Вас, г. Лазаревићу, молим да седнете на своје место. Ја сам г. говорника опоменуо, јер сам његове речи схватио као увреду.

Душан Антонијевић (наставља): Господо, хоћу да истакнем само то да је г. Куленовић по своме осећању Србин, муслиманске вере и да се је оженио пунокрвном Српкињом. Његова супруга је из срца Шумадије, из Крагујевца, и натурати таквом човеку тако страшне клевете, то је у најмању руку страшна провокација. Ово сам сматрао за потребно да изнесем пред Народну скупштину нарочито и због тога што је јавно позната чињеница да је кућа г. Фахрије Куленовића прогоњена због свога српског национализма у време Аустрије, о чему је најбољи доказ Бањалучки процес.

Из ресора Министарства социјалне политике.... (**Упадице.**)... Хоћете ли и вама да дам лекцију. Пре свега, у вези оних критика које су пале на ресор Министарства социјалне политике, ја, господо,

констатујем да је експозе г. Министра социјалне политике и народног здравља потпуно на свом месту и констатујем да је г. Министар Цветковић за ово релативно кратко време дао врло осетне резултате на пољу рада свога ресора. Господо, ја сам потпуно убеђен да ће г. Цветковић, који има дубок смисао за социјалну акцију и разумевање социјалних проблема, што је најбоља гаранција за потпун успех у раду тога ресора, забележити најкрупније резултате, који ће потврдити да Краљевска влада и у овом ресору спроводи одлучно и конзеквентно своју политику.

Господо, ја сматрам за своју дужност да учиним још једну констатацију, а то је у погледу надлежности Министарства социјалне политике и грађевина, које такође врши акцију асанације.

Господо, постоји извесна нелогичност, може да се каже чак и извесна аномалија, јер док ми имамо Министарство социјалне политике и народног здравља и док постоји и Централни хигијенски завод, ми имамо истовремено и Министарство грађевина, које такође врши ту акцију асанације. И, господо, дозволите да вам за то наведем само један пример. (**Упадице.**) Господо, ја вас молим, дозволите ми пет минута, немојте ми упадати у реч, ја ћу завршити. (**Повици:** Доста!) Шта то значи? (Пљескање на десници.) Ја не тражим ваше пљескање. Ако вам је стало до комедије, изволите па пљескајте и лупајте колико хоћете. (**Граја и објашњења.**)

Потпретседник Војко Чвркић: Господо, пустите говорника да говори а Вас, господине посланиче, молим да се не објашњавате са г. г. посланицима него да изволите говорити.

Душан Антонијевић (наставља): Господо, у моме месту, у Крушеву, које имам част да заступам, дошао је г. Иванић, директор Централног хигијенског завода и начелник санитетског одељења Министарства социјалне политике и на лицу места саставио један исцрпан извештај о стању воде и водовода у моме месту, указујући да је за подизање водовода у Крушеву потребно најмање 350.000 динара. Међутим, ту је суму требало да додели и исплати Министарство грађевина, међутим, Министарство грађевина, прелазећи преко тога категоричког извештаја г. Иванића, доделило је само 120.000 динара. И ја се питам да ли се може и сме и даље да трпи и толерира једна таква ситуација и да ли може, односно, да ли је то у духу политичке асанације, у духу социјалне политике, у духу политике народног здравља да ова политика асанације буде парцелисана на овај начин.

С обзиром да је Министарство грађевина прошле године доделило за водовод у Крушеву само 120.000 динара, у место 350.000, колико је требало дати према извештају и мишљењу Централног хигијенског завода, ја најодлучније захтевам да се у овој години неизоставно додели остатак у 230.000 динара, да би се сви радови у погледу овога водовода потпуно довели у ред, ово у толико више што је питање водовода за Крушево најактуелније, јер преко лета Крушево мучи грдну муку због недостатка воде.

Истовремено протестујем што је дигнута и пренета на другу страну здравствена станица у селу Ивану, једина станица у Срезу крушевском,

молим господина Министра да се у Крушеву подигне или једна болница, или бар један дом народног здравља.

Господо посланици, ја мислим да су институције хигијенске неопходно потребне:

Али кад већ постоји један Централни хигијенски завод, господо, ја мислим да целокупну акцију на пољу асанације треба централисати, треба предати у руке тога Централног завода. А, господо, тај Централни хигијенски завод дао је несумњиво доказа да он не само има једну снажну иницијативу, него и да је са релативно врло малим средствима постигао врло велике и крупне задатке. И, господо, да се то тако радило, и да ова политика није парцелисана на овај начин ја мислим, господо, да би Централни хигијенски завод кроз своје органе и институције дао двапут боље резултате

Господо, с обзиром на изванредно тежак положај Крушева, јер, господо, Крушево, место које је до 1903 године имало 20.000 становника, а сада има једва 3—4.000, Крушево има специјалан географски положај, оно је сепарисано од свих комуникација, али има специјалан положај и специјалну вредност и по својој околини и по своме положају, а првокласну вредност има по своме дивном сунцу, изванредном ваздуху и одличној води. Крушево, господо, представља један од најинтересантнијих и најлепших објеката на пољу туризма, и не само туризма него и на пољу здравља. Ја молим г. Министра социјалне политике и народног здравља, који врло добро познаје Крушево, да Крушеву поклони ону пажњу коју оно по своме изванредно лепом положају и свима својим квалитетима заслужује, а нарочито по изванредној лепоти хоризонта који је овде бољи и већи него и у једном другом месту. (Гласови из већине: Заврши већ једном! — Жагор). Ја ћу за инат да говорим дуже, када ме ви, господо посланици, ометате.

Потпретседник Војко Чвркић: Не можете Ви са говорнице никоме чинити инат, него се држите Пословника. Ја Вас молим да говорите, а исто тако ја Вас молим да водите рачуна и о вашој речи коју сте дали Претседништву, јер то захтева најобичнија лојалност свих људи, а камо ли народних посланика.

Душан Антонијевић (наставља): Молим Вас, господине Претседниче, примам ту примедбу и ако сам крив готов сам да повучен консеквенце.

Господо, говорећи о овом ресору, ја сматрам за своју дужност да најодлучније узмем у одбрану и заштити политику г. Министра социјалне политике и народног здравља од напада који су долазили са левице.

И кад се г. Драгиша Цветковић напада не треба ништа да нас чуди, не напада се само г. Цветковић, напада се и г. др. Стојадиновић, нападају се и сви чланови Владе, а сами ти напади најбољи су доказ колико тој господи с леве стране иде добро. Ти напади и њихове приче најбоља су квалификација нашега рада и најбоља су гаранција за нашу будућност.

Господо, ми не само што потпуно одобравамо досадашњи рад г. Цветковића, него заједно са вама имамо пуно поверење и у његов будући рад, и са тим поверењем ја гласам за буџет ресора Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање и плескање код већине).

Потпретседник Војко Чвркић: Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, у буџету Министарства социјалне политике и народног здравља изгледа да је био рекордан број говорника. Било је говорника који су са начелног гледишта идејно излагали своје мисли, говорили о буџету, износили добре и рђаве стране и преко такве дискусије давали сугестије ресорном Министру да он из ове дискусије може да извуче оно што је повољно за његов будући рад. Али је ту било и таквих критика, да је уношена потпуно лична нота где се је говорило о личности Министра социјалне политике а не о његовом буџету и његовом ресору. И ја, господо, после онога што сам овде са ове говорнице већ рекао, не сматрам за дужност да се на ову врсту критике уопште осврћем. (Одобравање код већине).

Господо, прво питање о коме се говорило са овога места, то су, господо, здравствене прилике нашега народа. Ја могу да констатујем да је она здравствена политика, коју сам ја у свом експозеу онако јасно изнео, да су те основне линије здравствене политике наишле на пуно одобравање како код деснице тако код левице у овом Дому. (Одобравање на десници). И ја могу да констатујем да у погледу реформа које ресор Министарства социјалне политике мисли да изврши, да смо ми, господо, потпуно сагласни и да смо сви констатовали да наша здравствена политика последњих година није вођена добро, да наша здравствена политика има својих рђавих страна и да нашу здравствену политику треба преоријентисати и водити у једном сасвим другом правцу (Одобравање код већине). И, господо, за мене као ресорног Министра може бити само сатисфакција да сам заиста наишао на прави пут, да сам заиста пошао оним путем који је, ето видите, и цела Народна скупштина, како на левици тако и на десници потпуно одобрила. (Одобравање на десници).

Господо, ја сам морао да изнесем тешко стање које сам наишао у ресору Министарства социјалне политике и народног здравља. Када се овде са овога места говорило о рђавој опреми болница, када се са овога места говорило о многим недостатцима наших болница, када се са овога места указивало на рђаво стање и на тешко снабдевање које се данас у болницама врши, онда ми морамо сви заједнички да констатујемо, да је политика, која се водила у нашој болничкој служби била из основа погрешна. И, господо, када се данас хоће да износи тешко болничко стање, онда се мора да има на уму, да је за последњих 6 година Министар социјалне политике и народног здравља наследно неплаћених болничких трошкова равно 100 милиона динара. (Бурно плескање код већине). Господо, у таквој ситуацији, када ја указујем на рђаве стране и када тражим преко буџета Министарства социјалне политике и народног здравља да се то тешко стање поправи, онда господо, ја износим једну сушту истину, и ја очекујем објективну критику, како мога рада, тако исто објективну критику свих оних, који су у томе ресору пре мене последњих година радили. (Бурно одобравање и плескање код већине).

Господо, Министарство социјалне политике и народног здравља мисли да изврши озбиљне и

основне реформе у нашој досадашњој болничкој служби. Ја сам, господо, у своме експозеу то довољно јасно и довољно одређено рекао.

Господо, и у другим правцима у погледу побољшања основних хигијенских прилика нашег народа, Министарство социјалне политике има један програм, има један плански и систематски израђени програм рада. И, када тај програм и тај рад буде спроведен, онда са ове говорнице да говорим и да тек онда критикују мој рад. До данас, ја сам имао да исправљам туђе грешке, ја сам морао да стварам једну планску политику у моме ресору, а од данас ја носим пуну одговорност за своју политику. (Бурно одобравање код већине. — Александар Лазаревић: Нећеш имати прилике да исправиш своје грешке!—Протести код већине).

Господо народни посланици, све добре сугестије и са леве и са десне стране, ја ћу врло радо примити. Када се, господо, са овога места говори о задругарству, о здравственим задругама, када се са овога места говори о благотворном утицају тих здравствених задруга у нашем народу, онда, господо, ја могу да примим такве сугестије и да са овога места и сам кажем: Морамо и хоћемо да помажемо и подижемо рад наших здравствених задруга. (Бурно одобравање на десници). Када се са овога места указује на здравље наше деце, ја морам да кажем да ја као ресорни Министар социјалне политике и народног здравља нисам превидео то, него сам у овом Финансијском закону унео један амандман, који ће ми омогућити да подижем дечја опоравилишта, подижем дечја обданишта и да, као што је напоменуо наш друг Ђорђе Јевтић, у свима местима, где има климатских услова, подижем дечија опоравилишта и преко тога подижем здравље наше деце, будућност наше државе. (Бурно одобравање код већине).

Господо, говорило се са овога места о заштити радника. Господо, било је либералних погледа, и са леве и са десне, који су сматрали да је крајњи моменат да се питање заштите радника, да се питање односа радне снаге и капитала једном скине са дневног реда и да се то питање регулише на једној пријатељској бази. Али, било је исто тако говорника са оне стране, било је говорника, који су имали сасвим реакционарне погледе на решење овог врло важног питања. Ја сматрам, господо народни посланици, да сам пошао добрим путем, јер једино социјалним реформама, једино излагањем у сусрет тим реформама, једино излагањем у сусрет социјалним потребама нашег народа, ми можемо осигурати и обезбедити потпун социјални мир у нашој земљи. (Бурно одобравање и плескање код већине).

Ја морам са овога места да поновим: не може се јавни поредак у једној земљи држати само од стране власти него се мора држати и на задовољству и срећи тога народа. (Бурно одобравање код већине).

И, када ја на томе питању радим, ја не уносим нимало партизанске политике у тај свој рад, када помажем оснивање радничких синдиката на националној бази против комунизма и разних интернационала. (Бурно одобравање код већине). И када ја у тим малим људима видим најисправније грађане, видим добре грађане, и када помажем њихов рад, ја одговарам основној својој дужности и у погледу нашег радног света и у погледу боље будућности наше државе.

Говорило се овде са ове говорнице да се у доба реакције, обично јављају штрајкови. Господо, то је сасвим прогрешно. Ми имамо једну владу реакције и диктатуре, а то је влада Совјетске Русије, у којој никада нити сме нити може бити речи о штрајковима. Ми имамо фашистичке режиме и ни у тим режимима никада нећете чути о штрајку, а, видите, један је говорник са овога места рекао да зато што има штрајкова у нашој земљи, да је то резултат рада владе која почива на реакцији.

А, господо, економска борба, класна борба дозвољена је само у демократским и либералним земљама, дозвољена је само онде где живи слободан народ. И који не зна те основне принципе, тај не може да злоупотребљава ову говорницу и да говори о једном питању којег из основа не познаје. (Бурно одобравање код већине).

Господо народни посланици, говорило се је о једном питању овде са овога места, које је од првокласног значаја: о питању Уредбе о минималним надницама. Господо, о томе питању треба говорити са начелног гледишта, треба говорити као о појави једне новине у нашој држави, о једној уредби која тек излази, која се тек појављује, о којој се до данас код нас у опште није мислило. И ја морам констатовати да таквих уредаба има само у најнапреднијим земљама, а не онде где влада реакција.

Нетачно је апсолутно, када један говорник са овога места каже, да је Уредба регулисала тако односе радног света, да ће и квалификовани радници радити по два динара од часа. Уредба јасно каже да то важи само за физичког радника, а по чл. 2 став 2 надница квалификованог радника је на сасвим другој основи регулисана.

Говорило се да је погрешно што је Уредба изведена на једном потпуно деконцентрационом систему и говорило се да је погрешно што је бановини дата извесна компетенција да по тој Уредби доноси одлуке.

Ја мислим да је то најбоља страна ове Уредбе зато, што стандард живота у свим нашим крајевима није једнак и што ће бановине према стандарду живота моћи да регулишу наднице радничког света.

Господо народни посланици, говорило се у дебати и о инвалидском питању. Ја признајем, господо, да инвалидско питање није још решено онако, како интереси инвалида то захтевају, али се мора констатовати ипак, да оно што је учињено у 1929 години, да је то био грех према инвалидима, а оно што је учинила Краљевска влада да поправи овај грех, да је то позитиван успех, који се мора признати без обзира која га је влада донела и решила. Господо, све су застареле инвалиде плаћене, и никад се инвалиде нису боље исплаћивале, него прошле године, тако да ћемо ускоро ликвидирати све застареле инвалиде и све ће оне бити ускоро исплаћене. То су, господо, резултати преко којих се не може олако прећи.

Господо, покренуто је питање исхране, и казало се, да се преко исхране водила у овом ресору партијска политика. Ја лично не могу да дозволим, да се преко овога ресора водила партијска политика. Ја ћу, господо, да докажем да је ово тачно и да та господа немају право.

Господо, један од говорника из Среза госпишког рекао је да се у моме ресору водила партизанска политика и да његов срез Госпиш није добио

ништа. Тај срез Госпић, за који се са овога места тврдило да се на партијској основи делила храна, он је добио 15 вагона хране. Свега један срез у Савској бановини добио је више, а за њим одмах долази срез Госпићски, а остали срезови, у којима баш имамо посланике чланове Југословенске радикалне заједнице добили су много мање, него што је добио овај срез.

Господо народни посланици, никад у овом ресору Министарства социјалне политике никоме неће пасти напамет да води партизанску политику, јер ово је ресор најширих слојева народа, ово је ресор економских слојева нашега народа и који најдубље засеца у народне интересе.

И био би грех из овога ресора водити партизанску политику. Ја вас могу да уверим да сам увек и на сваком месту водио рачуна о интересима правде, да не буде никакве разлике и да се никаква партизанска политика не води преко мога ресора. Ако сам, господо, нашао каквог лекара да своју болницу не држи у исправном стању, ако сам нашао да се у некој болници не газдује како треба, ја сам морао по дужности да ударим по прстима и да несавесне чиновнике уклоним са ових места. Никада, господо, нисам путовао луксуза ради, него да на лицу места видим потребе народа и да на терену учиним оно што ми дужност налаже. Чинећи тако, ја сам одговорио својој савести и интересима државе и народа. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Господо народни посланици, примајући све добре сугестије које су ми и са леве и са десне стране дате, примајући све добронамерне сугестије које је Народна скупштина дала преко ове говорнице, ја ћу продужити да радим онако како сам до данас радио, јер сматрам да тако најбоље одговарам интересима нације и интересима наше земље. (Дуготрајно одобравање и бурно плескање код већине).

Потпретседник Војко Чвркић: Господо народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена то је претрес у појединостима предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља завршен. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господа народни посланици који примају прочитане партије изволеће седети, а који не примају изволеће устати. Молим господина известиоца да изволи прочитати партију 951 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 951 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

XVI РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

ГЛАВА СХХVI — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.

951

Личне принадлежности:

I Плате - периодске повишице и положајни додаци чиновника

Социјалне установе

II) Дом слепих „Краља Александра I Ујединитеља“ у Земуну

Парт. Поз.

а) Чиновници
Место: „Економ IX-1“ ставити: „2 чиновника (Економ и рачунски чиновник): 1-IX-1 и 1-IX“ и повећати са . . . + 10.500.—

а) брисати: „б) Чиновнички приправници, Чиновнички приправник од IX групе итд.“ — 15.207.—

Болничке установе

III) Општа државна болница у Београду

а) Чиновници

Место: 14 шефова одељења итд. ставити: „14 шефова одељења: 4-IV/1-1, 8-IV/1 и 2-V“ и повећати са . . . + 36.000.—

Место: „24 примарна лекара итд.“ ставити: „24 примарна лекара: 1-IV/2-1, 17-IV/2, 5-V и 1-VI“ и повећати са + 68.400.—

Место: „14 асистената итд.“ ставити: „18 асистената: 1-VI и 17-VII“ и повећати са . + 67.680.—

Место: „17 секундарних лекара VIII“ ставити: „18 секундарних лекара VIII“ и повећати са . . . + 13.560.—

Место: „4 административна чиновника итд.“ ставити: „4 административна чиновника (референта отсека) VIII“ и повећати са . + 3.060.—

б) Чиновнички приправници

Место: „24 чиновничка приправника - лекара итд.“ ставити: „19 чиновничких приправника-лекара итд.“ и смањити са . . . + 87.840.—

V) Ортопедски завод у Београду

Место: „Шеф завода IV/1-1“ ставити: „IV/1-2“ и повећати са . . + 2.000.—

Место: „лекар VIII“ ставити: лекар VII“ и повећати са . . . + 3.360.—

Место: „Књиговођа VIII“ ставити: „Књиговођа VII“ и повећати са . + 3.360.—

Место: „Чиновник VIII“ ставити: „Чиновник VII“ и повећати са . + 3.360.—

Место: „Економ VIII“ ставити: „Економ VII“ и повећати са . . . + 3.360.—

Место: „Чиновник IX“ ставити: „Чиновник VIII“ и повећати са . + 3.060.—

Место: „2 архивска чиновника итд.“, ставити: „2 архивска чиновника: 1-IX и 1-X“ и повећати са . . . + 2.400.—

VI) Болница за душевне болести — Београд

а) Чиновници

Место: „Примарни лекар VI“ ставити: „Примарни лекар V“ повећати са . . . + 5.400.—

Место: „2 примарна лекара итд.“ ставити: „2 примарна лекара VI“ и повећати са . . . + 4.680.—

Парт. Поз.

Место: „2 асистента итд.” ставити: „2 асистента VII” и повећати са . . .	+ 6.000.—
Место: „Виши пристав в. д. економа VII” ставити: „Виши пристав в. д. економа VI” и повећати са . . .	+ 4.680.—
Хигијенске установе VIII) Централни хигијенски завод у Београду са одељењима итд.	
2) Бактериолошко-епидемиолошко одељење а) Чиновници	
Место: „Саветник в. д. шефа итд.” ставити: „2 саветника (1 в. д. шефа одељења) V” и повећати са . . .	+ 27.000.—
4) Санитетско-техничко одељење б) Чиновнички приправници	
Место: „2 чиновничка приправника итд.” ставити: „3 чиновничка приправника итд.” и повећати са . . .	+ 17.568.—
8) Хемијско одељење	
Место: „4 саветника-хемичара итд.” ставити: „3 саветника-хемичара: „2-V-1 и 1-V” и смањити са . . .	- 27.000.—
Место: „Виши пристав-хемичар VI” ставити: „Пристав-хемичар VIII” и смањити са . . .	- 8.040.—
Посебне установе Поликлиника за кожне и венеричне болести	
Место: „2 виша пристава итд.” ставити: „3 виша пристава: 1-VII-1 и 2-VII” и повећати са	+ 16.920.—
Хигијенске установе у Земуну и Панчеву а) Чиновници	
1) У Земуну	
Испред прве субпозиције „Виши пристав VI” ставити: „Саветник V” Болница за заразне болести	+ 27.000.—
Место: „2 асистента итд.” ставити: „4 примарна лекара и асистента: 2-V, 1-VI и 1-VII” и повећати са . . .	+ 48.600.—
IX) Школа народног здравља у Загребу а) Чиновници	
Место: „5 виших саветника итд.” ставити: „7 виших саветника: 3-IV/1, 1-IV/2 и 3-V” и повећати са . . .	+ 66.000.—
Место: „11 виших пристава итд.” ставити: „12 виших пристава: 2-VI и 10-VII” и повећати са . . .	+ 9.900.—
Место: „6 пристава VIII” и смањити са . . .	- 40.680.—
Место: „18 рачунских и административних чиновника итд.” ставити: „20 рачунских и административних чиновника: 1-VI, 2-VII-1, 6-VII, 1-VIII и 10-IX” и повећати са . . .	+ 31.080.—
Место: „13 сестара-помоћница итд.” ставити:	

Парт. Поз.

„17 сестара-помоћница и архивских чиновника: 1-VII, 2-VIII, 1-IX и 13-X” и повећати са	+ 32.400.—
б) Чиновнички приправници	
Место: „2 чиновничка приправника од VIII групе итд.” ставити: „3 чиновничка приправника од VIII групе итд.” и повећати са . . .	+ 17.568.—
Место: „3 чиновничка приправника од IX групе итд.” ставити: „Чиновнички приправник од IX групе итд.” и смањити са . . .	- 30.414.—
Место: „7 чиновничких приправника од X групе итд.” ставити: „2 чиновничка приправника од X групе итд.” и смањити са . . .	- 69.410.—
+ 256.305.—	
3. Плате — периодске повишице служитеља Хигијенске установе V) Централни хигијенски завод итд. Управа завода	
Место: „5 служитеља итд.” ставити: „Служитељ II-2” и смањити са . . .	- 11.760.—
5 Додаци лични и породични Социјалне установе II) Дом слепих у Земуну а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 8.160.—
III) Општа државна болница у Београду а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 40.800.—
Хигијенске установе VIII) Централни хигијенски завод у Београду итд. Управа завода	
б) Служитеља, лични, смањити са . . .	- 24.960.—
Хемијско одељење а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 1.200.—
Поликлиника за кожне и венеричне болести а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 7.680.—
Хигијенске установе у Земуну и Панчеву Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 6.240.—
Болница за заразне болести а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 13.200.—
IX) Школа нар. здравља у Загребу а) Чиновника, лични, повећати са . . .	+ 46.840.—
+ 99.160.—	
+ 343.705.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 951 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 951 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 952.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 952.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 952? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 952 већином гласова примљена. Изволите чути партију 953 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 953 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
953

Специјалне награде и додаци:

I) Министарство	
Субпоз. 5 — За специјалан рад службеника у Кабинету Министра	60 000.—, брисати — 60.000.—
IX) Школа народног здравља у Загребу	
Специјални додаци по § 26 итд., смањити са	— 26.284.— — 86.284.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 953 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 953 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 954 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 954 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.

954

Субвенције и разне помоћи:

На крају убацити нову позицију	
12 (нова) За потребе Југословенског националног комитета Медицинске	Мале антанте . . . . . + 50.000.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 954 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 954 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 955.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 955.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 955. (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 955 већином гласова примљена. Изволите чути партију 956 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 956 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
956

Управни трошкови:

I) Министарство	
1 Разни материјални издаци	
Убацити нове субпозиције 19 и 20	
Субпоз. 19 За учешће у управном одбору Међународног биро-а рада у Женеви	+ 50.000.—
Субпоз. 20 Трошкови националног комитета за исхрану	+ 50.000.— + 100.000.—
Социјалне установе	
II) Дом слепих у Земуну	
2 Разни материјални издаци	
Субпоз. 7 Одржавање и оправка зграда, ограда итд., смањити са	— 3.453.—
Болничке установе	
III) Општа држ. болница Београд	
5 Разни материјални издаци	
Субпоз. 18 Градском поглаварству града Београда за воду итд., смањити са	— 141.660.—
V) Ортопедски завод у Београду	
10 Разни материјални издаци	
Субпоз. 2 Опште канцеларијске потребе итд., смањити са	— 10.900.—
Субпоз. 11 Одржавање и оправка болнице итд., смањити са	— 7.345.— — 18.245.—
Хигијенске установе	
IX) Централни хигијенски завод у Београду	
17 Разни материјални издаци	
Имуно-биолошко одељење	
Субпоз. 3 Набавка коња говеди итд., смањити са	— 10.000.—
Санитетско-техничко одељење	
Субпоз. 1 За издржавање, уређење итд., смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 5 Специјалне санитетско-техничке потребе итд., смањити са	— 10.000.—
Субпоз. 9 За асаирање и изградњу итд., смањити са	— 20.000.—
Болнице аз заразне болести у Београду	
Субпоз. 3 Набавка угља за огрев итд., повећати са	+ 30.000.—
Субпоз. 6 Градском поглаварству у Београду за воду итд., брисати	— 70.000.—
Субпоз. 7 Градском поглаварству у Београду за електр. струју итд., брисати	— 100.000.—
Субпоз. 11 Оправка и набавка постелних ствари итд., повећати са	+ 60.000.—
Асанациони радови	
Управа завода	
Субпоз. 1 Набавка резервног материјала итд., смањити са	— 33.648.—

Парт. Поз.			
	Субпоз. 4 За изградњу бунара итд., смањити са	— 10.000.—	— 168.648.—
19	Исхрана болесника, особља итд. Болница за заразне болести		
	Субпоз. 1 За исхрану болесника, повећати са	+ 50.000.—	
	Субпоз. 2 Бесплатна исхрана особља итд., повећати са	+ 30.000.—	+ 80.000.—
20	Лекови, завојни материјал итд. Поликлиника за кожне и венеричке болести у Београду		
	Набавка неосалварзана итд., смањити са	— 5.000.—	
	Х) Школа народног здравља у Загребу		
21	Разни материјални издаци		
	Субпоз. 10 Трошкови уређења просторија итд., смањити са	— 37.000.—	
		— 194.006.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 956 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 956 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 957.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији; у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 957 до партије 964 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 965 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 965 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.	Апунтети:		
965			
3	Државна болница за душевне болести у Београду		
	Интерес и отплата II рате дуга итд., смањити са	— 20.760.—	
	Свега гл. СХХVI, повећати са	+ 92.655.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 965 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 965 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 966.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 966.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 966? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 966 већином гласова примљена. Изволите чути партију 967 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 967 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СХХVII — ДРАВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.	Личне припадности:		
967			
1	Плате-периодске повишнице итд.		
	II) Хигијенски завод у Љубљани итд.		
	а) Чиновници		
	Место: „7 шефова одељења: 1-IV/2, 2-V и 4-VII“ ставити: „7 шефова одељења: 1-IV/2-1, 2-IV/2, 2-VI, 1-VII-1 и 1-VII“ повећати са	+ 22.560.—	
	Место: „2 управника домова народног здравља: 1-IV/2 и 1-VII“ ставити: „2 управника домова народ. здравља: 1-IV/2-1 и 1-VI“ и повећати са	+ 7.080.—	
	Место: „3 шефа станица народног здравља: „2-VII и 1-VIII“ ставити: „3 шефа станица народног здравља: 1-VII-1, 1-VII и 1-VIII“ и повећати са	+ 720.—	
	Место: „6 виших пристава: 2-VI и 4-VII“ ставити: „8 виших пристава: 3-VI, 1-VII-1 и 4-VII“ и повећати са	+ 39.240.—	
	Место: „6 пристава VIII“ ставити: „4 пристава VIII“ и смањити са	— 27.120.—	
	Место: „5 административних чиновника: 1-VII-2 и 4-IX“ ставити: „6 административних чиновника: 1-VII-2, 1-IX-1 и 4-IX“ и повећати са	+ 11.100.—	
	Место: „2 техничка чиновника: 1-VIII и 1-X“ ставити: „3 техничка чиновника: 1-VIII, 1-IX и 1-X“ и повећати са	+ 10.500.—	
	Место: „2 архивска чиновника: 1-VIII и 1-IX“ ставити: „4 архивска чиновника: 1-VII, 1-IX и 2-X“ и повећати са	+ 19.560.—	
	Место: „3 здравствена помоћника: 2-IX и 1-X“ ставити: „4 здравствена помоћника: 1-VIII, 1-IX и 2-X“ и повећати	+ 11.160.—	
	Место: „16 заштит. сестара: 1-VIII, 1-IX-1, 8-IX и 6-X“ ставити: „16 заштитних сестара: 2-VIII, 8-IX, 4-X и 2-X“ и повећати са	+ 4.860.—	

Парт. Поз.

б) Чиновнички приправници		
Место: „2 чиновничка приправника од IX итд.“ ставити: „Чиновнички приправник од VIII групе итд.“ и смањити са	— 12.846.—	
Место: „Чиновнички приправник од X групе итд.“ ставити: „Чиновнички приправник од IX групе итд.“ и повећати са	+ 1.325.—	
Х) Државно лечилиште у Тополошници		
а) Чиовници		
Место: „Управник-шеф IV/1“ и повећати са	+ 12.000.—	+100.139.—
5 Додаци лични и породични		
II) Хигијенски завод у Љубљани итд.		
а) Чиовника, лични, повећати са		
	+ 35.040.—	
	+135.179.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 967 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 967 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 968 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 968 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.

968	Награде контрактуралним чиновницима и дневничарима		
I) Хигијенски завод у Љубљани итд.			
Место: „28 дневничара итд.“ и повећати са	+ 10.000.—		
Место: „15 хонорарних службеника итд.“ ставити: „17 хонорарних службеника итд.“ и повећати са	+ 16.000.—	+ 26.000.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 968 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 968 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 969 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 969 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.

969	Специјални додаци и награде:		
II) Хигијенски завод у Љубљани итд.			
По § 26 Закона о устројству социјалне и здравствене управе итд.			
	повећати са	+ 36.960.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 969 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 969 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 970.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 970.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 970? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 970 већином гласова примљена. Изволите чути партију 971 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 971 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз. 971

Б. Материјални расходи

Управни трошкови:

I) Хигијенски завод у Љубљани итд.	
1 Разни материјални издаци	
Субпоз. 1 Издржавање, уређење, деловање према уредби итд., смањити са	— 10.000.—
Субпоз. 2 Набавка инструмената и апарата итд., смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 3 Набавка хемикалија и стакларија, смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 5 Проучавање и поучавање народа итд., смањити са	— 7.000.—
Субпоз. 6 Канцеларијски материјал итд., смањити са	— 6.000.—
Субпоз. 7 Осветљење и погон итд., смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 8 Огрев, вода и плин, смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 10 Издржавање аутоколоне итд., смањити са	— 6.000.—
Субпоз. 11 Извршивање аутопревоза итд., смањити са	— 10.000.—
Субпоз. 13 Телефон, међуградски говор итд., смањити са	— 2.139.—
Субпоз. 15 Оправке зграда и намештаја, смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 17 Курсеви за домаћице итд., смањити са	— 5.000.—
Субпоз. 18 Сузбијање трахома, смањити са	— 5.000.—
Завод за заштиту матерa и деце у Љубљани итд.	
Субпоз. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9, смањити са	— 20.000.—
Школска поликлиника у Љубљани	
Субпоз. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8, смањити са	— 20.000.—
Издржавање, деловање, уређење, режиски итд.	

Парт. Поз.	
а) Здравствени дом у Марибору итд., смањити са	— 20.000.—
б) Здравствени дом у Цељу итд., смањити са	— 12.000.—
в) Здравствени дом у Мурској Соботи, смањити са	— 8.000.—
г) Здравствени домови у Тржињу, Луковици итд., смањити са	— 20.000.—
д) Здравствени дом у Дољој Лендави, смањити са	— 5.000.—
ђ) Здравствени дом у Пониквах, смањити са	— 5.000.—
Хиџијенске установе	— 186.139.—
Х) Државно лечилиште у Топошници	
24 Разни материјални издаци	
Субпоз. 4 Уређење зграда, парка итд., смањити са	— 12.000.—
	— 198.139.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 971 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 971 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 972.

Извештач др. Часлав Никитовић прочита партију 972.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 972? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 972 већином гласова примљена. Изволите чути партију 973 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Извештач др. Часлав Никитовић прочита партију 973 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СХХVIII — САВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.	
973	Личне принадлежности:
I	Плате-периодске повишице итд.
II)	Хиџијенски завод у Загребу и његове установе итд.
а)	Чиновници
Субпоз. 1	Код 58 лекара, виших саветника итд. у разврставању место: 1-IV/1", ставити: „2-IV/1" место: „4-V" ставити: „3-V", место: „12-VI" ставити: „13-VI" и место: „6-VIII" ставити: „5-VIII", и повећати са . . . . .
	Болничке установе
	+ 29.740.—

Парт. Поз.	
V)	Болница за живчане и душевне болести у Врапчу
Место: „7 лекара-шефова одељења итд." ставити: „8 лекара-шефова одељења итд." а место: „2-VIII" ставити: „3-VIII" и повећати са	+ 13.560.—
Субпоз. 4	Код 10 чиновника: Економ итд." у разврставању место: „1-VII" ставити: „2-VII", место: „4-IX" ставити: „3-IX" и повећати са . . . . .
	+ 6.420.—
Хиџијенске установе	
VI)	Болничко одељење хиџијенског завода у Загребу
а)	Чиновници
Место: „Примарни лекар VI" ставити: „2 примарна лекара: 1-V и 1-VI" и повећати са	+ 27.000.—
Место: „2 асистента VII" ставити: „Асистент VII" и смањити са	— 16.920.—
б)	Чиновнички приправници
Место: „Чиновнички приправник од VII групе итд." ставити: „2 чиновничка приправника од VIII групе итд." и повећати са	+ 17.568.—
Место: „2 чин. приправника од X групе итд." ставити: „3 чиновничка приправника од X групе итд." и повећати са	+ 13.832.—
VII)	Школа за сестре помоћнице у Загребу
Место: „Сестра VIII" ставити: „2 сестре VIII" и повећати са	+ 13.560.—
Место: „3 сестре X" ставити: „2 сестре X" и смањити са	— 8.100.—
X)	Државно лечилиште Стрмац-Шуметлица
Место: „Економ VIII" ставити: „Економ VII" и повећати са	+ 3.360.—
XIII)	Уред за контролу лекова биолошког порекла у Загребу
а)	Чиновници
Место: „Шеф уреда државни контролор IV/2" ставити: „Шеф уреда држав. контролор IV/1" и повећати са	+ 12.000.—
Унеги ново место	
Саветник IV/2	+ 32.040.—
5	Додаци лични и породични
Болничке установе	
VI)	Болница за живчане и душевне болести у Врапчу
а)	Чиновника, лични, повећати са . . . . .
	+ 4.080.—
Хиџијенске установе	
XIII)	Уред за контролу лекова биолошког порекла у Загребу
Чиновника, лични, повећати са	+ 5.520.—
	+ 9.600.—
	+ 153.710.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 973 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 973 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 974.

сови: Прима! — Не прима! Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 973 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 974 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 974 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.

974 **Награде контрактуалним чиновницима и дневничарима:**

Хигијенске установе

VIII) Државно лечилиште Стрмац—Шуметлица

Место: „21 лице: контрактуалних чиновника итд.“ ставити: „30 лица контрактуалних чиновника итд.“ сума остаје иста.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 974 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 974 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 975 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 975 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.

975 **Специјални додаци и награде:**

II) Хигијенски завод у Загребу итд.

По § 26 закона итд., смањити са . . . — 29.740.—

IX) Државно лечилиште у Новом Марофу

Епидемијски додаци по § 26 закона итд., смањити са . . . — 12.000.—

XI) Уред за контролу лекова итд.

По § 26 закона итд., смањити са . . . — 10.560.— — 52.300.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 975 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 975 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 976.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 976.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 976? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочи-

тана партија 976 већином гласова примљена. Изволите чути партију 977 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 977 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.

977

Управни трошкови:

I) Хигијенски завод у Загребу итд.		
1 Разни материјални издаци		
Субпоз. 8 Плин за све лабораторије и т. д., смањити са		— 27.000.—
Болничке установе		
IV) Болница за душевне и живчане болести у Врапчу		
10 Разни материјални издаци		
Субпоз. 4 Огрев и набавка дрва и угља, смањити са	— 5.000.—	
Субпоз. 5 Осветљење итд., смањити са	— 5.000.—	
Субпоз. 6 За трошкове воде итд., смањити са	— 2.500.—	
Субпоз. 20 Одржавање и обрађивање gospodarства итд., смањити са	— 5.000.—	
Субпоз. 22 Издржавање и исхрана крава итд., смањити са	— 2.500.—	
Субпоз. 26 За набавку бензина итд., смањити са	— 2.060.—	
Субпоз. 30 За унутарње одржавање итд., смањити са	— 2.000.—	— 24.060.—
V) Болничко одељење Хигијенског завода у Загребу		
13 Разни материјални издаци		
Субпоз. 4 Огрев и осветљење итд., смањити са	— 26.530.—	
Субпоз. 5 Одржавање зграда, смањити са	— 5.000.—	
Субпоз. 8 Оправка и набавка инвентара итд., смањити са	— 5.000.—	
Субпоз. 11 Кућне потребе итд., смањити са	— 5.000.—	— 41.530.—
VI) Школа за сестре помоћнице у Загребу		
17 Опсрба ученица итд.		
Опсрба ученица и персонала, смањити са	— 5.460.—	
IX) Државно лечилиште Стрмац—Шуметлица		
25 Разни материјални издаци		
Субпоз. 24 Господарство: Набавка свиња итд., смањити са	— 3.360.—	
		—101.410.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 977 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 977 са предложеним амандманом

Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 977 а са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 977 а са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
977а

Апунтети:

1	Државно лечилиште Стрмац—Шуметлица Отплата зајма итд. 114.375, брисати	—114.375.—
---	---	------------

Свега гл. СХХVIII, смањити са —114.375.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 977 а са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима! Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 977 а са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 978.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 978

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 978? Гласови: Прима. — Не прима! Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 978 већином гласова примљена. Изволите чути партију 979 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 979 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СХХIX — ВРБАСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
979

Личне принадлежности:

1	Плате — периодске повишице итд.	
II)	Хигијенски завод у Бањој Луци итд.	
	а) Чиновници	
	Место: „25 чиновника: Директор, виши саветници итд.“, ставити: „27 чиновника: Директор, виши саветници итд.“ а у разврставању после: „2-IV/1“ уметнути: „1-IV/2“ за Дом народног здравља у Добоју, место: „5-VI“ ставити: „6-VI“ (од којих 1 за Дом народног здравља у Јајцу) и повећати са	+ 53.640.—
	б) Чиновнички приправници	
	Место: „Чиновнички приправници од IX групе итд.“ ставити: „5 чиновничких приправника од IX групе итд.“ (од којих 4 у II р. скуп. и то: 2 за Дом народног здравља у Добоју	

Парт. Поз.

а два за Дом народног здравља у Јајцу” и повећати са . . . . . + 48.816.—

Убацити као нову субпоз. 3

Субпоз. 3: „2 чиновничка приправника-здравствене помоћнице од X групе у II раз. скупоће (за домове народног здравља у Добоју и Јајцу)” . . . . . + 21.774.— +124.230.—

5 Додаци лични и породични

II) Хигијенски завод у Бањој Луци итд.

а) Чиновника, лични, повећати са . . . . . + 6.720.—

+130.950.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 979 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 979 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 980.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 980 до партије 982 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 983 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 983 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
983

Управни трошкови:

I)	Хигијенски завод у Бањој Луци итд.	
1	Разни материјални издаци	
	Субпоз. 1 Издржавање уређење и деловање итд., смањити са	— 35.000.—
	Субпоз. 5 Осветљење, електрични погон итд., смањити са	— 5.000.—
	Субпоз. 6 Издржавање аутомобила итд., смањити са	— 5.000.—
	Субпоз. 7 Огрев итд., смањити са	— 7.000.—
	Субпоз. 20 Набавка неосалварзана итд., смањити са	— 13.000.—
	Субпоз. 23 Сузбијање епидемија итд., смањити са	— 5.000.—
	Издржавање, деловање, уређење и довршење итд.	
	а) Дом народног здравља у Бихаћу, смањити са	— 8.000.—
	б) Дом народног здравља у Босан. Градишци, смањити са	— 6.000.—

Парт. Поз.			
	в) Дом народног здравља у Добоју, смањити са	— 8.000.—	
	г) Дом народног здравља у Јајцу, смањити са	— 8.000.—	—100.000.—
	2 Помоћ ђачким трпезама итд.		
	Субпоз. 2 Хранарина сестара нудиља итд., смањити са	— 950.—	
			—100.950.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 983 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 983 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 983а са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 983а са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.		
983а	Ануитети:	
	Хигијенски завод у Бањој Луци итд.	
	Отплата зајма итд., смањити са	— 30.000.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина партију 983а са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици, који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 983а са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 984.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већина гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 984 до партије 990 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 991 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 991 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СXXXI — ДРИНСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.		
991	Личне принадлежности:	
	1 Плате-периодске повишице итд.	
	II) Хигијенски завод у Сарајеву	
	а) Чиновници	
	Субпоз. 2 Код 5 управника домова народног здравља итд. у разврставању место: „2-IV/1” ставити: „3-IV/1” а ме-	

Парт. Поз.

	сто: „2-IV/2” ставити: „1-IV/2” и повећати са	+ 12.000.—
	Субпоз. 3 Место: „5 управника домова народног здравља итд. V” ставити: „6 управника домова народног здравља итд. V” и повећати са	+ 27.000.—
	Место: „6 виших пристава VI” ставити: „5 виших пристава VI” и смањити са	— 21.600.—
	Место: „9 пристава, економиа итд. VIII” ставити: „10 пристава, економиа итд. VIII” и повећати са	+ 13.560.—
	Место: „5 здравствених помоћника, сестара и т.д. IX” ставити: „7 здравствених помоћника, сестара итд. IX” и повећати са	+ 21.000.—
	б) Чиновнички приправници	
	Место: „3 чиновничка приправника итд.” ставити: „2 чиновничка приправника итд.” и смањити са	— 17.568.—
	Субпоз. 2 2 чин. приправника итд., 27.764, брисати	— 27.764.— + 6.628.—
	5 Додаци лични и породични	
	II) Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	а) чиновника, лични, повећати са	+ 24.480.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 991 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 991 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 992.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 992 до партије 994 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 995 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 995 са предложеним амандманом Краљевске владе који ласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.		
995	Управни трошкови:	
	I) Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	1 Разни материјални издаци	
	Субпоз. 3 Проучавање и поучавање народа итд., смањити са	— 1.108.—
	Субпоз. 20 Издржавање, деловање, уређење итд., смањити са	— 25.000.—
	Довршење дома Народног здравља у Травнику	
	Субпоз. 1 Малтерисање, кречење итд., смањити са	— 5.000.—
		— 31.108.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 995 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима — Не прима.) Она господа народни који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 995 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 996.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 996.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 996? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 996 већином гласова примљена. Изволите чути партију 997 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 997 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СXXXII — ЗЕТСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
997

Личне принадлежности:

- 1 Плате — периодске повишице итд.
- II) Хигијенски завод на Цетињу итд.
- а) Чиновници
- Место: „22 саветника, пристава итд.” ставити: „25 саветника, пристава итд.” а у разврставању место: „1-IV/1” ставити: „2-IV/1”, брисати: 1-IV/2-1”, место: „1-VI” ставити: „2-VI”, место „11-VII” ставити: „10-VII” и место: „6-VIII” ставити: „9-VIII” и повећати са . . . . . + 54.960.—
- Место: „24 чиновника, сестара-помоћница итд.” ставити: „25 чиновника, сестара-помоћница итд.” а у разврставању место: „1-VIII” ставити: „2-VII”, место: „12-IX” ставити: „15-IX” и место: „9-X” ставити: „6-X” и повећати са . . . . . + 20.760.—
- б) Чиновнички приправници
- Место: „2 чин. приправника од VIII групе итд.” ставити: „чиновнички приправник од VIII групе итд.” и смањити са . . . . . — 17.568.—
- Место: „6 чиновничких приправника од VIII групе итд.” ставити: „4 чиновничка приправника VIII групе итд.” и смањити са . . . . . — 29.070.—

Парт. Поз.

- Хигијенске установе
- VI) Државно лечилиште на Локруму
- Место: „Економ X” ставити: „Економ IX” и повећати са . . . . . + 2.400.— + 31.482.—
- 5 Додаци лични и породични
- II) Хигијенски завод на Цетињу итд.
- а) Чиновника, лични, повећати са . . . . . + 32.640.— + 64.122.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 997 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 997 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова. Изволите чути партију 998.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 998.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 998? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 998 већином гласова примљена. Изволите чути партију 999 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 999 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
999

Специјални додаци и награде:

- Болничке установе
- III) Државна болница „Данило I” на Цетињу
- Награде по § 329 Закона о чиновницима повећати са . . . . . + 4.800.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 999 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 999 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1000.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1000.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1000? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1000 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1001 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1001 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
1001

Управни трошкови:

Болничке установе

II) Државна болница „Данило I” на Цетињу		
4 Разни материјални издаци		
Субпоз. 1 Општи канцеларијски трошкови итд., смањити са	— 800.—	
Субпоз. 2 Огрев и осветљење, смањити са	— 2.000.—	
Субпоз. 5 Одржавање, кречење зграда итд., смањити са	— 2.000.—	— 4.800.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1001 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1001 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1001а са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1001а са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
1001а

Ануитети

Хигијенски завод на Цетињу итд.	
Ануитет за изградњу и уређај итд., смањити са	— 64.122.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1001а са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1001а са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1002.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1002.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1002? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1002 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1003 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1003 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СXXXIII — ДУНАВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
1003

Личне принадлежности

- I Плате-периодске повишице итд.
- II) Хигијенски завод у Новом Саду итд.

Парт. Поз.

а) Чиновници

Место: „3 здравствена саветника IV/2” ставити: „5 здравствених саветника IV/2” и повећати са . . . . . + 64.080.—

Место: 17 здравствених пристава и писара VIII ставити: „15 здравствених пристава и писара VIII” и смањити са . . . . . — 27.120.—

Болничке установе

III) Државна болница у Новом Саду

а) Чиновници

Субпоз. 2 Код 6 шефова одељења у разврставању место: „1-V” ставити „1-IV/2” и повећати са . . . . . + 5.040.—

Убацити као ново „Примарни лекар VI” . . . . . + 21.600.—

Место: „5 асистената VII” ставити: „5 асистената: 2-VI и 3-VII” и повећати са . . . . . + 9.360.—

Хигијенске установе
V) Државно лечилиште на Венцу — Фрушка Гора

б) Чиновнички приправници

Убацити нову субпоз. 3
Субпоз. 3 „Чиновнички приправник од X групе у III раз скупове” + 10.210.— + 83.170.—

5 Додаци лични и породични

II) Хигијенски завод у Новом Саду

а) Чиновника, лични смањити са . . . . . — 5.280.—

III) Државна болница у Новом Саду

а) Чиновника, лични, повећати са . . . . . + 6.960.— + 1.680.—
+ 84.850.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1003 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1003 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1004.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 1004 до партије 1006 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 1007 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1007 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз. 1007	Б. Материјални расходи Управни трошкови		
	I) Хигијенски завод у Новом Саду итд.		
1	Разни материјални издаци		
	Субпоз. 1 Издржавање, деловање и уређење итд., смањити са	— 10.000.—	
	Субпоз. 15 Сузбијање маларије итд., смањити са	— 5.000.—	
	Субпоз. 17 Сузбијање сифилиса итд., смањити са	— 10.000.—	
	Бактериолошко-епидемиолошко одељење		
	Субпоз. 1 Набавка стакларије итд., смањити са	— 5.000.—	
	Антирабично одељење итд.		
	Субпоз. 6 Набавка животиња за продукцију итд. смањити са	— 1.680.—	— 31.680.—
	Болничке установе		
	II) Државна болница у Новом Саду		
8	Разни материјални издаци		
	Субпоз. 12 Набавка 500 м ³ дрва итд., смањити са	— 42.960.—	
	Хигијенске установе		
	IV) Државно лечилиште на Венцу — Фрушка Гора		
14	Разни материјални издаци		
	Субпоз. 11 Набавка земљишта за башту итд., смањити са	— 1.710.—	
	Субпоз. 17 Осветљење-струја итд. повећати са	+ 27.000.—	
	Субпоз. 26 Набавка машине за рачунање, брисати	— 5.000.—	
	Субпоз. 40 Рушење потрајалих одељења, смањити са	— 2.500.—	
	Субпоз. 50 Кречење зграда итд., смањити са	— 1.000.—	
	На крају позиције после субпоз. 60 унети нове субпозиције:		
	Субпоз. 61 Ограда око лечилишта	+ 10.000.—	
	Субпоз. 62 Набавка минимакс апарата	+ 2.000.—	
	Субпоз. 63 Набавка трезора за документе и новац	+ 8.000.—	
	Субпоз. 64 Набавка радио-апарата	+ 6.000.—	
	Субпоз. 65 Премешта економије	+ 20.000.—	
	Субпоз. 66 Редовни надничари	+ 78.000.—	
	Субпоз. 67 Набавка писаће машине	+ 5.000.—	+ 145.790.—
15	Исхрана одраслих пацијената итд., смањити са	— 200.000.—	
16	Лекови, завоји и хируршке потребе итд.		
	Субпоз. 1 Лекови, завоји итд., повећати са	+ 44.000.—	
	Свега гл. СXXXIII	— —	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1007 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.)

Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1007 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1008.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1008.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1008? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1008 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1009 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1009 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СXXXIV — МОРАВСКА БАНОВИНА

Редовни расходи

Парт. Поз. 1009	А. Лични расходи Личне принадлежности		
1	Плате — периодске повишице итд.		
	Хигијенски завод у Нишу итд.		
	а) Чиновници		
	Место: „Директвр завода IV/2” ставити: „Директор завода IV/1” и повећати са	+ 12.000.—	
	Место: „7 виших пристава VII” ставити: „8 виших пристава VII” и повећати	+ 16.920.—	
	б) Чиновнички приправници		
	После друге субпозиције „Чиновнички приправник од VIII групе итд.” убацити нову: „2 чиновничка приправника-сестре од IX групе у I разр. скупове”	+ 30.413.—	
	Место: „4 чиновничка приправника од X групе итд.” ставити: „5 чиновничких приправника од X групе итд.” ставити: „5 чиновничких приправника од X групе итд.” и повећати са	+ 13.882.—	+ 73.215.—
5	Додаци лични и породични		
	II) Хигијенски завод у Нишу итд.		
	а) Чиновника, лични, повећати са	+ 7.680.—	
			+ 80.895.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1009 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1009 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1010.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији

у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 1010 до партије 1012 закључно. —

Потпретседник Војко Чвркић: Изволите чути партију 1013 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1013 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи	
Парт. Поз. 1013	Управни трошкови:
	1) Хигијенски завод у Нишу итд.
1	Разни материјални издаци
	Субпоз. 13 Проучавање и поучавање народа итд., смањити са . . . . . — 5.895.—
	Субпоз. 18 Инсталација водовода итд., смањити са . . . . . — 5.000.—
	Издржавање уређење, довршење, деловање итд.
	а) Дом народног здравља у Зајечару, смањити са . . . . . — 5.000.—
	б) Дом народног здравља у Пироту, смањити са . . . . . — 10.000.—
	в) Дом народног здравља у Крушевцу, смањити са . . . . . — 5.000.—
	д) Дом народног здравља у Петровцу, смањити са . . . . . — 5.000.—
	За довршење зграде Дома народног здравља у Петровцу, смањити са . . . . . — 10.000.— — 45.895.—
2	Издржавање ђачких трпеза итд.
	Субпоз. 2 Здравствена заштита одојчади итд. смањити са . . . . . — 10.000.—
3	Набавка лекова итд.
	Набавка лекова итд. смањује се . . . . . — 25.000.— — 80.895.—
Свега гл. СXXXIV . . . . . — —	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1013 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1013 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1014.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1014.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1014? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1014 већином гласова примљена. Из-

волите чути партију 1015 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1015 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

ГЛАВА СXXXV — ВАРДАРСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи.

А. Лични расходи

Парт. Поз. 1015	Личне принадлежности	
1	Плате — периодске повишице итд.	
	1) Одељење социјалне политике и народног здравља	
	а) Чиновници	
	Субпоз. 5 Виши пристав VI, суму повећати са . . . . . + 4.680.—	
	Субпоз. 7 Код 47 средњих здравствених референата у разврставању место: „1-IV/1” ставити: „1-IV/1-1” место: „2-IV/2” ставити: „1-IV/1, 1-IV/2” место: „3-V” ставити: „5-V” и место: „6-VI” ставити: „4-VI” и повећати са . . . . . + 48.960.—	
	Болничке установе	
	III) Државна болница у Скопљу	
	а) Чиновници	
	Место: „Асистент VII” ставити: „2 асистента VII” и повећати са . . . . . + 16.920.—	
	Место: „4 секундарна лекара VIII” ставити: „3 секундарна лекара VIII” и смањити са . . . . . — 13.560.—	
	Место: „Архивски чиновник X” ставити: „3 архивска чиновника: 1-X-2, 1-X-1, и 1-X” и повећати са . . . . . + 18.000.—	
	б) Чиновнички приправници	
	Субпоз. 2 — 2 чиновничка приправника од X групе у 1 разреду скупшће брисати . . . . . — 27.764.—	
	V) Школа за нудиље у Скопљу	
	а) Чиновници	
	Предвидети ново Директор школе VIII . . . . . + 13.560.— + 60.796.—	
5	Додаци лични и породични	
	Болничке установе	
	III) Државна болница у Скопљу	
	а) Чиновника, лични, повећати са . . . . . + 16.320.—	
	VI) Школа за нудиље у Скопљу	
	Чиновника, лични, повећати са . . . . . + 8.160.— + 24.480.— + 85.276.—	

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1015 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1015 са предложеним амандманом

Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1016 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1016 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
1016

Награде кантрактуалним чиновницима и дневничарима:

Болничке установе

II) Државна болница у Скопљу

Место: „45 дневничара“ ставити: „50 дневничара“ сума остаје иста

Место: „10 дневничара болничара“ ставити: „15 дневничара-болничара“ сума остаје иста.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1016 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1016 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1017.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1017.

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1017? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1017 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1018 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1018 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
1018

Путни, подвозни и селидбени трошкови

I) Одељење социјалне политике итд.

Субноз. 1 Путни и подвозни трошкови итд., смањити са . . . — 13.640.—

Субноз. 3 Накнаде лекарима итд., смањити са . . . — 40.000.— — 53.640.—

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1018 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима. — Не прима.) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1018 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1019 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 1019 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт. Поз.
1019

Управни трошкови:

Болничке установе
II) Државна болница у Скопљу

5 Трошкови исхране болесника итд.

Трошкови исхране болесника, смањити са

— 9.916.—

Свега гл. СXXXV, повећати са

+ 21.720.—

Укупно XVI раздео . . . . .

— —

Потпретседник Војко Чвркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1019 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1019 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена.

Господа народни посланици, пошто је предлог буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља по свима партијама појединачно примљен, објављујем да је цео предлог буџета расхода XVI Раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља примљен. (Бурно плескање.) Прелазимо на претрес у појединостима предлога буџета расхода — XVII раздео — Министарство физичког васпитања народа.

Реч има Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогоић. (Одобравање и плескање код већине.)

Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Josip Rogić: Gospodo narodni poslanici, Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda, kao najmlađe Ministarstvo, započelo je svoj rad u 1932 godini, te je u toku svog postojanja do sada izradilo nekoliko zakona putem Narodnog predstavništva, kao Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju, Zakon o vatrogastvu, Zakon o podizanju domova, kao i potrebite pravilnike za izvršenje ovih zakona. Osim toga zakonodavnog i osim čisto administrativnog rada ovo Ministarstvo je sa materijalnim sretstvima koja su mu bila odobrena po predloženim budžetima do sada, potpomogalo sve naše sportske ustanove, kao i sve ustanove telesnog vaspitanja uopšte, a pogotovu našu najveću nacionalnu telesno-vaspitnu organizaciju: Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije. Osim toga ovo Ministarstvo osim potpomaganja rada i delovanja naših sportskih i drugih organizacija telesnog vaspitanja omogućavalo je takode i održavanje naših reprezentativnih nastupa u inostranstvu. Kao najvažnija priredba te vrste jest nastup naše reprezentacije na XI Olimpijskim igrama prošle godine u Berlinu. Ovo Ministarstvo zajedno sa postojećim našim Olimpijskim odborom omogućilo je dostojnu spremu naših takmičara i možemo ipak da konstatujemo da je na prošloj Olimpijadi u Berlinu naša reprezentacija bolje od svih dosadašnjih u propagandističkom pogledu podigla ugled našeg sporta u inostranstvu.

Medutim, moram ovde odmah konstatovati, da do sada niti kod našeg javnog mišljenja, a ni kod svih merodavnih faktora nije ukazivano gospodo, dovoljno pažnje, niti je bila dovoljno shvaćena važnost onih velikih zadataka, koje ima pred sobom ovo Ministarstvo. Ti najvažniji zadatci izraženi u opštim linijama jesu: telesno, moralno i nacionalno vaspitanje naše omladine, i podizanje sportskog i

viteškog duha kod iste. Imao sam prilike da vidim u stranim državama sa koliko moralnih i materijalnih žrtava unapređuju se ciljevi telesnog vaspitanja naroda, sa koliko interesa, pažnje i rada unapređuje se ova grana nacionalne i državne politike, jer sada u ostalom svetu vlada nepodeljeno mišljenje da je za podizanje, kako rasne, a tako i moralne snage jednoga naroda potrebno što većim radom i što većim materijalnim sretstvima potpomagati razvoj telesnog vaspitanja naroda uopšte.

Svi znaci pokazuju da se je i kod nas u tom pogledu pošlo na bolje, i nadamo se da će ovo pitanje, tj. pitanje pravilnog izvođenja telesnog vaspitanja našeg naroda i naše omladine, naići na punu potporu kako naše javnosti tako i našeg Narodnog predstavništva.

Rad ovog Ministarstva može da se obeleži u dva pravca. Prvo potpomaganje privatne inicijative u svim našim sportskim organizacijama, potpomaganje sokolstva kao i vatrogastva, koje organizacije imaju svoj posebni zakon.

Drugi pravac rada ovog Ministarstva bio bi izvršenje Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju. Ovaj Zakon već postoji kod nas od 1934 god. ali i ako je donesena i Uredba o izvršenju ovoga Zakona ipak vrlo se malo do sada radilo na tom da se ovaj Zakon sprovede u delo. Zapreke koje su u glavnom stajale na putu pravilnom izvršivanju ovoga Zakona jesu mahom materijalne prirode. Ovaj Zakon predviđa nastavu telesnog vaspitanja u prazničnim tečajevima, koji se imaju održavati u celoj zemlji i to u svima varošima, varošicama i seoskim opštinama. Kao takav ovaj Zakon iziskuje i mnogo materijalnih sretstava jer obavezuje sve naše seoske opštine da iz svojih sretstava nabave kako pogodno vežbalište za održavanje nastave, tako i plaćanje nastavnika u tim prazničnim tečajevima. Poznavajući teško finansijsko stanje naših seoskih opština nije se moglo u tom pogledu pokročiti napred, tako te su naredbe zakonodavca u tom pogledu ostale mrtvo slovo na hartiji. Iznimku čine pojedini naši gradovi kao Beograd, Zagreb, Ljubljana i Skoplje, jer se u tom pogledu pokazao priličan napredak i pomenute gradske opštine iz svojih vlastitih sretstava održavaju redovno praznične tečajeve sa našom vanškolskom omladinom od 14 do 20 godina starosti.

Ne treba, mislim, da ističem naročito važnost ovoga Zakona, jer držim da smo svi složni u tome da sa našom omladinom koja se nalazi van škola treba i mora da se nešto učini korisnoga, kako u njihovom sopstvenom interesu, a tako i u interesu same nacije i države. Ne smemo dozvoliti da ta naša omladina koja se regrutira većinom iz seljačkog, malovaroškog i zanatlijskog stanovništva u svojim slobodnim časovima besciljno luta ili pada pod upliv loših i destruktivnih elemenata ulice, već moramo toj omladini putem prazničnih tečajeva, u kojima će se osim vršenja čisto telesne nastave održati korisna i poučna predavanja, stvoriti preduslove za zdravi, normalni, telesni i moralni i nacionalni razvitak.

Za ovako opsežan i veliki zadatak budžet koji se pred vas iznosi, iako je povećan za milion dinara on je ipak i suviše mali da bi u potpunosti i efikasno mogao ostvariti ove zadatke. Ali ipak uprkos tome, Ministarstvo će i sa sadašnjim budžetskim sretstvima u toku ove godine pokrenuti najživlju akciju da se u tom pogledu krene napred i da se pokaže veći zamah rada i veći uspeh nego što se to do sada radilo. Sadašnji budžet pokazuje glavne smernice rada ovog

Ministarstva, a tamo gde su pojedine partije nedovoljne za izvršavanje toga rada dopunio sam sa amandmanima koje ću imati čast predložiti i koji će zajedno sa celim budžetom dati pravu sliku delatnosti ovog resora.

Amandman kojim se traži produženje odredbe § 97 sadašnjeg Finansijskog zakona, i kojim se traži 2,000.000 dinara za izvršenje Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju, jest neophodno potreban u sastavu ovog budžeta, jer na taj način stvoriće se potrebni nastavnički kadar za izvođenje obaveznog telesnog vaspitanja. Što se tiče pak amandmana za osnivanje škole za telesno vaspitanje, kojim se traži suma od 750.000 dinara, radi obrazloženja istog čast mi je navesti samo ovu činjenicu: među svima evropskim zemljama jedino su Jugoslavija i Albanija koje nemaju školu za telesno vaspitanje. Nedovoljna prema naših dosadašnjih nastavnika i učitelja telesnog vaspitanja po srednjim i njima ravnim školama je učinila da se kod nas telesno vaspitanje smatra kao drugorazredno u pogledu vaspitanja naše omladine. I ovo Ministarstvo već dve godine preduzima korake da se ostvari otvaranje te škole, pa smatram da je sada nastupio krajnji momenat da se to pitanje definitivno reši i da se u našoj zemlji otvori škola za telesno vaspitanje iz koje će se regrutovati potreban broj sposobnih nastavnika za telesno vaspitanje, kako u školama, tako isto i u prazničnim tečajevima za našu vanškolsku omladinu, a tako isto i za telesno vaspitanje u našoj vojsci. I ako se ova škola otvori u narednoj budžetskoj godini, onda će biti udaren osnovni kamen za telesno, moralno i nacionalno vaspitanje celokupne naše omladine. Zatim sam tražio amandmanom 300.000 dinara za Sokolsku župu u Skoplju, radi izgradnje stadiona za Pokrajinski sokolski slet, koji će se održati na Vidov-dan ove godine, u okviru velikih svečanosti 25-godišnjice oslobođenja Južne Srbije. Mislim da ne trebam posebno naglašavati veliko nacionalno značenje ove priredbe, tim više, što bi podizanje tog stadiona i posle ovog sleta služilo za izvođenje telesnog vaspitanja naše omladine u Skoplju.

U predloženom budžetu za 1937/38 godinu potkrale su se izvesne greške, tako da na osnovu amandmana koji sam podneo treba da se ovaj predlog budžeta promeni i da glasi:

»U budžetu Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda menja se i glasi:

a) partija 1024: »Stipendije za obrazovanje nastavnika u inostranstvu i usavršavanje lekara u sportskoj medicini dinara 210.000.»

b) partija 1028 poz. 3: »Svi troškovi oko osnivanja i održavanja stručnih tečajeva Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda za obrazovanje nastavnika, instruktora i trenera, specijalnog telesnog vaspitanja, kao i za držanje nastavnika, instruktora i trenera u tim tečajevima dinara 700.000.»

poz. 5: »Uredjenje sportskih vežbališta dinara 850.000.»

c) partija 1029 a: »Razne pomoći savezima, potsavezima, klubovima i društvima Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, za koje nije ranijim partijama i pozicijama dodeljena pomoć za unapređivanje sporta u zemlji, kao i za priređivanje svih takmičenja, davanje potpore klubovima i društvima za održavanje vežbališta, nabavku pribora i sve ostale potrebe, koje Ministar svojim rešenjem odredi:

poz. 1	Savezu skauta Kraljevine Jugoslavije	100.000
poz. 2	Jugoslovenskom zimsko-sportskom savezu	100.000
poz. 3	Za učešće takmičara na Olimpijskim igrama u Tokiu (Japan) 1940 godini	100.000
poz. 4	Jugoslovenskom lakoatlet. savezu	100.000
poz. 5	Streljačkom savezu Kraljevine Jugoslavije	100.000
poz. 6	Jugosloven. veslačkom savezu	100.000
poz. 7	Jugosloven. mačevalačkom savezu	60.000
poz. 8	Jugosloven. nogometnom savezu	30.000
poz. 9	Jugosloven. plivačkom savezu	40.000
poz. 10	Sport klub »Jug« iz Beograda za dovršenje i uređenje zimsko-sportskog doma na Mavrovim hanovima i za podizanje i uređenje veslačkog doma i hangara na Ohridskom jezeru u Ohridu (Vardarska banovina)	200.000
poz. 11	Jahačkom klubu »Sveti Đorđe iz Beograda	50.000
poz. 12	Sportskim savezima, potsavezima, klubovima i društvima na ime pomoći i to klubovima od 5.000—20.000	309.000
		1,259.000

Napominjem da se ovim amandmanom niukoliko ne menja budžetski efekat već u okviru istog izvršene su promene pojedinih pozicija, dok je konačna budžetska cifra ostala ista.

Isto tako čast mi je podneti sledeći amandman u pogledu podizanja reprezentativnog stadiona u Beogradu. Taj amandman glasi: „Na dan 1 aprila 1937 godine osniva se kod Državne hipotekarne banke u Beogradu fond za izgradnju državnog reprezentativnog stadiona u Beogradu, pod imenom: Stadion Njegovog Veličanstva Kralja Petra II“. Ovim fondom upravlja Ministar fizičkog vaspitanja naroda. Gradsko poglavarstvo grada Beograda ustupiće Ministarstvu fizičkog vaspitanja naroda pogodno zemljište na kome se ima izgraditi stadion. Ovlašćuje se Ministar finansija da iz budžetskih rezervnih kredita za budžetsku 1937/38 uplati u Fond kod Državne hipotekarne banke sumu od dinara 5.000.000 kao prvu ratu za ostvarenje izgradnje stadiona. Ministarski savet a na predlog Ministra fizičkog vaspitanja naroda propisace Uredbu sa zakonskom snagom o pribiranjju i uplaćivanju materijalnih sredstava u fond, rukovanju sa istim, kao i o izgradnji i o upravi sa stadionom.”

Beograd kao prestonica naše države nema nikakvog stadiona za održavanje velikih sokolskih i sportskih priredaba, zemaljskih, balkanskih, sveslovenskih, kao i internacionalnih.

U našoj zemlji se često priređuju veliki sportski susreti za Balkan, kao i internacionalne utakmice sportske. A u Beogradu je održan svesokolski slet 1930 godine, na njega je potrošena suma od dinara 8.000.000 i posle priredaba od 15 dana grada od stadiona je prodana, a od sletišta ni pomena nema. To je jedinstven primer neracionalnog gazdovanja. I Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda uspelo je u tome pogledu da se svi stadioni koji se podižu za sokolske sletove održavaju kao stalni. Takav slučaj imademo sa stadionom koji je podignut za sokolski

slet u Zagrebu 1934 g. koji je i danas jedan od najvećih objekata te vrste na Balkanu.

Ali najvažnija po našu državu i naciju jeste činjenica, da će Nj. V. Kralj Petar II postati punoletan 1941 god. i tom prilikom biće priredene velike svečanosti, a predviđa se i Svesokolski slet u okviru tih svečanosti a za takvu jednu svečanost se mora izgraditi stadion koji će služiti i sokolstvu i ostalim priredbama sportskim i biti sposoban da primi velike mase naroda. On se mora izgraditi kao stalni stadion koji će docnije posle njegovog otvaranja služiti za sve svrhe tih vrsti priredaba pa i održavanju Olimpijskih igara.

Tačna suma koliko će trajati izgradnja toga stadiona ne može se predvideti, jer to zavisi od mnogo elemenata. A rad na pripremama i svemu ostalom potrebnom za izgradnju takvog velelepnoeg objekta, mora početi još u toku ove budžetske godine, jer će na taj način pored ostalog novca koji se bude prikupio i država dajući u nekoliko godina ovako manje svote, neće osetiti težinu u svome budžetu, kao kada bi se to pitanje ostavilo samo za 1940 i 1941 godinu. Ujedno propisivanjem Uredbe sa zakonskom snagom učiniće se da sva udruženja i ustanove pod nadzorom Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda u toku 4 i po godine od svojih priredaba izvestan procenat ulažu u taj fond te će se i sa strane sakupiti dovoljno novaca i na vreme za ostvarenje ovako velikog objekta.

Što se tiče predloga budžeta Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda u partijama 1021 i 1022 u pogledu ličnih rashoda, ona je povećana svega za 41.664 dinara prema prošlogodišnjem budžetu.

U pogledu partije 1023 ona je ostala ista kao i lanjske godine.

Partija 1024 za školovanje stipendista povećana je sa 72.000 dinara.

U pogledu materijalnih rashoda u partijama 1025, 1026, 1027 koje iznose 408.200 dinara, smanjenje u toku ove budžetske godine izvršeno je u sumi 24.000 dinara.

Partija 1028 koja nosi naziv: organizacioni i propagandni troškovi, i koja je najvažnija za izvođenje zadataka Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, obzirom na Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju i na održavanje stručnih tečajeva specijalnog telesnog vaspitanja, izvođenje takmičenja srednjoškolskog dana, kao i uređenje sportskih vežbališta. Ukupna suma njena je 3.185.036 din. i ona je u ovoj godini povećana sa 1.081.336 dinara. S ovom svotom i ako je ona još uvek suviše malena, Ministarstvo fizičkog vaspitanja nada se da će u toku budžetske 1937 i 1938 godine dati rezultate kako u pogledu obaveznog telesnog vaspitanja tako i u pogledu specijalnog sportskog rada.

Partija 1029 u svojim dvema pozicijama u sumi od 6.000.000 dinara pretstavlja pomoć Savezu Sokola Kraljevine Jugoslavije na osnovu § 8 Zakona o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije, i poz. 2 u sumi od 600.000 din. pretstavlja pomoć Vatrogasnom savezu Kraljevine Jugoslavije po § 76 i 86 Zakona o organizaciji vatrogastva, te su te pomoći ostale i u ovoj budžetskoj godini iste kao i prošle godine.

Partija 1029a, koja je u prošlogodišnjem budžetu bila partija 1030 a u kojoj su razne pomoći sportskim društvima, povećana je sa svega 9000 dinara i iznosi ukupno 1.539.000 dinara.

Kao što se vidi, gospodo narodni poslanici, povećanje čitavog budžeta prema prošlogodišnjem iznosi 1.000.000 dinara i nadam se da ćete obzirom na velike zadatke koje ima ovo Ministarstvo u pogledu telesnog vaspitanja naše omladine ovo povećanje bez prigovora primiti.

Obavezno telesno vaspitanje. — Organizaciji obaveznog telesnog vaspitanja pridaje se posvuda po svetu sve veći značaj. Prateći napredak vremena i iskustva drugih, mi želimo da opšteljudski ideal zdravlja i snage združimo se realnim potrebama naroda.

U tome smislu stari Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju više nezadovoljava. Upravo čitavo dosadašnje sprovođenje bilo je u stadijumu ispitivanja i sticanja iskustava obzirom na prilike u kojima se taj Zakon imao da primenjuje.

Po ovlaštenju koje nam daje § 96 Finansiskog zakona za 1936/37 godinu izradena je sada nova Uredba o osnivanju i radu prazničnih tečajeva i izvršenju ostalih odredaba Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju. Uredba je izradena na osnovu stečenih iskustava i u duhu stvarnih potreba i mogućnosti.

Glavne karakteristike ove nove Uredbe mogu se rezimirati ovako:

Organizacija obaveznog telesnog vaspitanja omladine sprovodi se od Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, i to preko banovina odnosno srezova i opštinskih uprava koje obrazuju praznične tečajeve za vanškolsku omladinu, kao i od respektivnih Ministarstava koja u svojim resorima imaju škole. Na taj način organizacija je provedena u osnovnim, produžnim, srednjim i stručnim školama, dakle proteže se na sve škole osim Univerziteta.

Ovakvim sistemom organizacije zajemčen je pravilan uticaj i široka pomoć svih opštih upravnih vlasti u sprovođenju zakona i postizanja uspeha kod ogromne većine naše omladine, koja mora da bude najjači izvor snage naše narodne odbrane.

Ovom Uredbom izvršava se sprovođenje Zakona o obaveznoj telesnoj nastavi kroz sve opštine i kroz sve škole u zemlji. Ranija Uredba ograničavala se je samo na gradove koji spadaju pod Zakon o gradskim opštinama i na pojedine sokolske jedinice, uglavnom za vanškolsku omladinu što nije davalo potrebne rezultate a istovremeno nije nosilo odliku jednakosti i bilo je protivno i slovu i duhu zakona.

Ujedno na ovaj način zagarantovana je i dragocena pomoć vojnih organa, kako u pogledu dotacije tečajeva i škola potrebnim vojnim materijalom, tako i u pogledu potrebnog broja specijalnih tehničkih instruktora, uz saradnju starešina kadra naše narodne vojske. Do sada specijalna nastava nije se uopšte izvodila.

Uredbom je detaljno razraden nastavni plan i program rada i data je mogućnost Ministarstvu da otštampa i svoje udžbenike, od kojih će jedan biti u rukama zainteresovanih već do 1 aprila. U pogledu tečajeva za obrazovanje nastavnika telesnog vaspitanja uveren sam da je pronađen najbolji put. Ministarstvu je omogućeno da se sprovedu ovi tečajevi, i time će se postići podizanje naučnog nivoa i ujedinjenje nastave. Nastavnici se biraju iz redova nastavnika osnovnih škola, nastavnika gimnastike, rezervnih oficira vojske i mornarice i iz redova tehničkih članova sportskih i viteških udruženja. U pogledu prava sprovođenja obavezne telesne nastave zasebno, a paralelno sa prazničnim tečajevima, iz-

jednačena su sva udruženja sa ciljevima telesnog vaspitanja, te su dokinute sve eventualne privilegije, davane ranijom Uredbom.

Na koncu, prema do sada stečenom iskustvu, ovom su Uredbom određeni i tehnički propisi za finansiranje i administriranje prazničnih tečajeva, a Ministarstvu fizičkog vaspitanja naroda omogućeno je da prema potrebama i budžetskim mogućnostima pomaže praznične tečajeve i škole kao i sva ona lica koja rade na obaveznom telesnom vaspitanju.

U daljnjem sprovođenju Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju naše omladine naredio sam studiju jednog specijalnog sistema za škole, naročito stručne. Ja sam uveren da će prema ovom planu n.pr. svaki apsolvant učiteljske škole postati jednovremeno i kvalifikovani nastavnik za obavezno telesno vaspitanje i da će steći pravo dobijanja čina rezervnog čaka podoficira, posle služenja u kadru od samo 4—5 meseci, i to eventualno za vreme velikih letnjih raspusta.

Ja očekujem široku pomoć i razumevanje naših nadležnih faktora i celokupne naše javnosti. Ovako shvaćen i sproveden Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju može spremiti našu omladinu i čitavu naciju za zadatke koji nas čekaju i koje nam vreme nameće.

Obzirom na veliku važnost rada područnog mi Ministarstva, kao i na do sada pokazane nedostatke u pogledu organizacije, spremio sam predlog zakona o reorganizaciji Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, i o Upravi telesnog vaspitanja.

Što se tiče same reorganizacije Ministarstva, mišljenja sam da isto treba da bude postavljeno na jednu više stručnu podlogu, a ne kao što je često do sada bio slučaj da se rad Ministarstva kreće u čisto jednom birokratskom opsegu i podeljivanju raznih pomoći. A što se tiče Uprave telesnog vaspitanja, mišljenja sam, da bi trebalo izvršiti koncentraciju rada i to kako u pogledu telesnog vaspitanja naše školske omladine, tako i u pogledu vanškolske omladine. Nastava telesnog vaspitanja u našim školama treba da dobije jedan ozbiljan karakter, i treba da se ista vrši što intenzivnije i planski što stručnije. U pogledu telesnog vaspitanja naše vanškolske omladine; ovo Ministarstvo treba putem svojih organa, ne samo da vrši kontrolu, već i da daje inicijativu kako u pogledu sprovođenja same nastave telesnog vaspitanja, a tako isto inicijativu u pogledu pravilnog razvoja naše omladine u nacionalnom i moralnom pogledu.

Smatrao sam da u pogledu pravilnog razvitka naših sportskih ustanova i telesnog vaspitanja u istima, predložim u projektu zakona takve odredbe, koje će ovome Ministarstvu davati pravo ingerencije u njihov rad tamo gde to državni i nacionalni interesi zahtevaju, kao i tamo, gde to sam ugled našeg sporta traži.

Poštujući privatnu inicijativu i veliki rad i preduzimljivost naših sportskih ustanova oko unapređenja telesnog vaspitanja, nikada nije bila namera ovog Ministarstva da se dira u autonomiju naših sportskih društava i nikada nije bila izražena želja za nekom krutom centralizacijom, već naprotiv svrha je samoga projekta zakona da se dode do jedne korisne koncentracije čitavog rada oko telesnog vaspitanja omladine i do jedne korisne saradnje i koordinacije rada između Ministarstva i pojedinih postojećih sportskih ustanova. Nikakva težnja za nekom

etatizacijom ili dirigovanom sportskom politikom, nije vodila ovo Ministarstvo prilikom stvaranja ovog novog zakona, već jedino želja za postignućem onih idealnih ciljeva našeg nacionalnog vaspitavaija omladine, a ti su: zdrava omladina, viteški snažna, moralno čvrsta, nacionalna svesna jest najjači temelj na kojem treba da se zida budućnost naše Otadžbine.

Molim vas, gospodo narodni poslanici, da izvolite primiti ovaj budžet. (Živo odobravanje i dugotrajno pljeskanje kod većine i povici Živeo!)

Потпретседник Радисав Вучетић: Господо народни посланици, прелазимо на дискусију. Ја ћу вам претходно прочитати листу говорника, да би се господа знала равнати. (Чита листу говорника).

Реч има народни посланик г. Димитрије Мирковић.

Димитрије Мирковић: Господо народни посланици, морам одмах у почетку мога говора да истакнем једну чињеницу, која се ничим не може побити, а то је: да је Влада, подносећи овај буџет Народном претставништву у времену како је то Пословником прописано, омогућила овом Претставништву овако широку и свестрану буџетску дискусију. Ја морам да јој се захвалим на томе, јер је тиме подигла углед овоме Дому, ставила га на ону висину на коју он треба да буде и дала видног доказа да са овим Парламентом жели конструктиван рад. На нама је, господо, сада да прихватимо или одбијемо ову добру намеру Владе.

Овако обилна буџетска дебата, која се већ толики дуги низ година не памти у овом Дому, пружици нам је прилике да се са многим нашим друговима ближе упознамо и да чујемо њихова мишљења о разним питањима и проблемима, који код нас у држави још тако обилно постоје. С друге стране, господо, поставила су се та питања и проблеми у пуној својој стварности и тежини, па ма колико она била болна за све нас.

То је једна од првих заслуга Владе г. др. Милана Стојадиновића, која се сигурно показала либералнија од многих својих претходница. Као што видите, господо, показало се, да се и под овим Уставом и овим скупштинским Пословником, када се хоће, може водити озбиљна и обилна дискусија у овоме Дому.

Дозволите ми, господо народни посланици, да се осврнем мало и на дебату о верификацији мандата заменика Трбића, Драгише Стојадиновића, Миловановића и Арнаутовића. Тих дана слушали смо са овога истога места говорнике са левице, чији су говори садржавали пуно жучних претњи и клеветања. Најбољи говорници и правници са левице покушавали су да нам докажу, како је Влада др. Милана Стојадиновића пропаст и напаст за ову земљу и за све југословенске националисте и унитаристе, како они то себе називају.

Слушајући их, господо народни посланици, питали смо се у чуду, да нисмо случајно ми криви или да нисмо случајно ми правили онако незапамћену опструкцију у овоме Дому. Слушајући их, господо, питали смо се, да нисмо ми ти кривци који смо створили психозу леворверског метка у овоме Дому, да није неко из наших редова пуцао, да нисмо ми ти који смо оптужени, суђени и осуђени.

Али сетимо се, господо, како је било пре доласка на Владу г. др. Стојадиновића. Сетимо се

логора интернираних политичких људи по ћеду појединаца. Сетимо се оних безбројних бомби које су експлодирале на сваком крају наше Отаџбине. Сетимо се оних толиких невиних жртава, које су пале због неразумне политике неодговорних фактора. Сетимо се, господо, онога осећања који је имао хрватски, словеначки и већи део српског народа, једнога од најстрашнијих осећања којег народ може да има а то је, да је роб у својој рођеној уједињеној Отаџбини!

Питамо се ми из Југословенске радикалне заједнице, да нисмо ми кривци што господа са левице онако жучно говоре, а да њихови говори ипак некако празно делују. Да нисмо ми кривци што они данас само говоре у своје име и у име малог броја својих другова у овоме Дому. Да није то срдита немоћ политичара који се у овоме Дому више неће појавити.

Јер, господо народни посланици, надамо се да више неће бити „везивања“ „соло кандидата“ „изборне рачунице“, протекције, а по негде и уцене. Надамо се да неће више бити оног бескрајног антишамбрирања пред вратима појединих утицајних личности, да неће више бити оне неизвесности и свих оних душевних тортуре којима смо, у највећем случају, ми из клуба Ј. Р. З. били понижавани. Од доласка на Владу г. др. Милана Стојадиновића, пита се једино народ — и народ је тај који даје мандат, без приволе икаквих других фактора.

Можда само ми из Радикалне заједнице нисмо у вољи господи са левице. Можда због тога они овако жустро нападају данашњу Владу, јер посланички избори ближе се сваки дан. Ви знате колико је један посланик љубоморан на свој мандат. Због тога су они нервозни и њихови се поступци тек у тој психози могу разумети.

Последњи резултат општинских избора покушавају на сваки начин да претставе као неки фалсификат. Падајући у очајање, не бирајући речи, они нападају оно што се не може нападати, а бране оно што се не може бранити. Али, чињенице као маљ истине стоје, да су ови општински избори спроведени много и много слободније но петомажски, и да је Југословенска радикална заједница лојално признала тамо где је изгубила, као што је истину рекла тамо где је победила.

Не можете ви, господо из опозиције, да умањите стручност и способност г. др. Стојадиновићу. Не можете ви, господо из опозиције, да оспорите националан рад једноме г. др. Корощцу. Не можете, ви, господо из опозиције, да нас убедите да је г. др. Спахо мањи Југословен од ма кога у овоме Дому, и да он живи од свађе Срба и Хрвата.

Годинама и годинама прижељкујемо и ми и ви, господо из опозиције, да г. др. Стојадиновић уђе у Владу и спасе ову земљу неминовне економске катастрофе коме је она ишла. Цео југословенски народ тражио је да се г. др. Стојадиновић прими положаја Министра финансија. И питам вас, господо, када је то он једнога дана постао, зар није пошло све на боље у овој земљи. Немам потребе да хвалим рад г. др. Стојадиновића као Министра финансија, јер ви сте, баш ви из опозиције, имали тада пуно лепих речи о њему. Нећу да хвалим његов рад као Претседника Владе, јер његова дела као сунце зраче и ви никаквим доказима и аргументима несигурним не можете их замрачити. А могу да вам кажем, и ми то сви осе-

ћамо, да је ово тек почетак његовог корисног рада за добро народа и државе.

А да ли треба нешто рећи или додати националном раду г. др. Корошца. Још онда, када се о многим од нас није ни знало или говорило као политичарима, високо се дизао југословенски барјак г. др. Корошца. Он је у истини велики национални радник и несумњиви вођа словеначког народа. Он је био понос југословенски у бив. Аустро-угарској монархији. Он је био стожер око кога су се национални Југословени окупљали. Он је био тај, који је у Бечу усред рата, у аустро-угарском парламенту, дао познату изјаву о југословенству, пуну херојске и мушке храбрости.

А питам вас најзад, господо, да ли сме неко да каже да више воли ову земљу од г. др. Спахе. Када је и у којој прилици показао г. др. Спахо да је мањи Југословен и да мање воли ову земљу од свију нас окупљених у овом Дому? Зар није г. др. Спахо у свима тешким и критичним тренутцима нашег послератног државно-политичког живота, заузимао увек најтеже и најкомпликованије положаје, а желео бих да знам, господо, када г. др. Спахо у опозицији није био лојалан и када је показао да мање воли ову државу од ма кога другог у овом Дому. О његовој стручној економској спреми не треба говорити, јер је она све опште позната.

Да нисте ви југословенски националисти или унитаристи, како се ви то обично називате, да нисте то ви, који живите од свађе Срба и Хрвата.

Југословенска радикална заједница има свој програм и она га стриктно спроводи. Ми знамо шта хоћемо и шта треба корисно у овој земљи да учинимо. Не дозвољавамо да је нико већи Југословен од нас и не дозвољавамо, да и ми који носимо ратна одличја, као и ви, да нам се каже да мање волимо ову земљу, нашу поносну Југославију. Али, господо, ми гласно и јасно кажемо, да смо после ових прошлих општинских избора поносни, што смо претставници већине Срба, Хрвата и Муслимана и то нам нико са левице не може оспорити.

Приликом дискусије о верификацији мандата слушали смо говор неколико правника, који су на основу добро смишљених хипотеза покушали да бране осуђенике и да оспоре правоснажну пресуду. Покушало се на основу једног недочитаног параграфа да оспори надлежност суда, који је судио и пресудио. Ми господо, сматрамо, да је суд био надлежан, да је пресуда донета на основу утврђених чињеница, и да најзад ми нисмо надлежни да ту пресуду одобримо или не одобримо.

Вама господо, из опозиције све што уради Влада г. др. Стојадиновића не ваља. Вама није у вољи што је решено питање земљорадничких дугова. Вама није у вољи што г. др. Стојадиновић добро пласира благајничке записе. Вама није у вољи, што је решено питање Зенице, Бора и петролеума. Вама није у вољи, што је донета Уредба о минималним надницама. Вама није у вољи све што добро и корисно за народ и државу уради Влада г. др. Стојадиновића. И верујте да вас ја разумем, јер били сте на власти и ништа од тога нисте урадили. Али народу југословенском то је добро, и за то добро, народ је дао снажно и јасно признање на последњим општинским изборима г. др. Милану Стојадиновићу, који су

сигурно слободнији били но петوماјски избори, које сте ви, господо, са левице спроводили.

Ја знам, како би се многи са левице радовали, када би г. др. Стојадиновић, г. др. Корошец и г. др. Спахо грешили у свом раду, па ма то било и на штету целог народа. Ја знам, како би се они радовали у својој души, па ма какве фаталне и катастрофалне последице то донело. Али, на жалост, господо са левице, рад Владе Југословенске радикалне заједнице креће се у корисном и добром правцу по народ и државу. Немате, господо, речитости да нас убедите у некорисан и штетан рад Владе г. др. Стојадиновића. Ви немате аргументе, а ваша речитост је слаба да обори факта, која пред очима свију нас стоје.

Осврнимо се, господо, око нас, и погледајмо како је у другим земљама, како европским тако и целог осталог света. На све стране пољуљане су најстарије и најсветије традиције народа. Братоубилачки ратови воде се без милости. Диктатуре ничу. Свађа на све стране и ми се питамо, зар у том општем хаосу код нас није боље. Ми имамо мира у земљи. Ми имамо задовољан народ. Ми имамо родну годину, ми имамо добре цене за сељачке производе, ми имамо добар рад Владе г. др. Стојадиновића, како у економском тако и у политичком погледу. Никаквим говорима, господо из опозиције, ви не можете да побијете те чињенице. У народу вас нико не слуша, нити вам ко верује, а ми овде у Скупштини приморани смо да вас слушамо, али ми се добро познајемо, јер што рече један од говорника из опозиције, на једну упадицу упућену њему поводом једнога говора против Владе г. др. Стојадиновића, „ја, господо, из начелности говорим против Владе.“

Господо народни посланици, дозволите ми сада, да се осврнем на ову садашњу буџетску дебату, која се већ више дана води у овом Дому.

Главно питање, о коме се понајвише дискутовало ових дана, како у начелној тако и у специјалној дебати, питање о коме сваки говорник је бар по нешто рекао, било је хрватско питање. Ја нисам од оних, који за себе могу да кажу да је стручњак у томе питању, али дозволите ми, да као обичан човек из народа проговорим и ја неколико речи о том питању, за које, молим, да сматрате као моје лично мишљење.

Одмах морам да истакнем, да ја нисам стекао убеђење да се суштина хрватског питања састоји у томе, да Хрвати ову и овакву државу неће. Ако се пође од такве погрешне претпоставке, разуме се, да и закључци неће бити без погрешке. Ја верујем и убеђен сам у то, да Хрвати желе и воле ову државу, можда још и мало већу. Стављајући хрватско питање на ту основу оно онда добија сасвим други облик и то облик нашег унутрашњег државног уређења.

Господо народни посланици, факат је да Хрвати нису задовољни са данашњим унутрашњим уређењем наше државе, а томе могу додати још и то, да и много Срба није задовољно са унутрашњим уређењем данашње наше земље. Хрвати су у том питању израдили своје посебно опште мишљење, које се претворило у читав народни покрет, док ми Срби овако појединачно то своје незадовољство изражавамо.

Морамо признати отворено и јасно, да Хрвати нису задовољни у данашњој нашој заједници. Они се, хтели ми то или не, не осећају равноправ-

ним и једнакоправним. Ако желимо да консолидујемо наше унутарње прилике ми морамо да исправимо та њихова осећања, а оно се може и једино исправити на тај начин, ако им се призна њихова индивидуалност коју они траже. Мора се признати, господо, да Хрвати имају своје посебне карактеристике, као што их и ми Срби имамо. Не чудимо се томе, господо, када смо кроз толико векова живели раздвојени, развијајући се под разним и посебним околностима.

Хрвати неће унитаристички уређену државу. За њих је унитаристички експеримент показао тако рђаве резултате да они траже његову промену по сваку цену, а зато се ипак са нама осећају као једна државна и политичка заједница. Та се наша заједница оснива на крвној сродности, на нашим историјским тежњама, на једној историјској мисији, али разуме се са својим посебним карактеристикама.

Много је времена и борбе требало Хрватима док су извојевали да им данас свако признаје да хрватско питање постоји у свој својој озбиљности. И баш зато, што сви данас признају да то хрватско питање постоји, оно се мора решити и то у врло скорој будућности. Психоза за споразум створена је. Споразуму треба приступити искрено, поштено и смело тако, да би народно државни живот био уређен онако како ће најбоље одговарати интересима његовим.

Сви ми данас увиђамо, да је хрватско питање наше државно питање. Сви ми данас верујемо, да је то најпрече питање које се треба решити у оквиру ове наше државе. Ми, нажалост, морамо многе реформе наше привреде и разних социјалних питања у позадину да ставимо. Решавању свих тих питања не можемо приступити пре но што решимо хрватско питање. Никаква демократизација нашег политичког живота не може се стварно обновити и ефикасно увести у наш политички живот пре него што се задовоље основни захтеви Хрвата.

А ја могу да вам кажем, господо народни посланици, да је срећа за нашу земљу, што се баш данас налазимо пред дефинитивним решењем хрватског питања, јер на челу ове земље нашли су се достојни државници који ће умети да наше разне народне силе и менталитете доведу у склад са захтевима наше заједнице и да доведу ову земљу до пуне сагласности у духу политичког, искреног и широкогрудог југословенства. Ја верујем да ће Влада г. др. Стојадиновића решити то болно и тешко питање, као што је решила и многа друга постављена питања и то само онако, како интереси наше државе и нације захтевају.

Друго питање, о коме се је у овом Дому тако много дискутовало, било је питање југословенског национализма. Чудно звучи кад изговорим ту реч југословенски национализам, али вас уверавам, господо, да је чудно звучало и у нашим ушима, онда када сте ви, господо са леве стране, онако патетично и достојанствено говорили о југословенском национализму. Питали смо се у чуду ми са деснице, зар је потребно уверавати нас и убеђивати нас у југословенски патриотизам. Има ли кога у овоме Дому, да није југословенски националиста, па ипак да Србин буде Србин, да Хрват буде Хрват, да Словенац буде Словенац. Ми сматрамо да Југословенство, наш велики идеал прошлости а стварност садашњице, не тре-

ба да буде трговачки патент и привилегија ма кога политичара.

Југославија није својина само извесних политичара, њу су створиле и за њу се жртвовале генерације. Југославија је једина нада, једини основ живота и свих будућих генерација нашега народа. Југославија је историјска стварност и императив југословенске нације. Југославија је судбина јужних Словена на Балкану и југо-истоку Европе. Ко хоће и ко мисли да дискутује о таквој Југославији, ко такне у њу и њено јединство, тај мора неминовно да наиђе на непробојан бедем националног фронта југословенске нације.

Ми смо свесни да је Југославија извојевана највећим жртвама и напорима наших најбољих синова. Народна јединство није посао једне Владе већ посао генерација. Огромне жртве положене су на олтар слободе ослобођене и уједињене Југославије. Југославија је резултат једне циновске борбе, која је била условљена само у једној високој бескомпромисној националној свести онога дела нашега народа који је водио и предводио ослободилачку борбу. Ти ратови нису вођени само за ослобођење Срба, него и свих Јужних Словена. Два су царства морала бити уништена, да би дошло до уједињења Срба, Хрвата и Словенаца. Два су царства сломљена огромном моралном снагом, физичким напорима и жртвама каквих примера нема у историји борби народа за ослобођење и уједињење. Југославија и државно народно јединство су највеће добро и највећа светиња свих нас Југословена, па били они са леве или деснице. Ми сматрамо да је југословенство свеопште наше и да се о њему у овоме Дому не би требало дискутовати.

Господо народни посланици, треће питање о коме се у овоме Дому тако свестрано дискутовало било је питање слободе и демократије. Приговори са леве стране били су, да у овој земљи нема нити слободе, нити праве демократије; да се лични режим и даље води и да се обећања која је Влада дала у својој декларацији још нису испунила.

Али, господо, будимо искрени, и дајмо себи мало труда, па погледајмо мало око себе, па да видимо да се читава Европа и цео свет још увек налази у хаосу после Светског рата. Наша држава у том пуном хаосу може се још сматрати као једна од најсрећнијих. Док у неким земљама видимо диктаторске режиме, у другој бољшевизам, у трећој грађански рат, а у неким уздрману демократију, — докле ми мирним и сигурним кораком идемо ка сређивању наших унутарњих прилика и ка пуној демократији.

Упркос свим тим тешкоћама и невољама, наша је држава још увек економски и социјално на висини. Наш привредни живот тече у видном знаку економског побољшања. Разбуктале политичке страсти нису више заострене онако како су биле раније. Па да ли се, господо, све то може постићи, а да нема оне слободе и демократије коју народ захтева. Сетите се у каквом је хаосу ова земља била до недавно. Сетите се у каквом је политичком хаосу била, када у овој земљи није било слободе и демократије. Нема напретка једном народу без слободе и демократије. Данас се подједнако води рачуна како о малом и ситном човеку, трговцу, занатлији и индустријалцу — тако исто подједнако о раднику и сељаку. И ма колико се ви, господо са леве стране, трудили, да ума-

ните вредност ове истине, она се не да сакрити, јер је ту пред нашим очима.

Данас се, господо, на свима странама слободно зборише, политичких прогањања нема, а слобода штампе је већа. Па зар то није слобода и демократија, да ли сте имали тога пре доласка на владу г. др. Стојадиновића.

Зар није успео покушај Владе г. др. Стојадиновића да поврати нормалан живот нашем Парламенту. Није било лако после прошлогodiшње психозе утрти пут нашем нормалном политичком животу у Парламенту. И баш током ове буџетске дискусије сви смо се уверили, да је тај покушај успео, и да је овај Парламенат способан за рад и да он може одговорити великим задатцима које народ и држава од њега очекују. Ми сви видимо и осећамо, да та тежња за нормализацијом политичког живота све више побеђује у овом Парламенту, интересовање народних посланика за дискусију све је веће а опозиција на достојној висини.

Замера се Влади да у остварењу слободног политичког живота и завођењу пуне демократије иде сувише лаганим темпом, и да се још није дало народу оно, што он од Владе очекује и оно што је Влада обећала. Али, господо, лако је критиковати. Сетите се оних тешких времена, сетите се оног политичког хаоса, који је владао пре доласка на Владу г. др. Стојадиновића, сетите се оне тешке економске кризе — па тек онда цените. Ја лично сматрам да је паметно што се у том правцу иде поступно и опрезно. Очевидно је ипак и најоштријим критичарима да се прилике сређују. Мора се лојално признати, да се наше унутрашње прилике сређују, и да су већ сређене у таквој мери, да нема више опасности за темеље наше државе. Основна питања нашег народног јединства не постављају се више у онако трагичној форми како је то до недавно било. Мора се признати да односи са браћом Хрватима из дана у дан бивају све бољи и искренији.

Ја нећу да улазим у питање састанка г. др. Стојадиновића са г. др. Мачеком, али констатујем тај факат и сматрам да је он један велики корак ближе ка споразуму са Хрватима. Г. др. Мачек данас има једно јасно и одређено гледиште на народно јединство и целину државе, иако се ми данас од њега разликујемо, то је само у начелу наше унутарње државне управе. Данас се о хрватском питању може разговарати мирно и хладно. До недавно то се сматрало издајством. Нестало је оне нервозе која је по том питању владала и данас се у том питању имају тачно израђена гледишта и о њима се може јавно и отворено дискутовати. Дозволите ми, господо, да вам кажем да је то све заслуга демократије и слободе, коју данас имамо, и да је заслуга демократије и слободе и то, што се дошло до мирних односа у нашој држави и што се дошло до једне атмосфере трпеливости.

Господо народни посланици, о четвртном питању, можда најважнијем питању, у овом се Дому врло мало говорило, а то је питање привредно-економско. Дозволићете ми да вам укратко неколико речи о томе речем.

За сређивање наших економских и привредних прилика у земљи потребно је несумњиво да се прво среди наши унутарњи односи, јер су то предуслови за напредак у овом другом-економском правцу. Па

и на овоме путу данас се виде велики резултати рада г. др. Милана Стојадиновића. Ви знате каква је економска и привредна депресија владала у нашој земљи до недавна. Светска криза оставила је несумњиво дубок траг на наше економске прилике. Међутим, господо, да се свакад радило онако како то народни интереси захтевају, ја верујем да светска криза не би тако тешко и осетно погодила нашу земљу. Доласком на владу г. др. Милана Стојадиновића трговинска политика добија свој реални облик. Такав рад морао је донети побољшање економских прилика. Последице трговинских уговора са иностранством осећају се на све стране. Цене земљорадничким производима достижу висину, да сељак може осетити благотворне последице свога зноја и труда. Јавни радови на све стране наше државе изводе се. Бор и Зеница стоје као круна тога успеха.

Ето то је рад и резултат једне добро смишљене и паметне трговинске и привредне политике, која иде једино за тим да економске прилике у нашој земљи поправи.

Морамо сви признати да доласком на владу г. др. Стојадиновића настаје један нов покрет на боље, не само у политичком животу, него и у економском, настаје једна нова ера, једно ново време. Данас се јасно оцртава разлика између онога што је било и онога што је данас. Нема сумње више, да је велика добит за државу и народ, што се један човек способности и вредности др. Милана Стојадиновића налази на његовом челу.

Господо народни посланици, пошто сам вам у неколико црта говорио о општим политичким и привредним приликама наше земље, дозволите ми да пређем на предмет који се пред нама налази, на предлог буџета Министарства за физичко васпитање, који је на дневном реду.

Министарство за физичко васпитање створено је године 1931 са задатком да ради и помаже физичко васпитање наше омладине, спрема млађе генерације за здрав и снажан живот, изграђује карактере, организује и спроводи предвојничку обуку омладине са села и града. Али, пре него што би се упустио у разматрање тога предмета, дозволите ми да у неколико у општим цртама изнесем како гледам на данашњу нашу омладину и на данашњу нашу интелигенцију.

Само нација жарко одушевљене омладине може да гледа сигурно у будућност. Вера омладине мора да је вера једног динамичног национализма. Не смемо допустити да омладина буде заражена превратним и деструктивним пропагандама. Омладини се мора дати колективна мисао живота, развити у њој осећај за заједницу, смисао за ред, дисциплину, срчаност и херојство. Омладини треба поставити за идеал човека хероја, који презире материјални интерес и служи својој земљи и нацији из идеалистичких побуда.

Наша интелигенција, нарочито она факултетска, која је стекла дипломе на разним универзитетима, у историји нашег народа и народних борби није никад била тако бедна, стидна, себична у суштини анационална а и антисоцијална као што је ова данашња. Наш народ међутим научио је да га његова интелигенција води, бодри, да га просвећује и упућује да јуначки заступа његов национални интерес и социјалну правду према свакоме и у сваком случају.

У великим данима за ослобођење и уједињење, интелигенција је била свуда прва пред народом и за његову брешнију и бољу будућност, она се храбро и пожртвовано борила свим сретствима и на свима местима.

Данашња наша интелигенција у највећем броју сасвим је друкчија. Она је постала и социјално и политички лабава и највише је њена заслуга што је данашња наша омладина поцепана, без националног одушевљења без чега нема истинског и народног и друштвеног реда. Нашој данашњој омладини треба да буде пример она некада национална интелигенција, која је тако успешно водила и борила се у свим ратовима за ослобођење и уједињење наше нације.

Када сам вам у општим цртама изложио у каквом се стању налази данашња омладина, пред вама ће се одмах појавити истина од колике је важности ово Министарство, јер ту омладину, данас из тога хаоса, може само својим радом да спасе Министарство за физичко васпитање народа. Није циљ овоме Министарству само физичко васпитање народа него му је исто тако циљ можда и важнији, васпитање омладине у националном духу, изграђивање чврстих карактера по примеру наше предратне омладине.

Међутим, Министарство од свога постојања до данас и поред добре воље, због недовољних кредита, није могло дати друге резултате до законодавни рад на једној страни, а на другој страни новчану помоћ, која је давана приватним и полуприватним организацијама. Ипак Министарство је до сада простудирало резултате свих постојећих организација, и ја мислим да је већ утврдило своје гледиште на битност њихових постојања. Данас је јасно, да циљ тога Министарства није само телесно васпитање, него и духовно. Наука је одавно утврдила, да је напредак и назадак једне државе у тесној вези са напретком и назадом њене омладине.

Како је пак наша држава за последњих 19 година обраћала пажњу нашој омладини, најбољи нам је доказ то, што сам вам мало пре рекао и што видим да сте сви ви у овоме Дому са мном сагласни. Могу да вам кажем само то, да је одавно утврђена чињеница, да се преко телесног васпитања изграђују најбољи карактери. Омладина која се васпитава у спортском и витешком духу није левичарски настројена и бољшевирирана, она је национална и на њу, ту спортску омладину — држава може рачунати у сваком тренутку.

Спорт и телесно васпитање дају битно обедежје једном народу, јер развијају снагу и отпорност појединаца, развијају снагу и отпорност целе расе и на тај начин је чине продуктивнијом и привредно економски јачом. Осим тога, спорт и телесно васпитање имају један дубоки утицај на психологију једнога народа; спорт и телесно васпитање развијају у појединцу смисао за народну заједницу и за његове обавезе и дужности према тој заједници. Наша раса је по својој конституцији чврста и жилава, те према томе може да да ванредан спортски и атлетски материјал. Што се пак тиче тога да се до сада нисмо истицали на међународним сусретима разлог је у главном тај, што прошлост није била онако наклоњена према југословенском народу као што је то била према већини европских народа. Ми смо тек пре 19 година успели да стекнемо своју државу и да станемо на

своје сопствене ноге. Ми се тек од пре 19 година можемо правилно и несметано да развијамо у нашој уједињеној и слободној држави. Ова је чињеница била пресудна и по предратни развитак спорта и телесног развијања нашег народа, јер су се све наше снаге морале да сконцентришу за постигнуће свог највишег циља слободе и уједињења. Тек по свршетку Светског рата и нашем уједињењу, почело се мислити и приступило се решавању проблема физичког васпитања нашег народа.

У ту сврху крајем 1933 године донесен је Закон о обавезном телесном васпитању омладине као прво и најмоћније сретство за спровођење телесног, моралног и националног подизања омладине. Овим законом уведена је обавезна настава телесног васпитања за сву мушку и женску омладину Краљевине Југославије у свима школама, а за сву омладину ван школе од довршене основне школе до навршене 20 године. У вези са тим законом очекујемо да ће се у најскорије време и студентима универзитета пружити већа могућност слободног бављења спортом и телесним васпитањем.

Обавеза телесног васпитања за омладину ван школе изводи се: 1) у празничним течајевима и 2) у соколским друштвима, четима, удружењима и установама којима је циљ телесно васпитање народа. Након три године оваквог рада ми данас већ имамо лепе резултате, тако да у свима градовима постоје посебни отсеци, који се искључиво старају о извођењу обавезног телесног васпитања, а наскоро ће и сеоске општине почети са одржавањем празничних течајева, а који рад за сада врше у доста случајева са успехом соколске чете.

Али да би се овај закон могао у целости оживотворити неопходно је потребно у првом реду оснивање једне школе за физичко васпитање, из које ће излазити квалификовани наставници телесног вежбања и стручни тренери. Та потреба се већ дуго осећа јер код нас још увек влада велика оскудица у квалификованим наставницима. Из те школе треба да излазе младе способне силе које ће да сирову снагу нашег народа култивишу за опште добро путем школа и празничних течајева, затим војске, соколских, спортских и витешких организација. Ми и Албанија смо једине земље у Европи које немају школу за физичко васпитање.

Али још један важан проблем који Министарство за физичко васпитање треба да реши, јесте проблем помањкања вежбалишта, пливалишта, игралишта и других спортских објеката. Без тога се не може замислити прави напредак нашег спорта и физичког васпитања уопште. Због тога је неопходно потребно и да држава пружи руку помоћницу онде где престаје моћ приватне иницијативе.

Потребно је да свака општинска управа, било сеоска било среска, има своја стална вежбалишта и да их стави Министарству на расположење.

У бановинским местима треба подићи стадионе који би одговарали њиховим потребама.

У Београду, у сарадњи државе и општине, требало би подићи репрезентативни стадион, који би био изграђен по најмодернијим принципима и у толикој величини да се на њему могу одржавати Балканске игре, Свесловенске игре, олимпијаде, као и велике међународне утакмице у свима грамама спорта. Исто тако да се ту могу одржавати Свесоколски слетови, соколска такмичења, јавне вежбе стила итд.

Подизањем стадиона у Београду, ми би били избрисани из списка, да смо једина држава у Европи, која нема репрезентативног стадиона.

Спорт као врло важан фактор у физичком васпитању наше омладине заслужује пуну помоћ државе. Законом о спортским и витешким организацијама предвиђена је помоћ спорту од стране државних, самоуправних, санитетских и хигијенских установа, чиме ће и здравствени надзор у спорту бити обезбеђен. Данас је непобитна чињеница, да су спортске и витешке организације моћно сретство у изградњи државе у националном, социјалном и привредном погледу, па их зато држава треба и да помогне.

Тек онда кад буде отпочела рад школа за физичко васпитање, тек онда кад буду изграђена вежбалишта, стадиони и спортски паркови, биће учињене све предрадње за оживотворење главног задатка тј. спровођење у живот Закона о обавезном телесном васпитању. Тек тада ће се извршити препород нашег народа у смеру духовне и физичке регенерације и тиме постићи коначни циљ телесног васпитања, а тај је: створити здраве и снажне грађане, који ће знати чувати, одбранили и обезбедити будући напредак наше отаџбине и спремити омладину за одбрану отаџбине.

У савременом добу, у данашњим политичким, економским и социјалним условима живота — спортови и физичко васпитање су моћан фактор за заштиту виталних интереса државне заједнице.

Први и главни разлог који говори за физичко васпитање омладине јесте подизање наше одбранбене снаге. Министарство војске и морнарице сигурно располаже са тачним подацима о броју, способности и неспособности регрута једне генерације и код нас и у појединим страним државама. Из тих података јасно данас бива, да тај процент зависи од здравља једног народа — односно од свих оних мера које су предузете да се то здравље одржи и ојача. Сигурно ту долази као један важан фактор и можда одлучан чиниоц, — физичко васпитање које према утврђеном програму кроз године, од малена па до старости, телесним вежбањем ојачава људски организам, чини га снажнијим и отпорнијим за рад и напоре. Главни и изванредни физички напор једнога народа настаје у рату. И тако брунући се за тело и здравље наших грађана, ми се бринемо и за нашу војску и појачавамо њену бојну способност, и зато данас се нико не сме чудити ако послови војничког карактера заузимају један знатан део у васпитању омладине.

Физичким васпитањем се не само подиже национална снага једне државе већ се увидело да се помоћу спорта може и најбоље популарисати једна земља. Вредност једног народа данас се цени према његовом напредовању у спорту.

Улога спорта на међународном терену је огромна. Преко спорта народи се приближују и поштују. Кроз спорт једна држава чини најефикаснију пропаганду своје земље. Спорт је данас факат. Он загрева данашњег човека, струји кроз масе, кроз народе, кроз цео свет. И наравно због тога савремени људи цене поједине државе и народе и за њих сазнају и са њима се упознају преко спорта, преко његових успеха на спортским такмичењима.

Али путем спорта се не снажи само тело већ и дух. У разним такмичењима у којима треба са-

владати разне препреке, мора се имати одлучности, проницљивости, одважности, брзо се решавати, још брже изводити одлуке и најпосле треба имати иницијативе, а после, не треба се занети успехом и не клонити духом због пораза. Признати отворено и часно успех свога противника и васпитати себе тако, да се и туђем успеху можемо радовати.

Ето то је у општим потезима оно што се у свету мисли о спортовима и телесном васпитању и шта се од њега очекује. А сада ћу се у неколико речи осврнути на то шта су поједине државе учиниле за спорт и физичко васпитање своје нације, тј. како су примениле своја схватања о корисности и потребама телесног васпитања.

У Бугарској је обавезно телесно васпитање омладине и буџет износи око 10 милиона динара, мада је Бугарска двапут мања земља од нас. Бугари иначе имају великог успеха у спорту. Држава је изградила огроман стадион од бетона у Софији, на коме се вежба омладина и на коме наступају бугарски „јунаци“ и њихови гимнастичари.

Румунија је у том погледу отишла још даље. У Букурешту се налази још лепши и импозантнији стадион подигнут заслугама Њ. В. Краља Карола. Спроведено је обавезно васпитање омладине, постоји висока школа за физичко васпитање и буџет износи преко 100 милиона леја.

Од свих балканских земаља Грчка је најнапреднија у спорту. Она је првак на балканским лако-атлетским такмичењима. Физичко васпитање омладине је обавезно. А у сред Атине саграђен је огроман стадион, сав од белог мермера, дар једног богатог Американца пореклом Грка. Држава великим новчаним средствима помаже спорт.

Пољска заузимањем пок. Маршала Пилсудског, изградила је поред Варшаве читаво насеље у коме се налази централни институт за физичко васпитање. У Пољској је обавезно физичко васпитање омладине. Прошлогодишњи буџет Државног завода за физичко васпитање и војну припрему износи 63 милиона динара. По партијама буџет је расподељен овако: Инструктори и течајеви 30 милиона; материјални издаци на инвестиције 16 милиона; за путовање надзорника спортова 6,000.000; на разне плате 5,000.000; за организацију физичког васпитања и пропаганде 2,000.000; а за издржавање школа за физичко васпитање 4,000.000 динара. Сем тога од 1927 до 1933 год. Пољска је утрошила за телесно васпитање 300,000.000 дин. ванредног кредита.

Турска је претпрошле године жртвовала само за подизање Газијевог института за физичко васпитање и стадион око 130,000.000 дин. Република Турска даје огромне суме за предвојничку обуку коју спроводи кроз телесно обавезно васпитање.

Предвојничка омладинска обука заведена је у Турској по наређењу Министра просвете у свима средњим школама. Инструктори ће бити активни официри, који ће два пута недељно држати предавања из следећих предмета: ношење оружја; управљање тенковима и војничким аутомобилима; маршовање; нега рањених и заштита од гасова. Предавања ће посећивати и мушки и женски ученици.

Донета је одлука да се у аустријским школама заведе интензивна претходна војна обука. Ученици ће бити подучавани у руковању пољском телеграфом, снабдевен маскама против гасова, у пуној ратној опреми. Поред тога ученици и професори посећиваће посебне стрелачке курсеве.

Ја не бих могао да набројим и за неколико сати оно што је учинила Немачка, Русија, Италија, Енглеска, Француска, Скандинавске државе, Америка, и остале културне државе на пољу телесног васпитања омладине. Тамо постоје специјални спортски лекари, професори, педагози. Они прате и проучавају спорт и пишу огромне научне расправе, о утицају спорта на појединца, породицу, друштво и државу. У тим земљама држава и самоуправа пружају свеколику помоћ спорту давањем земљишта, потпором новцем и у безброј других видова. А код нас? Не могу да завршим ова своја излагања а да се још једном не осврнем на једно питање које доминира овим Министарством, а то је питање предвојничке обуке омладине.

Одмах после Светскога рата државе које су тај рат изгубиле почеле су да посвећују све већу пажњу телесном васпитању своје младежи, логотомо зато што им је био ограничен број војника у сталноме кадру. С друге стране пак Светски рат показао је да одбранбена способност једнога народа и његова витална моћ, не зависи само од добро организоване и модерно отпремљене војске него још у већој мери од здравља и отпорности омладине старца и жена који за време оружаног сукоба воде тако звани економски рат, који заправо одлучује о успеху на фронту. (А да не говоримо овде о улози позадине фронта за време будућег рата). Завидни успеси побеђених на пољу телесног васпитања озбиљно су забринули и остале државе, па су и оне прибегле тим истим сретствима. Сво старање савремених држава за телесно васпитање своје омладине има свој корен у страху од будућег рата.

Док се тако у другим земљама мисли, код нас напротив у последње време шире се гласови, да треба Министарство за физичко васпитање народа укинути. Такове гласове могу да шире само она лица која не схватају савремене потребе једнога народа и која не знају који су данас битни услови за његов опстанак у овом свету — пуном непријатеља. Данас кад друге државе повећавају редовне буџетске издате за телесно васпитање и спорт и жртвују огромне суме ванредних кредита у исте сврхе, мислим да је илузорно говорити о укидању једне такве установе као што је Министарство за физичко васпитање народа.

Укидањем Министарства значило би код нас пропаст телесног васпитања и спорта и морално пропадање омладине. У данашње време треба Министарству за физичко васпитање народа не само повећати кредите за спровођење његових циљева који ће бити од користи за све нас, — него оно треба и свестране моралне потпоре и сарадње свих меродавних фактора, а нарочито Врховне државне управе. Не смемо се плашити издатака које правимо за телесно васпитање. Све што смо утрошили за исто, добро је известиран капитал. Често се чује, да је много важније од телесног васпитања старање за болнице и амбуланте; — а ја вам кажем, постарајте се за довољан број хигијенских вежбалица и вежбаоница, натерајте тамо нашу омладину, дајте им стручних васпитача који ће их телесно јачати, па нам онда неће требати ни толико болница ни толико амбуланта.

Имајући пуно поверење у рад Краљевске владе и Министра за физичко васпитање г. др. Рогиха, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Потпретседник Радисав Вучетић: Реч има народни посланик г. Албин Коман у име групе Клуба Ј.Н.С.

Albin Koman: Gospodo narodni poslanici, hteo sam da uzmem reč u pretresu budžeta Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda, želeći da kažem po koju o sokolstvu uopšte, o njegovim zadacima i njegovoj visokoj misiji, a ujedno i o šikanama i progonstvima, kojima je ono izloženo, osobito kod nas u Dravskoj banovini.

Gospodo narodni poslanici, u sokolstvu je skoncentrisana pozitivno stvarajuća delatnost svih slovenskih naroda, koji su svesni svoje misije u kulturnom životu celoga sveta.

Bez sokolskog bratstva, koje udaljuje od nas sve ono što podvaja i krši naše snage i organizuje i ujedinjuje sve ono što udružuje i jača, ne možemo danas da sebi pretstavimo put do konačnih ciljeva Slovenstva.

Svesni da smo mi Jugosloveni, pa bio nam zavicađ gdegod u svetu, sastavni i bitni deo velike slovenske sokolske porodice, imamo u toj svesti neiscrpan izvor svojih fizičkih i moralnih snaga.

Naši ideali pravice i istine ulivaju nam ubednje, da svaku nepravdu mora da stigne zaslužena kazna i da će čiste i pobedonosne sokolske zastave povesti nas Slovene na čelo svih naroda sveta.

Gospodo narodni poslanici, naši zadatci stoje jasno pred nama. Tu nema ni promišljanja ni kolebanja ni kompromisa! Mi hoćemo mnogo, mi hoćemo sve što može da postigne čovečija snaga svima naporima svog duhovnog i telesnog zdravlja, pa smo uvereni da je baš zbog toga Sokolstvo neophodno potrebno narodu kao celini.

Jer, ko pravilno shvata Sokolstvo, taj se bez ustezanja podređuje njegovim uzvišenim zadacima, taj nesebično služi Sokolstvu, znajući da time služi nacionalnoj kulturi u najširem značenju te reči. On mu daje sebe samog, celo svoje biće, da bogatstvo svoga, sopstvenim nastojanjem stečenog i očuvanog zdravlja obogaćuje narod, čiji je on član.

U takvom radu i takvim žrtvovanjem, gospodo poslanici, izživljava se sokolski duh. Ovaj duh treba da pročisti svako parčence naše Otadžbine.

Ovaj duh slovenskog sokolskog bratstva, ovaj duh mladosti, svežine, borbenosti i radinosti treba da obujme našu celu otadžbinu i podigne je do one veličine i slave, koja joj pripada po svim njenim uslovima među narodima sveta.

Ovo hoćemo! Da ovo hoće, to je poziv jugoslovenskog Sokolstva u čiju neoborivu snagu treba da veruje cela naša otadžbina, pa da ostane blagoslovena i pobednička u odbrani naše nacionalne i državne slobode.

Gospodo narodni poslanici, znajući šta je Sokolstvo, kojim uzvišenim ciljevima ono služi, moramo opravdano da se čudimo, otkuda toliko otrovne mržnje i toliko protivnosti prema Sokolstvu.

Šta sve mora da podnosi Sokolstvo kod nas u Dravskoj banovini, kakvim je napadajima ono izloženo i kako su progonjeni kod nas sokolski radnici, delomice već smo izneli u načelnom pretresu.

Poznata vam je, gospodo, okružnica Ministra policije kojom se jugoslovensko Sokolstvo postavlja pod policijski nadzor i to ono Sokolstvo kome stoji na čelu Nj. V. Kralj Petar II!

Poznato vam je, da se Sokol optužuje, u toj okružnici, zbog tobožnjih veza sa komunističkim

zaverama. Kakve dokaze ima Ministarstvo unutrašnjih poslova, da može izdavati takve raspise i tako otkrivljavati Sokolstvo.

Kad Ministarstvo unutrašnjih poslova postavlja takve tvrdnje, može li biti na čelu Sokolstva Nj. V. Kralj?

Može li sa Sokolstvom saradivati vojska? Može li Kraljevska vlada pod ovakvim uslovima davati državnu potporu takvoj organizaciji, koja sprema, prema raspisu Ministarstva unutrašnjih poslova, prevrat u državi?

Je li Ministarstvo unutrašnjih poslova svesno kakve posledice može imati takav raspis, koji bazira na kakvoj denuncijaciji i slično.

Može se desiti, da se nađe po koja glava i među Sokolima, može se desiti da uđe u sokolske redove i po kakav komunista prema naređenju svog vodstva, da bi rasturio sokolske redove — sve to priznajem, ali ne mogu se ovakve stvari generalisati na užrb sokolske organizacije.

Ako je Ministarstvo unutrašnjih poslova primilo od svojih organa poverljive izveštaje o razvratnom radu u sokolskoj organizaciji, bila bi dužnost Ministarstva da to javi odmah Savezu Sokola Kraljevine Jugoslavije, koji bi bez sumnje učinio tu svoju dužnost. Jer, i ako su još tako teške prilike i privredne i socijalne i političke, ipak među Sokolima nije bilo, nikad i ne može da bude malodušnosti koja vodi u komunizam i prevrat.

Prvi naš zadatak je pozitivan rad za narod, državu i Kralja. Gospodo, ako je Sokolstvo u vezi sa komunizmom, ne može vojska da saraduje s njime. Vojska mora da povuče sve konsekvence iz toga raspisa i mora da traži objašnjenje od Ministarstva unutrašnjih poslova.

A Sokolstvo? Ako je stavljeno pod policijski nadzor, nema više prava na egzistenciju, jer na organizaciju, kojoj je starešina Nj. V. Kralj Petar II ne sme da padne senka, a kamoli takva kakvu baca na njega raspis Ministarstva unutrašnjih poslova.

Gospodo narodni poslanici, uveren sam da je izdan ovaj raspis po političkim motivima, sa čistom namerom da se Sokolstvo oblati i onemogući.

Ako je danas Sokolstvo u Dravskoj banovini protivklerikalno, nije to krivica na sokolstvu, nego na onim klerikalnim faktorima koji su Sokolstvo naterali u tu situaciju.

Nikad, gospodo, nije Sokolstvo služilo drugome nego narodu. Stvarati zdrav i čvrst narod — duhovno i telesno — to je bio uvijek ideal Sokolstva i na tome je ono uvek radilo. Ako je danas Sokolstvo u Dravskoj banovini protivklerikalno, to je prirodna posledica čitavog razvitka političkih prilika u Sloveniji. Danas se sokolski radnici otpuštaju iz službe, premeštaju se učitelji Sokoli i bacaju se u krajeve gde se ne može ni živeti.

Pitam vas, gospodo, može li biti Sokolstvo oduševljeno ovakvim radom Kraljevske vlade? Možete li tražiti od pripadnika Sokolstva da rade pod ovakvim prilikama za JRZ i potpomažu rad te organizacije?

Svaki pametan čovek mora uvideti, da to ne ide i da je to nemoguće, i potpuno je prirodno da traže svi izlaza iz teške političke situacije i da nastaju u današnjoj situaciji sve moguće kombinacije. A teške privredne i socijalne prilike to još podupiru.

Ako misli osobito Ministar g. dr. Korošec, da je to nezadovoljstvo samo posledica agitacije komunističke, slobodno mu, ali ja gospodo, i stotine drugih

znamo da to nije komunizam, nego je to nezadovoljstvo posledica svih teških i nesnošljivih privrednih i političkih prilika koje pritiskuju narod i stvaraju to nezadovoljstvo. Sa takvim gonjenjem komunizma neće doći do reda u državi, nego će se stvarati pravi komunizam. Gospodo, a posledice toga! A sada stvarajte komunizam još i u sokolskim redovima t.j. među onima koji i pored svih teškoća iz samog idealizma još rade i rade bez lične koristi i slave a u korist naroda, države i Kralja. Rasturajte gospodo sa policijskim nadzorima još te redove, a posledice mora da snose oni koji to rade.

Klerikalizam, gospodo narodni poslanici, vodi u našoj državi najbesniju borbu protiv sokolstva. Služeći se najpodlijim sretstvima hoće svakim načinom da ga uništi. Ali ova sretstva uvek su prikrivena, podmukla, da obično ne može da se direktno dokaže da su uperena protiv sokolstva. Ovako vidimo, da je na primer bratska opština ljubljanska, pod predsedništvom dr. Adlešića učinila sve, kako bi preprečila rad tamošnjih sokolskih društava. Pošto sokolski rad nije mogao da se prepreči drukčije, izradili su neki pravilnik po kome se izdavaju sokolske sale za gimnastiku. Odredili su tako velike takse za upotrebljavanje školskih vežbaonica, da ne može ni jedno sokolsko društvo da ih plati, pošto se svako bori sa materijalnim poteškoćama. Zato su sokolska društva u Ljubljani morala obustaviti gimnastiku i traže sada druge prostorije, dok su školske vežbaonice prazne. Nijedno sokolsko društvo ne može da plati određene takse, koje iznose do 25 din. za jedan čas. Ovako se gospodo narodni poslanici, postupa sa sokolstvom pod klerikalnim režimom u Ljubljani. Podvlačim, pod klerikalnim režimom koji je nametnut Ljubljani. Ljubljana gospodo nikad nije bila klerikalna nego uvek napredna. Jedanput samo desilo je se, da je Ljubljana dobila predsednika opštine voljom klerikalaca, a ovo tada kada su se klerikalci, koji danas na sva usta viču protiv komunizma, sa komunistima povezali protiv nacionalne Ljubljane i ondašnji biskup dr. Anton Bonaventura Jeglič glasao je demonstrativno za komuniste.

Kako se postupa protiv Sokolstva u Ljubljani isto onako postupa se i u drugim krajevima. Zato pitam g. Ministra: zašto postoji Zakon za fizičko vaspitanje naroda i zašto propisuje taj Zakon da školske prostorije moraju da budu na raspolaganje Sokolstvu.

Podvlačim ponovo, da zakoni naše države ne važe za Dravsku banovinu nego važi kod nas jedino volja Bana Marka Natlačena i ostalih klerikalnih eksperimenata.

Gospodo narodni poslanici, a sada da predem na vatrogasne organizacije. Ministar za fizičko vaspitanje naimenovao je privremeno starešinstvo Vatrogasnog saveza Kraljevine Jugoslavije koje je rešenjem br. 3.579 od 10 novembra 1936 god. bez navođenja konkretnih slučajeva i prednjeg pregleda ili uvođenja disciplinske istrage razrešilo sve izabrane članove starešinstva i središnjeg odbora Vatrogasne zajednice Dravske banovine sa paušalnim razlogom nepravilnosti i nezakonitosti i naimenovalo privremene upravljače, čiji je zadatak da pripreme nove izlaze i isprave sve „nepravilnosti“.

Sadašnja Vatrogasna zajednica Dravske banovine nosila je pre današnjeg Zakona o organizaciji vatrogastva, ime „Jugoslovenski vatrogasni savez — Ljubljana.“ Taj je bio osnovan god. 1919 od sledećih vatrogasnih saveza:

1) Kraljevski savez dobrovoljnih vatrogasnih društava, kojim su upravljali Barle Franjo i Turk Josif.

2) Oblasni (deželni) savez dobrovoljnih vatrogasnih društava, koji je osnovao iz partizanskih razloga godine 1911 tadašnji zemaljski kapetan dr. Ivan Sušterčić.

3) Savez donještajerskih dobrovoljnih vatrogasnih društava koga su osnovali 1899 godine u Žalcu Širca Josif i Kač Ivan, te su upravljali njime i proširili ga do god. 1919 dr. Bergman Rihard i Pristovšek Franjo. Po prvom Merherovom slovenačkom vežbao-niku predsednik opštine Širca uveo je godine 1889 slovenačku komandu.

4) Murskopoljski vatrogasni savez sa sedištem u Cvenu kod Ljutomera, kojim je upravljao Rajh Paško.

Osim partizanskog Vatrogasnog saveza u Ljubljani svi su ovi savezi bili učlanjeni u „Udruženju sokolskih vatrogasnih saveza”.

Kada je osnovan Jugoslovenski vatrogasni savez — Ljubljana obuhvatio je on oko 300 dobrovoljnih vatrogasnih društava, čiji se je broj za 18 godina potrostručio na 930 četa sa preko 30.000 redovnih članova.

Vodstvo Saveza izdejtvovalo je u godini 1923 Vatrogasni zakon o skupljanju 3% prinosa od požarnih premija za vatrogasni fond iz koga su primala društva redovne i vanredne godišnje potpore za nabavku oruda i opreme za lečenje postradalih vatrogasaca, tegleće stoke, pomoć udovicama i siročadi u službi smrtno postradalih vatrogasaca i naposljetku od starosti iznemoglim vatrogascima.

Sve redovne i vanredne potpore podeljivane su prema župnim predlozima uvek strogo nepristrasno, što je trajno podizalo nepokolebljivo poverenje društva prema upravljačima saveza.

Po terenskim okruzima osnovane su potrebne župe, koje su se brinule oko tehničke i upravne izvežbanosti društvenog članstva priređivanjem tečajeva za izvežbanje župnih vežbala, koji su izvežbali zatim društvene komandire u svrhu spremnosti i udarnosti članstva za odgovornu službu spasavanja i napadanja.

Društva su osnovana sporazumno sa župnim upravljačima i opštinama jedino onamo gde su bila zaista potrebna, a ne tek za paradu a opštinama na smetnji. Brinula se oko potrebnog oruda i za doba ovih 18 godina gotovo polovina društava nabavila je motorne štrcaljke.

Posle prerane smrti našeg velikog organizatora i tehničkog učitelja Barlea, preuzeo je vodstvo Saveza njegov veoma zaslužni drug starešina Turk Josip, koji je sa najvećom revnošću i ljubavlju nastavio početi rad u župama i društvima najvećom doslednošću i objektivnošću.

Obnavljani su poučni vežbački tečajevi, osnovana su potrebna vatrogasna društva, izdan je dvomesečni „Gasilec” („Vatrogasac”), održavani su župni i četni pregledi uz skromna sretstva svake godine.

Kod članstva različitih svetskih nagora nadređene su uprave župa imale strog nalog budne pažnje, te se nisu unosile među vatrogasce partizanske mržnje. Svaki pokušaj već je ugašen u klici. Sve što bi moglo razdvajati vatrogasce u životu zbog razlike u nazorima, nije smelo ulaziti u vatrogastvo. To je bilo geslo strpljivih vatrogasaca.

Uprava Saveza priredila je god. 1930 u Ljubljani manifestacioni sveslovenski vatrogasni kongres na

kome su učestvovali pored Hrvata Srba i Bugara u velikom broju i naša severna braća Čehoslovaci i Poljaci, a po deputacijama i Belgijanci i Litvanci.

Reorganizacijom po novom Zakonu od god. 1933 vatrogastvo Kraljevine Jugoslavije prešlo je pod nadzor Ministra za fizičko vaspitanje naroda. Pravosnažnošću novog organizacionog zakona prestao je priliv 3% godišnjih prinosa u vatrogasni fond. Gotovo 2 godine potrajali su pregovori sa društvima za osiguranje, koja su se odupirala plaćanju zakonom određenog 6% prinosa od požarnih premija, nego su nudila tek ono što je ozakonjeno i osnaženo.

Sa pristankom redovne skupštine i sednice uprave za učestvovanje svih starešina župa, zajednica je usvojila propisanu vojničku komandu za redovnu vežbu u četama, koju je odredila uprava Saveza za sve čete, da bi omogućila mladim vatrogascima uskraćeni kadarski rok, kakav može da postigne sokolski naraštaj. Za vežbe orudem određena je slovenačka komanda.

Starešinstvo i središnji odbor obavljali su svoje poslove strogo nepristrasno, tačno i pošteno, po zakonu i propisima uprave Saveza. Svim sednicama uprave uvek su prisustvovali prestavnici Banske uprave i vojske i mornarice, koji bi bez sumnje morali da spreče svaki nezakoniti zaključak ili se kratko sistiraju; zato je u rešenju o razrešenju bez smisla opaska o „nepravilnosti i nezaklonitosti”.

Za reorganizaciju četa i župa uprava Saveza propisala je osobitu službenu zakletvu odanosti i vernosti Kralju i domovini. Ko ne bi hteo da položi tu zakletvu ne može da bude primljen u redovima vatrogasaca. I takvih bilo je žalibože mnogo, koji su morali biti izlučeni iz vatrogastva, pošto nisu položili propisane zakletve.

Iznad svega karakteristično i upravo nerazumljivo postupanje sadašnje novonaimenovane klerikalne uprave Saveza, koja hoće da negira sve od ranije uprave izdate odredbe i propise prebacujući „nepravilnosti i nezaklonitosti”, koja je sprovela propisanu službenu zakletvu i pored ostaloga usvojila komandu naše hrabre vojske, to je ovaj zaključak skupštine sadašnji podstarešina saveza klerikalac Snoj Fran, na proslavi 65 godišnjice čete u Mariboru u avgustu prošle godine u svom javnom nagovoru proglasio izdajstvom slovenačkog jezika, naglašujući, da je bila Austrija pravednija nama Slovencima, jer je dozvoljavala vatrogascima slovenačku komandu.

Konačno proglašuje privremena uprava Saveza propisane ispite kao nešto nepotrebno; odbija dakle zaključke i mere svoje prethodnice i to u prkos tome što § 72 Zakona o organizaciji vatrogastva propisuje, da može biti izabran upravljačem jedino onaj, koji je položio stručni ispit.

Sve pomenute organizacije i zakonski određene radnje zajednice i župa ova privremena uprava ubrajala je u zlo kao i „nepravilnosti i nezaklonitosti”.

Razorni rad kojim je počela uprava Saveza nastavlja sada privremena naimenovana klerikalna uprava banovinske zajednice razrešavanjem uprava župa i naimenovanjem na njihova mesta većinom nevotrogasaca i klerikalnih partizanskih zagriženjaka, pošto se njoj radi prvenstveno o partizanskoj nadvladi, ali nikako ne o razvitku i udarnosti vatrogasnih zajednica.

Kod sastavljanja župnih upravnih odbora ipak nisu bogzna kako tačni i izbirljivi. Poznato je, da se u jednoj takvoj župnoj upravi nalazi lice koje je pre

ne dugog vremena bilo kažnjeno tromesečnim zatvorom po Zakonu o zaštiti države.

Prezirući odredbe zakona traže partizanski eksponenti, da moraju uprave četa primiti sve one izlučene članove, koji nisu hteli prilikom reorganizacije da polože propisanu zakletvu, i da im se sve godine njihovog odsustva ubroje u službeno doba. A novim članovima ima da se odmah kod stupanja u organizaciju prizna aktivno i pasivno biračko pravo bez polugodišnje probne prakse i polaganja ispita za vatrogasnu službu.

Ogromna većina treznomislećeg članstva uznemirena je zbog ovakvog postupanja klerikalnih zagriženjaka, i traži uzroke i greške bivših upravljača zajednice, koje nova uprava saveza ovako slepo, bez istrage i revizije baca početnike i evidentne upravljače partizanskih mesnih odbora, dok se vatrogasni domovi upravo hajdučkim načinom otmaju svojoj svrsi i predaju u ruke klerikalaca.

Gospodo narodni poslanici, ovakvim načinom uprežu klerikalci naše vatrogastvo, koje je do sada živelo isključivo radi svoga humanog zadatka, u svoja partizanska kola i unose politiku u vatrogasne redove, što će svakako da porazno utiče na organizaciju sveukupnog vatrogastva.

Gospodo narodni poslanici, sve sam ovo izneo ne možda u očekivanju da će Vlada g. dr. Milana Stojadinovića zaustaviti ovaj herostratski rad besomučnih klerikalaca, pošto znam da je ona predala Sloveniju pod kiriju klerikalizmu.

Izneo sam ovo zbog toga da se neće moći reći, da naša javnost nije bila blagovremeno obavestena na uništavajući rad slovenačkog klerikalizma.

Gospodo narodni poslanici, ovakve su danas prilike kod nas u Dravskoj banovini, gde klerikalizam pokušava korak po korak, da uništi naše kulturne i civilizacijske tekovine, našu sokolsku i vatrogasnu organizaciju.

Zato, mi naređuje moja svest jugoslovenskog nacionaliste i moja savest, da glasam protiv budžeta tog Ministarstva. (Pljeskanje na levici).

Потпретседник Радисав Вучетић: Реч има народни посланик г. Станко Ленарчић.

Stanko Lenarčić: Gospodo narodni poslanici, i svaki lajik u mogućnosti je da prepozna, da Ministarstvo za fizičko vaspitanje naroda nije tu za to da se narod fizički vaspita nego samo za to da ima više ministarskih portfelja. Jer, Ministar za fizičko vaspitanje naroda nema dosta potrebnih novčanih sretstava za smotreno fizičko vaspitanje ali bi trebalo barem da sačuva ono što smo uradili putem dugogodišnjeg smotrenog rada među narodom.

Glavna pozicija budžeta Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda jeste potpora Savezu sokola Kraljevine Jugoslavije i Savezu vatrogasaca. S obzirom na veliki broj organa i jedinica ovih saveza ta je pozicija minimalna. G. Ministar ima pored toga još jedan izlaz, kad već ne može da ih novčano podupre u koliko to zaslužuju, onda ima mogućnost da im da barem moralnu potporu.

A baš u toj drugoj tački je g. Ministar, koliko se tiče prilika u Sloveniji gde je sokolski rad kao i rad vatrogasnih jedinica bio najrazvijeniji, potpuno otkazao.

Gospodo narodni poslanici, u Slovenačkoj sadašnji režim nasilnim i protivzakonitim putem raspustila vatrogasne župe, protivzakonitim putem ubraja ljude u vatrogasce iz političkih razloga. Zakon tačno

propisuje, da može da bude redovan vatrogasac onaj koji je prethodno svršio šestomesečnu probu u bilo kojoj vatrogasnoj jedinici. Toga zakonskog propisa režim dr. Korošca kod nas u Sloveniji ne pozna. Evo par primera za dokaz mojih tvrdnji:

Starešina protivzakonito raspustene župe vatrogasaca u Logatecu g. Fran Rovani dne 18 februara o. g. bez razloga raspustio je upravni odbor vatrogasne čete u D. Logatecu, koji je bio tek na prošlogodišnjoj skupštini t. j. 31 januara o. g. propisno i svim pravilima izabran. Raspust se je izvršio prena izjavi pretседnika organizacije g. Oblaka, na osnovu diktata JRZ. Potpuno jednako postupaju se i u ostalim krajevima. Politička vlast mora protivzakonito postupanje sa svim svojim aparatom podpirati.

Kako u praksi izgleda ovoliko puta opevana zaštita sokola u Dravskoj banovini evo vam, gospodo narodni poslanici, par primera:

Na zboru JRZ u Dol. Logatecu, na kojem je bio glavni govornik Ministar bez portfelja dr. Miho Krek, padali su pogrđni poklici na adresu Sokola. Sreski načelnik nije smatrao za potrebno, da intervenira, dok je na zboru JRZ u Cerknici 18 oktobra prošle godine smatrao sreski pisar za potrebno da aretira posednika g. Martinčića zbog uzvika „Živio Merli!“, a krojača Kranjca zbog uzvika „Živela sloboda“. U isto vreme je bio u Cerknici rasturen letak JRZ koji je sramotio sokola Kraljevine Jugoslavije sa sledećom sadržinom: „Sokolski dom ima zadatak da vrši fizičko vaspitanje i da čuva moral a ne da načelnici sokola zavađaju mladež i da se u domu sakupljaju stare usedelice da nemoralno žive.“ Politička vlast nije smatrala za potrebno da odstrani ove letke.

Na izborni dan 25 oktobra prošle godine sreski pisar g. Erker na Rakeku zatvorio je dve gostione, odneo ključeve te iste deponirao do 7 sati uveče u opštini i to bez ikakvog razloga. Znao je da su gostioničari opozicionari i članovi sokola. A nosioca opozicione liste g. Tavčarja na Rakeku kaznio je sa 5 hiljada dinara i 30 dana zatvora samo zbog toga, što je on pred Sokolskim domom smirivao ljude posle izbora.

Na dan 26 oktobra su bili u Sokolskom domu na Rakeku više članova Sokola. U pola osam noću je dotrčao u Sokolski dom župnik Jernej Martinčić, koji je vikao: „Gde su se sakrili oni koji su zamnom vikali“. Svima članovima Sokola nije bilo ništa poznato o kakvom vikanju, G. župnik je tada ovima kazao: „Sramota je za vas“, i otišao je.

Par dana kasnije su putem opštine primili kaznu po din. 500 kućupravitelj g. Vrabec, njegova žena, g. Jože Skulj, mladi iz Unca. Makar su oni sa deset svedoka dokazali da su nevini. Banska uprava u Ljubljani žalbi nije išla u susret, već je kaznu potvrdila.

Župnik koji je bio u isto vreme i tuzioc i svedok potpuno je uspio. Sve izjave toga župnika su apsolutno neistinite.

Gospodo poslanici, ne mogu da predem preko jedne činjenice koja je na putu mirnoga života naše province. U godini 1935 bio je u Ljubljani euharistički kongres. Kao uspomenu na ovaj kongres postavljeni su od strane vernika na mnogima uzvišenjima drveni krstovi u čitavoj Slovenačkoj oko 1000 komada. Do pre opštinskih izbora i do poslednjeg vremena niko se nije usudio da poruši ove spomen krstove. A kad su počeli objavljivati sami klerikalci, da će da padnu ovi krstovi u slučaju ako pobedi

takozvano „svračje гнездо“ tj. zbir sokola, članova narodne odbrane pa do komunista, pofovaca, Mačkovača itd. i baš zbog toga je trebalo izreći ova fakta. Krstovi koji su bili podignuti kao uspomena na gornji euharistički kongres počeli su da padaju i to u najkatoličkim srezovima a nigde žandarmi, iako su i danas na oprezu, ne mogu da pronađu činioce ovoga rada. Ali nije na žandarmima krivica. Pojedini predstavnici sadanjeg režima dali su žandarmima još unapred direktive u kojim pravcima treba da idu na svoj posao, svuda da pokušaju da uredi svoje političke protivnike a istragu da navode na stranputicu. Pošto je rušenje krstova tendencija komunista ostvaruje se na taj način raspoloženje u nameri da se progone čestiti ljudi i to kao komuniste. Kod sreskog suda u Ložu 1 decembra prošle godine pod Br. 1426 ima jedan akt koji doslovce glasi ovako: „da u istini čitavo selo sumnja na Benčina Jožeta i Intihar Ivana, a kao svedoci predlažu se Tekao France iz Raven br. 12 i Marlo Ivan iz Raven br. 11 koji su prema navodima žandarmerijske patrolе osumnjčili pomenutu dvojicu da su spomenuta lica porušila euharistički krst. Marolt je izjavio, pošto je žandarmerija osumnjčila njegova brata Alojza, da treba da ostave njegova brata na miru, jer da su oni drugi krivi. Dalje je izjavio, da su svakako to učinili Benčina Jože i Intihar Ivan, pošto su vatrene pristalice JNS i da je verovatno ovo urađeno po porudžbini g. Lenarčiča; narodnog poslanika iz Nove Vasi, pošto je narodni poslanik Lenarčič ujak Inharja a tako isto su mu Intihar i Benčina rodaci, tako da je zbog ovoga svakako moguće da su ovo i učinili, jer su g. Lenarčič i g. kapelan veliki neprijatelji u partijskom pogledu. Murolt i Tekave mole, ako već budu kod suda saslušani, da ih se sasluša tajno.“

Gospodo narodni poslanici, na osnovu ovog fermana bila je kod Sreskog suda u Ložu dne 9 januara o. g. rasprava, kojom prilikom je taj isti Tekanov pristalica JRZ, izjavio sledeće: „Meni nije poznato da su osaktili krst. Drugo, meni nije u stvari poznato sasvim ništa, a to isto od ljudi nisam čuo o tome, da bi o tome posumnjali da su okrivljeni osaktili euharistički krst.“ Gospodo, namera naših protivnika pronicljiva je, što su tražili to su i dobili. Njih su protivnici oklevetali. Jer bilo je u Slovenačkoj po prilici 160 osakaćenih krstova i svuda se radilo sa jednakim metodama. Evo, možete da prosudite, kakvim se metodama služe pod zaštitom žandarmerije branioци JRZ.

Gospodo, tvrde da je komunizam opasan a u godini 1922 i ljubljanski biskup dr. Jeglič i sav ostali kler birao je u Ljubljani komuniste. Na zboru JRZ u Ljubljani 17 januara o. g., na kojem je bila zastupljena elita JRZ, svi su nosili slovenačke trobojke, Ban dr. Marko Natlačan raspustio je društvo Fantov in Deklet u Gradascu, jer su članovi društva išli pod plemenskim barjakom sa sledećom motivacijom: „Ne obazirajući se na to, je li vodstvo organizacije o nošnji plemenskog barjaka raspravljalo, činjenica je da je članstvo organizacije pod plemenskim barjakom politički manifestiralo, te na taj način istovremeno došlo u sukob sa čl. 29 Zakona o nazivu i podeli Kraljevine na upravna područja po kojem se mogu da upotrebe samo državne zastave.“

Gospodo narodni poslanici, potrebno je da posvetim veliku pažnju na propagandu nacionalnog telesnog vaspitnog pokreta, koju vrše među narodom sportske organizacije, koje su upravo u Drav-

skoj banovini zauzele vodeće mesto u našoj državi. Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda premalo ili nikako ne podupire nastojanja sportskih organizacija, koje opravdano zaslužuju kud i kamo veću moralnu i materijalnu pažnju. Prije sam analizirao sokolsku organizaciju koja je izvor svega ovoga rada i napretka u Dravskoj banovini i njenom središtu Ljubljani i koja je stvarno udarila temelj celom nacionalnom telesnom vaspitnom pokretu u našoj državi. Sokol je na temelju dugogodišnjeg pozitivnog rada postao jednakopravan velikim svetskim državama: u gimnastici, što je dokazao u nebroj međunarodnih takmičenja iznoseći značajne pobede, te čak izbacio iz svoje sredine svetske i olimpske prvake Šumija i Štruklja, a rad Sokolstva u Slovenačkoj postigao je značajne uspehe u podizanju higijenskih Sokolskih domova, vežbaonica i letnih vežbališta te organiziranju celokupnog sokolskog našeg pokreta u našoj državi.

Kao što je u Sokolstvu privatna inicijativa sama od sebe postavila Sloveniju na vodeće mesto u gimnastici, tako je i u sportu ista inicijativa u ogromnoj mjeri doprinela, da smo mi Slovenci zauzeli u onim sportskim granama na kojima temelji sav telesno vaspitni pokret na svetu vodeće mesto. Nije Slovenija i Ljubljana sedište sportskih saveza (izuzevši Jugoslovenskog zimsko sportskog saveza), nego je ona u organizaciji telesno-vaspitanog pokreta, u kvalitetu te u uspesima zauzela prvo mesto u Jugoslaviji.

Laka atletika, koja je temelj telesnog vaspitnog pokreta na svetu prednjači u našoj državi, jer se u njenoj sredini nalazi višegodišnji državni prvak. Prednjači u pogledu broja klubova, koji ju propagiraju, u samoj organizaciji, te u podizanju lako atletskih igrališta.

Zimski sport, koji je u Slovenačkoj s pravom dobio ime narodnog sporta, zašao je u najšire slojeve naroda. Privatna inicijativa podigla je bezbroj planinskih domova, kuća, skakaonica, među kojima se nalazi i svetski poznata Planica, i koje su na raspolaganju sve većem broju organizovanih smučara. Slovenija prednjači po broju klubova, broju organizovanih smučara te daje u državne reprezentacije skoro 100% reprezentativce.

Plivački je sport takođe zauzeo u Slovenačkoj jedno od vodećih mesta u našoj državi. Svakako je kud i kamo ispred svih ostalih krajeva naše države u pogledu plivačkih bazena, koji služe ne samo propagandi nacionalnog telesno vaspitnog pokreta nego doprinášaju veliki obol i higijenskom napretku naroda i omladine u Slovenačkoj. Izgrađeni bazeni ne služe samo nama u čast, nego bi služili u čast i drugim velikim narodima, koji se u telesno-vaspitanom pokretu nalaze daleko ispred nas.

Jedna važna sportska grana, koja je od velike koristi po telesno vaspitnu kulturu naše omladine jest alpinistika, koja takođe imade najviše sledbenika upravo u Slovenačkoj.

Neću da nabrajam i ostale sportske grane, koje, ako nisu na vodećem mestu u našoj državi, a ono su bar jednakopravne onima u ostalim našim banovinama, nego hoću na temelju iznesenog potcrtati činjenicu, da je Slovenačka i ako najnaprednija, najagilnija u propagandi nacionalnog telesno vaspitnog pokreta u našoj državi, uživala najmanje potpora sa strane Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda.

Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda vodilo je u tom pogledu pogrešnu politiku, jer je onima,

koji su u svakom pogledu bilo u uspesima, organizaciji te napretku pokazali najveće sposobnosti, premalo davalo, a podupiralo u većoj meri one, koji nisu niti iz daleka racionalno i u pozitivne svrhe upotrebljavali podeljene subvencije. Ispravna politika bi bila ta, da se prepusti vodstvo telesno-vaspitanog pokreta i podupru oni koji su na temelju rada privatne inicijative pokazali najveće uspehe i napredak kao i sposobnost da vode taj pokret ne samo u Slovenačkoj nego i u celoj našoj državi.

Kad bi Ministarstvo sledilo tome ispravnom stanovištu, ne bi se moglo dogoditi, da se sada, kad se vodi borba oko promene predloga zakona u upravi telesnog vaspitanja, potcrtava potreba, da se škola telesnog vaspitanja osnuje u Beogradu odnosno Zagrebu, razume se uz velike investicijske troškove za zgrade, sportska vežbališta itd., nego bi se uneo u predlog paragraf, po kome bi se pomenuta škola imala da osnuje u Ljubljani, koja imade više od svih ostalih naših gradova sve preduslove za školu t.j. zgrade, potrebna ljetna i zimska vežbališta te sposobne organizacije, koji su telesno uzgojni pokret u Slovenačkoj uz pomoć privatne inicijative podigli na prvo mesto u našoj državi. Tom prilikom moram potcrtati i konstataciju, da je sport svojina čitavog jugoslovenskog naroda, koji se dovinuo do današnje visine u velikoj meri zahvaljujući privatnoj inicijativi, i da bi ga Ministarstvo prilikom donošanja raznih uredaba i predloga moralo u punoj meri uvažiti.

Imajući to u vidu ne bi se smeo odobriti predlog Ministarstva u pogledu Olimpijskog odbora kao najviše sportske vlasti u državi. Olimpijski odbor, koji imade zadatak da propagira u državi ideju olimpizma i sprema državnu reprezentaciju za Olimpijske igre, mora da bude izabran slobodnom voljom sviju organizacija u državi, koje se bave telesno-uzgojnim vaspitanjem, usled čega ne smije da mu predsedava aktivni Ministar fizičkog vaspitanja naroda, koji je političar i eksponent one partije, koja je na vladi, te da imenuje polovicu odbora, kao što predviđa predlog zakona o upravi telesnog vaspitanja, jer bi time vrhovna sportska vlast u našoj državi postala na taj način u najmanjoj meri sretstvo za izrabljivanje nacionalnog telesno-vaspitanog pokreta u partijske svrhe.

Da je taj moj zahtev u punoj meri opravdan dokazuju članci koji su izašli u zagrebačkim dnevnicima i sportskim revijama, i koji, mada bi najveći rivali slovenačkom telesno-vaspitanom pokretu, ipak priznaju opravdanost zahteva slovenačkih sportskih krugova, da se škola za fizičko vaspitanje osnuje u Ljubljani. Tako n. pr. zagrebačke ilustrovane sportske Novosti od 17 februara o. g. između ostalog navadaju: „Obzirom na sportski duh Slovenaca, njihovu preduzumljivost, stručne ljude, kao i kraj u kome je sportski razvoj dostigao kod nas najviši stepen, Slovenija, odnosno Ljubljana bi bila najpogodnija za ovakvu školu. Nijedan kraj naše države nema za sport takve terenske preduslove kao Slovenija. I ne govoreći o tome da je Slovenija izgradila ponajbolja igrališta, trkališta, a naročito plivačke bazene, što sve neophodno spada u materijalne rekvizite buduće škole za telesni odgoj, Slovencima bi osnutak ovakve škole bio najbolje priznanje i dar za dugogodišnji sportski napor baziran cijelo vrijeme na privatnoj inicijativi.”

Gospodine Ministre, gospodo narodni poslanici, neću da duljim, jer mislim da sam u potpunosti iskristalizirao telesno vaspitni pokret u našoj dr-

žavi, a naročito u našoj užoj otadžbini Slovenačkoj, koja pati od terora, koji je u nas bio uveden sa Vladom g. dr. Milana Stojadinovića odnosno njegovog eksperta za „slovenačko pitanje” Ministra g. dr. Antona Korošca i njegovih pajtaša Ministra g. dr. Miha Kreka te bana g. dr. Marka Natlačena, našeg pseudo-narodnog bana, i stekao uverenje od sviju vas, da dobro shvaćate dužnosti, koje ima u prvom redu država i njezin resorni Ministar napram nacionalno telesno-vaspitanog pokreta u našoj državi te njegovim propagatorima.

Izjava Ministra Pretsednika g. dr. Milana Stojadinovića o važnosti Sokolstva, koju sam već u početku svog govora citirao, oprašta me od dokazivanja potrebe što većeg podupiranja Sokolstva od strane države.

Uzakonjenjem vatrogasnog pokreta dana je puna garancija o podupiranju tog vitalnog pokreta u našoj državi.

U telesno-vaspitanom pokretu, pokretu pak koji propagiraju sportska udruženja, a osobito s obzirom na samu Slovenačku, koja se je digla iznad sviju ostalih u državi, ne sme se sa strane države sputavati privatna inicijativa, nego je mora država u punoj meri podupirati zadržavajući sebi samo pravo nadzora, a nipošto direktne ingerence te istovremeno nuditi mnogo veću finansijsku potporu nego što je to bilo do sada. Vodeće organizacije u Slovenačkoj, koje propagiraju sa puno uspeha telesno-vaspitanje pokret putem temeljnih telesno uzgojnih grana: lake atletike, zimskog sporta, plivanja, alpinistike itd. moraju uživati posebnu pažnju, i moralnu i materijalnu, sa strane države, jer kod njih u buduće investiran novac dati će ogromne kamate ne samo Slovenačkoj, nego i celoj državi.

Očekujem od g. Ministra za fizičko vaspitanje, da će moja izlaganja ubrajati u punoj meri, jer konstatacije, koje sam u mome govoru izneo, nisam potcrtavao iz kakvih partijskih razloga, nego u želji i očekivanju, da će i on kao čovjek, koji voli Kralja, narod i državu, uznastojati, da sportski pokret u našoj državi zadrži opšti nacionalni karakter, a ne pretvori se u pokret za partijsku eksploataciju.

Iz ovoga vidite da u Slovenačkoj postoji bespravno gradanstvo i seljaštvo osobito iz redova nacionalnih organizacija. Treba da znate, gospodo, da je u Dravskoj banovini sve ono što je izvan JRZ izvan zakona i Ministar za fizičko vaspitanje naroda nema nikakve ingerence, da bi mogao iako bi hteo da zaštititi, što bi po zakonu i bila njegova apsolutna dužnost.

Gospodo, vi to već i sami znate, kakva anarhija vlada u JRZ. U samome programu JRZ i govorima njenih poslanika ističe se misao narodnog jedinstva, a slovenačke pristalice JRZ, a naročito glavno glasilu toga dela JRZ iz dana u dan tvrdi, da je to jedinstvo fikcija, te da su Slovenci potpuno zaseban narod, kao i Hrvati. Ili dok se Pretsednik Vlade g. dr. Milan Stojadinović upisuje u Soko, hvali Soko i ističe ga kao jednu vrlo važnu činjenicu — na drugoj strani kod nas u Slovenačkoj sve što je sokolsko ili uopšte nacionalno progoni se sa strane g. dr. Korošca i njegovih vatrenih pristalica. To je i razlog da ću glasati protiv ovog budžeta. (Odobranje na levici).

Потпретседник Радисав Вучетић: Реч има народни посланик г. Богдан Петровић.

Богдан Петровић: Господо народни посланици, у начелној дебати буџета нисам говорио, јер је било и сувише говорника који су на један отмен начин говорили о општој политици начелно и достојанствено.

Као претставник једног витешког среза, који заслужује пуну пажњу како Владе, тако и овога Дома, узимам реч баш у дебати о буџету овог Министарства, јер сматрам, да ово што желим да кажем, иде у делокруг тога Министарства, замолим другове и г. Министра да ме у томе што желим да предложим помогну.

По угледу на остала места, сва хумана друштва, у жељи да помогну физичко развијање подмлатка у свом срезу, здружили су све своје материјалне снаге и отпочели градњу Културно-просветног дома, у коме су две трећине просторија резервисане за Соколско друштво. Овој згради је предрачунска сума преко пола милиона динара.

Сретствима која су стајала на расположењу свима хуманим друштвима до сада је зграда озидана и покривена, али више сретстава нема, да би се овај Културно-просветни и Соколски дом завршио и створила могућност и омладини витешке Косанице да се културно-просветно и физички васпитава, јер то до сада није било могуће.

Обраћали смо се за помоћ Савезу, да нам из помоћи коју ужива од Министарства и Сокола Краљевине Југославије, коме је и дужност да помаже сва соколска друштва у изградњи соколских домова, помогне али само зато што то није чист Соколски дом, дакле због законске процедуре и прописа, нисмо могли добити ову помоћ, и тако изгледа, да је Соколско друштво у Куршумлији пасторче.

Соколи из Косанице никада не би могли добити свој дом, да се сва остала привредна и хумана друштва у Куршумлији нису здружила и сва своја материјална сретства ставила на расположење увиђајући ту тешкоћу. И у жељи да овом помоћи омогуће да и Косаница буде у стању да свој подмладак васпитава и физички.

Ја сматрам, господо народни посланици, да због аномалија законских није право, да Соколи најјачијег среза немају и не могу да добију помоћ за довршење просторија, које су у првом реду за њих намењене.

Да би се избегла ова тешкоћа због законских формалности, ја се надам да ћете амандман, који сам предложио г. Министру, и који ће, надам се, он предложити Скупштини, ви прихватити и усвојити.

Тај амандман гласио би:

„Овлашћује се Господин Министар за физичко васпитање народа, да на рачун партије 1029 под 1 под б), може, мимо прописа § 8 Закона о оснивању Сокола Краљевине Југославије, додели потребну суму на име помоћи за довршење Културно-просветног дома у Куршумлији, у коме су две трећине просторија резервисане за соколске потребе”.

Ја мислим да је излишно овде да говорим о заслугама Косанице, која је била будан чувар 50 година на старој српско-турској граници, и која је у току минулих ратова у Топличком устанку дала више жртава него остали крајеви, па се надам, да ће овај мој предлог, како код г. Министра тако и код вас, господо народни посланици, као умесан и целисходан бити примљен, — и зато

имајући пуно поверење у Владу г. др. Милана Стојадиновића, гласају за овај буџет. (Пљескање код већине.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Стеван Симић.

Стеван Симић: Господо народни посланици, критика је неоспорно један од најважнијих чинилаца како у социјалном, тако и у научном животу. Критика корегира, она показује нове путеве и хоризонте, те је из тих разлога неопходно потребна. Али, ако се жели да она даје добре сугестије, потребно је да критичари буду објективни, надахнути најузвишенијим побудама и вазда руковођени само и једино истином. Ако је дакле, критика таква, она се може поздравити.

Ми живимо, господо народни посланици, у епохи стварања наше нације, те и ти виши, и државни и национални интереси императивно налажу да овај Дом буде Дом, који ће служити и другима као узор, а нипошто да пресађујемо већ одавна преживеле туђе навике. Кад ово спомињем, ја помишљам на многе колеге са левице, који су у својим темпераментним говорима, прешли границе мудре, објективне и достојанствене критике.

Господо народни посланици, говори у начелној дебати посвећени су били већим делом хрватском питању, које је апсорбовало највећи део времена у овој скупштинској сесији. Из многих говора са левице провејава неправедан песимизам, услед чега су упућивани Краљевској влади г. др. Стојадиновића врло оштре али депласиране замјерке. Па, господо народни посланици, сви ми знамо да живимо иделамо у изузетним приликама, а изузетне су зато, што је ова лепа и Богом благословена земља дошла до свога уједињења и ослобођења тек пре непуне две деценије. И према томе не треба да нас чуде или онеспокојавају извесне појаве које се одигравају овде онде.

Господо народни посланици, Југославија није случајна творевина. — Напротив, она је резултат историјских прегнућа и таквих епохалних дела и жртва за какве не сазнадосмо ни из једне историје. Она је резултат рада, борби и самопрегоревања многих поколења, која су столећима градили ову величанствену творевину. И зар смемо заборавити да су најбољи синови и Срба и Хрвата и Словенаца посејали своје кости широм целе Европе, Азије и Африке, да би тиме цементирали зграду, коју су подизали наши најумнији и најхрабрији неимари. Основи Југославије су тако чврсти, да нема те силе, која би могла да саломи онај несаломљиви армирани бетон начињен од стотине хиљада људских костију и мора проливане крви и људи и жена, старца и деце! И још нешто. Често се у зебњи и са зебњом каже, да је доведено у питање наше национално и државно јединство. Не, господо народни посланици, ја тако не мислим, јер није овде у питању наше народно и државно јединство. А местимичне појаве, са нелагодним рефлексима, наговештавају нам само то, да преживљавамо извесне епизоде из историје стварања велике југословенске нације. А ја питам, има ли људи и постоје ли силе које су јаче од духа Рачког и Штротсмајера? Никада. Никада се, велам, њихова дела неће срушити и нешто више, у ту солидну грађевину узидан је и горостасни гранит, који ће вековима пркосити свима деструктивним стихијама. А тај гранитни стуб је од највећег Неимара

Југославије, Блаженопочившег Краља Мученика, највећег владара свих Срба, Хрвата и Словенаца.

Турци су тражили Карађорђеву главу и када су је добили, веровали су да је за навек срушена идеја народног ослобођења непредочавајући да ће баш тај Карађорђе бити оснивач Србије и родоначалник династије која је бистрином, умним политичким концепцијама и витешким делима задила цео свет.

Ја сам дубоко уверен, да је унутрашња политика наше земље у поузданим рукама, у рукама искусних државника који ће умети да воде наш народни брод и кроз Сцилу и Харибду.

Претседник Краљевске владе дао нам је ономад један изванредан експозе о спољној политици. И справом смо очекивали, да ћемо констатовати и мудрост код критичара на левици у уверењу да даду признање, и то достојно признање, за успехе који обележавају велику трасу у нашим међународним односима. Пакт са Бугарском о вечном пријатељству чини сам за себе једну сјајну историку епоху, јер је створен услов за бољу будућност Балкана. Овај Пакт је још већма учврстио узајамно поверење међу свима државама Балканског споразума. Обично се каже, да је историја учитељица живота. Ако је ово тачно, онда нас баш та историја упућује на што срдачније и на што пријатељскије односе с нашом једнокрвном браћом Бугарима које и властито историско искуство упућује на братски споразум, који је најбоља гаранција за слободу Балкана као и за слободу свих Југословена. Ја дубоко верујем да ћемо ми у скорој будућности забележити још један леп успех у нашој спољној политици који ће се манифестовати у сличном пакту између Бугарске с једне и Румуније и Грчке с друге стране, што ће бити несумњиво велики датум у животу свих балканских народа, којима ће се пружити широко поље рада на изграђивању балканске цивилизације.

Дужност нам налаже да овом приликом а са овога места одамо достојну пошту нашој славној националној династији, која је у питањима спољне политике имала такву оријентацију која је могла од Карађорђа до данас да бележи само бриљантне успехе. Па и наш Велики Краљ Ујединитељ својим радом је документовао да је Владалац који је умео да прозре у суштину свих међународних проблема и да пође оним путем којим ће најефикасније обезбедити мир и лепшу будућност Југославије и нашем националном јединству.

Господо народни посланици, чули смо приликом вођења начелне дебате о буџету и оштра пребацивања на рачун Краљевске владе зато, што ова не гони корупцију, и што не доноси закон противу корупције. Када човек слуша овакве протесте, који се чују како на зборовима, тако и дошаптавањем у четири ока, помислио би да је то уопште једно социјално зло које је као нека епидемија захватила све друштвене слојеве. И што је најважније, ми живимо у таквом времену када се нико не штеди, апсолутно нико, а када ово кажем, ви ме добро разумете.

Господо народни посланици, корупција не постоји у оном смислу како се то претставља, али постоји злоупотреба у вези са разним кривичним деликтима, а то постоји од постојања људи и постојаће до конца света. Све религије, како многобожачке тако и једнобожачке, имају главну мисију да стварају код људи појмове о стици и мо-

ралу, и зар сотона није персонификација зла које прати друштво кроз његово историјско битисање? Зато је наша дужност да се енергично боримо противу таквог зла, а борићемо се успешно, ако помажемо оне факторе који су позвани да чувају ауторитет закона, које је донео овај високи Дом. Али се злоупотребе морају прогањати и путем друштвеног васпитања, које треба да усађује и развија у свима слојевима идеале најсавршеније етике и моралних принципа.

Међутим, моје је дубоко уверење, да се овако претераним и генералисаним појмовима најбоље шире доктрине Треће интернационале, које тим начином руше основе на којима почива наше савремено друштво.

Ја сам, господо народни посланици, говорио о просветној политици у два маха којом сам приликом изнео и своје гледиште на све проблеме који су у вези са просветном политиком. И са задовољством констатујем, да је Краљевска влада г. др. Стојадиновића у лицу Министра просвете г. Стошовића примила и реализовала извесне моје сугестије, које су се односиле на наше средње школе у Вардарској бановини. Тако исто са задовољством констатујем, да су и остале моје мисли, изнете са овога места, наишле на разумевање целокупног Народног претставништва, те су та постављена питања инспирисала неке од предговорника да се у овоме Дому опширније позабаве тим просветним проблемима. Али неки критичари су сматрали, да ће учинити можда бољи ефекат ако нападну Министарство просвете са неукусним изразима како у Влади седе банкари. Ја могу са особитим задовољством констатовати, да су баш ти банкари решили питање земљорадничких дугова, а да је г. Стошовић својим досадањим радом документовао, да са великом енергијом и разумевањем води нашу просветну политику, онако како је нису водили и многи такозвани стручњаци.

Том приликом су неки оштро пребацивали чак и Геци Кону као да је он неки орган Министарства просвете. Господо народни посланици, неоспорно је да су наши књижари, а специјално издавачи, једни од моћних фактора у нашем социјалном животу, јер и они подижу нашу националну културу, те о њима треба говорити онако, како заслужује њихова напорна делатност на изграђивању наше цивилизације и боље будућности. Наиме, пребачено је издавачком предузећу Геца Кон што је издало Марксов капитал па и нека слична дела, а ја подвлачим са овога места, да је баш тај Геца Кон неоспорно један од најзаслужнијих наших просветних пионира који чини, са својим многобројним издањима, част и југословенском књижевности и нашој нацији, јер је он само за последњих 35 година издао 3.500 дела, од којих је преведено око 200, дакле издао је можда много више него сви издавачи у земљи, ствар која, поред нашег признања, заслужује и нарочиту захвалност целе нације.

Кад сам се већ дотакао и овога Министарства сматрам за потребно, да овде дам извесне сугестије посвећене и нашим музејима. Музеји су господо, огледало наше науке, нашег националног стремљења и према томе ове установе заслужују да се третирају много другојачије, него што су третирају до сада. Ми у самој престоници имамо неколико музеја. Музеј Његовог Височанства Кнеза Павла чини част како нашем Београду, тако

исто и нашој нацији, која са поносом може стати на равној ноzi и са великим и културним народима у томе погледу. Његов оснивач дао је најбољу директиву Министарству просвете како ће и на који начин решити питање Музеја Српске земље као и Етнографског музеја, а што се тиче Војног музеја, који је смештен у Горњем Граду, мислим да нећу погрешити ако умолим г. Министра војске и морнарице да узме у проучавање и питање ове установе на тај начин, што би ми у скорој будућности добили једну велику и импозантну грађевину, која би својим стилем и архитектонском монументалношћу достојно одговарала поменутој сврси.

Наша војска је, господо народни посланици, исписала најлепше странице у нашој историји. Њени напори који задивљују, њена челична воља и несаломљив дух рушили су пред собом и најтврђе бедеме и препреке и оборили столетна царства; њене борбе које су водиле из победе у славу, достојне највеличанственијих епопеја, заслужују да се овековече у разноликим успоменама, које ће поколењима приповедати о титанима који су градили и саградили нашу моћну Југославију. У том будућем музеју треба да постоје одељења за нашу средњовековну државу, а потом и за све немаре и градитеље наше новије историје, почевши од великог Вожда, оца Србије, до нашег ујединитеља Витешког Краља Александра. Такав војни музеј ће бити истовремено и достојни споменик творцима наше лепе будућности.

Основној школи, нарочито на нашем Југу, у Вардарској бановини, потребно је посветити што већу пажњу, јер ми и данас имамо велики број празних одељења, па чак и затворених школа, што се не сме допустити, нарочито с обзиром на то, да то захтевају поред социјалних и политички интереси. У вези са овим питањем треба отворити још једну учитељску школу, управо отворити ону која је до пре неколико година постојала у Прилепу и која је била у добрим рукама и на завидној висини.

Да сада пређем и на једно болно питање које тишти како грађане мога изборног Кратовског среза, тако и све земљораднике Вардарске бановине. Тиче се класификације зиратног земљишта. Наиме после ослобођења земља је класифицирана ради опорезивања на брзу руку са комисијама, које у већини случајева нису схватиле у довољној мери деликатност мисије, која им је поверена. Услед тога се готово свуда констатује, да су поједини комплекси погрешно класифицирани тако да су неке првокласне њиве дошле у последње, а слабе у прве класе. Може се помислити са колико се оправдања сви ми питамо, када ће се ове грешке исправити? Ја апелујем на г. г. Министра пољопривреде и финансија да ове питање поклоне најозбиљнију пажњу, како би се што пре кориговале све такве учињене грешке, чиме ће се у очима нашег народа на Југу, подићи углед и ауторитет државне управе, од које се очекује и правда и правичност. Тако исто је било и приликом разграничавања државних шума којом приликом су многим селима одузимани њихови атари са испашама и шумама и то преко границе државне потребе и интереса.

Свакако да су многи наши грађани у недоумици поводом таквих радњи, при помисли да су им одузета имања која су наследили из давне про-

шлости и која су им била у својини чак и за време непријатељских управа. Ја и са овога места апелујем на г. Министра шума и рудника да и овоме проблему посвети сву своју пажњу, како би се што пре и ова питања регулисала на један такав начин, који ће штитити поред државних интереса и интересе наших грађана, нарочито у насељима по пасивним и сиромашним крајевима.

Овде би требало да споменемо још једно питање које је у вези са Министарством за социјалну политику и народно здравље, а које није дотакнуто у дискусији која је вођена приликом претреса буџета тога Министарства. Наиме у Београду, као и у већим градовима Југославије, постоји велики број деце која су остављена улици, и кад ово кажем зна се на шта мислим. Природно је да ће та деца добити улично васпитање, што значи да се стварају кандидати за главњачу и за разне друге затворе. Интерес наше нације налаже да се ове питање посвети она пажња коју оно то и заслужује. Господо народни посланици, да овде поновим и нагласим, да изузетне прилике у којима данас живимо налажу Министарству за физичко васпитање да сву своју љубав, настојање и енергију жртвује са пуно полета нашој омладини, која је под ударцима разних политичких таласа, а нарочито комунистичких. Поред Министарства војске и морнарице и Министарства просвете ово Министарство је најважнији фактор у развијању братске љубави, узајамног поверења и националног јединства међу нашом омладином, будућим грађанима Југославије од којих очекујемо конструктиван рад у служби Краља и Отаџбине. Иако смо уверени, да су ове Министарству недовољни кредити које ћемо сада изгласати, ја верујем да ће се све то надокнадити појачаном љубављу у конструктивном и убрзаном раду на остварењу циљева које је себи поставила ова тако корисна установа. Изјављујем да имам пуно поверење у Краљевску владу г. др. Милана Стојадиновића и да ћу гласати за предложени буџет. (Одобравање на десници).

Потпредседник Радисав Вучетић: Реч има народни посланик г. др. Јуре Коце.

Dr. Jure Koc: Gospodo narodni poslanici, u ovome visokom Domu se je desila nečuvena sramota, da su se našli među slovenačkim poslanicima JNS takvi koji su pred čitavom javnošću bacili blato na uopće od čitavog slovenačkog naroda poštovanog, omiljenog i priznatog vođu g. dr. Korošca, te da su blasfemirali čak i Majsku deklaraciju, koja je gotovo jedan od najlepših dokumenata cele slovenačke prošlosti i za koju su naše slovenačke majke bez razlike pod protektoratom g. dr. Korošca a na čelu sa sadašnjom dvorskom damom Franjom Tavčar i sestrom pok. Jana Kreka — Cilkom Krek sakupile na stotine i stotine hiljada potpisa i to u vremenu kada se je to smatralo po Austrijskom ustavu — veleizdajom. Zbog toga sam prinuden da uzmem reč što inače sigurno ne bih učinio.

Ti učestali napadaji na g. dr. Korošca sa strane slovenačke JNS ne uznemiravaju nas, jer su ovi napadaji samo izraz nemoći pa zato psihološki potpuno razumljivi. Oštri su po rečima a prazni po sadržaju. I ako je to žalosna pojava, da se osporava, od strane slovenačkih pristalica JNS, dr. Korošcu njegovo istorijsko značenje kod stvaranja Jugoslavije, ipak to ne može da menja odnosno pofarbava isto-

rijske činjenice. Dr. Korošec priznat je od svih objektivnih patriota kao jedan od glavnih aktera u stvaranju jugoslovenske države uopšte, a kao najvažniji akter od prečanskih Jugoslovena posebice.

To priznaju i austrijski i čehoslovački i poljski historičari, pa i sami Jugosloveni to su priznali time da su izabrali dr. Korošca za predsjednika Jugoslovenskog kluba u Bečkom parlamentu, i docnije za predsjednika Narodnog veća. Opozicione pristalice JNS iz Dravske banovine kažu, da je g. dr. Korošec radio za ujedinjenje svih Jugoslovena u okviru Austro-ugarske monarhije, dakle tobože ne za sadanju Jugoslaviju. Supposito non concessio! Ovdje mogu da se pozivam na izlganje narodnog poslanika sveučilišnog profesora g. dr. Kosića, koji je u svom govoru kazao, da je ujedinjenje svih Jugoslovena u okviru Austrougarske monarhije predstavljalo prvu etapu za odvajanje Jugoslovena iz Austrougarske monarhije. No ostavimo to na stranu i pitajmo se, da li ima slovenačka JNS uopšte legitimaciju da o tom govori i da li ima onda u opšte moralno pravo da kvalifikuje rad g. dr. Korošca za stvaranje ove države. (Protesti na levisi). Samo malo pričekajte! Brzo ćete se umiriti.

Gospodo, ja ću da prikažem da nema tog prava. Gospodo, naročito vi Srbi iz Srbije, Crne Gore, Kršne Dalmacije, Bosne i Hercegovine čujte! U doba kad je dr. Korošec branio Srbe kao lav što brani svoju mladunčad, u doba 1917—1918 godine kad je dr. Korošec branio srpski narod političkom hrabrošću metnuvši i sam svoj život na kocku, u doba kad je dr. Korošec imao kuraž da napadne i Austrougarsku vladu i upravu okupiranih teritorija u Srbiji, u doba nemilosrdnih rekvizicija, umiranja hiljada i hiljada stanovništva u Srbiji, Sandžaku, Bosni i Dalmaciji u ono doba, kad je dr. Korošec kazao austrijskom caru: „Veličanstvo, prekasno je. Između nas i vas nalazi se ponor u kome leži 20.000 mrtvih streljanih i vešanih Srba”. U to doba dr. Korošec je kazao u Bečkom parlamentu: „Jugoslovenskom narodu treba dati jugoslovensku državu”, u doba kad je on kazao, da će jugoslovensko pitanje prihvatiti forum van monarhije. U to doba slušajte, gospodo, sadašnji glavni faktor i duša slovenske JNS, sadašnji njezin poslovodeći p.predsednik dr. Otmar Pirkmajer, bivši podban, izdao je marta meseca 1918 godine K. i K. Staatshaltareikonzipist na 43 stranice brošuru pod naslovom: „Wie lösen wir unsere Brotfrage” sa podtitulom „Anregungen aus der Praxis für die Praxis” — „Pobude iz prakse za praksu”, što znači da je taj gospodin u svom duhu i mentalitetu izdao ovu knjigu vlastitom inicijativom, što proizilazi uostalom iz samoga uvoda. U toj knjizi predlaže dr. Pirkmajer ceo niz mera, koje su po njegovom mišljenju potrebne za snabdevanje stanovništva Austro-ugarske monarhije životnim namirnicama, i naročito podvlači dr. Pirkmajer da to piše u interesu (austrijskog) militera i u interesu austrijske vojske (Kriegführung).

Da nekoliko konkretnih njegovih predloga citiram. (Uzvici: Čujmo!) Neka izvoli dr. Pirkmajer da me pozove na odgovor. Naročitu brigu prouzrokuje dr. Pirkmajeru činjenica, da stoje producenti u svom otporu u čvrstoj falangi protiv države. Zato kaže da treba izmeniti dosadašnji sistem, on u ostalom kaže da do sada uopšte nije bilo sistema kako bi se moglo sa strane države dobiti što više životnih namirnica od zemljoradnika i ovde kaže doslovce: „Der Landwirt muss zur freiwilligen Mitwirkung im Versorgungsdienste gewonnen, aber auch entsprechend

belohnt und seine staaterhaltende Stellung anerkannt werden”. Dakle, Staaterhaltende. Gospodo, zar ne čujete ovde zvukova austrijske himne „Gott erhalte, Gott beschütze”. To je pisao 1918 godine današnji voda slovenačke JNS, to je taj čovek. (Uzvici: Sramota!)

Gospodin dr. Otmar Pirkmajer predlaže dalje, da treba sistematski davati prednost onim zemljoradnicima, koji kako on kaže „in bewunderungswürdiger Aufopferung”, dakle u divnom samopožrtvovanju daju žetvu državi. Dalje govori o „treuer Selbstaufopferung” i za ove predlaže naročite olakšice. Dalje kaže doslovce: „die bisherigen Ausführungen gipfeln im Grundsatz, dass der Produzent nach Massgabe der freiwillig für allgemeine Versorgung dem Staate zur Verfügung gestellten Produktion in allen wirtschaftlichen Angelegenheiten zu behandeln ist.”

Dakle, sa producentom odnosno zemljoradnikom ima da se tako postupa, kako on državi daje. On dalje kaže doslovce, da treba olakšice koje se imaju dati zemljoradnicima, koji državi daju dobrovoljno svoje žito, davati i posle rata. Prema tome u 1918 godini kad smo zaista svi znali, da će se austrougarski kadaver raspasti, u to doba verovao je i radio čitavom svojom dušom dr. Pirkmajer za taj kadaver. Dalje govori dr. Pirkmajer i o prinudnim merama koje treba da se upotrebe protiv zemljoradnika, koji neće blagovremeno i dragovoljno da daju državi, t.j. Austrougarskoj monarhiji zemaljske plodove. I sam dr. Otmar Pirkmajer kaže o svome sistemu — da je tako dobar da će biti retko prinudne mere potrebne, ali da tamo gde su potrebne, moraju biti kako on kaže: „mit allergrösstem Nachdruck angewendet werden. Dakle, moraju biti ove prinudne mere najstrožije primenjivane. I taj čovek je danas šef JNS Dravske banovine. (Jedan glas: Živeo Kocel!) Dr. Otmar Pirkmajer razlikuje dve vrste zemljoradnika t.j. oni koji slobodno i dragovoljno daju državi životne namirnice, i one koji to ne čine pa moraju biti od države pod naročitim nadzorom i predlaže konkretno, kako se ima ovaj strogi nadzor vršiti. Doslovce kaže dr. Pirkmajer ovo: „Sa svojim uputstvom nikako neću štetiti vojničkim interesima, naprotiv hoću im koristiti pošto tražim u samom interesu vojske (Kriegführung) da se mora svaki čovek tamo upotrebiti, gde može najbolje poslužiti državi. Ne treba da naročito naglašavam, da zemljoradnik, koji producira veće količine životnih namirnica za državu i njoj ih dobavlja, time najbolje služi javnim a naročito vojničkim interesima.

Dakle, u vremenu kada je dr. Korošec radio na stvaranju Jugoslavije u to vreme radio je sadašnji aktivni šef JNS za Dravsku banovinu za produženje života Austrougarske monarhije. Kritika ove knjige koju sam dobio iz Beča svodi se na „Das Buch ist in K. G. Geiste geschrieben.”

Dokaz tome je i slaba savest g. dr. Otmara Pirkmajera, koji je odmah posle sloma priredio čitav lov na ovu knjigu i pokupio svuda, tako da se danas ova knjiga nigde ne dobije. No hvala Bogu i Majci Božjoj, jedan primerak sam ipak dobio ja, ma da se 18 godina nije ni jedan mogao dobiti.

Da ima g. dr. Otmar Pirkmajer slabu savest dokaz je i činjenica, da ga je sveučilišna omladina još pod Jevtićevim režimom izviždila na Ljubljanskom univerzitetu i nije tužio sveučiliške omladince, koji su mu prebacivali izdavanje ove knjige. Sada je dr.

Pirkmajer i predsednik Jadranske straže i Sokola i nacionalista, patentirani nacionalista, koji hoće da nas uči nacionalizmu. To odbacujemo. (Pljeskanje na desnici i povici: Tako je!)

Sada vas pitam gospodo, da li ima pravo slovenačka JNS sa svojim aktivnim šefom na čelu da uopšte govori o dr. Korošcu, o onom dr. Korošcu, koji je kazao 12 juna 1917 godine na prestoni govor i programski govor predsednika austrijske vlade Klamm-Martinaca: „Želim da iz prolivene krvi iznikne Jugoslovenska sloboda. Mi hoćemo slobodu, no kada je to što mi hoćemo veleizdaja, onda gospodo, kažem vam, nemate dovoljno vešala, da biste mogli obesiti sve veleizdajnike, nemate dovoljni broj pušaka, da biste mogli sve pobiti, jer svi Slovenci, Hrvati i Srbi hoće slobodu.”

Gospodo, 26 juna iste godine dakle nekoliko dana kasnije kazao je g. dr. Korošec: „Tvrdo se nadamo, da se približavamo trenutku slobode i samoodlučivanja, da je blizu slobodna i ujedinjena otadžbina”. Sve to, gospodo, je razvidno iz stenografskih beležaka austrijskog parlamenta i tamo je jasno razvidno da je dr. Korošec uzviknuo: „Jugoslovenskom narodu, Jugoslovensku državu”. To gospodo, naglašavam zbog toga, da biste mogli sami zaključiti da je dr. Korošec nesumnjivo radio za sadašnju i samo sadašnju Jugoslaviju. (Odobranje na desnici.) Da još napomenem, da je još 21 novembra 1917 godine dr. Korošec žestoko napao austrijsku vladu kao krivca što je u okupiranom Sandžaku umrlo od gladi samo 1916 godine 1600 lica. Dalje, kaže da su u Kragujevcu Srbe stotinama osudili na smrt, pošto su našli kod njih sitno oružje kao pištolje itd. Sve više stizale su vesti o svirepim zverstvima izvršenim nad Srbima. Napisati bismo mogli čitavu knjigu govora i interpelacija dr. Korošca po toj stvari. Kao lav branio je dr. Korošec srpsko građansko stanovništvo, srpske ratne zarobljenike, srpsku inteligenciju, srpskog seljaka, grmio je protiv gonjenja i mučenja pravoslavnog sveštenstva, koje sigurno nikada u jednom parlamentu nije imalo boljeg ni odlučnijeg zaštitnika od dr. Korošca.

22 januara 1918 godine izneo je u Bečkom parlamentu zversko postupanje sa srpskim taocima iz Dubrovnika (među kojima se nalazio i pop Đura Popović), sa članovima uprave pravoslavne crkvene opštine u Dubrovniku, dalje gonjenja profesora Purišića iz Dubrovnika, slikara Segvića iz Splita, mučenje učitelja Svetozara Stojakovića iz Zemuna, popa Gruzovića iz Zenice, ubistvo popova L. Popovića i Kočovića iz Foče, užasno mučenje popa Triše Maksimovića, ubistvo popa Titomije Popovića iz Drljače, mučenje popova Dimitrija Jevčevića i Sime Begovića iz Mešića, popa Draga Uroševića iz Srebrnice. Austrijsku upravu u okupiranoj Srbiji ocrtao je ovim rečima: „Uprava okupiranog teritorija u Srbiji vodi se na takav način, da izaziva najjači otpor kod nas kao Jugoslovena i kao ljudi. Za tom upravom kriju se najgora vojnička nasilja koja su protivna svima međunarodnim ugovorima, čovečanskom pravu i najelementarnijim pojmovima o kulturi. Tamo pravi orgije nekontrolisan vojnici i apsolutizam.”

Gospodo, kada još jedanput naglasim da je dr. Korošec kazao austrijskom caru, da se između njega i nas nalazi pregrada u kome leži 20.000 mrtvih Srba, onda ja pitam, da li je moralna dužnost svih Jugoslovena, a naročito Srba, da ne dozvolimo da se na takav prostački način govori u ovom Domu o dr.

Korošcu. Ja mislim da ova Narodna skupština takvih ogavnih napada na dr. Korošca ne sme da dopusti, a najmanje smeju to da čine pristalice JNS iz Dravske banovine. (Pljeskanje i odobravanje na desnici).

Njihov sadašnji faktički vođa dr. Otmar Pirkmajer najbolja je legitimacija i najbolja karakteristika slovenačke JNS, što se tiče njezinog nacionalizma i njezine državotvornosti. Gospodo, činjenica da je slovenačka JNS izabrala za svoga šefa g. Otmaru Pirkmajera, samo ta činjenica opravdava zaključak da priznajemo nacionalizam i srpskoj i hrvatskoj opoziciji, a slovenačkoj JNS ne možemo ga priznati. Dokumenta su ovde i sama činjenica da je dr. Otmar Pirkmajer bio Leiter des Bezirkswirtschaftsamtes u Ptuj, gde je mogao imati to važno mesto u ovoj tada nemčurskoj tvrđavi samo kao 100% pouzdano austrijsko usmereni činovnik, nas opravdava u tome.

Slovenačka JNS naročito što se njezinih važnih faktora tiče načelna je u nenačelnosti, karakterna u nekarakternosti, nacionalna u anacionalnosti. Kao dokaz neka posluži činjenica da je njezin faktički šef sada dr. Otmar Pirkmajer, dalje, udruživanje slovenačke JNS kod opštinskih izbora sa Nemcima, prodavanje slovenačke zemlje kod Logatca Italijanima i kod Gornje Radgone Nemcima, što se je dešavalo za vreme JNS režima koji je to omogućio, dok je režim JRZ to onemogućio. Zatim dalje, komasacija opština u Dravskoj banovini 1933 godini koja je bila izvedena na štetu slovenačkog življa naročito u Kočevskom srezu. Slovenačka JNS prema tome samo kondicionalno je državotvorna, to jest dok je na vladi. Njezini pretstavnici danas kažu da ne veruju mu zato, jer im Beograd više ne daje vlast, jer im Beograd ne daje u ruke bič da manjina goni i tera ogromnu većinu slovenačkog naroda.

Reči sveučiliškog profesora g. dr. Kosića, da manjina uvek traži da kroz centralu dođe na vlast odnose se naročito na slovenačku JNS. Ne mislite gospodo, da slovenačka JNS stvarno nije za samoupravu. Ona samo uslovno nije za samoupravu, a to zbog toga, jer nema većine u Slovenačkoj, pa je zato kroz centralu htela da kao manjina vlada većini. Prema tome bila je takode samo kondicionalno centralistička i zbog ovoga uskog gledišta glasali su JNS-ari i kmetijci za Vidovdanski Ustav. Oni su se bojali samouprava samo zbog toga, jer nisu imali kuraži da stupe u borbu protiv bivše SLS, a time su sami sebi odriicali svoj *raison d'être*. Zbog svoje beznačajne politike, slovenačke JNS potpuno je sve izgubila u narodu, jer u koliko uopšte ima opozicije protiv sadašnjeg režima to nije JNS i gospoda iz JNS neka budu mirna da njoj nikada više neće niko od Slovenaca dati poverenje.

Energično odbijamo takode sugestije pretstavnika JNS koji su preko 6 godina podupirali svoj režim i bili čak njegovi stubovi, pa ako smo mi sada nasledili teške i sudbonosne posledice njihovog rada nemaju sada oni moralno pravo da nas kritikuju, ako polako poboljšavamo stanje u koje su nas oni doveli. (Odobranje).

Gospodo narodni poslanici, Slovenačka JNS i njezini pretstavnici u glavnom čitav slovenački narod su u Beogradu denuncirali. I Beograd je više puta naneo veliku štetu slovenačkom narodu, jer je davao poverenje tim malobrojnim generalima bez vojske, (Burno odobravanje i pljeskanje), koji su pravili od Slovenačke svoj pašaluk, što dr. Korošec, mada ima ogromnu većinu slovenačkog naroda, ni-

kada nije učinio. Činjenica je, da je od slovenačkih političara jedino dr. Korošec kao jugoslovenski državnik vodio politiku, dok je Slovenačka JNS vodila samo partizanstvo.

Pre nekoliko dana čitali smo u hrvatskim novinama, i to mislim u »Jutarnjem listu«, da je tobože dr. Maček kazao, da su se Slovenci u Austriji međusobno grdili kao klerikalci i liberalci, pa da su to nastavili i u Jugoslaviji. Međutim, gospodo narodni poslanici, to nije tačno i tako se ne može govoriti o Slovenačkom narodu, jer je to uvredljivo. To može da važi samo za one današnje patentirane patriote a la Pirkmajer, koji su iz Austrije doneli austrijski mentalitet a s tim i njegove metode i intrige, pa zbog toga oni ne mogu ni da žive bez klerikalaca, pa ma da smo mi danas JRZ i ništa drugo.

Gospodo, ja vam kažem, da je slovenačka JRZ prava JRZ pošto je dr. Korošec uvek, a to je poznato svima koji ste se bavili politikom, tražio najužu saradnju sa radikalnom partijom i on je hteo sa njom potpuno ujedinjenje. Gospodo, ja vam kažem da slovenački narod, koji je bio uvek denunciran od ovih patentiranih patriota, da je slovenački narod bio uvek za pozitivan rad i da je bio od uvek beskompromisno za potpuno jugoslovensku orijentaciju, a to je za nas aksiom o kome ne dozvoljavamo da govore patentirani patrioti a la Pirkmajer. To što je dr. Maček kazao, to su slovenački Jenesovci radili od 1918 godine na ovamo po austrijskom mentalitetu i po školi, koju je doneo dr. Otmar Pirkmajer, koji je danas mentor slovenačkih poslanika i senatora JNS (Pleskanje i odobravanje na desnici. *Albin Koman*: Ko je denuncijant?). Vi, JNSovci. (Protesti na levi.)

Pa i sada je slovenačka JNS opet denuncirala slovenački narod i naglašava da su rezolucije primljene na zboru JRZ u Ljubljani dne 17 januara 1937 godine nekakvi izraz separatizma. Hvala Bogu, ovaj izraz nisu stvorili Srbi nego su ga stvorili naši JNS-ari. No, gospodo, da vam kažem samo par reči o ovim čuvenim rezolucijama. Ja te rezolucije imam ovde. U prvoj tački se kaže, da treba izmeniti Zakon o gradovima. U drugoj tački govori se o potrebi povišenja prinadležnosti državnih službenika, to što je u ime JRZ kao prvi izneo narodni poslanik Oto Gavrilović. No ako pregledamo sve tačke rezolucije vidimo, gospodo, da u njima nema ništa drugo nego ono, što je dozvoljeno i izvodljivo na osnovu Ustava iz godine 1931. To je opet jedna denuncijacija naših JNS-ara, koji uvek govore u jugoslovenstvu u rečima a u faktima rade protiv njega. A pravo jugoslovenstvo ispoljava se u radu i u faktima, a ne u rečima. Ako ovaki ljudi skoro uvek govore o prvom ustavnim faktorom i uvek na nj se pozivaju, što u nijednoj zemlji nije slučaj i ne sme da bude, onda sam ja baš zbog njih prinuden da kažem: (govornik se obraća prema slici Nj. Veličanstva Kralja) »Veličanstvo, neka Vas Bog spasi i čuva od takvih Sokola, takvih nacionalista i takvih čuvara Jadranskog mora. (Burno i dugotrajno pleskanje).

Neka mi je dozvoljeno da i gospodinu narodnom poslaniku Zdravkoviću na njegovo izlaganje odgovorim ukratko sledeće: Dr. Korošec je predsednik Glavnog zadrugnog saveza Kraljevine Jugoslavije. Kao takav je on i dužan da radi na tome, da se unapredi naše zadrugarstvo, a naročito kreditno zadrugarstvo. Ako se je pomoglo već nekojim savezima odnosno zadrugarima u Beogradu i Zagrebu mora se pomoći i slovenačkom kreditnom zadrugarstvu, a

to je i interes čitave države, jer je kreditno zadrugarstvo od uvek bilo najsolidniji faktor za skupljanje kapitala malih ljudi, koji su u kreditnom zadrugarstvu tražili i našli zaštitu svoje samostalnosti. Ne traži se novac nego se traži kredit, a to je u interesu našeg ekonomsko najslabijeg čoveka, i to je svakako jedan pozitivan čin po čitavu državu i po čitav narod. (Pleskanje).

Dozvolite mi još da progovorim par reči o tobožnjem progonstvu Sokola. Koliko je neosnovan napad na dr. Korošca zbog Sokolstva najbolje dokazuje činjenica, da je već 1928 godine dr. Korošec bio biran za počasnog člana Sokola. Ako su bili neki Sokoli u Dravskoj banovini istovremeno vode JNS onda neka otvoreno priznaju, da su kao vode JNS gonili narod, neka prime na sebe odgovornost za svoj partijski rad, neka ne budu sada kukavice, neka se ne kriju iza sokolskog štita i neka ne kažu: nas gone kao Sokole. Kao Soko se niko ne goni. To je najordinarnija laž. Ispravljaju se samo nepravde, koje su oni učinili kao partijske vode, a toga su morali oni biti svesni i pre, da će im se njihov partijski nepravedni rad jednom osvetiti. Sada i dr. Kramer, kome je bio Soko deveta briga, nosi sokolski znak, jer i njega sada valjda »gone« zbog toga jer nije u Vladi i što se setio da je Soko. Zašto se sada brka »Soko« i JNS? To ne ide na korist Sokola i takvi ljudi ne rade na korist Sokola. (Dugotrajno pleskanje i odobravanje na desnici.)

Gospodo narodni poslanici, još nešto. Debata o budžetu g. Ministra prosvete neko vreme pala je na dosta nizak nivo, pošto su ista gospoda iz Slovenačke JNS upotrebili debatu gotovo za same lične napade na g. referenta Ministarstva prosvete Frana Erjavca. Ne znam da li je to lična osveta g. Pleskoviča, pošto ga g. Erjavec tuži pred sudom zbog klevete, i osveta g. Komana, pošto je bila premeštena i njegova kćerka, jer nije imala zakonskih uslova za mesto u kojem je službovala.

G. kolega dr. Šemrov već je tačno odgovorio na stvarni deo govora gospode iz Slovenačke JNS, i kazao da nije bilo za vreme sadašnjeg režima proglašeno 1200 slovenačkih učitelja, nego je svih premeštenih samo oko 1000, a od tih 73 procenata po molbi a 27 procenata po potrebi službe. Za tih 27 procenata ukupno 216 po potrebi premeštenih učitelja ne može odgovarati g. Erjavec, nego sama tangirana gospoda. Ima konkretnih slučajeva, da narod nije dozvolio da mu uče decu učitelji koji su se na razne načine sasvim onemogućili među narodom. Ne tvrdim da je bilo svih 216 premeštenih po potrebi službe iz gornjih razloga, ali držim da je sasvim pravedno ako je morala mlada učiteljica učiniti mesta starom familijarnom učitelju, i ako se omogućilo da su se sastale porodice od kojih ih je baš naša JNS toliko razdvojila.

Sasvim odobravamo personalnu politiku g. Ministra prosvete u Dravskoj banovini, pošto znamo, da je baš on ispravio ogromno nanesenih teških nepravda, koje je zgrešio raniji režim g. Pleskoviča i Komana, i u koliko ima toga udela g. Erjavec mogu kazati da mu je zahvalna ogromna većina slovenačkog naroda, pošto se do sada nikada nije vodilo toliko računa o opravdanim željama naroda, kao što je to danas slučaj. Pošto se toliko napada g. Erjavec, treba da kažem i o njemu par objektivnih reči, pošto ne može sam da dode i da se brani.

G. Erjavec je jedan od najpoznatijih slovenačkih pisaca, koji je izdao preko 30 knjiga literarno-isto-

rijskih, socijalno-ekonomske i političko-istorijske sadržine. On je bio prvi koji je popularizirao kod nas Slovenaca divne srpske narodne pripovetke, za koju nedelju izaći će iz štampe njegova knjiga o komunizmu, koja će biti najveće protivkomunističko delo u jugoslovenskoj literaturi. On je bio urednik mnogih listova i revija, napisao je stotine članaka, dakle jedan između najpoznatijih slovenačkih kulturnih radnika. Tačno je, da je bio u svojim mladim godinama neko vreme socijalista, a u međuvremenu za vreme rata došao je u koliziju sa oficijelnom socijalističkom partijom, i to zbog toga, što se zalagao za jugoslovensku orijentaciju. I posle rata neko vreme ostao je u socijalističkoj partiji, a kad je video, da ta nije socijalna, ni demokratska i vrlo malo nacionalna, išao je svojim putevima koji su paralelni sa putevima ogromne većine slovenačkog naroda. Baš to dovelo ga je i u konflikt sa gospodom iz današnje JNS, koja nije imala u Sloveniji nikada nikakvog oslonca među narodom, nego se je čitava njezina snaga bazirala na samom teroru. Zbog toga su gospoda iz današnje JNS stranke Erjavca pet puta najurili, iz javne službe, a šesti put ga premestili iz Ljubljane 917 kilometara udaljeno od porodice na samu arnautsku granicu, što će biti vrlo dobro to poznato g. Komanu, koji je u svoje vreme zato mnogo radio i mnogo se interesovao.

S pravom mogu da kažem u ime ogromne većine naroda u Slovenačkoj, pa i najboljeg dela slovenačkog učiteljstva, da smo svi zahvalni g. Ministru prosvete, što je doveo na položaj referenta za Dravsku banovinu u području mu Ministarstvo tog odličnog slovenačkog kulturnog radnika, jer je to nama najbolja garancija da školstvo u Slovenačkoj neće biti više objekat za političku eksploataciju JNS stranke, kao skoro čitavo posleratno vreme, nego da će zavladatai posle velikih perturbacija i demoralizacije koja je zavedena bila u slovenačko školstvo od strane JNS, da će jedanput ozbiljan rad, red i pravda zavladatai, a g. Ministru prosvete na takvom referentu kao što je g. Erjavac čestitam. To sam smatrao za potrebno da kažem, jer su baš g.g. Pleskovič i Koman napadali g. Erjavca.

A što se vatrogasaca tiče, gospodo, pogotovo je nepotrebno da o tome opširno govorim. Iz originalnih akata bivše »Gasilske zveze« razvidno je, da je bio njezin rad potpuno partizanski. U nebroj slučajeva bivša »Gasilska zveza« iz političkih razloga sasvim je neosnovano raspuštavala vatrogasne čete. Slovenska vatrogasna organizacija sa svojom velikom tradicijom razvila se je u borbi za svoja nacionalna prava u teškim vremenima Austro-ugarske monarhije. Ako ima ona sada slovenačko komandovanje u slobodnoj nacionalnoj državi, to je posve opravdano i drukčije ne može da bude. Već osam godina postoji Soko Kraljevine Jugoslavije, a ipak imadu sokolske jedinice u Dravskoj banovini — sasvim logično — još uvek slovenski službeni jezik, a unifikacija u komandovanju se ni u Sokolstvu nije sprovela. Treba takode znati, da se vatrogasne jedinice u Dravskoj banovini služe oficijelnim vojničkim egzercirnim pravilom, samo da je komandovanje doslovno prevedeno na slovenački književni jezik. Tako je i izvedba komande potpuno vojnička. Ako se komanduje u Dravskoj banovini umesto »na levo krug« onako kako su Slovenci komandovali već pre 50 godina »na levo krog«, onda zaista ne može se niko uzrujavati, a još manje praviti pitanje od toga. Konačno

napominjem, da su vatrogasci Dravske banovine dobili na svojim slobodnim izborima svoje pretstavnike, pa imadu sada legitimaciju da govore u ime slovenačkih vatrogasaca, a to je najbolji odgovor na sve neosnovane žalbe opozicionih poslanika iz Dravske banovine. (Odobranje i pleskanje kod većine.)

Потпретседник Радисав Вучетић: Реч има народни посланик г. Франц Клар. (Чује се: Није дошао!) Пошто г. Клара нема, губи право говора. Има реч народни посланик г. Славко Николић.

Славко Николић: Господо народни посланици, приликом претреса предлога буџета Министарства физичког васпитања народа, желим да се специјално задржим на једној организацији, која припада истом Министарству, а та је организација наше ватрогаство.

Многима је иста организација мало позната, јер је иста у огромној већини била добровољна, а распрострањена готово и једино у т.зв. пречанским крајевима. Многи су је сматрали за „парадну“ организацију, и баш због таквог лошег оцењивања наше ватрогаство морало се је борити са невероватним тешкоћама све дотле, докле се најзад није увидело због каквог узвишеног циља оно постоји и колика је важна његова улога у миру, а још већа у рату.

Добровољно ватрогаство није спорт! Једину сличност са спортом имаде утолико, што се његови чланови добровољци тј. бесплатни учесници.

Ватрогаство гаји у себи хуманост са паролем „Са вером у Бога — Ближњем у помоћ!“ Без икаквог политичког одређивања и ма каквог личног интереса, већ су увек спремни и живот да жртвују свој, пружајући њихову одбрану у случају пожара, поплава, земљотреса, епидемије и у случају напада из ваздуха.

Из ових неколико примера може се видети, да ватрогаство претставља једну озбиљну организацију у погледу одбране, у погледу одбране сличну војсци, са најозбиљнијим задатцима. Њихов број данас достиже око седамдесет хиљада чланова.

Концем године 1935 било је у Ватрогасном савезу Краљевине Југославије учлањено: 9 ватрогасних заједница са седиштем у бановинским местима; 107 ватрогасних жупа са седиштем у средњим местима; 70.360 извршујућих чланова; 56.517 редовних помажућих чланова; укупно чланова 126.886; домова 768; застава 444; музика 385. Укупна дужина цеви са којима располаже наше ватрогаство у целој држави јесте 409.620 метара. Укупно имање нашег ватрогаства и то одеда, штрцалки, цеви, домова и других ватрогасних потрепштина износи 130.583.710 динара.

Бројно стање жупа, чета и чланства по заједницама:

Бановина	жупа	ватр. чета	извр.	помажућих
1) Дравска	26	894	29.135	18.559
2) Савска	50	882	23.972	16.666
3) Дунавска	30	328	10.375	14.822
4) Моравска		97	7.079	281
5) Дринска		43	1.217	1.987
6) Врбаска		44	1.192	2.167
7) Вардарска		45	1.464	688
8) Приморска		11	462	999
9) Зетска		7	205	344
10) Београд		6	268	4
Укупно	106	2.357	70.369	56.517

сви војнички дисциплиновани, пошто су претходно и војску отслужили, а своју организацију сматрају за продужење кадра у војсци, и сваки је ватрогасац свестан своје дужности, да на дати знак узбуне у које доба и ма у које време буде спреман и тачан на зборном месту, и то потстрекнут својом сопственом вољом! Али су ватрогасци и у питању награде најскромнији. Они би се задовољили признањем од меродавних фактора само утолико да се исправе оне грешке, које су се можда и нехотице увукле, и током времена спречавале њихов напредак у циљу још плодноснијег развијања ове тако корисне организације, као што је наше ватрогаштво.

Једна од најтежих неправди које су ватрогаштву нанесене је свакако измена § 77 Закона о организацији ватрогаштва, којом су изменом смањени доприноси од стране осигуравајћих друштва у ватрогашне фондове за набавку ватрогашних справа од 6% на 4½%. Осим те штете у смањењу, ватрогаштву је прикрађено за задње полугодиште 1935 одговарајућа дотација тиме, што је Уредбом прописано да плате у ватрогашне фондове почињу са 1 јануаром 1934 године. Уз губитак који је очитован у тој измени закона, ватрогаштво је претрпело и други губитак у толико, што је изгубило помажуће чланство, доприносе од општина итд., а да није добило одговарајући еквивалент из овога фонда по § 77 Закона о организацији ватрогаштва.

Зато молим г. Министра да настане да се:

1) Да се ватрогашним инспекторима за свако бановинско подручје и врховном ватрогашном инспектору за целу земљу даду потпуно бесплатно карте као органима из чл. 67 Општег правилника о повлашћеној возњи, односно аналого ономе што уживају начелник и начелници Сокола по члану 34 под б) Општег правилника.

2) Ватрогашни савез плаћа за три претплатне карте по динара 8000 а које важе за целу земљу. Међутим од заједница се тражи решењем Генералне дирекције КОбр. 135670/35 динара 20.000 до 24.000.— за једну карту са важношћу само за подручје дотичне бановине. Према томе се заједници онемогућује да набави карту за чланове њеног старешинства јер је три пута скупља од оне у Савезу, која важи за целу Краљевину.

3) По чл. 41 Општег правилника, када ватрогасци путују на слетове, конгресе и течајеве уживају повластицу од 50% само онда ако путују у групи најмање од шест лица. Међутим за све сличне приредбе разних других организација и установа добивају се те повластице за појединачна путовања. Приликом приређивања школа и течајева ово скупно путовање за ватрогасце не може доћи у обзир, јер из истог места никада не путује на течај најмање 6 лица, већ обично једно а највише два, па се ови не могу користити предвиђеном повластицом мада течајеве и школе похађају у општем јавном интересу.

4) Нарочита аномалија увукла се у овај Правилник тиме, што се ватрогашне чете када путују ради гашења пожара или указивања помоћи при великим несрећама превозе до места несреће бесплатно, било то приватно или државно добро у питању, но при повратку дужни су платити возарину од 25% редовне возне цене за чланове; а по динара пет са свака ватрогашна кола по километру у теретним колима.

Ти су захтеви, господо народни посланици, потпуно оправдани, и њима се треба изаћи у сусрет: — Када се узме у обзир, да је помоћ ватрогашном савезу Краљевине Југославије по овоме буџету предвиђена свота од свега 600.000 динара и кад би се та свота поделила међу постојећа ватрогашна друштва и ватрогашне чете, онда би свака чета примала свега 254.50% динара годишње, што ја мислим, а то мишљење биће и свакако свију вас господо народни посланици да је оваква помоћ врло слаба помоћ и да би предложени буџет Министарства физичког васпитања народа у овој позицији требао бити много већи, јер ватрогасци заслужују већу, много већу пажњу и много већу помоћ, него што им се до сада чинила. Надајући се, да ће и Господин Министар увидети оправдану потребу у овоме, а познавајући његову агилност, добру вољу и правилност схватања свију патриотских проблема, гласају за овај буџет. (Пљескање код већине).

Потпретседник Радисав Вучетић: Господо народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена то је претрес у појединостима предлога буџета расхода XVII раздео — Министарство физичког васпитања народа завршен. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господа народни посланици који примају прочитане партије изволе седети, а који не примају изволе устати. Молим господина известиоца да изволи прочитати партију 1021.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1021.

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1021? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господо народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1021 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1022.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVII Раздео — Министарство физичког васпитања народа од партије 1022 до партије 1023 закључно. —

Потпретседник Радисав Вучетић: Изволите чути партију 1024 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1024 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Парт.
1024

„Стипендије за образовање наставника у иностранству и усавршавање лекара у спортској медицини . 210.000.—

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1024 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господо народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1024 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1025.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији

у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила све партије предлога буџета расхода XVII Раздео — Министарство физичког васпитања народа од партије 1025 до 1027, закључно. —

Потпретседник Радисав Вучетић: Изволите чути партију 1028 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1028 са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

**XVII РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО
ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА НАРОДА
ГЛАВА СXXXVI — МИНИСТАРСТВО
Редовни расходи**

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
1028

Организациони и пропагандни трошкови

- 3 „Сви трошкови око оснивања и одржавања стручних течајева Министарства физичког васпитања народа за образовање наставника, инструктора и тренера специјалног телесног васпитања, као и за држање наставника, инструктора и тренера у тим течајевима . . . . . 700.000.—
- 5 Уређење спортских вежбалишта . . . . . 850.000.—

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1028 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1028 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1029.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1029.

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1029? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1029 већином гласова примљена. Изволите чути партију 1029а са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1029а са предложеним амандманом Краљевске владе који гласи:

Партија 1029а: „Разне помоћи савезима, потсавезима, клубовима и друштвима Министарства физичког васпитања народа, за које није ранијим партијама и позицијама додељена помоћ за унапређење спорта у земљи, као и за приређивање свих такмичења, давање потпора клубовима и друштвима за одржавање вежбалишта, набавку справа и прибора и све остале потребе које Министарство својим решењем одреди:

	Динара
поз. 1 Савезу скаута Краљ. Југославије	70.000.—
поз. 2 Југословенском зимском спортском савезу	100.000.—
поз. 3 За учешће такмичара на олимп. играма у Токију — Јапан 1940 г.	100.000.—
поз. 4 Југословенском лако-атлетском савезу	100.000.—

поз. 5 Стрељачком савезу Краљевине Југославије	100.000.—
поз. 6 Југословен. веслачком савезу .	100.000.—
поз. 7 Југословенском мачевалачком савезу	60.000.—
поз. 8 Југословен. ногометном савезу .	30.000.—
поз. 9 Југословен. пливачком савезу .	40.000.—
поз. 10 Спорт клубу „Југ“ из Београда, за довршење и уређење зимско-спорт. дома на „Мавровим Хановима“ и за подизање и уређење веслачког дома и хангара на Охридском језеру у Охриду — Вардарска бановина	200.000.—
поз. 11 Јахачком клубу „Св. Ђорђе“ из Београда	50.000.—
поз. 12 Спортским савезима, потсавезима, клубовима и друштвима од 1.000.— до 5.000.— динара, савезима и потсавезима од 5.000.— до 20.000.—	309.000.—

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1029а са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1029а са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 1030.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 1030.

Потпретседник Радисав Вучетић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1030. (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети а који не примају нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 1030 већином гласова примљена.

Господо народни посланици, пошто је предлог буџета расхода XVII Раздео — Министарство физичког васпитања народа по свима партијама појединачно примљен, објављујем да је цео предлог буџета расхода XVII Раздео — Министарство физичког васпитања народа примљен. (Бурно пљескање.) — Прелазимо на претрес у појединостима предлога буџета расхода XV раздео — Министарство шума и рудника.

Има реч Министар физичког васпитања народа и заступник Министра шума и рудника г. др. Јосип Рогић. (Пљескање код већине).

Министар физичког васпитања народа и заступник Министра шума и рудника др. Јосип Рогић: Господо народни посланици, у предлогу буџета расхода и прихода Министарства шума и рудника дошла је до изражаја Уредба о организацији Министарства шума и рудника и подручних установа од 23-априла 1936 године. Ова Уредба је ступила на снагу 1 маја 1936 године па је већим делом до сада и примењена на шумарску и рударску струку у ресору шума и рудника.

Код израде предлога буџета за Министарство шума и рудника дошло је до изражаја настојање Краљевске владе за снажење народне привреде. Као последица побољшања привредних прилика предвиђени су повећани приходи као и расходи, истина у опрезним и скромно одмереним износима.

Пре но што бих прешао на детаљно излагање предлога буџета Министарства шума и рудника, част ми је истаћи да је ово Министарство активно учествовало у раду Краљевске владе, да се одбрана наше земље што боље обезбеди и да користи од природног богатства наше земље извуче наш радни народ. У овоме правцу напомињем радове на жељезари у Зеници, оснивање рафинерије бакра у Бору и поновно стављање у погон фабрике целулозе у Дрвару. У проучавању је сада и подизање домаће коксаре за производњу кокса, који је неопходно потребан за нашу металургију. Даље је Министарство шума и рудника узело на себе иницијативу у пропаганди да се и код нас што више оломаћи употреба шумског гаса за погон моторних возила на место скупоценог бензина, који се увози из иностранства.

Укупни расходи по буџету Министарства шума и рудника предвиђени су у износу 291,549.099 динара тј. за 25,483.561 динар више него ли за буџетску 1936/37 годину. Приходи су предвиђени у укупном износу од 446,062.130 динара тј. за 84,687.582 динара више од садашњег буџета. Из прегледа остварених прихода и расхода у току ове буџетске године може се утврдити, да ће се предлог буџета за 1937/38 годину и реализовати.

Укупна површина свих шума без обзира на власништво износи 7,636.153 хектара или округло 32% од укупне површине наше земље. Значи, да је сваки трећи хектар нашег земљишта под шумом, што довољно илуструје велики значај шума и шумске привреде. Од горе наведене површине свих шума држави припада 2,924.724 хектара, а недржавних шума има 4,711.329 хектара. На једног становника просечно долази 0,55 хектара шуме.

Највећи део наших шума налази се на својој природној станишту на апсолутно шумском земљишту тј. на таквом земљишту, које је трајно употребљиво само за шумску културу. Остали део шума налази се на релативно шумском земљишту тј. на таквом земљишту, које би се могло употребити и у пољопривредне сврхе. Површина таквих шума без обзира на власништво износи 2,342.762 хектара.

Укупна годишња продукција дрвета у нашој земљи цени се на 16,500.000 куб. метара и то 6,750.000 куб. метара корисног дрвета и 9,750.000 куб. метара огревног дрвета. Та огромна количина дрвне масе сваке се године посече, преради и извезе путевима и жељезницом. Из тога се види велика важност шумске привреде у економском и социјалном погледу као и у погледу притицања прихода и самих државних жељезница.

За прераду годишње продукције дрвне масе има у земљи 3.235 стругара разнога погона са 68.670 коњских снага.

На врховни шумарски надзор (Одељење за врховни шумарски надзор и Банске управе) предвиђено је укупно 17,422.234 динара кредита тј. за 3,356.357 динара више од садашњег буџета. Ово повећање је дошло због тога што је повећан кредит за уређење бујице за суму од преко 3,500.000 динара.

Пошумљавање крша и голети као и живих пескова је значајан културни посао, који спада у надлежност Банских управа. У ове сврхе предвиђено је 1,064.000 динара кредита. Сем тога се ови радови финансирају и из Фонда за пошумљавање.

У циљу ефикаснијег и бржег пошумљавања г. Министар шума и рудника је предузео потребне мере:

1 да се у будуће пошумљавају она земљишта, која буду издвојена од одређених комисија;
2 да се што више врши и примењује природан начин пошумљавања као и сејање шумског семена у место сађења садница;

3 да се строго води рачуна о избору погодне врсте дрвета, која би имала да се сади и

4 да шумарско особље, које врши пошумљавање, има за свој рад да одговара морално и материјално, како се не би нерационално трошила државна новчана сретства.

У циљу да се организација службе у ресору шума и рудника проведе што боље и да би се само пословање поставило на здраву основу, у Министарству шума и рудника донето је у току буџетске 1936/37 године 23 правилника, уредаба и осталих упутстава.

Као што је познато, имовне општине се налазе у тешкој финансијској кризи већ од више година. Дуг имовних општина крајем 1935 године износио је око 67,000.000 динара. У Министарству шума и рудника чине се сада последње припреме за доношење Уредбе о санацији имовних општина, које сада располажу са укупном површином од 459.690 хектара шума и шумског земљишта.

Одељење за управу државних шума управља државним шумама преко 11 Дирекција шума односно 159 шумских управа и 2 режијске манипулације као и 1 прометном управом државне шумске железнице Усора—Прибинић.

Према прописима нове Уредбе о организацији Министарства шума и рудника требало је најдаље до 1 маја 1937 године основати нову дирекцију шума у Тузли као и извршити сеобу Дирекције шума из Апатина за Нови Сад и сеобу Дирекције шума из Алексинца за Ниш. Дирекција шума у Тузли је основана и отпочела је са радом на дан 1 јануара 1937 године. Сем тога извршена је и сеоба Дирекције шума у Апатину за Нови Сад као и сеобе Дирекције шума у Алексинцу и Нишу.

У циљу унапређења и подизања интензивности шумске привреде основане су нове шумске управе на Округлици на подручју Дирекције шума Сарајево, сем тога основана је посебна државна шумска манипулација са седиштем у Босанском Новом са задатком да искоришћује државне шуме Шумске управе Рвјевац, на територији Дирекције шума у Загребу. На територији Дирекције шума у Скопљу основано је 5 нових шумских управа, на територији Дирекције шума на Сушаку образоване су 3 нове шумске управе, и најзад на територији Дирекције шума у Нишу образована је једна нова шумска управа у Кучеву.

Сада се припрема све што треба и за оснивање шумских управа на територији Дринске бановине, па се надам да ће се у најкраћем времену и овде основати потребан број тих основних шумско-привредних јединица.

Част ми је напоменути, да нема довољно чуварског особља за чување и заштиту државних шума, те се често дешава да један чуварски реон износи и преко 10.000 хектара, док један чувар шума није у стању да добро заштити реон већи од 1.000 хектара.

Према садањем броју чуварског особља (1785) чувара и лугара и према површини државних шума

на једног чувара отпада просечно близу 2.300 хектара шума или шумског земљишта. У току 1927 године редуцирано је из државне шумарске службе 700 чувара државних шума, те од тада заштита државних шума није на довољној висини. Зато се морају предузети потребне мере, да се број чувара државних шума постепено повећа. Сем тога у Министарству шума и рудника се припрема доношење Уредбе о реорганизацији шумско-заштитне службе, како би се и са садањим бројем чувара шума постигли што бољи резултати у погледу одржавања и заштите државне шумске имовине.

Према одредбама Закона о шумама са шумама треба трајно господарити, па је зато неопходно потребно да се искоришћавање свих државних шума као и осталих врши према одредбама привредног плана. По § 51 Упутстава за уређивање државних шума прописује се, да се у року од 5—20 година имаду за све шуме саставити одговарајући уређајни елаборати рачунајући рок од 1 јануара 1932 године. Даље, према пропису чл. 36 Уредбе о организацији Министарства шума и рудника имају се у року од 10 година све неуређене шуме уредити, односно елаборати уређених шума обновити. На основу те одредбе састављен је општи програм уређајних радова, по којем се тај посао има довршити до конца буџетске године 1945/46.

Према чл. 37 Уредбе о организацији Министарства шума и рудника треба у року од 10 година извршити пошумљавање старих непошумљених сечишта, паљевина и других оголелих шумских површина у државним шумама. За пошумљавање ових површина израђен је десетогодишњи план за све Дирекције шума, те ће се у будуће по овоме плану систематски радити.

Да би се спречило даље узурпирање државних шума на територији Дирекције шума Сарајево, Тузла и Бања Лука, донета је Уредба о додељивању државног шумског земљишта и ликвидацији узурпација у ранијој Босни и Херцеговини. Циљ ове Уредбе је с једне стране, да среди и олакша економско стање појединаца на тај начин што ће се лицима оскудним у земљи додељивати државно шумско земљиште, а с друге стране што ће се према прописима Уредбе одузети земља од оних лица, која су, и ако имућна, извршила узурпирање државног земљишта, па ће се ова земљишта дати у посед онима, који имају мање од 3 хектара властитог земљишта.

За финансирање ове акције око додељивања државног земљишта предвиђен је по Уредби фонд, у који ће се унети од редовних буџетских прихода за 1937/38 износ од 3.000.000 динара. За спровођење ове акције основани су код Дирекције шума у Сарајеву, Бањој Луци и Тузли нарочити одељци са потребним бројем шумарских инжењера, геометара и осталог помоћног особља.

Узевши у обзир досадањи капацитет рада на додељивању земљишта тј. на т.зв. унутарњој колонизацији (15.000 хектара годишње) потребно је још 8 година рада за довршење ове значајне социјалне акције.

Искоришћавање државних шума врши се путем продаје дрвета у шуми на пању, и то на разне начине: по дугорочним уговорима, на основу Закона о заштити домаће индустрије, даље продајом на лицитацији по § 50 Закона о шумама — краткорочни уговори, даље путем малопродаје, којом се

задовољава домаћа потреба нашега народа по § 52 Закона о шумама.

Искоришћавање шума по дугорочним уговорима је застарео начин искоришћавања, а сем тога такво искоришћавање је нерентабилно по државу, јер је већи део таквих уговора закључен без претходне лицитације, те су шумске таксе ниске. Свима су познате небројене тешкоће које су се појавиле око реализовања дугорочних уговора, па је зато сасвим разумљиво што се тежи да се државне шуме више не предају на експлоатацију по дугорочним уговорима. Од овога примитивног начина искоришћавања државних шума прелази се сада све више и више на искоришћавање државних шума у властитој режији, као што то предвиђа и Уредба о организацији Министарства шума и рудника, која је донета у априлу 1936 године. Тако ће се искоришћавање државних шума постепено вршити у сопственој режији, која је у ствари нормалан и здрав начин искоришћавања државних шума.

По Закону о заштити домаће дрвне индустрије, који је ступио на снагу 31 маја 1929 године и чија важност траје до 31 маја 1939 године, домаћим пиланарама излучена су резервациона подручја на територији Дирекције шума Сушак, Загреб, Сарајево, Бања Лука, Чачак, Алексинац и Скопље. Према податцима за 1935/36 годину по дугорочним уговорима са малим пиланарама искоришћује се годишње 306.687 кубних метара у вредности од 5.794.839 динара, што чини 6% од свеукупне дрвне масе или 7% од вредности свеукупне дрвне масе, која се годишње искоришћује у нашим државним шумама. Према поменутоме Закону о малим пиланарама одобрено је до сада за 171 мало-пиланара искоришћавање шума по резервационим уговорима. Искоришћавање шума и по овим уговорима са малим пиланарама не обезбеђује држави сигурне и сталне приходе од државних шума с обзиром на кризу и флукуацију која с времена на време наступа на тржишту са дрветом.

Према одобреним режијским прорачунима за рад у режији на територији 10 дирекција шума за 1936/37 годину израда старог и новог материјала износи 1.170.000 кубних метара са укупним издацима од 55.618.000 динара. Бруто приход од рада у режији износи 84.769.600 динара. На име шумске таксе очекује се свота од 19.500.000 динара а на име чисте добити 9.650.000 динара. Упоредјујући ове радове са онима из режијске 1935/36 године долазимо до закључка да је у 1936/37 години предвиђено за сечу дрвне масе 36% више него у прошлогодишњој кампањи, а приход у виду шумске таксе повећава се у 1936/37 години за 90% док се износ чисте добити за 1936/37 годину повећава за 60%.

Поред искоришћавања дрвета из државних шума на горе описане начине, једна знатна маса дрвета издаје се бесплатно по § 53 Закона о шумама нашим сиромашним земљорадницима, а сем тога велике масе дрвета се издају бесплатно као сервитутно дрво у Босни, Херцеговини и Лици. За овај циљ издаје се годишње 976.900 кубних метара у вредности преко 12.000.000 динара.

Сем искоришћавања дрвета у режији, Министарство шума и рудника врши и смоларење у режији на територији Дирекције шума у Скопљу. Добивање смоле и осталих продуката од ове: терпентинског уља и калафона неопходно је потребно за индустрију земаљске одбране.

Од споредних шумских производа поменују још и приходе од попаше, која се врши било на суватима, било на шумским пашњацима.

Површина државних сувата износи око 200.000 хектара. Према капацитету искоришћавања на сувате се пушта преко лета на пашу око 600.000 брава оваца.

На шумске пашњаке међутим пушта се приближно у државне шуме око 700.000 ситне и крупне стоке а приход од ове паше за државну касу износи око 2,300.000 динара годишње. Шумска такса за шумску попашу снижена је до минимума у циљу унапређења сточарства и ради јачања економске снаге нашег сеоског живља, којем је у планинским крајевима приход од сточарства битни и најважнији.

Приход за државну касу од суватске паше износи годишње око 5,000.000 динара.

Ограничавање државних шума приводи се сада крају, те ће се у најскоријем времену и то питање скинути са дневног реда.

Од државних шумских предузећа поменују шумско индустријско предузеће Добрљин—Дрвар (Шипад). Предузеће је организовано на акционарској бази а власник свију акција је држава преко Министарства шума и рудника. Шипад има три стругаре са укупно 29 гатера и то: у Дрвару, Добрљину и Устипрачи.

Ово државно предузеће сече годишње око 400.000 кубних метара меког дрвета и око 100.000 кубних метара буковог дрвета за грађу и огрев. Од ове масе на стругарима се преради око 200.000 кубних метара меког резаног дрвета и око 20.000 кубних метара балвана буковине. Већина прерађене грађе извози се у иностранство, а само мањим делом се продаје у нашој земљи.

Прошле године држава је преко Шипада откупила све акције фабрике целулозе у Дрвару, па је ова фабрика отпочела рад 14 јануара 1937 год.

Осим горе поменутих предузећа, која се налазе потпуно у државним рукама држава учествује са 20% акција у Југословенској дестилацији дрва у Теслићу.

Господо народни посланици, рударство у нашој Краљевини представља већ данас једну од најважнијих привредних грана како по величини и вредности достигнуте производње, тако и још више према улози, која му је намењена и коју све јаче преузима, јер у производњи руде, прорачунатој на садржај бакра, стоји Југославија у Европи на првом месту, далеко испред свих осталих држава, док на табели светске производње заузима Југославија седмо место.

Исто место, прво у Европи а седмо у свету заузела је већ Југославија и у производњи оловне концентрисане руде, док јој производња цинкове руде прибавља већ данас друго место у Европи, а шесто у свету. Као што видите, господо, производња ових трију елемената даје нашој релативно малој Југославији врло важну улогу на табели европске производње, док ће јој скоро будућност ту улогу знатно појачати.

Детаљна статистика рударске производње у нашој земљи за последњих 10 година стоји вам овде на расположењу, па вас молим да се изволите њоме послужити. Из ње ћете видети да је укупна вредност рударске производње достигла у 1936 год. округло дин. 1.014 милиона а топлиничка 400 милиона што са споредним производима у

вредности од дин. 12 милиона чини импозантну цифру од округло дин. 1.426 милиона.

Без обзира на узроке, год. 1936 донела нам је не само знатно побољшање укупне производње и њене вредности, него шта више и почетак просперитета, тако да у резултате 1937 и даљих година можемо гледати са пуном ведрином бар у томе погледу.

При томе природно све гране данашњих врста рударске производње не корачају истим темпом, и ако се на свима у битности морају одражавати сваковремена стања привреде. Јер наше рударство морамо поделити у две главне групе и то једну групу сачињава угаљ свих врста, а другу металне руде.

Као што можете видети из статистике, производња угља скоро је непрестано расла све до 1929 г. у којој је достигла своју кулминациону тачку са 5,650 милиона тона у вредности од близу 1,100 мил. динара. Од тада већ у 1930 г. почела је потрошња па према томе и производња опадати све до најниже тачке у 1933 год. са 4,151 мил. тона. Пад је био нагао са јачањем депресије, али је опоравак врло постепен, јер ни 1936 год. не показује већу производњу од 4,490 мил. тона, дакле још увек за округло 1,2 мил. мање него у 1929 г. Али далеко више од производње падала је њена вредност због међусобне конкуренције. Јер док је индекс производње од 100 у 1929 г. пао на најнижу тачку од 73,5 у 1933, дотле је њена вредност већ тада била пала на половину па се и данас држи на истој висини и поред повећане производње, што значи да се цене угља нису зауставиле у паду још од 1925 г. кад је тај пад почео. Коликогод је, господо, пад цена ове сировине погодан за развијање привреде, која се снабдева угљем, као и за снабдевање потрошача, чија је моћ ослабила, ипак се дошло до границе, чији прелаз прети да постане катастрофом угљеног рударства.

Интереси народне привреде и земаљске одбране налажу, да се томе стању потражи радикални лек. Он се може наћи једино у сређивању нашег тржишта угља и међусобних односа рударских предузећа на бази регулисања производње према потрошњи. Министарство шума и рудника преузеће ускоро иницијативу у томе правцу.

Осим тога су већ предузете мере, да се при Министарству оснује Институт за горива, чија је сврха, да ради с једне стране на рационализацији употребе самих горива, а с друге стране да научним путем испитује наша чврста, течна и пливита горива свију врста у сврху њиховог искоришћавања као сировине за даљу прераду.

Необично јака потражња метала услед наоружања довела је до незапамћено наглог смањења стокова, а тиме и до замашног скока цена коме се још не да сагледати крај. Јер према извештају Друштва народа само у 1936 год. смањени су стокови бакра за 41%, цинка за 31% и олова за 22% и поред знатно повећане производње ових метала у свету. Обазирем се на ова три метала, јер они и у нашој рударској и топлиничкој производњи заузимају најважнија места.

Колику важност има ово стање за нас, види се из тога, што се производња бакарне руде пенјала од 330.000 тона у 1929 г. на 660.000 тона, дакле на двоструку количину у 1934 г., на којој се висини у главном задржала до данас. Исти је слу-

чај и са сировим бакром, који је почео са 20.000 тона и достигао преко 40.000 тона. Код оловне и цинкове руде стање је још изразитије, јер се производња оловног концентрата од 16.000 тона у 1929 г. пење на округло 82.000 тона у 1934 г., а производња цинковог концентрата од 1.000 тона на 95.000 тона на којима су се позицијама до данас задржали.

Улога производње ових руда и метала тек почиње да добива своју огромну вредност за нашу привреду и земаљску одбрану, као и за наш положај на европској и светској табели производње. Тај почетак лежи у настојању и досад већ постигнутим резултатима Краљ. владе, да се ова велика налазишта руде искористе што више за наше интересе. Као што вам је познато, склопљен је са француским друштвом борских рудника аранжман, по коме се оно обавезује да подигне у најкраћем року инсталације за електролизу 20.000 тона бакра годишње. На тај начин ће половина производње бакра бити прерађена у земљи, па као најчишћи производат делом ићи у иностранство, а делом пружити могућност не само за снабдевање постојеће, него и за стварање нове прерађивачке индустрије. Што је главно пак земаљска одбрана ће у погледу овога необично важног и потребног метала стећи пуну независност од иностранства. Злато, којег се налази близу 50 грама у свакој тони овога бакра, биће вађено у нашој земљи, а када временом буде прерађена цела тонажа црног бакра, производња злата ће премашити и 2.000 кг. годишње у данашњој вредности од преко 100 милиона динара.

Краљ. влада је на повољном путу, да на сличан начин реши питање претапања целокупне и оловне и цинкове руде, које се производе у Трпчи и осталим рудницима Селекшен—треста, па треба очекивати да ће се ускоро почети већ и са радовима на самом терену за подизање великих и најмодернијих топионица олова и цинка у Вардарској бановини.

Исто тако већ ове године може се очекивати подизање модерне топионице антимона у Зајачи код Лознице на основу повољних резултата, које су дала истраживања тамошњих рудишта прошле и ове године.

Када се, господо, овоме излагању о главним металима дода још и подизање топионице алуминијума, које је већ у току и вама сигурно познато, видећете и сами пре свега, да је одбрана наше земље, у колико се оснива на овим металима, потпуно обезбеђена и да има у томе погледу ретко срећне услове. Исто тако ће те увидети, да је ведрина, са којом треба гледати у будућност нашег рударства и његове улоге у нашем привредном животу умесна и потпуно оправдана. На то нам даје право не само богатство земље, него и нова економска политика Краљевске владе, која поред сталне тежње ка унапређењу производње у опште, а рударске напосе, условљава што даљу прераду рудног блага у земљи на корист њену и њеног радног народа.

Ова политика добила је своју нарочиту потврду у изградњи тешке индустрије гвожђа и челика. Ви сте, господо, били сведоци остварења прве најнеопходније тачке програма у тешкој индустрији, постављању нове грубе пруге у Зеници, која ће већ у августу ове године бити потпуно довршена. Али, извршење ове велике инвестиције претставља, господо, само прву и најнужнију ета-

пу у стварању Краљевске владе на томе пољу. Одмах за њом ће доћи идуће етапе, којима је циљ: 1) потпуно аутономно обезбеђење земаљске одбране са свима потребним јој основним производима из гвожђа и челика; 2) надомештање извоза руде са извозом топионичких полупродуката, а по могућности и готових производа; 3) снабдевање земаљске индустрије са свима основним врстама гвожђа и челика и тиме стварање основног услова за подизање прерадне индустрије у потпуној независности од иностранства.

За вођење јединствене рударске политике на целој територији државе оскудева рударска власт у јединственом рударском закону, јер су још увек до сада на снази 5 застарелих рударских закона, а није се на жалост успело на њиховом изједначању. У Министарству шума и рудника израђен је недавно последњи и дефинитивни пројекат новог рударског закона и он се налази већ на претресу пред Краљевском владом, тако да ће врло скоро бити могуће, да се овај пројекат закона достави Народном претставништву.

Улога државних предузећа у нашем рударству врло је велика и то релативно много већа, него што је то случај у већини других држава. Јер, треба знати да држава са својих 14 рудника угља подмирује 30—35% потрошње у земљи ($\frac{1}{2}$ зависи од продајних могућности), да је она власник два најважнија рудника гвоздене руде — оно мало других нису за сада вредни пажње — па према томе и једини велики продуцент и извозник ове руде, и коначно да држава једина производи сирово гвожђе у већим количинама и њиме снабдева челичане и ливнице са овом сировином.

С тога, државна рударска предузећа апсорбују, господо посланици, око 95% целокупног буџета рударског ресора. Тек 5% отпада на рударску власт, рударску наставу и све остале потребе.

Сама висина буџета рударских предузећа не претставља, господо, ништа друго, него резултат обичног математичког рачуна множења предвиђене производње са утврђеним трошковима производње на основу дугогодишњих искустава. Ако се производња буде мењала мимо предвиђања, онда ће се морати мењати и предвиђени кредити, због тога за случај повећања производње постоји предлог овлашћења у Финансијском закону и за одговарајућа повећања кредита.

Од осталог дела рударског ресора запазићете промену у појави двају нових рударских главарстава, која су као првостепене рударске власти основане у Београду и Скопљу на основу нове Уредбе о организацији струке, како би се и на територији Србије и Јужне Србије рударска власт са својом бригом за рударство приближила народу и како би се успоставио целисходни поредак децентрализације, као што је то у осталим крајевима државе од давнина.

Иначе се разликује предложени вам буџет само још по облику од досадашњих, јер овај облик одговара расподели и скоро проведеној реорганизацији по новој Уредби. (Бурно одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Потпретседник Војко Чвркић: Господо народни посланици, реч има народни посланик г. Момчило Сокић. (Гласови: Није ту.) Како народни посланик г. Сокић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Милан

Курилић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Курилић није ту, сматра се да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Милан Мијић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Мијић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Лука Аврамовић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Лука Аврамовић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Душан Антонијевић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Антонијевић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Мита Димитријевић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Мита Димитријевић није ту, то се сматра да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. Петар Стојисављевић. (Гласови: Није ту.) Пошто народни посланик г. Стојисављевић није ту, то се сматра да је одустао од речи.

Има реч народни посланик г. Александар Дачић.

Александар Дачић: Господо народни посланици, у име мога друга из Народног сељачког клуба Живка Даниловића, који је спречен био да дође ноћас у Скупштину, ја узимам реч, да кажем оно, што Народно сељачки клуб интересује по питању шума и руда.

Шуме у нашој земљи, господо, највеће су богатство наше земље. Шуме са овим уређењем и са овим начином експлоатације нису давале онолико колико би се то желело и како би требало да буде у корист најширих народних слојева и државе. Стога, господо, било би јако потребно, да онај стари бирократски систем, који се одомаћио од стране разних ранијих бирократских влада, названих демократским владама, да се смени и уведе курс нове политике. Сматрајући да ће данашња Влада схватити тежњу оне политике какву је декларацијом наговестила и у експозеу Министра шума и руда речено, ја потребна широким народним слојевима и остајући у томе уверењу, ја молим Краљевску владу и Министра шума и рудника г. Буру Јанковића, да политику по питању шумарства води онако, како то захтевају интереси нашег сељачког народа.

У уверењу да ће се само подухватом Краљевске владе решити то питање, Народно сељачки клуб гласаће за буџет Министарства шума и рудника. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Потпредседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Страхинја Борисављевић. (Гласови: Није присутан.) Како г. Борисављевић није присутан, то се сматра да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Рудолф Плесковић.

Rudolf Pleskovič: Gospodo narodni poslanici, pregledao sam knjigu uvaženog druga g. Zečevića »Siromaštvo Jugoslavije« i našao, da je naša zemlja ipak bogata prirodnim bogatstvom kao malo koja druga zemlja. Tu su ogromni kompleksi šuma, veliko bogatstvo u rudama svih vrsti, mineralnim i lekovitim vodama i vodnim snagama za pogonske svrhe itd. Ali sve ovo ogromno bogatstvo eksploatiše gotovo isključivo stranac, tako da naš čovek i naša država imaju u tome tek jedan neznatan udeo. Na svemu tome imamo da blagodarimo raznim državnim funkcionerima u prošlosti, pa i u sadašnjosti, koji su dozvoljavali strancima da se obogaćuju na račun

naše zemlje, time što su im davali razne koncesije i to za dugački jedan niz godina, tako da će biti naša zemlja tokom nekoliko decenija potpuno opljačkana, dok će buduća naša pokolenja naricati na ruševinama naše nacionalne privrede.

Putujući Bosnom video sam ogromne komplekse golih brda, gde su se nekad zelenile prostrane šume Bosne ponosne. Danas su ova gola brda nepošumljena, poharana i naši potomci nailaziće bez sumnje onamo na gole vrletine, na go krš, sličan dalmatinskom i crnogorskom. — A što je imao naš narod od ovih bogatih šuma? Država ništa, a narod veoma, veoma skromnu zaradu, ali su zato razni Regenštrajri punili svoje nesite džepove milionima i milionima, ismejavajući naš naivni narod i naše korumpirane vlasti.

Imali smo u šumskoj industriji bezbrojne prljave afere, koje su se sve završavale tako da su bili oslobođeni glavni vinovnici, a svirepo kažnjeni oni mali nesrećnici, koji su primili, možda, za svoje usluge, neki stari radio-aparat.

U narodu veoma se mnogo govori o korupciji, možda i više nego je to u stvari, ali rezultat takvih procesa, kao što beše našički, učvršćuje u narodu misao, da je kod nas korumpirano sve, da našoj zemlji nema spasa, dok se ne podignu vešala, na kojima će visiti razni mali i veliki korupcionisti. Možda ima pravo naš narod u svome zdravom razumu.

Jedna glava za sebe jeste eksploatacija od strane stranaca našeg rudnog bogatstva. Gospodo narodni poslanici, i ovo nije ništa drugo nego gadno pljačkanje naše zemlje i gadno iskorišćavanje naše radne snage. U tome pogledu eksploatacija od strane naših prijatelja našeg bogatstva nikako se ne razlikuje od iskorišćavanja afričkih kolonija, jer tek kolonijom smatraju našu zemlju ovi naši prijatelji.

Da uočimo tek rudnik Trepču! Nominala deonice iznosi 5 šilinga. Za prošlu godinu kretao se kurs ovih deonica oko 20 šilinga, dok ove godine iznosi vrednost deonica više od 39 šilinga. Deonice društva Zletovo, čija je nominala isto 5 šilinga, porasle su na 17 šilinga 6 penija, dok su deonice društva Koponik porasle od 5 šilinga nominale na 18 šilinga i 10 penija.

Apsolutna je tajna za nas rudnik Bor, koji je država u državi.

Većina ovih rudnika čak je i oslobođena od poreza. Pitam se, gospodo, šta ima zapravo naša država od svega ovoga bogatstva? Prijateljstvo odnosnih država? Bez sumnje takvo je prijateljstvo skupoceno, ali samo od toga ne može da se živi!

Sva ova strana preduzeća uposljuju većinom i svoje inženjere i ostalo stručno osoblje, koje je sjajno plaćeno. Uposleni su kao stručnjaci. Negde u jednom takvom rudniku namešten je kao neophodno potreban mlad inženjer, koji je svršio u inostranstvu neku tehničku školu sa rangom naše srednje tehničke škole. Bio je neophodno potreban, dok su naši inženjeri, zaista stručnjaci, bez službe. I još i ovo: naši inženjeri i ostalo tehničko osoblje smatra se u ovim preduzećima da vredi manje, pošto prima možda tek trećinu one plate koju primaju inostrani stručnjaci. Ali je ovo prirodno, jer plate, koje primaju našinci, ostaju u zemlji, dok plate inostranaca idu u njihovu otadžbinu, pa je zato potrebno da su što veće, da ide što više para iz naše zemlje.

Što se tiče naših domaćih preduzeća, isto nije sve u redu. Domaći preduzimač iskorišćava možda

još gore naše radništvo nego stranac, a osobito u pogledu plata. Prošle godine učestvovao sam na rudarskoj anketi, koja je držana ovde u Beogradu, i čuo sam strahovite stvari. Radnik je slabo plaćen, a u mnogim slučajevima kroz više meseci uopšte im se ne isplaćuje nikakva plata, pa moraju radnici da svoju skromnu zaradu iznude štrajkom. U nekim slučajevima po neka preduzeća isplaćivala su radničku zaradu u bonovima, za koju je radnik u preduzimačevoj kantini dobivao namirnice, ali kad bi hteo da vidi po koji dinar, morao bi da proda te bonove uz manju cenu. Dakle, ne samo da preduzimač rđavo plaća svog radnika, nego mora radnik da još i tu zaradu ostavlja u njegovom dućanu, gde preduzimač opet ima svoju dobit.

Naprave za obezbeđenje radnika su primitivne, o higijenskim stanovima nema ni govora. Osobito mrzovoljno pak gledaju ovakva preduzeća na radnike, koji teže za nekom stručnom organizacijom ili traže kolektivne ugovore. Ovakvi radnici odmah su proglašeni od strane preduzeća komunistima, i državne vlasti, nasedavaju na takve trikove i progone radnike, kao što se desilo u mesecu decembru u rudniku Černiku kod Nove Gradiške, gde su vlasti šupirale radništvo u njihove zavičajne opštine samo zbog toga što je radništvo štrajkovalo, pošto se preduzeće nije pridržavalo kolektivnog ugovora.

U pogledu rudarstva vlada kod nas veliki haos i to samo zbog toga, što ni posle 18 godina nemamo jedinstveni rudarski zakon. Da nemamo ovog zakona, najviše su kriva strana preduzeća, koja ga osujete čim se pojavi namera da bude podnesen, a ovo zbog toga, što se boje od novih dažbina, pa i zakonite forme prema kojoj bi ipak mogla Vlada da vodi kontrolu nad takvim preduzećima. Tu nedostaje kičma našim odgovornim činionicima! Gotovo treba da se posumnja, da li smo u sopstvenoj državi mi sami gazde ili smo pak tek kolonija!

Rudarski zakon, koji bi sredio ceo rudarski život i dao mu jedinstveni smer u celoj državi, neophodna je i hitna potreba. Dakako mora taj zakon da bude moderan i mora da odgovara savremenim zahtevima. Imamo u našoj državi dovoljan broj odobrenih rudarskih stručnjaka, koji su izradili već nekoliko nacrti, ali su ovi nacrti svi propali zbog otpora inostranih preduzeća. Ali ovaj zakon ne sme da štiti samo interese preduzimača, nego mora da obezbedi, pre svega, našem rudarskom radništvu egzistenciju i mogućnost napretka, mora da zaštiti našeg rudarskog radnika od svakog iskorišćavanja.

Ovaj zakon mora da zaštiti naše rudarstvo od spekulanta, koji počinju eksploatacijom malih rudnika bez potrebnih finansijskih sretstava, obično za račun radnika i nameštenika. Oni obično ne plaćaju nikakve socijalne prinose (osiguranja). Dozvolu za otvaranje rudnika mogli bi da dobivaju jedino takvi pojedinci ili društva, koji mogu da se iskažu dovoljnim kapitalima. Ako preduzeća ne bi ispunjavala sve obaveze prema radništvu, kako u pogledu zarade tako i u pogledu socijalnih prinosa, stanova i higijenskih uslova, ima da im se oduzme dozvola za dalji rad.

Dešavalo se, da su preduzeća tražila radništvo u Sloveniji. Pošto je kod nas besposlica velika, oduzva se veći broj radništva. Ovi radnici, kada su došli u rudnik, nisu dobili ni stan ni orude. Pošto im preduzimač nije isplatio zaradu po čitav mesec ili i više, radnici su ostavili rad i vratili se kući bez ijedne

pare, često i pešice, pošto nisu imali sretstva za željeznicu. Preduzeće je, zatim, dakako tražilo nove radnike! Ovim je načinom to preduzeće radilo sa besplatnom radnom snagom. Rudarski zakon mora da svako ovakvo iskorišćavanje radništva prepreči u korenu!

Potrebno je, da se neodvlačno reši stvar bratinskih blagajni. O tom pitanju već sam imao čast da govorim sa ovoga mesta. Priznajem gospodinu Ministru, da je to pitanje krenulo sa mrtve tačke, ali izgleda da je ono opet zapelo negde. Da nije možda tu po sredi strani kapital? Sanacija bratinskih blagajni mora da se sprovede čim pre i to na pravednoj osnovi, a ne sme da se favorizuje kod toga ni jedno preduzeće i ni jedna pokrajina. U podrobnosti ovog puta neću da ulazim, pošto se nadam, da će Vlada da uvaži predloge, koje je primila od merodavnih činilaca iz Dravske banovine. Podvlačim, da preduzeća, pa ni radništvo Dravske banovine ne strahuju ni od kakvih žrtava u tu svrhu, ako budu priзеле podjednake žrtve i preduzeća i radništvo iz ostalih pokrajina zemlje. Ali ako se bude htelo da se glavni deo tereta nametne samo Dravskoj banovini, onda bi to urodilo otporom. Jednaka prava i jednake dužnosti!

Da bi se već jednom preprečilo pljačkanje naše zemlje od strane stranog kapitala, hitno je potrebno, da se sprovede revizija svih ugovora. Ali treba da se u novim ugovorima zaštite u prvom redu interesi naše zemlje i naših građana. Strane nas države sada vole, ali ako nastupimo energično, one će nas i poštovati, što je za nas od veće praktične važnosti, nego platonska ljubav. (Pljeskanje na levici.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Бранко Добросављевић. (Гласови: Није овде.) Како г. Добросављевић није присутан, то се сматра да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Ђура Микашиновић.

Ђуро Микашиновић: Gospodo narodni poslanici, pred nama je budžet Ministarstva šuma i rudnika za 1937-38 godinu. Ministarstvo šuma i rudnika jeste jedan od najvažnijih privrednih resora, kome treba posvetiti mnogo pažnje. Iz ekspozice g. Ministra šuma i rudnika razabrao sam, da se i u ovom resoru pokazuje znatan napredak u gospodarenju sa državnom imovinom, koja podpada pod ovaj resor. U Finansijskom odboru ovaj je budžet svestrano pretresen te su g. g. narodni poslanici, kako iz vladine većine, tako isto i iz opozicije, izneli svoje zamerke i napomene na koje je g. Ministar šuma i rudnika pojedinačno odgovorio.

Ja sam imao prilike da govorim u Finansijskom odboru, te sam izneo moje poglede i napomene g. Ministru, koji je izvoleo obećati, da će o svim iznetim stvarima razmišljati i doneti shodne odluke. Pošto su pitanja, za koje se interesiram, vrlo važna, želio bi sa ovim pitanjima upoznati i plenum Narodne skupštine. Radi se o sledećem: Na području Savske banovine postoje Krajiške Imovne opštine i to: petrovaradinska, brodska, novogradiška, durdevačka, križevačka, prva i druga banska, sljunska, ogulinska i otočka. Ove Imovne opštine imaju svaka svoje šumske posede, sa kojima upravljaju po svojim direktivama. Ovi posedi graniče se državnim šumskim posedima.

Sve do Oslobođenja i Ujedinjenja ove su Imovne općine, na osnovu Zakona od 15 juna 1873 i Za-

kona od 11 juna 1881 godine imale svoju autonomiju, te su podpadale pod nadzor Bana.

Naredbom Ministarstva šuma i rudnika od 4 maja 1922 godine broj 13.054 o upravi, te službovanju i gospodarenju sa šumama Krajiških Imovnih opština skućena je ova autonomija. Ministarstvo šuma i rudnika izjednačilo je plate činovnika i službenika ovih Imovnih opština sa činovnicima i službenicima Ministarstva šuma i rudnika.

Imovne opštine otočka, slunjska, prva i druga banska i durdevačka zapale su u teške finansijske prilike, te se nalaze na rubu propasti. Ove Imovne opštine nisu platile opštinske prireze kroz nekoliko godina. Nadalje neke Imovne opštine duguju svojim službenicima pripadajuće prinadležnosti kroz dve do tri godine. Da je do ovoga stanja došlo, razlozi su sledeći: preskupa uprava sa ovim posedima, mestimice slabo gospodarenje i propust prodaje šuma, dok je bila povoljna konjunktura, a zatim i privredna kriza.

Kako sam informisan Imovne opštine otočka i slunjska neće se moći održati. Imovna opština ogulinska, prva i druga banska i durdevačka nalaze se u teškim materijalnim prilikama, te im treba hitna pomoć.

Ministar šuma i rudnika održao je nekoliko konferencija sa svima predstavnicima Imovnih opština u nameri da reši ovo vrlo važno i teško pitanje. Kako sam informisan, u Ministarstvu šuma i rudnika postoji projekat Uredbe na osnovu § 98 Finansijskog zakona za 1936-37 godinu, a u vezi sa § 81 tačka 2 istog zakona, prema kojem projektu imala bi se vratiti potpuna autonomija Krajiškim imovnim opštinama.

Pošto se je za ovaj predlog doznalo činovnici i zvaničnici svih Imovnih opština podneli su Ministarstvu šuma i ruda, odnosno na gospodina Ministra 8 februara 1937 godine obrazloženu predstavku sa kojom traže svoja, na osnovu zakona stečena prava, koja su im priznata naredbom Ministarstva šuma i rudnika od 4 maja 1922 broj 13054 o upravi, te gospodarenju sa šumama Krajiških imovnih opština. Kada je država podržavila uprave Imovnih opština u državnu službu sa svima pravima i dužnostima koje ima državno ukazno, odnosno neukazno, šumarsko osoblje, godine službe provedene kod Krajiških imovnih opština uračunavale su se u državnu službu. Tada je prevedeno u državnu šumarsku službu ne samo šumarsko osoblje, već i ostalo osoblje a napose osoblje šumarske odbrane. Međutim, projekat Uredbe čl. 2 određuje, da državnim službenicima zatečenim u službi kod Direkcije šuma Imovnih opština i njoj podređenim šumskim i gospodarskim upravama postaju na dan stupanja na snagu ove Uredbe i bez naročitog prevodenja službenici imovnih opština. Kako sam gore naznačio, radi se dakle o vraćanju autonomije Krajiško imovnim opštinama.

Gospodo narodni poslanici, mi smo imali razloga da se borimo za autonomiju Imovnih opština, dok smo živeli u tuđinskoj državi i dok su pravoužitnici ovih imovnih opština imali veće pravo na servitute, nego što je davala država, ali danas, u našoj nacionalnoj državi, kada pravoužitnici imaju veće pravo na servitute od države nego od samih imovnih opština, mi nemamo razloga da se borimo za vraćanje autonomije imovnim opštinama. Vraćanjem autonomije imovnim opštinama u sadašnjim prilikama, bilo bi po mome merodavnom ubeđenju vrlo štetno i po

interese gospodarenja sa šumama i po interese samih pravoužitnika, jer prema sadanjem raspoloženju u narodu, narod smatra ove šume svojim vlasništvom i misli da može sa njima činiti šta hoće. Pored svega toga, kako će biti sa činovništvom i službenicima imovnih opština, ako se vrati autonomija. Nastaće čitava konfuzija u shvaćanjima. Ovo pitanje iziskuje veću stručnu raspravu. Kako bilo da bilo, ovo stanje ne može ostati više ovako, jer se šume haraju nemilice, a kad šuma nestane kasno će biti kajati se.

Čuvari imovnih opština, koji kroz nekoliko godina, nisu dobili svoje plate, ne mogu vršiti svoju službu sa voljom i savesno, kako bi to činili onda kada bi dobijali redovno svoje plate. Ja mislim da će se sa mnom složiti svi narodni poslanici iz Savske banovine, bez razlike pripadali oni JRZ, vladinoj većini ili skupštinskoj opoziciji, da ovo pitanje treba rešiti mogućom brzinom.

Na osnovu § 49 predloga Finansijskog zakona ovlašćen je g. Ministar šuma i rudnika na donošenje jedne uredbe sa zakonskom snagom, sa kojom bi se u cilju održanja trajnog i racionalnog gospodarenja propisale sve potrebne mere, upravne, privredne i finansijske prirode za reorganizaciju, sanaciju i olakšanje stanja Krajiških imovnih opština. Meni je poznato da g. Ministar imade osobitu želju, da se ovo pitanje sredi, onako kako bi najbolje odgovaralo opštim i državnim interesima, pa ću biti slobodan da iznesem moje mišljenje, da bi šume Imovnih opština trebalo podržaviti, to jest, uzeti ih u vlasništvo i posed države, ali kad Vlada neće da zagriža u ovo pitanje bez volje pravoužitnika, onda bi se moralo čekati da ovo pitanje sazri samo od sebe, a to bi moglo ići na sledeći način: da se dade ovlašćenje Ministru šuma i rudnika da u dogovoru sa Ministrom finansija može preuzeti one Imovne opštine koje donesu pravovaljani zaključak, sa kojim mole da ih država preuzme sa svom aktivom i pasivom u neograničenu svojinu države, sa aktivnim i penzionisanim osobljem, bez prava na servitute na predane šume.

Ovaj moj predlog osniva se na tom, što šume Imovnih opština u velikoj većini graniče sa državnim šumama pa bi država mogla preuzeti jedan veliki dio ovih šuma na čuvanje po svom sadanjem osoblju, sa čime bi se smanjili troškovi režije. Nadalje uzimanje ovih šuma u vlasništvo države jeste potrebno i iz vojničkih strategijskih razloga, naročito šumske posede Ogulinske imovne opštine, koje potpuno graniče sa državnim šumama kroz koje je potrebna izgradnja cesta. Budući da imadem veliko poverenje u Kraljevsku vladu i pošto sam uveren da g. Ministar šuma i rudnika vodi računa o ovom teškom pitanju, to izjavljujem da ću glasati za budžet. (Odobranje kod većine.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Милан Божић.

Милан Божић: Рођен на домаку наших поносних планина од увијек сам сматрао, да су наше шуме играле једну видну улогу, не само у нашој привредној индустрији, него и у националном погледу. Факат, да наше шуме претстављају скоро $\frac{1}{4}$ целокупног нашег извоза, најбољи је доказ колику вредност имају наше шуме у нашој народној привреди.

Нарочито у данашњој тешкој привредној кризи дрварска индустрија мора се што јаче манифе-

стовати и ради рада и зараде од које живе читави крајеви нашег и онако пауперизованог села.

Моја је критика, господо, била од увијек искрена и добронамерна и тежила је само за тим, да се наша шумарска политика у извјесним питањима поправи и промјени на боље. Руководио овом добронамјерношћу хоћу да својим скромним силама помогнем повољнијем и бољем ријешењу проблема и питања која постоје и која се појављују.

Према званичним статистичким подацима целокупна површина шумског земљишта у нашој држави износи око 10 и по милиона хектара, а под шумом је стварно око 8 милиона, остатак су шикаре, голети и пушта земљишта.

У годинама добрих конјуктура у нашим државним шумама сјекло се је годишње око 5 милиона кубних метара. Овој дрвеној маси треба додати око 2 милиона кубика, који се издају бесплатно као сервитутно дрво, а осим тога још најмање 500.000 кубика дрвета, које се бесправно сијече.

Морам истакнути и нагласити, да су многе државне шуме незгодног прашумског карактера, далеко од саобраћајних сретстава тако, да се на рентабилну експлоатацију не може рачунати.

Настанком опште кризе дошла је и дрварска, која је за минутих 6 година донијела поразне резултате. Многа шумска предузећа морала су ликвидирати, а велики број их је пропао.

Међутим, данас се већ са задовољством може констатовати, да од назад неколико мјесеци наше дрварско тржиште и уопште европско показују знаке веома добре конјуктуре. Дрво се тражи, стругаре су у погону, а цијена је задовољавајућа. Да се је повећала тражња дрвета на свима тржиштима и да је цијена дрвета рапидно поскочила, разлог лежи у томе што се све земље, све државе грозничаво наоружавају, управо такмиче, која ће се боље спремити у наоружању. Шта више поједине државе, које и располажу са шумама, показују оскудицу у сировом дрвету, нарочито у погледу снабдевања њихове индустрије, а у те државе у првом реду спада Немачка и Чехословачка.

Овом приликом морам да констатујем, да је наша дрварска индустрија, кривицом Владе, претрпела веома тежак ударац ради санкција, пошто је гро нашега дрвета извожен у Италију.

Према добијеним информацијама, данас је тржиште дрвета чврсто. Повећање тражње упливицао је на скок цена као и на повећање продукције. Просјечни скок цијена у неким врстама дрвета креће се од 60% до 100%.

Највећи скок цијена показује се код боровине код које је цијена постигнута са 100% до 200% више него почетком 1936 године.

Наша велика предузећа, која су се још раније пласирала на иностранним тржиштима, добила су велике поруцбине из разних земаља и колико ми је познато наша крупна индустрија дрветом ангажовала је сву своју продукцију унапред за неколико месеци.

Остаје још производња мале индустрије, која још није обезбедила тржиште за себе у толикој мери, да би се могло рећи, да је и њена продукција ангажована за више мјесеци и да може мирно радити, рачунајући да ће од рада имати и примјерну зараду.

Из напријед изложенога разабире се и може се позитивно очекивати, да ће дрво у нашем изво-

зу у овој години заузети прво мјесто које је имало све до 1930 године.

Па када већ дрво заузима прво мјесто у нашем извозу и игра велику улогу у нашој народној привреди, то безусловно треба нашим шумама посветити што већу пажњу. На првом мјесту треба створити један далекосежан план и програм, по коме би се поједина питања морала добро проучити, а још боље решити. На другом мјесту нашу шумарску политику требамо безусловно дебарасирати од уплива партизанске политике. До сада овога није било и ја сам раније у буџетским дебатама о овоме говорио и доказивао, да наша шумска политика већ дуги низ година није добра и да иде једним наopakим путем. Рђава је била не само ради она два разлога, која сам мало прије споменуо, него и ради тога, што се код чиновника није увек тражила способност и стручна спрема, него, нажалост, партијска припадност. Док се год ово питање не уреди не може бити ни говора о правилном уређењу и корисном решавању шумских питања.

Експлоатација која се данас врши у нашим шумама ни мало не одговара шумско-узгојним моментима, нити индустријским. Ефекат тих експлоатација поразан је са национално-економског гледишта, те једино одговара моментаним фискалним интересима и прохтевима.

По данашњем начину експлоатације пропада шума и наша национална индустрија. О шумско-индустријској политици не може бити ни говора. Томе је поред горњих разлога крива сасвим једнострана наобразба наших шумара, који у индустријске проблеме нису упућени, него великим дјелом у индустрији гледају највећег непријатеља шуме, која је по њиховом схватању само украс природе, а не и национално благо од којег треба да живи велики дио становништва.

Поред девастирања наших шума од стране великих предузећа, која у главном воде страни капитали и о којима се је говорило приликом претреса моје интерпелације о „Криваји“ и шуми „Думници“, развила се је у неким срезovima Босне најордињарнија крађа дрвета из државних шума. Ове крађе узимају такве размере да пријети опасност тоталног девастирања шумских површина и то нарочито у Срезу тузланском, кладанском, грачаничком, фојничком, вишеградском, теслићком итд. Што је најгоре шумски органи резигнирано изјављују, да су немоћни да овој пљачки државне и народне имовине стану на пут, наводећи као главни разлог то, што не наилазе на ефикасну потпору од стране државних власти ради партијских интереса владајуће странке. С друге стране, што савесни чувари шума не смију од пријетњи и терора партијских „Совјета“ да икакве мјере предузимају, јер знају шта их у томе случају чека. Поред тога, нажалост, има довољно индиција да су и многи шумски органи уплетени у овакве крађе.

Када се узме у обзир велика важност шума и њена улога не само у нашој националној привреди него и њен утицај на климатске прилике, на конфигурацију и плодност тла, онда се без претеривања може рећи, да се њиховим девастирањем доводе у питање животни интереси и опстанак тежака.

У споменутих срезovima овим девастирањем врши се троструки злочин: прво, уништава се државна и народна имовина, друго, непосредно се

газе сервитутна права тежака и треће, што се на један криминалан начин користе поједини партијски „шверцери“ и корумпирани државни органи. Оваква крађа државних шума постала је у многим срезовима занат и главно врело великих прихода неколицине препредених шверцера.

Ако се деси да неко буде ухваћен, то обично страдају они који су биједног материјалног стања, али главни кривци и махери увјек остају неоткривени. Сиротиња, која служи као сретство главним шверцерима бива кажњена, али се казне обично опросте, а штета се нема одакле наплатити.

Овим „послом“ баве се код нас читаве организације у којима сваки члан има своју одређену функцију: једни сијеку, други израђују дрво, трећи пазе на лугаре, а четврти сакривају украдено дрво, који чекињају фалсификованим чекињем. „Дисциплина организације“ не дозвољава да се одају главни кривци. Овоме злу треба што пре стати на пут макар и најдраконским мјерама. Моје је мишљење, да би се што прије морало ријешити питање одјелјивања општинских шума од државних, затим питање мјера и балталника, јер би се овим путем једанпут за увијек стало на пут оним многим злима, који код нас у Босни владају.

Поред тога било би потребно да се изврши строга ревизија свих експлоатационих уговора, којима се газе стечена права појединих села и општина јер досадашњи уговори поглавито са страним фирмама такви су, да је многим прописима кривоцом Министарства шума и руда учињена грдна штета нашем народу, који је имао права служности у појединим шумама, а која су права, експлоатационим уговорима одузета. Ради тога се веома често дешава да долази до тешких и крвавих сукоба ради појединих шумских одјела, на које су поједина села и општине имале од памтљивека право служности. И док се је у таквим одјелима немилосрдно вршила сјеча наше шуме за тешке гатере страних капитала, дотле наш тежак нема право да усјече ни за најелементарније потребе. Таквих случајева има скоро у свима нашим крајевима Босне о чему сам говорио приликом моје интерпелације о „Криваји“ и шуми „Думници“ у Вишеградском срезу.

Поред свих ових зала, имао сам прилике да се увјерим, да су код нас партијски „Совјети“ успјевали, да све савјесне шумске органе испремјештају, да не би сметали њиховим личним интересима. То је ишло тако далеко у злоупотребама да су у појединим срезовима сервитутно дрво добијали само они, који су се декларисали као Јерезовци. Такав случај био је и у моме Срезу вишеградском, где је срески начелник Обркнежевић, на најбезочнији начин злоупотребљавао своју власт дајући сервитутно дрво само онима, који су приликом општинских избора гласали за ЈРЗ. Тако је овај жалосни претставник државне власти срзозао и себе и државну власт на нулу.

И док партијски „Совјети“ преко Министарства шума скидају најсавјесније управитеље шума, дотле толеришу оне који директно врше злочине према народу. Исправни се шумски инжењери и лугари брзојавно премјештају а штете се они који наопако раде. Чак се постављају за директоре они, који су вршили пропусте у висини од 300.000 дин. и које је Државни савет осудио. Трип се насилник и дахија инжењер Драгутин Ластрић, из Хан Пијеска, који је оптужен и код управних власти и

код г. Министра шума као и код г. Претседника Владе. Чак је и депутација долазила г. Министру са 200 потписника, али бадава. Он ће и даље правити фингиране платежнице и псовати добровољачке мајке!

Код мене у Вишеграду један шумар јавно псује грађанима српску мајку и на Никољ-дан пожем је убо двојицу браће кршњака у њиховој властитој кући. Он и данас служи у Вишеграду и провоцира даномице мирне грађане.

Код оваквог стања ствари није за мене ни мало чудна она нотица у данашњој „Политици“, да је у шумској дирекцији у Сарајеву покрадено 150.000 динара таксених марака са дугорочних уговора.

Овакови, господо, злочини деморалишу до краја наш поштени свијет и убијају у њему сваку вјеру у државну власт.

Зато би требало почети са најрадикалнијим мјерама и прочистити ове преступнике онако како су заслужили. Тек онда би се могли упослити они наши млади инжењери, који се данас потуцају од немиле до недрага вапијући за кором хлеба.

По моме мишљењу требало би на шумском факултету основати катедру, одељење за шумску индустрију, и да се именују професори за ту струку, који су и национално и економски васпитани, а поред тога имају индустријску праксу.

Морамо сви прионути и радити за заједничко добро, за заједничко спасавање. Ја сам у овоме високом Дому изнио и утврдио са доказима колико су нашој општој ствари учинили несрећа девастатори наших шума, који су 99% били странци. Ја сам документовано изнео на овом мјесту многе пљачке и злочине, који су ови импортирани странци учинили нашој народној привреди. Међу тима страним фирмама највећа су зла нашем народу учинили „Криваја“, „Варда“, „Офа“, „Босна“, „Боа“, „Угар“, „Нашичка“, „Викторија“, „Дестилација дрва — Теслић“, „Нихаг“ и „Вирбо“. Ове споменуте фирме оштетиле су државу само у једном периоду за неколико стотина милиона. Могу вам споменути да је један једини експлоатациони уговор склопљен са државом од стране Фрица Регенштрајфа, оштетно државу са 195 милиона динара.

Нама је свима у Босни и Херцеговини познато, да Фриц Регенштрајф не мирује, него он преко својих људи у нашој земљи, који су њему одани из врло појмљивих, звечећих разлога, наставља да ровари и да бије иза бусије. Не смије се допустити да поред свих извршених злочина триумфује интерес једнога пустолова Фрица Регенштрајфа. Ја с правом тражим од данашње Владе, да се ово срамотно питање већ једанпут дефинитивно реши и приведе крају, нарочито у данашње доба када је коњукура тврдога дрвета необично повољна, јер уз пронадање националне имовине, без потребе подноси страховите патње један цео крај од 9 срезова, чекајући као озебао сунце, да почне прерада дрвета на индустријском постројењу бив. „Криваје“.

Сматрам за дужност да изнесем слиједету сугестију. Када се ради о продаји целокупце стечајне имовине „Криваје“ онда би био злочин да се ово Цар Немање благо до краја разаспе на разне стране. Ми, господо, имамо наше највеће државно предузеће у Европи „Шипад“. Ништа не би било боље и правилније него да се донесе ријешење Министарског савета по коме би „Шипад“

требао да купи целокупну „Кривајину” имовину исто онако, као што је учињено откупом акција фабрике целулозе у Дрвару. За ово говоре сви државни и национални интереси, само то треба што прије учинити да не би било прекасно.

На концу сматрам својом патриотском дужношћу да нагласим, да би се у „Шипаду” морале извршити извесне промене ради што боље економије, избегавајући сваки сувишан издатак и луксуз. По мом схватању „Шипад” је разасипао, па и данас разасипље нагомилавајући велики и скупо плаћени персонал, чије су плате у последње време, морам признати, снижене, али оним најситнијим место оним највећим. Мало више водити економије и у аутомобилима, јер су непрестано у покрету, а то је све у вези са великим дневницама и издацима. Нарочито имати у виду способно, заслужно и национално чиновништво. Поред тога, пензионере треба редуцирати и упослити наше младе шумске инжењере, који се потуцају од немила до недрага, а њихова су мјеста заузели пензионери, као и многи добро ситуирани људи, који врше функције у управном и надзорном одбору. Извјесна господа Министри не треба да сматрају „Шипад” као неко партијско чедо, које треба само да служи партијским интересима а не националним, јер има случајева где су дефранданти били постављени за чиновнике у „Шипадовом” предузећу, а баснословне своте плаћане су једном сарајевском адвокату.

Поред тога, било је случајева, да су, приликом последње редуције, неки чиновници добили и отпремнину, па су послје краћег времена опет натраг враћени: Дакле, чак су награђени!

Потребно је проговорити неколико речи и о нашој индустрији жељеза у Зеници. Одмах по ослобођењу споменута жељезара ступила је у средњо-европски картел у коме се налази и данас. Приликом свога ступања у картел створане су релационе цене за сва мјеста, а како је тада био увоз из иностранства олакшано због недовољне царинске заштите, то су релационе цене биле знатно ниже за она мјеста, која су била ближа граници Аустрије и Мађарске.

Касније су се много пута царинске ставке повисивале и кроз картел одређене квоте сваке индустрије, па је на тај начин отпала и бојазан за увоз из иностранства и то прво ради царине, јер се је, назови домаћа индустрија добро заштитила царином, а друго и са одређеним квотама. Као примјер наводим, да је заштитна царина била тако страшна, а и данас је, да та заштитна царина износи 50% колико кошта сама роба. Из свега што сам рекао излази то, да је немогуће нама у Босни и Херцеговини, да наши гвожђарски трговци и поред тога што су у центру железне индустрије, не могу куповати жељезо из Зенице ради превисоке цијене. Наша жељезна индустрија у Зеници препустила је препродају „Крањској индустријској дружини” (Вестну) коју она послје преко својих поузданих људи пласира по читавој земљи. Карактеристике ради споменућу те добављаче жељеза: „Континентално А. Д. Загреб и Нови Сад” (чешки жидови), затим Лајош Сениц из Осјека, Игнац Грос из Винковаца, Штајн и Шрајбер из Новог Сада, Вакслер из Нове Градишке, Барцел из Суботице итд. Као што видите, господо, све сами чисти Шумадинци. Онаквим радом наша жељезна индустрија у Зеници чини страховиту неправду и

према нашој националној привреди, као и према нашим домаћим људима на које се увијек може рачунати. Поједини домаћи трговци који годишње повлаче милион динара робе, не могу вагонима узимати робу из Зенице, него то морају куповати из Суботице, Осјека, Винковаца, Вараждина итд., јер овим својим наopakим радом дато је могућности само странцима гросистима да створе од њих многоструке милионере и јер се у мањим количинама гвожђе не може уопште повлачити директно из жељезаре. Они на сваком вагону зараде од 4 до 5 хиљада динара и поред свега тога они зарађују велике своте продавајући жељезо по свима крајевима Босне.

Зато би требало у интересу наше националне и домаће привреде релационе цијене поправити, јер је досадашњи рад био страховито штетан за нашу привреду, а у исто вријеме наша жељезна индустрија трпила је и моралну и материјалну штету, препуштајући странцима све послове. Наша национална привреда императивно захтева да се ово досадање наopако стање што прије доведе у склад и поправи на начин како то одговара државним и народним интересима.

Ове моје напомене и сугестије нека послуже за стварање једног доброг система и програма рада, који ће у себи садржавати не само наше привредно оздрављење већ и изграђивање здравих темеља једне боље и сретније будућности.

Пошто не верујем да ће Краљевска влада испунити све оно што је потребно, то изјављујем да ћу гласати против. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Живојин Димитријевић.

Живојин Димитријевић: Господо народни посланици, пошто нисам имао прилике у овој дебати да говорим ви ћете ме извинити, пошто морам коју реч да проговорим о мом срезу.

Господо народни посланици, мој срез до рата био је најживљи срез у нашој предратној Србији, а од рата мој је срез најсиромашнији. Моје средско место Лозница имала је осморазредну гимназију, имала је Окружни суд који је образован у Лозници још 1840 године, а господо 1931 године тај суд је укинут и остала је Лозница потпуно једно село калдрмисано. Ова варош Лозница нити има свога водовода и воде. Кад дође пазарни дан или вашар дођу људи из Босне, пију загађену воду реке и то са шакама. Ја сам молио прошле године Министра грађевина, да отвори кредит којим би се подигла два артерска бунара. Ја нисам то успео да добијем и ако је Лозница место где је први топ испаљен, где су се ратни окршаји догађали и где је рат завршен. Лозница је услед тога и данас тако изрешетена да неће бити за догледно време у стању да оправи оне куће које су порушене и попаљене за време рата.

Господо народни посланици, ја сам у прошлој години молио и тражио да се Окружни суд врати у Лозницу. Краљевска влада др. Стојадиновића била је спремна за то, али је у Сенату то пропало те суд није био враћен у Лозницу. Један посланик са левице говорио је и молио Министра да треба да остане тај суд за три среза наша у Шапцу. Али потребно је, господо, и праведно је да и тај суд пређе из Шапца, јер та три среза нису много удаљена од Лознице, а наша Азбуковица удаљена

је 180 км. од Шапца и тешко је доћи до суда по невремену и у зимско доба.

Потпретседник Војко Чвркић: Господине посланиче, молим Вас да се држите дневнога реда, на дневном реду је Министарство шума и рудника.

Живојин Димитријевић (наставља): Ја рачунам да ће Краљевска влада узети ствар у оцену и створити суд у Лозници, чиме би учинила велико добро оном народу коме је толико удаљен суд од куће, да мора по неколико дана да проведе до суда и док се врати кући.

Господо народни посланици, мој срез изложен је водоплавима река Јадра, Жеравиње, Лешнице и то дави сиротињу. Ја мислим да је потребно да се постара Краљевска влада, да се ове реке каналишу и да се обезбеде толике хиљаде хектара и толике породице од глади.

Господо народни посланици, ја морам да проговорим коју реч о нашим шумама. У мом срезу, господо, има државних шума онолико колико сви грађани имају и шуме и оранице. Господо, граничне линије ових шума удариле су сељаку кроз авлије и испред авлије и сељак нема куда да протера своје марвинче, јер увек наиђе на граничну линију, а кад пређе граничну линију шумар то достави и ту се грдно велике казне плаћају и сељак не може да држи стоку, ако останау ове граничне линије које су данас.

Господо народни посланици, та сиротиња има грдно велику муку кад хоће себи да направи какву кућицу или зградицу, јер док се ствар доста лако сврши у шумској управи дотле пропадне у Дирекцији и одатле се ретко када врати. Господо народни посланици, све ове државне шуме, Видојевица, Цер, Иверак то су биле све шуме општинске, сеоске, никада нису биле државне, па су у оно време извесни функционери и народни посланици били навалили на сељаке да даду држави те шуме стим да неће плаћати порез и да ће имати право сече и ужитка. Јадни сељаци су дали и данас сељаци не могу те шуме да уживају а без шуме не могу да гаје стоку, зато што нема никакве сеоске утрине и сеоског имања, а држава је заузела те шуме без икакве накнаде.

Моје је мишљење да се иверак који постоји између општина и који је такоређи у селу које нема никакве шуме, уступи општини, онима чији је и био да би сељак могао да има бар ишта сеоске утрине те да гаји своју стоку. Господо народни посланици, ова шума секла се је немилици и шумари су продавали ову шуму, па сам ја долазио и тужио их код једнога Министра, па и код другога Министра, али нисам могао ништа да успијем, да се томе стане на крај. Узимале су се читаве шуме и продавале док није дошао министар г. Ђура Јанковић, који је стао на пут овим немилим догађајима.

Ја ћу молити г. Министра да одреди комисију која би ове граничне линије повукла. Господо народни посланици, ви знате какав је био прије Шумски закон, да шумар када ухвати гороселца пријави општини а она изашаље два одборника и кмета ради процене. Данас тога закона нема, него шумар реферише онога кога хоће да запише, а не правога гороселца. Ја бих молио да г. Министар то поврати и када шумар ухвати гороселца да изврше два одборника и један кмет увиђај, да би се утврдило ко је ту шуму исекао.

Господо народни посланици, данас је говорио један адвокат са београдске калдрме о сељаку и сељаковом животу. Он сматра да је то сељак предратни који не зна за политику и који није знао како га дере адвокат. Ја мислим да сељаку не могу помоћи адвокати са београдских Теразија нити ће ишта учинити за сељака по срцу, а језиком могу причати и говорити.

Господо народни посланици, овде је много речи пало са стране левице на нашу Краљевску владу. Ја сматрам да је то све неправедно, јер рад Владе г. др. Милана Стојадиновића осетио се код целокупног нашег народа у поправци цена пољопривредних производа на пијаци, у раздужењу сељачких дугова и надам се и верујем, да ће и од данас па надаље Влада чинити све да буде најбоље.

Ја господо изјављујем, да ћу гласати за овај буџет и дајем овој Влади пуно поверење. (Одобравање и плескање код већине.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Милан Петковић.

Милан Петковић: Господо народни посланици, шуме и шумско питање бивше Босне толико је важно, да се ја у истини не усуђујем да говорим о тако крупном и важном питању народне и државне привреде, не усуђујем се да говорим о томе у 5 сати ујутру после једне дуге и непреспаване ноћи. То је једно, а друго, и мој предговорник г. Божић дотакао се тога питања и изнео она мишљења и она гледишта, која ми сви у тим крајевима босанских шума имамо и за које би желели да се остваре и да садашња Влада као и будућа, која ће доћи дај Боже што пре, усвоји га и поправи све погрешке учињене до сада, и усвоји ту политику као један од врло важних услова из будуће наше народне и државне шумске привреде.

Као што рекох нећу говорити о томе питању зато, али ћу овом приликом да дотакнем једно мало споредније питање које би могло да буде у вези са тим питањем. Како се не експлоатишу шуме у Срезу власничком, као што се до сад чинило, него се врши сеча у режији, ја бих замолио г. Министра шума, односно његове претставнике овде у Народној скупштини да обрате већу пажњу на начин, на услов и на прилике под којима се врши сеча шуме и како се тим манипулише, да нема можда жалби и тужби и да ли се не поступа противно прописима у томе погледу. Нећу конкретно ништа да говорим, али молим да се о овоме поведе најозбиљнијег рачуна, како у Шумској управи пјесачкој, тако и у свима суседним шумским управама.

Друго једно питање, мање важно питање, али за народ врло крупно питање, питање слободне испаше у Грабовичкој планини. За ту испашу у Власничком срезу већ две године води се борба међу сељацима. Једни присвајају право испаше за себе, а други сељаци то им оспоравају и присвајају право испаше за своју стоку. Да би се спријечили немили догађаји, државне власти требале би ово питање расправити и ријешити га у смислу постојећих закона и обичајног права. Па бих молио г. Министра шума и руда и његове заступнике у Народној скупштини да томе питању посвете пуну пажњу коју то питање и заслужује.

Треће питање у вези са шумским то је додељивање државне земље оскудним сељацима и питање ликвидирања узурпација државне земље. Ја ћу да узмем у руке Уредбу коју је донело Мини-

старство шума. Ова Уредба има одредаба које су апсолутно неизводљиве у данашњим приликама. Да споменем § 10. Ту се каже, да узурпант, коме се узурпација не може доделити, има право кућу преселити и воће почупати у року који не може бити већи од четири месеца без накнаде. Само кад читате ову одредбу ове уредбе, види се да је ово неправедно. Наш земљорадник због тога каже да се ово није могло ни под Швабама дешавати. Узмите само пример да је неко могао држати 10, 12 па и 18 година ту земљу и ја бих желео да видим ко би срушио ту кућу, како се каже у овој уредби са законском снагом. Ово је тако зато, што се доносе уредбе ван Народне скупштине, где им је место да се доносе. Да је Народна скупштина консултована ја сам уверен да оваква одредба не би могла ући у ову уредбу.

Замислите, господо, случај да су људи узурпирани једно државно земљиште пре десет година и, пошто немају свога властитог земљишта, налазе се и сада на том државном земљишту са својом кућом и са својим воћњаком. Ја бих желео да видим и тога чиновника и тога органа државне извршне власти који би имао срца и душе да овога човека из куће избаци и онај воћњак почупа. И зашто онда уносити у Закон једну одредбу која се не може извршити. (Један глас: То није тако; неће му нико отети земље). Није тако зато што је сад пет сати а кад буде десет сати, док се одмориш, онда ћеш видјети, да је овако.

Друго једно питање које је овде врло важно: затворен је рок предајама нових молби за државну земљу. Ја сматрам с обзиром на прилике које владају у бившој Босни и с обзиром на неписменост сељака и интересената, да би требало овај рок оживети понова и зато поставити рок од једне пуне године дана и то објавити преко општина. У исто време наредити органима шумске власти, лугарима, да они имају доћи у свако село и то саопштење учинити уз потврду старешине села, да не би нико после могао рећи: Па ја нисам знао за тај рок.

Имао бих још говорити о уредби, али кад видим да је и ваша жеља да прекинем јер смо сви заморени, ја ћу да прекинем, а биће времена да о њој опет говорим.

Даље желим да поставим питање г. Министру, кога овде нема, али има његових помоћника, сарадника и заступника и то ово питање: каква је то била нека нарочита државна, шумско-привредна, политичка и национална потреба да се оснива шумска дирекција у Тузли? За време аустријске управе била је само једна шумска дирекција, односно једно одсељење при бившој Босанској влади у Сарајеву. Нашло се је, да ће послови ићи боље и на време се свршавати ако се оснује још једна шумска дирекција у Бањој Луци. И основана је и друга шумска дирекција. А сада наједанпут оснива се и трећа шумска дирекција у Тузли, у средњем месту Министра саобраћаја др. Спахе. Та велика и крупна народна потреба не беше док Спахо не дође у Владу, и док не постаде један од ових триумвира. Народ се пита: каква је ово велика државна и шумско-привредна политика захтевала да се оснује шумска дирекција у Тузли, па да се тој шумској дирекцији придељују и шумска подручја, која су скоро два пута ближа шумској дирекцији у Сарајеву, што зна и помоћник г. Министра шума

и руда, као што је на пример оно подручје око Завидовића које је два пута ближе Сарајеву.

Осим тога Шумска управа у Пијеску удаљена је од Сарајева 79 км. а од Тузле око 120 км., али зато што је то средње место изборног среза триумвира у Влади, поступило се овако. Никакве стварне потребе није дакле било, да се у Тузли успоставља Шумска управа. Осим тога државни буџет ће се сигурно оптеретити макар за 1 милион динара, а тај милион могао се дати оној сиротињи, која Спаху слави и у звезде кује, а потпуно узалуд.

Још бих замолио и упитао претставнике и шумарства и рударства, зашто извесни грађани земље наше, из Тузле и околине тузланске, немају право да буду примљени на рад у рудокопу угљена и у солани у Креки код Тузле као прости физички радници? Не траже они намештење чиновничких приправника, саветника итд. него намештење простих радника и то не стално намештење, него месец-два и три, да нешто зараде. Јесте, али када сам ја замолио да буде примљено мојих 7—8—10 сељака не за пола године или четири месеца, него само за два месеца, мени је одговорено: ми не смемо да снижавамо број муслимана, који раде ту и који је предвиђен да ту ради. А зашто? Вала и Срби имају право на запослење. Одговорено ми је да не смеју од Спахе. Мени је овако директно одговорено. (Нурија Поздерац: И тебе су муслимани гласали!). Јесу. Нисам ја против муслимана. Ја имам одличних пријатеља муслимана, које искрено волим и који мене воле, али ако ја нисам за Спаху, и његову политику, не значи да сам ја против муслимана и да не смем да тражим право за запослење и других сељака.

Потпретседник Војко Чвркић: Господине говорниче, то већ прелази у лично објашњење и у приватан разговор. Ја Вас молим да говорите, а и Вас, г. Поздерац, молим, да се не објашњавате са г. говорником.

Милан Петковић (наставља): Поставио бих још само два кратка питања: да ли се у Министарству шума мисли штогод о сечи орахових стабала? Мисли ли се томе учинити крај на овакав начин, као што се сала ради или се мисли да се и даље сече. Да ли поједини људи, који су претседници месних организација ЈРЗ., већ за то, што су под том фирмом, имају право да у државној шуми секу орахова стабла по милој вољи. (Нурија Поздерац: То у твом крају није тачно. Код дирекције се обави лицитација и ко је добије, тај сече). Министарство шума и дирекција имају право појединим људима да дозволе сечу и без лицитације, па ја се и противим сјечи без лицитације, а не с лицитацијом.

Дозволите ми, господо, да поставим још једно питање. (Симо Марјанац упада у реч). И ако је, драги Симо, пола шест сати изјутра ја и овога часа не престајем бити без осећаја своје дужности као народни посланик. Па када ово питање постављам ја молим другове и г.г. народне посланике да чују ово моје питање, а нарочито да чују претставници Министарства шума и рудника.

Зашто је ловачки дворца у Пијеску напуштен и претворен у летно проводиште господе Министара и госпођа, у партијско састајалиште и кулгалиште. Народ са сузним очима баца своје погледе на дворца у коме се одмарају и проводе људи који су и велико дело Великог Краља, сопственика тога дворца, називали казном за народ.

Шумски органи додељивани су на полицијску службу, искључиво полицијску службу у Пијеску за време боравка г.г. Министара и њихових породица, а то је доказ да режим сматра да и стручна лица као државни службеници могу се употребљавати на штету њихове службе за коју су плаћени. Народ врећа и боли га што се и сам дворца, у коме се је пок. Краљ одмарао, употребљава за апартмане г.г. Министара код толиких споредних зграда у кругу дворца.

Ако је, господо, одлука о напуштању дворца дефинитивна и донесена са највишег места, онда осећаји пијетета народног неодољиво траже, да се дворца или остави неупотребљен, јер он је светиња нашега народа, или да се употреби у неки циљ виши, за неку установу, коју је пок. Краљ сматрао корисном и актуелном па да дворца тако буде споменик једне од многих великих мисли Великог Краља Ујединитеља.

Бог је сам хтео, да баш у овом часу, кад ово говорим, врши дужност заступника Министра шума и рудника уважени Министар за физичко васпитање народа г. Роговић, место ресорног Министра. Ово рекох ради онога, што хоћу даље да кажем. Нека буде тај дворца зборно место сокола жупе Тузла—Сарајево, оног сокола којем је Велики Краљ дао Првенца Сина нашег младог Краља на чело. Ово је жеља и молба народа онога краја, и свега народа босанског дела Дринске бановине. Ако ни то не, онда нека се тај дворца употреби за нека друга културна и хумана друштва, али у пуном чувању осећаја пијетета које гаји онај ослобођени народ у непосредној и даљој околици дворца. Толико рекох и душу спасох. (Одобравање на левици.)

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик Светозар Тасић. (Гласови: Није ту!) Како г. Тасић није присутан, то се сматра да је одустао од речи.

Реч има народни посланик г. Душан Иванчевић. (Гласови: Није ту!) Пошто г. Иванчевић није присутан, то се сматра да је одустао од речи.

Реч има народни посланик г. Вукашин Спасовић.

Вукашин Спасовић: Господо народни посланици, за буџет Министарства шума и рудника, који нам је предложен, верујем да је унето у исти само оно што је најпотребније, а пошто имам пуно поверења у Краљевску владу и Претседника Владе г. др. Милана Стојадиновића и уваженог Министра шума и рудника г. Ђуру Јанковића, кога ја високо ценим, то се у детаље истог буџета нећу упуштати.

Јавно сам се за говор код предложеног буџета овог Министарства да умолим г. Министра шума и рудника за следеће: Реон шумске управе у Ивањици не обухвата цео простор Среза моравичког, док реон шумске управе у Рашки простире се и на извесан део Среза моравичког, тако да шумска управа, која је у Рашкој, у другој бановини, врши надзор и одобрава сечу шуме, која се налази у Срезу моравичком.

Молим господина Министра шума и рудника да изволи наредити Шумској управи у Ивањици и Шумској управи у Рашкој да реоне поделе како су срезови управно-политички подељени, јер ће се тим грађани срезова спасти излишних трошкова, које чине идући у туђи срез.

Веома је потребно, господине Министре, поново извршити разграничавање државне шуме из села Будожеле, као и грађана општине Средњоречке и државе, јер је првим разграничењем држава узела овим људима њину имовину. Потребно је, господине Министре, ослободити сиромашне сваког плаћања за попашу стоке у државним пашњацима мога среза.

Господо народни посланици, претставник сам једног од најсиромашнијих срезова у границама предратне Србије, који се налази у много тешким приликама и невољи, које га већ низ година гуше, а која ће га још и више гушити ако му се од стране државе једаред помоћ не укаже.

Нека ми Краљевска влада опрости, што ћу бити слободан овде изнети, да је мој Срез моравички, кога имам част претстављати, био међу првима у стварању ове нам миле Отаџбине, а да је он као такав жртва остао са опште стране, и до сала није био потпомогнут за све време овог нашег заједничког живота.

Апелујем на Краљевску владу и вас, господо народни посланици, да се у границама могућности овај толико година запостављени мој срез од стране државе и бановине помогне, и да се културно подигне. Та помоћ, за којом вапи толико година овај срез није толико велика, али је за живот народа у овом срезу толико важна, да се жељно очекује, што каже народна: „Ко озебао сунце”.

Најнужније су потребе следеће:

1) Отворити у Ивањици вођарско-сточарску школу, пошто је ово место веома подесно за ту школу, која не само да би служила Срезу моравичком за васпитање и учење омладине овог среза, већ би и велике користи видели и остали срезови, који си суседни са Срезом моравичким.

2) Дати помоћ и намештај за ново подигнуту болницу, коју су грађани Среза моравичког са малом помоћи бановине подигли, а која се зидала као Скадар на Бојани.

3) Отворити поновно у Ивањици IV разредну гимназију, пошто у Ивањици има добра општинска зграда за исту гимназију и општина даје за ту сврху поред зграде сва учила, огрев, осветљење и послугу. Ту се не би чинила велика жртва од државе.

4) Извршити реконструкцију пута Ивањица—Ариље у месту Клисуре, уколико га бановина није још могла довршити.

5) Доделити помоћ за довршење регулације Шљивског потока, који тече кроз варошицу Ивањицу, и који при свом бучном надоласку претставља опасност како за варошицу, тако и за бановинско имање.

6) Довршити пут Ивањица—Студеница и пут Придворица—Остатија, који је 30 година у изградњи и још није довршен.

7) Бановински пут Чачак—Гуча—Ивањица—Сјеница прогласити за државни и на истом извршити већу реконструкцију.

8) Дати помоћ за изградњу пута Међуречје—Ковиље—Ступска чесма.

9) Дати помоћ за изградњу пута Међуречје—Јасеница—Голија.

10) Дати помоћ за довршење пута Грабовица—Кушић.

11) Дати помоћ за основне школе, којима је неопходно потребно било за довршење школа, било за изградњу, и то: школи братљевској, школи

средњоречкој, школи под Црвеном Гором, школи шумљанској за Будожелу, школи приличкој, за Дубраву, школи пушићкој, ковољској за Ершеге, Вучак и Равну Гору, школи придворичкој за Вио-ницу.

12) Доделити помоћ општини Ивањичкој за канализацију и водовод, пошто је ово место туристичко. Дати помоћ за подизање јавних чесама и водовода, дати повластицу на железницама и лађама, који долазе у климатско место за опоравиште у Ивањици.

13) Дати помоћ Женској занатској школи у Ивањици за довршење свога дома.

14) Дати помоћ Соколском друштву у Ивањици за изградњу Соколског дома.

15) Дати помоћ у храни онима, који су прошле године страдали од града.

16) Дати помоћ за изградњу зграде за Среску воћарску задругу у Ивањици.

17) Среској пољопривредној подружини у Ивањици дати што више екстракта за прскање воћака од штитасте ваши.

18) Железничку пругу изградити од Пожеге Ужичке до Ивањице, јер је још 1908 године мала Србија предвидела изградњу исте.

Образложење за прављење ове пруге може се наћи у мом говору одржаном 8 марта 1934 године у Народној скупштини.

19) Наредити експедитивнији рад око исплате инвалиде, која им је иначе и сувише мала, па бар то на време нека приме.

Није ми се дала прилика да ово у начелној буџетској дебати изнесем, зато сам то сад овом приликом учинио.

Молим господина Министра да буде тумач ових скромних жеља код Краљевске владе, да би се потребама овог сиромашног народа Среза моравичког изашло у сусрет. Изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства шума и рудника. (Пљескање код већине).

Потпретседник Војко Чвркић: Има реч народни посланик г. Велимир Курсулић.

Велимир Курсулић: Господо народни посланици, као посланик Среза студеничког, кога имам част да престављам и који је веома богат рудним благом, и као индустријалац сматрао сам за потребно, да се јавим за реч код овог ресора.

Пре свега одмах у почетку излагања морам да истакнем значај нових мера Краљевске владе г. др. Стојадиновића, у погледу експлоатације наших рудника. За све нас, и са деснице и са левице, потпуно је јасно, да је наша привредна политика упућена новим позитивним правцем, од кога цела земља може очекивати с правом најбоље резултате. Од колике је важности да наша привреда отпочне да се развија самостално и да се ослободи утицаја иностранства о томе не треба ни говорити. Унапређење домаће радности, нарочито у економском и социјалном погледу, има свој посебан значај.

Поред рада осталих ресора нарочиту улогу има у томе Министарство шума и рудника, које мора са много пажње, плански и смишљено, руководити експлоатацијом наших највећих националних блага, нашим рудницама и нашим шумама. Реорганизација Министарства шума и рудника, коју је недавно извео Министар г. Ђура Јанковић, нарочитом уредбом Министарског савета, заслу-

жује наше пуно признање и даје нам довољно гаранције да ће се у будуће пословање овога ресора кретати по једном утврђеном програму.

Господо народни посланици, овде сматрам за дужност да истакнем један велики успех овакве Владине политике, која је, са неколико потеза успела да реши један од најзамашнијих и најважнијих проблема осигурања наше народне одбране. Свима нама, господо народни посланици, врло добро је познато да смо ми до скоро, поред Бора најбогатијег рудника бакра у свету, прерађени бакар увозили по скупе новце из иностранства, и да смо такође, поред Зенице која је израђивала само мање профиле те смо морали из иностранства увозити све крупније гвоздене профиле. Није тешко претпоставити, с обзиром на данашњу озбиљну међународну ситуацију и прилике у свету, у каквом би се положају налазила наша земља за време рата, лишена могућности да се снабдева најпотребнијим материјалом: гвожђем и бакром. Међутим, са изградњом нове рафинерије бакра у Борском руднику и нових, савремених, фабричних постројења у Зеници, ми можемо са поносом рећи да је ово тако важно питање скинуто са дневног реда и да наша општа привредна политика иде путем пуне независности од иностранства. Када се, господо, сетимо да после светског рата, кроз неколико месеци нисмо били у могућности, због несташнице материјала, да успоставимо саобраћај на једној од наших најглавнијих железничких артерија између Београда и Ниша, лако је увидети колики смо напредак сада учинили у овоме погледу.

Сем тога оживљење опште привредне радности осећа се у најширим народним слојевима. Својом смишљеном политиком, извођењем великих јавних радова и предузимањем низа других мера, данас је нашем сиромашном свету омогућено да дође до рада и зараде. После доношења Уредбе о минималним надницама од стране нашег Министра социјалне политике г. Цветковића, сиромашан и оскудан свет под далеко бољим условима налази запослење. Ја сам се лично уверио да радници у моме срезу у руднику „Јарандо“ и другим сличним предузећима, у сваком конкретном случају могу рачунати на сигурну потпору, заштиту и помоћ Министарства социјалне политике, коме стоји на челу г. Цветковић. Радници који налазе запослење у овим предузећима под веома повољним околностима сами осећају да ће њихова радничка питања на социјалан и праведан начин ускоро бити дефинитивно решена. Једино би овде учинио оправдану сугестију да се увек у рудницама и осталим индустријским предузећима пре свега води рачуна о успелењу радника мештана.

Развој нашег шумарства такође је у многоме условљен Уредбом о организацији Министарства шума и рудника. Штетна досадашња пракса рада на парче без икаквог одређеног плана и програма овим је дефинитивно и за увек ликвидирана. У шумској привреди осећа се нов полет. Реорганизација послова и експлоатације у државној режисији, које је већ отпочело у великим шумским подручјима, где то прилике дозвољавају показале је све добре стране овога поступка. Ради боље економије и контроле експлоатације отворена је и нова дирекција шума у Тузли као и девет нових шумских управа, у којима савесно и предано раде стручњаци и наши млађи шумарски инжењери, штитећи државне и народне интересе. Овакав рад

не само да има економско социјални значај, већ он обезбеђује и знатно већи прилив прихода државних шума.

Господо народни посланици, мој срез је сиромашан и оскудан у доброј зиратној земљи. Отуда су наши људи принуђени да се баве претежно сточарством које све више, по сили прилика, постаје њихово главно занимање. Али, нажалост, овај кршевити крај не располаже ни са довољно пашњака, који су први услов за опстанак сточарства. Тако су сточари мога среза од вајкада били принуђени да са својом стоком иду на Копаоник где се налазе велике државне испаше. Седам општина мога среза, свака по свом природном положају, гравитирају Копаонику, те им ово право испаше у истини и припада. Међутим како се и ови сточари налазе у тешком положају ја апелујем на Министра шума и рудника г. Јанковића, да сточарима сиромашнога стања укине плаћање таксе на попашу или ако је то немогуће, да бар ову таксу учини сношљивом, тако да она за сиромашне сточаре не претставља један осетан издатак. Истовремено молим господина Министра, да се испаша не издаје странцима, већ да првенствено на њу имају права мештани, и то из ових 7 општина за које је често пута у сушним годинама ова испаша једва довољна.

Имајући пуно поверење у Краљевску владу, у Шефа наше странке г. др. Стојадиновића и у све његове сараднике на великом народном послу, одајем признање радо и настојањима Министра г. Јанковића и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Пљескање код већине).

Потпретседник Војко Чвркић: Реч има народни посланик г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Ја сам слушао на много места па и у овоме Дому да је наше државно богатство у нашим шумама и ја сам збиља мислио да је тако, али када сам загледао у овај буџет, видим да није то истина. Господо, ми шума уопште немамо, за нас и за државу шуме и не постоје, а то сведочи и сам буџет. У овом буџету Министарства шума и рудника засебно су шуме и засебно руде и ако погледамо буџет шумских управа односно дирекција, а погледамо буџет рударских дирекција онда ћете видети код шума овакву ситуацију: буџет за шуме расходи износе 118,289.270 динара а приходи 117,799.130 динара, дакле већи расходи од прихода за 492.140 динара, е па онда, господо, ја вас питам, где је то богатство у шуми, када сеча шуме не може да покрије свој расход, а шуме су капитал и ја сам се надао да ће наше шуме дати огроман приход, међутим не само да нема прихода, него треба да и надоплатимо.

Наш капитал не претставља никакве вредности које замишљамо да имамо у шумама, и ако би тако газдовали сељаци, они би врло брзо испропадали. Ако сељак посече једно дрво у својој шума он добије извештан приход од тога дрвета, или ако прода под закуп то је опет његов чист приход. Међутим, овде никакве добити нема, што значи да неко носи благо цара Радована односно наше богатство, и онда би боље било да се томе стане на пут, да се обустави експлоатација и шума нека буде народу, нека је он сече и нека се греје, а не да је дајемо странцу и туђинцу и онима који за ову државу ничим нису везани, само да се они користе и да се плате наши чиновници који су запослени у Министарству шума и рудника, а др-

жава и народ нема никакве користи. Таквом политиком и расипањем не само да се руши углед наше државе, него се и уништава државна имовина.

Док се сељак кажњава ако се ухвати у шуми да је отсекао једно дрво да се огреје, дотле онај народ од те своје шуме не може ништа да узме, мора бити кажњен ако узме једну цепаницу, док међутим држава не види користи од те шуме.

Стога ја сматрам да шумску политику овакву каква је у нашој држави, треба заменити бољом, а та боља политика састојала би се у томе да остранимо све оне који глођу државну шуму.

Господо, то је општа моја замерка на политику пословања у нашим шумама. А сада хоћу да укажем још на једну ствар. У моме срезу постоји једна стругара која експлоатише државну шуму у Босни и уопште тамо где их има. У моме крају шума нема, а ова стругара упућена је да се снабдева из државних шума које су поред Дрине, да стабла доноси Дрином, а после Савом путем сплавово. Сопственик стругаре нагло се обогатио и његовим комшијама пало је у очи то његово богатство, па да би видели да ли је до тог богатства уредним путем дошао — да ли је експлоатисао државне шуме правилно, да ли је ту оштећена држава, затражили су уверење од Министарства шума и руда о томе: колико је он исекао државних шума од кад је почео радити, по каквом уговору, по каквим ценама и колико је те шуме платио. Међутим, господо, уместо уверења да добију добили су извештај да им се уверење не може дати, јер је то државна тајна. Ја питам онда: како може бити државна тајна један уговор закључен са државом. Ту нема тајне. Ја мислим да то треба да буде приступачно сваком грађанину ове земље да види како се ради са његовом рођеном имовином. Државна шума није својина нити Министра шума и руда, нити његовог начелника у Министарству, ни чиновника. Шума је државно добро, она је својина свију нас и ми треба да имамо право и дужност сви да контролишемо, како се са тим нашим богатством поступа. Ја верујем да зато што се не даје ово уверење да има нешто што се крије иза тога. Зато ја сматрам да са глодањем државне имовине треба једанпут престати.

Господо, у моме крају нема великих комплекса државних шума, у мојој близини нема никако, а има мало даље тамо око Ваљева, и код нас се то мало другачије ради него у Босни. Код нас се експлоатација врши на један други начин. Док у Босни експлоатишу странци који наше дрво извозе а зато не дају ништа, дотле код нас у Србији има други zgodнији поступак. Код нас се експлоатација врши приликом избора (Смех). Наше шуме у Србији служе за сврхе изборне агитације, и како која влада врши изборе онда шуме дају сељацима да их секу па да гласају за владине кандидате. Ипак ту народ види неке користи од тога.

Ја, господо, из ових изнесених разлога предлажем, да се буџет Министарства шума и рудника одбаци, да би на тај начин заштитили наше државне шуме. (Пљескање на левици).

Потпретседник Војко Чвркић: Господо народни посланици, пошто је време поодмакло, ја са вашим пристанком закључујем ову седницу, а идућу заказујем за 9 часова са следећим дневним редом:

1) Наставак у појединостима претреса буџета расхода XV раздела — Министарство шума и рудника;

2) XVIII раздео — Буџетски резервни кредити;

3) Државни расходи; и

4) Предлог Финансијског закона. Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима). Ову седницу закључујем, а наредну заказујем за 9 часова пре подне.

Седница је закључена 8 марта у 5,50 часова.

ПРИЛОЗИ

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Николе Преке, народног посланика, на Министра финансија о питању ускраћивања дуванских дозвола шестотини старосадиоца дувана у Херцеговини.

Господине Министре,

Част ми је упутити слиједећу интерпелацију:

1) Да ли Вам је познато, да су управници дуванских станица у Херцеговини својим одлукама основаним на мањкавим и произвољним разлозима ускратили 600 лица старих садилаца духана дозволу за садњу духана у овој години.

2) Да ли Вам је познато, да је монополски инспекторат у Сарајеву поводом жалбе све ове под 1) наведене одлуке потврдио, а жалбе одбацио и тиме 600 херцеговачких породица бацио на просјачки штап и упутио да решавају питање своје прехране другим путем можда и шверцом духана.

3) Што мислите, Господине Министре, предузети, да се ова решења и одлуке дуванске станице и монополског инспектората обуставе и докину, па свима овим лицима врати досадашње право садње духана.

Пошто је рад о садњи духана већ у течају, то молим за ову интерпелацију хитност.

Образложење:

Прошле године обећала је тврдо монополска управа претставништву удружења садилаца духана за Херцеговину, а ово је обећање поткрепљено изјавама господе Министара као г. Министра финансија, г. Министра унутрашњих послова, г. Министра саобраћаја, да ће се дуванска берба у год. 1936 процењивати по вишим ставкама и плаћати боље. Под тим сугестијама Херцеговци су донели без разлике сав свој духан на дуванске станице и предали га. Међутим одмах код вагања показало се, да се духан процењује по нижим ставкама и да се слабије плаћа, него што је народ очекивао према напред споменутим обећањима. Садиоци су очекивали П-А категорију и цијену и то 1 кг. по 20 динара, али им није тако процењено нити плаћено. За трајања предаје и сваковрсне личности код појединих управника дуванских станица у корист својих љубимаца, пак се је догађало, да је ради ове интервенције некоме па и за лошији духан боље процењено и плаћено, а сусједу његовом за бољи духан лошије и слабије процењено и плаћено. Постоје верзије, да су се по смишљеним плановима вршиле зло-

употребе процјене и исплате духана, а на штету ауторитета државе и на штету државне касе, о чему има и конкретних доказа и закључује се по конклюдентним чинима. Међу народом, наиме међу садиоцима духана постало је незадовољство, јер нијесу смјели на вријеме заламати цват на духану, па је ради тога, а без њихове кривње, духан прегорио и презрео, пак су ради тога били им духани по монополским чиновницима превише и тенденциозно ниско класирани и плаћани те је ово изазвало негодовање, па више пута и гласне приговоре. Бивало је дапаче више пута, да је неправда и пристрасност била очита, пак су појединци знали покупити донешени духан и однети га натраг кући, да га други дан донесу кад монополски чиновници буду боље расположени, што је и бивало, па су им онда праведније процјенили и платили. Народ је био огорчен особито они са надлежности огледне станице у Домановићима, Срез столачки, која им је дала слабо и дегенерисано сјеме дуванско, пак се је половина духана покварила, а процјембене комисије не само да нису ово уважавале, него су као смишљено једва дочекивале овакве случајеве само да могу оштетити интересе садилаца. Не ради се овде само о томе, да се мањкав духан слабије цјенио и плаћао, него се сувише слабије процењивао и плаћао, него је доиста погрешка на духану била. Очиту забуну међу садиоце духана увеле су откупне комисије нарочито тиме, што су у почетку предаје духана плаћале 1 кг. по 18—22 дин., а касније, под притиском инспекторских органа, а Бог зна са каквих разлога, наставило се слабије процењивати и плаћати, да се тобоже изравна у почетку сувише плаћено, па је тиме каснијим предаваоцима духана учињена велика неправда, а узрок они нису дали. Опазило се да се на појединим дуванским станицама боље а на другим слабије процењивало и плаћало па је ради тога долазило и до буне, дапаче и обуставе рада, јер се народ састаје па приповједају један другоме, како се на појединим станицама процењује и плаћа.

Поред ових разлога постоје још многи који су довели до тога, да је народ морао гласно протестирати код предаје духана ради неправде и самовоље откупних комисија, па је знало доћи до отвореног протеста, а усљед нетактичности чла-

нова откупне комисије и до отворене свађе, пак се морала предаја духана на краће вријеме обуставити, али је ипак коначно сав духан предан.

Из овога се види, који су били разлози, да су сациоци духана бунили се и протестирали ради пристрасне и погрешне процјене и плаћања духана, па ако се к томе придода нетактичност чланова откупних комисија онда ће бити све разумљиво, само ће постати неразумљиво, да су духанске станице и монополски инспекторат преко свега прешли и једноставно из разлога своје воље забранили 600 породица херцеговачке сиротиње садњу духана и присилили их, да се постарају наћи круха на други начин, а тај се може косити за законом.

Зато молим Господина Министра, да смјеста изда наређење, да се ове одлуке духанских станица и монополских инспектората обуставе и ставе ван снаге, па изда наређење, да се свима досадашњим сациоцима духана, а нарочито овим 600 породица, изда дозвола за садњу духана у овој години. Ако се пак који сациоц код предаје духана непристојно или изгредно понашао, тада га треба предати полицијским и судским властима на кажњавање.

Изволите примити, Господине Министре, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

Никола Прека, с. р.
народни посланик